

СYBERLENINKA

Central Asian Journal of Art Studies

International peer-reviewed journal

Volume 6. Issue 1. March 2021

2016 жылдың қаңтар айынан жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год с января 2016 года

4 issues per year since January 2016

Т. Қ. ЖҮРГЕНОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ӨНЕР АКАДЕМИЯСЫ
КАЗАХСКАЯ НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ИСКУССТВ ИМЕНИ Т. К. ЖУРГЕНОВА
T. K. ZHURGENOV KAZAKH NATIONAL ACADEMY OF ARTS

ҚҰРЫЛТАЙШЫСЫ

«Т. Қ. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы» республикалық мемлекеттік мекемесі»

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС

Анна Олдфилд, PhD, Әлем әдебиеті профессоры, Ағылшын тілі кафедрасы, Костал Каролина университеті (АҚШ)

Бақыт Нұрпейіс, өнертану докторы, Т. Қ. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы (Қазақстан)

Биргит Беумерс, PhD, профессор, Аберистуит университеті (Ұлыбритания)

Ееро Тараста, PhD, профессор, Хельсинки университеті (Финляндия)

Еева Антилла, өнертану докторы, Хельсинки Өнер университетінің Театр академиясының би педагогикасының профессоры (Финляндия)

Жозе Луис Аростегю, PhD, профессор Музыкалық білім беру кафедрасы, Гранада Университеті (Испания)

Зухра Исмагамбетова, философия ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті (Қазақстан)

Матти Кархулахти, PhD, профессор, Тарих, мәдениет және өнер мектебі, Турку Университеті (Финляндия)

Мишель Биасутти, PhD, қауымдастырылған профессор, Эксперименталды Педагогика, Падуа Университеті (Италия)

Сетс Агбо, PhD, қауымдастырылған профессор, Педагогика факультеті, Лейкхэд Университеті (Канада)

Томаш Топоришич, PhD, қауымдастырылған профессор, Өнер факультеті, Любляна Университеті (Словения)

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Қабыл Халықов, бас редактор, философия ғылымдарының докторы, профессор

Дамир Уразымбетов, бас редакторың орынбасары, өнертану кандидаты

Светлана Орлова, орыс тілінің жауапты редакторы

Нұржамал Пернебекова, қазақ тілінің жауапты редакторы

Дмитрий Широков, ағылшын тілінің жауапты редакторы

Жанар Серикпаева, мұқаба дизайнері

Гузель Нуримбетова, беттеуші

Central Asian Journal of Art Studies (CAJAS) – өнертану (театр, музыка, хореография, кино, бейнелеу және қолданбалы өнер, сәулет және т. б.), гуманитарлық білім берудегі педагогика және өнер мен ғылым философиясы бағыттары бойынша авторлық зерттеулердің нәтижелерін жариялайтын халықаралық ғылыми рецензияланатын журнал.

Басылымның мақсаты – ғылыми идеялармен алмасу үшін алаң ұсыну, сондай-ақ өнертану саласындағы бірлескен халықаралық ғылыми жобаларды дамыту болып табылады.

Жарияланымдарды іріктеудегі басым факторлар: жаңа деректану және әдеби дереккөздерге үндеу, академизм және ғылыми объективтілік, тарихнамалық толықтық пен пікірталас, күрделі гуманитарлық мәселелердің заманауи өлшемі, мәдени артефактілер мен көркем нысандардың жаңа түпнұсқа түсіндірмелері.

CAJAS-та ғылыми мақалалардан басқа, шолулар, тарихнамалық шолулар, деректану материалдары, гуманитарлық ғылым тақырыптарындағы пікірталастар ұсынылуы мүмкін және ғылыми диалогтар құпталады.

CAJAS (29.03.2021 ж. № 303 бұйрығы) ғылыми қызметтің негізгі нәтижелерін жариялау үшін Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті (БжҒСБК) ұсынған басылымдар тізбесіне енгізілді («Өнертану» бөлімі). Сонымен қатар, CAJAS EBSCO, ҚДБ (Қазақстандық дәйексөз базасы), ҰМҒТСО (Ұлттық мемлекеттік ғылыми-техникалық сараптама орталығы), КиберЛенинка индекстеледі.

Шығарылуы: жылына 4 рет.

Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде тіркелген. Есепке қою туралы куәлік № 16391-ж 10.03.2017 ж.

050000, Қазақстан, Алматы,
Панфилов көшесі, 127
+7 (727) 272 0499
caj.artstudies.kaznai@gmail.com
cajas.kz

© Т. Қ. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы
© Авторлар

УЧРЕДИТЕЛЬ

Республиканское государственное учреждение «Казахская национальная академия искусств им. Т. К. Жургенова»

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Анна Олдфилд, PhD, ассоциированный профессор
Мировой литературы, Кафедра английского языка,
Университет Костал Каролины (США)

Бахыт Нурпеис, доктор искусствоведения, профессор,
Казахская национальная академия искусств имени
Т. К. Жургенова (Казахстан)

Биргит Беумерс, PhD, профессор, Аберистуитский
университет (Великобритания)

Ееро Тараста, PhD, профессор, Университет
Хельсинки (Финляндия)

Еева Анттила, доктор искусств, профессор педагогики
танца, Театральная академия Университета искусств
Хельсинки (Финляндия)

Жозе Луис Аростегю, PhD, профессор, кафедра
музыкального образования, Гранадский университет
(Испания)

Зухра Исмагамбетова, доктор философских наук,
профессор, Казахский национальный университет
имени аль-Фараби (Казахстан)

Матти Кархулахти, PhD, профессор, Школа истории,
культуры и искусства, Университет Турку (Финляндия)

Мишель Биасутти, PhD, ассоциированный профессор,
Экспериментальная педагогика, Университет Падуа
(Италия)

Сетс Агбо, PhD, ассоциированный профессор,
Педагогический факультет, Университет Лейкхэд (Канада)

Томаш Топоришик, PhD, ассоциированный профессор,
Факультет искусств, Университет Любляны (Словения)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Кабыл Халыков, главный редактор,
доктор философских наук, профессор

Дамир Уразымбетов, заместитель главного редактора,
кандидат искусствоведения

Светлана Орлова, редактор текстов на русском языке

Нуржамал Пернебекова, редактор текстов на
казахском языке

Дмитрий Широков, редактор текстов на
английском языке

Жанар Серикпаева, дизайнер обложки

Гузель Нуримбетова, дизайнер-верстальщик

Central Asian Journal of Art Studies (CAJAS) – международный научный рецензируемый журнал, публикующий результаты авторских исследований по направлениям искусствоведения (театр, музыка, хореография, кино, изобразительное и прикладное искусство, архитектура и т. д.), педагогики в гуманитарном образовании и философии искусства и науки. Целью издания является предоставление площадки для обмена научными идеями, а также развитие совместных международных научных проектов в области искусствоведения. Приоритетные факторы при отборе публикаций: обращение к новым источниковедческим и литературным источникам, академизм и научная объективность, историографическая полнота и дискуссионность, современное измерение сложных гуманитарных проблем, новые оригинальные трактовки культурных артефактов и художественных объектов. В CAJAS кроме научных статей могут быть представлены рецензии, историографические обзоры, источниковедческие материалы, дискуссии на темы гуманитарной науки, приветствуются научные диалоги.

CAJAS включен в Перечень изданий, рекомендуемых Комитетом по обеспечению качества в сфере образования и науки (КОКСОН) Министерства образования и науки Республики Казахстан (приказ № 303 от 29.03.2021 г.) для публикации основных результатов научной деятельности (раздел «Искусствоведение»).

CAJAS индексируется в EBSCO, КБЦ (Казахстанской базе цитирования), НЦГНТЭ (Национальном центре государственной научно-технической экспертизы), КиберЛенинке.

Выходит 4 раза в год.

Журнал зарегистрирован в Министерстве информации и коммуникаций Республики Казахстан.
Свидетельство о постановке на учет № 16391-ж от 10.03.2017 г.

050000, Казахстан, Алматы,
улица Панфилова, 127
+7 (727) 272 0499
caj.artstudies.kaznai@gmail.com
cajas.kz

© Казахская национальная академия искусств
имени Т. К. Жургенова
© Авторы

FOUNDER

Republican State Institution “T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts”

EDITORIAL COUNCIL

Anna Oldfield, PhD, Associate Professor of World Literature, Department of English, Coastal Carolina University (USA)

Bakhyt Nurpeis, Doctor of Art History, Professor, Art Studies Faculty, T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Kazakhstan)

Birgit Beumers, PhD, Professor, Aberystwyth University (UK)

Eero Tarasti, PhD, Professor, University of Helsinki (Finland)

Eeva Anttila, Doctor of Arts, Professor of Dance Pedagogy, Theatre Academy, University of the Arts Helsinki (Finland)

Jose Luis Arostegui, PhD, Professor, Music Education Department, Granada University (Spain)

Matti Karhulahti, PhD, Professor, School of History, Culture and Arts Studies, University of Turku (Finland)

Michele Biasutti, PhD, Associate Professor of Experimental Pedagogy, Padua University (Italy)

Seth Agbo, PhD, Associate Professor of Education Faculty, Lakehead University (Canada)

Tomaz Toporišič, PhD, Associate Professor, Faculty of Arts, University of Ljubljana (Slovenia)

Zukhra Ismagambetova, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

EDITORIAL BOARD

Kabyl Khalykov, Editor-In-Chief, Doctor of Philosophical Sciences, Professor

Damir Urazymbetov, Deputy Editor-In-Chief, Candidate of Art History

Svetlana Orlova, Editor of Russian texts

Nurzhamal Pernebekova, Editor of Kazakh texts

Dmitry Shirokov, Editor of English texts

Zhanar Serikpayeva, Cover Designer

Guzel Nurimbetova, Layout Designer

CAJAS publishes the results of authors' research in the areas of art history (theater, music, choreography, cinema, visual and applied arts, architecture, etc.), of higher education (pedagogy of art, humanitarian education) and of philosophy of art and science.

The purpose of the journal is to provide a platform for the exchange of scientific ideas and the introduction of new research into the scientific circulation, as well as the development of joint international scientific projects in the field of art history.

Priority factors in the selection of publications are following: reference to new study and literary sources, academism and scientific objectivity, historiographic completeness and openness, the modern dimension of complex humanitarian problems, new interpretations of cultural artifacts and art objects.

In addition to scientific articles, CAJAS may include abstracts, historiographic surveys, source materials, reviews, discussions on the topics of the humanities, welcomes scientific dialogues.

CAJAS (order No. 303 dated 29.03.2021) is included in the List of publications recommended by the Committee for Quality Assurance in Education and Science under the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan (CQAES) for publication of the main results of scientific activity (section “Art Studies”). In addition, CAJAS is indexed by EBSCO, KazBC (Kazakhstan Citation Base), NCSTE (National Center Of Science And Technology Evaluation) and CyberLeninka.

Published quarterly.

The journal is registered with the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No. 16391-Zh dated 10.03.2017.

127 Panfilov street,
050000, Almaty, Kazakhstan
+7 (727) 272 0499
caj.artstudies.kaznai@gmail.com
cajas.kz

© T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts
© Authors

МАЗМҰНЫ

PHILOSOPHY OF ART

- 10 **Әл-Фарабидің музыка философиясы: «Музыканың заңдылығы»**
Гүлжиһан Нұрышева, Нурфер Терджан
- 27 **Мәдени маргиналдылық және оның әлеуметтік салдары**
Құдайберген Темірғалиев, Ғазиза Джамалиева
- 39 **Қазіргі заманғы бейнелеу өнерінің теориясы мен практикасындағы мета-релятивизм**
Марат Хасанов, Вера Петрова, Асия Хасанова

ART STUDIES

- 54 **Мәдениеттер интеграциясы: Қазақстан халқы музыкасы**
Гүльмира Мусагулова, Зүлфия Касимова
- 69 **Абай Құнанбайұлы бейнесінің сценографиялық шешімдерінің ретроспективті бейнесі**
Айдана Жылкаманова, Меруерт Жангужинова
- 85 **Сценография мен кино дизайндағы бейне тұтастығын құраушы құрылымдар: феномендар, ұғымдар, критерийлер**
Назира Байбекова, Қабыл Халықов, Манжит Сингх
- 107 **Арқа күйшілік мектебіндегі Оспан Сүлейменовтың шығармашылығы**
Әнел Бекенова, Нартай Бекмолдинов
- 120 **Қазақстан инклюзивті киносындағы «ерекше» кейіпкерлер**
Ақмарал Қасымханова, Владимир Попов, Баубек Нөгербек

HUMANITARIAN PEDAGOGY

- 134 **Өнер адамдарының көпшілік алдындағы стрессері: Лейпциг университеті психология институтының материалдары бойынша зерттеу**
Конрад Решке, Света Бердибаева, Мурат Абиров
- 148 **Абай шығармашылығындағы табиғат пен музыка әлемі арасындағы әмбебап-трансферлік байланыстың көркем-жануарлық бейнелері**
Лаура Какимова

REVIEW

- 165 **«Адамдар салған сара жол. Тарихтағы алғашқы қазақ музыкасының аудиожазбасы» фильміне шолу**
Әлия Сабырова, Айгерім Барыбаева

СОДЕРЖАНИЕ

PHILOSOPHY OF ART

- 10 **Философия музыки аль-Фараби: «Закономерности музыки»**
Гулжихан Нурышева, Нурфер Терджан
- 27 **Культурная маргинальность и ее социальные последствия**
Кудайбергел Темиргалиев, Газиза Джамалиева
- 39 **Мета-релятивизм в современной теории и практике изобразительного искусства**
Марат Хасанов, Вера Петрова, Асия Хасанова

ART STUDIES

- 54 **Интеграция культур: музыка народа Казахстана**
Гульмира Мусагулова, Зульфия Касимова
- 69 **Обзор ретроспективы сценографических решений образа Абая Кунанбаева**
Айдана Жылкаманова, Меруерт Жангужинова
- 85 **Образные составляющие целостности в сценографии и кинодизайне: феномены, понятия, критерии**
Назира Байбекова, Кабыл Халыков, Манжит Сингх
- 107 **Творчество Оспана Сулейменова в Аркинской домбровой школе**
Анель Бекенова, Нартай Бекмолдинов
- 120 **«Особенные» герои в инклюзивном кино Казахстана**
Акмарал Касымханова, Владимир Попов, Баубек Ногербек

HUMANITARIAN PEDAGOGY

- 134 **Стресс людей искусства перед выступлением: исследование по материалам института психологии Лейпцигского университета**
Конрад Решке, Света Бердибаева, Мурат Абилов
- 148 **Художественно-анималистические образы универсально-трансферной связи мира природы и музыки в творчестве Абая**
Лаура Какимова

REVIEW

- 165 **Рецензия на фильм «Первая в истории аудиозапись казахской музыки. Дорога людей»**
Алия Сабырова, Айгерим Барыбаева

CONTENTS

PHILOSOPHY OF ART

- 10 **Al-Farabi's Philosophy of Music: "The Legality of Music"**
Gulzhikhan Nuryшева, Nurfer Tercan
- 27 **Cultural Marginality and Its Social Implications**
Kudaibergen Temirgaliev, Gaziza Jamaliyeva
- 39 **Meta-Relativist Agenda in Contemporary Visual Arts Theory and Practice**
Marat Khassanov, Vera Petrova, Assiya Khassanova

ART STUDIES

- 54 **The Integration of Cultures: Music of the People of Kazakshtan**
Gulmira Mussagulova, Zulfiya Kassimova
- 69 **Review and Theoretical Study of Retrospective Scenographic Solutions of Abai Kunanbayev Image**
Aidana Zhylkamanova, Meruyert Zhanguzhinova
- 85 **Imaginative Components of Integrity in Scenography and Film Design: Phenomena, Concepts and Criteria**
Nazira Baibekova, Kabyl Khalykov, Manjeet Singh
- 107 **Creativity of Ospan Suleimenov in the Arka Dombra School**
Anel Bekenova, Nartay Bekmoldinov
- 120 **"Exceptional" Heroes in Inclusive Film of Kazakhstan**
Akmaral Kassymkhanova, Vladimir Popov, Baubek Nogerbek

HUMANITARIAN PEDAGOGY

- 134 **Stress of Artists before a Performance: a Study Based on Materials from the Institute of Psychology at the University of Leipzig**
Konrad Reschke, Sveta Berdibayeva, Murat Abirov
- 148 **Artistic and Animalistic Images of the Universal-transfer Connection between the World of Nature and Music in the Works of Abai**
Laura Kakimova

REVIEW

- 165 **Overview of the Documentary Film "The First Audio Recording of Kazakh Music. Road of People"**
Aliya Sabyrova, Aigerim Baribayeva

AL-FARABI'S PHILOSOPHY OF MUSIC: “THE LEGALITY OF MUSIC”

CSCSTI 18.07
UDC 18:001.11
DOI 10.47940/cajas.v6i1.318

Gulzhikhan Nurysheva¹,
Nurfer Tercan¹

¹ Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)

Abstract. This article's approach is to acquire Al-Farabi's point of view on the philosophy of music. Under the heading of Farabi's music philosophy, we determine that music is not just about art and entertainment. For this reason, he carried the theme to a higher level in terms of science and philosophy with his proof method studies. First of all, we aimed to discover the traces of Farabi's inquiry method from his works. A philosopher and musician, Abu Nasr Al-Farabi, wrote on the perfect city, logic, astronomy, linguistics, politics, mathematics, geometry, medicine, optic, philosophy, and music, known as the 'second teacher', the first being Aristotle. This investigation contributes to practical and theoretical music proposing formation in the context of correlation. From this perspective, a musical system's consistency level relies on a sense-perception, a method of relevant indications within other comparable and correlated systems. This inquiry analyzes correlations' modalities, exploring their general and particular attributes and their operational bounds. This article evaluated the description of meaning from one cognitive domain to another mental part, such as from mathematics to music or astronomy or psychology correlated with music science. Approaching music science with dimension and paradigm determined the requirement for detailed music research in science and measurement criteria. His book '*Ihsa*', which describes the nature and enumeration of science in philosophy and science classification, was recognized in the Middle Ages. However, '*Musiqa*' tops the list of Arab theoretical studies and has had a remarkable impact on later Arab music theory.

Keywords: Al-Farabi, Music. Philosophy of Music, Sociology of Music, Music Culture, Psychology of Music, Neuro Musicology, Musicology, Music Theory.

Cite: Nurysheva, G., Tercan, N. (2021). "Al-Farabi's philosophy of music: "The legality of music", *Central Asian Journal of Art Studies*, 6(1), 10–26. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.318>

Introduction

In this general work, we focus on the thoughts that form the philosopher's music to understand the scholars' perspectives and ways of thinking

in medieval Islam. The philosophy concerning music is separated from the concept referred to as music theory. During this time, the music theorist takes care of matters like the elements of music: tone, intervals, melody, rhythm,

modes, transitions, composition, musical instruments and their use in the theory and performance of music. We see a medieval music philosopher that answers questions about the nature of theoretical science, which dominates the music and its origin, the theoretical and practical or practical sides of music, the location of music. Alternatively, again, music or harmony is the concord of several different things blended into one. Al-Farabi raised most of his philosophy and theory on Greek philosophers such as Aristotle, Pythagoras and Plato. Furthermore, they are thought to have made progress beyond their contribution and not disclosing the uncertain, agreeing or choosing from different ideas. He uses the practical music of his time in the Arab Empire as source data to understand what is 'natural' in music. He lived just after the early Abbasid period of Islamic civilization (750–847 AD) (M. S. 872–950). He was educated at the House of Wisdom (recognized as the first known university), especially in Baghdad, by several Greek authors who were recently translated into Arabic. In music, he pioneered the mathematical calculation of intervals. To strengthen his arguments, Al-Farabi studied music with other sciences such as astronomy, physics, mathematics, geometry and medicine. It is not mainly at the heart of logic science, and in doing so, it gives an idea about the method and epistemology. Al-Farabi had aspired to understand his first existence. One of the main topics that Al-Farabi addressed in the first introductory section of *Musiqā* concerns specific sciences' epistemological foundations.

In the beginning, was the 'Word'... So what was the beginning of the word? Was the world a brief moment outside of our time? The real question must be, did it happen long before the dawn of time? Logos does not just mean 'word' in the language of the Greeks. It also includes the meaning of 'sound'. Word or sound is vibration and motion that is amplified. Its

first meaning is awareness, and it is the first moment when creation recognizes itself. Word, sound, light and thought are highly interdependent. Because each is the frequency to the others, the scope of each other, intertwined in neurological, philosophical and theological contexts. Before the beginning of time and space, the absolute and perfect universe existed with the knowledge of 'life'. The epistemology and philosophy of science also existed with their inquiries on this thought and formed the whole world of thought.

Al-Farabi's *Kitab Al Musiqā Al Kabir* involves a wide range of experience, observation in philosophy, along with proof theory. However, the great book explains the importance of induction in the most systematic and detailed approach. Al-Farabi provides more specific information on the role of experience in astronomy. He writes that the situation of musical science agreement with other sciences. Many of the principles are acquired through sensitivity experience, as in astronomy, optics, medicine and other sciences.

Methods

This research is a qualitative study using library data. The method used in this research is interpretative analysis with content inquiry techniques, that is, analyzing the text of the works associated with Al-Farabi's thought in both primary and secondary data by conducting a form of books, journals, and previous results research. Besides, data analysis was made by distinguishing one concept from other concepts to obtain the desired data.

Results

The research results are the resolutions of *Kitab al Musiqā* regarding the impact of music on science and support our inquiries. Farabi compared the thoughts of the previous philosophers in music, which is cited as an essential subject. Al-Farabi

tried applying Aristotle's methodological ideas to specific sciences such as music and astronomy. This study based on his general approach to the classification of the sciences. Al-Farabi apprehends that the human ear can be unreliable from time to time. Infrequently people experience pleasure following perfections of what is not the natural course for man. One of Al-Farabi's main issues in the first introductory section of *Kitab al Musiqā* concerns the particular sciences epistemological foundations. To strengthen his arguments, Al-Farabi compares music to other sciences such as astronomy and medicine, and by doing so, provides insight into their method and epistemology. Farabi's advice to approach this science of music reminded us that we should examine the relationship between astronomy, mathematics, geometry and physical sciences with music.

Discussion

Farabi's division of music clearly theoretically and practically, with all the established inclusions and exclusions we have discussed, actually formed a tight hedge against Kindi's Pythagoreanism and others like him in the Islamic tradition. The principal theorists main difference was that Al Kindi went deeply into Pythagorean speculations on the harmony of the spheres, whereas Al-Farabi and confined themselves to consonance theory and its corollary, the division of the octave. Al-Farabi's purpose is not to react strongly to the theory of music in Pythagoras. Farabi's aim is to prove why he did not accept the theory of music that Pythagorism defended. Farabi was inspired by Aristotle's distinction between theoretical and practical aspects of all research before him. He is a loyal follower of Aristotle; therefore, Farabi developed it in his philosophical thought system, adopting this method. In this case, if one were pursuing Pythagoreanism's history within

the Islamic intellectual tradition, Farabi's assumption is notable, and Ibn Sina also joined later to Farabi's views.

Music review, research authors have written exceptional works, making particular reference to themes written by past authorities. They also wrote their life stories, citing stories and legends about various wise men's musical works. While some research writers cite Al-Farabi as an authority based on his texts, others tell the story of the musical performance that is not included in any of his known writings, making people laugh, cry and fall asleep at court. During our research on Al-Farabi's music philosophy, we could access this whole story in only one author's work. Many authors and researchers do not mention the source and reference that contains this history that has told.

Understanding Music and Cosmology in Al-Farabi's Philosophy

Al-Farabi begins by identifying the method necessary to structure his first principles, dividing them into various categories and creating a system. His work '*Ihsa al-ulum*' has been the prime tract for all eras as the sciences' classification methodology. In this labour, he scientifically emphasized music within the scope of the sciences. All these explanations to the sciences classification belong to '*al-Musiqā*' and '*Ihsa al-ulum*'.

"Here is the Escorial text of the section on the Him '*al-musiqā*' in the *Ihsa al-ulum* of Al-Farabi: And as for the Science of Music, it comprises, in short, the investigation into the various kinds of melodies, and what they are composed of, and for what they are composed, and how they are composed, and in what forms it is necessary that they should be in order that the performance of them be made more impressive and effective. And that which is known by this name [i.e. 'music'] comprises two sciences. One of them is the science of practical music, and the second is the science of theoretical music" [1, pp. 571–572].

If one found a paradigm case of seeing, it would be better to regard as such, not the visual apprehension of intensity applications. Still, things like seeing what extent it is, seeing what key a piece of music is written in.

“Al-Farabi also states that matter is receptive to form: it does not exist without the form. Al-Farabi states matter must receive forms to exist; otherwise it will be a privation in actuality, that is, it will not exist. Although it was potentially (in the sense of possibly) lacking in existence, when matter receives form, it becomes substance. Therefore matter includes the potentiality to receive form. The material elements thus form part of a thing’s quiddity. Al-Farabi’s use of the *root j-s-m* in the active participle of the Fifth Form *mutajassim*, the form that means making into a body, graphically illustrates his definition” [2, pp. 79–80].

The Enumeration of Sciences is, to some extent, the most essential for understanding Al-Farabi’s philosophy of other sciences, which is a copy of ancient artefacts. Hence arithmetic is the science of numbers. Music is the differentiating of sounds and the diversity of voices. About encore, music or harmony is the consensus of several different things blended into one. Al-Farabi highlights the application of Aristotle’s methodological ideas to the sciences such as music and astronomy. He understood the significance of the inductive approach and experience, especially in searching for the first principles, and reflected in his profound understanding of the relationship between practice and theory.

“It is this latter aspect in the development of ilm *al-hay’ah* that is relevant to our analysis of Al-Farabi’s cosmology, since this particular endeavour on the part of Arabic astronomers overlaps with the early history of falsafah. Indeed, both groups reflected on the relation and interactions between the various sciences and on the principles of the astronomical discipline in particular. Now, this is a question that also preoccupied

the Second Teacher. Not only did he write works in which he discusses the classification, status, and method of the philosophical sciences (including astronomy) as in *‘Ihsā’, Burhān, and Mūsīqā’* but Al-Farabi’s own attempt at providing a cosmological synthesis betrays a similar concern for harmonizing the latest astronomical findings of the age with the main principles of Aristotelian physics [3, p. 36].

Al-Farabi hypothesizes that the celestial nature may be reducible to the celestial souls responsible for causing the motions that produce the powers that emanate from the world of generation and corruption. The primacy of the soul can perhaps explain this feature.

“Its utility [lies] in tempering the character of living beings that digress from the mean (*æqualitas*) and in perfecting the fitness of those that have not yet been perfected, and in maintaining those that appear [to possess the] mean (*æquales*) and have not yet gone to any of the extremes [in digressing from the mean]. It is also of utility to bodily health whenever the body is weakened by a languid soul and is impeded by the existence of its own impediment. Thus the cure of the body is affected by the cure of the soul through the adjustment of its own constitution, and combining this with its own substance by means of effective sounds, such as concordant [sounds]” [4, p. 49].

Utilizing Aristotelian’s concept of time, Al-Farabi easily conceives it impossible to show that the creative action is untimely, that the universe did create unbeginning and never-ending. However, even in this way, it points to Al-Farabi’s awareness of the radical possibility that its formation doctrine requires the universe.

In his treatise *The Principles of Existing things*, Al-Farabi divided six types of bodies on which accidents subsist in six major levels: “The principles by which the six types of bodies and accidents subsist are divided into six major levels, each one

comprising a single kind. The First Cause is in the first level. The secondary causes are in the second. The Active Intellect is in the third. The soul is in the fourth. Form is in the fifth. Matter is in the sixth. In the first level there cannot be many but rather only a single one. In each of the other grades” [5, pp. 81–82].

The heavenly bodies do not accept contrary forms; they cannot be caused by the same potential element that composes sublunary beings. Contrariety and potency influence sublunary substrates, although the celestial substrates are affected by neither. To answer this question, we must consider Al-Farabi’s theory of emanation which symbolizes his cosmology. Heavenly bodies do not convey anything to the existence of the tenth intelligence. Below are the material world of four elements (fire, air, water and soil), form and substance, and change. Al-Farabi provides more than one way to notify about emanation.

effects of the scope of Islam. It is also a result of the discovery of new cultures.

“The centrality of music in early Islamic discourses contrasts with the marginality of images. Music’s proponents and detractors both described it through a cosmology of similitudes, ranging from our internal experience to the physical world, the universe, and the divine. Its therapeutic, spiritual, sinful, divine, rational and irrational effects exceed the physical experience of audition. The symbolic role that the modern episteme assigns to the outward, visual image may have been addressed by inward musical apprehension in the Islamic realm. Yet music lies in the blind spot of art historical oculo-centrism” [7, p. 57].

The mathematical literature of astronomy is modified to inquiring problems that require observations, calculations, and measures, such as the conditions, sizes, and distances of the planets. Nevertheless, it is

“God = *the First (al-Awwal) (The Necessary Being)*

The following intellects *are emanated from the Necessary Being*

First Intellect (‘aql): *The second Existent:*

The Soul and Body of the *First Heaven (Al Sama’al ‘Ula)*

Second Intellect *Fixed Stars (al-KawakibThabita)*

Third intellect *Sphere of Saturn (Zuhal)*

Forth intellect *Sphere of Jupiter (Al-Mushtari)*

Fifth intellect *Sphere of Mars (Al-Marreekh)*

Sixth intellect *Sphere of the Sun (Al-Shams)*

Seventh Intellect *Sphere of Venus (al-Zahra)*

Eighth Intellect *Sphere of Mercury (‘A tared)”*

[6, p. 119].

The Legality of Music

The philosophers and scientists of the Middle Ages Islamic geography led many science branches such as geography and cosmology, astronomy, mathematics, and philosophy. They have profoundly influenced the scientific disciplines in Europe and discovered essential knowledge that also profoundly influenced music. A very intense translation movement started in the Islamic world of the eighth century. This process is one of the most significant

clear that the inquiry into invisible things, e. g., the causes of the celestial bodies, cannot be carried out through mathematics since the philosopher is dealing in this case with entities that cannot be perceived and measured.

“Below this rank, Al-Farabi goes on to argue, is that of those who perceive all these things, either in their sleep or waking state, and are able to imagine them in themselves, but do not perceive them visually. Below this rank still is that

of those who perceive those things in their sleep only and express their perceptions in terms of analogies, symbols, enigmas or simulations [8, p. 90].

The law of nature, the functioning of collective consciousness, is the characteristic of being human. It is as essential to imagine voices mentally 'in mind' as visualizing them in the 'eye of the mind'. Everyone is compulsory to hear spontaneous sounds. The vibrancy of sounds in their imagination differs between individuals. When they listen to music, most people imagine various things: a singer, a rising line, a swirl of activity, an impending disaster. Some of these dreams seem to be a closer connection to music than others. However, how do we understand the concept of 'intimacy' and if such imagination is necessary?

"For instance, lines, planes, bodies, stars, and celestial spheres would have to exist there; then movements and rotations for these celestial spheres would [have to] exist. Furthermore, sciences like the science of astronomy and the science of melodies, of harmonic and non-harmonic sounds, of medicine, of geometry, of straight and curved measures, of hot and cold things, and, in general, of active and passive qualities, of universals and particulars, and of matters and forms would [have to] exist there. [These and] other repugnant things articulated in those statements are such that it would take too long to mention here" [9, p. 160].

When we detect the intensity of sound or vibrations, how does the interaction occur in our minds? Sound is vibration, and the vibration is physical. We can feel sound by touch. We are feeling the combination of notes in music with the inner eye. How does our mind perceive and shape the feeling it creates when frequencies turn into sound waves? These questions raise whether the physical and metaphysical approaches demonstrate the same attention for demonstrative severity as the mathematical one.

"Discussion of human communication through music, by Al-Farabi and others, is informed by commentaries on Aristotle's *De anima*, *Poetics* and *Nicomachean Ethics*. Al-Farabi's conception of music as an art (*si nā'a*) that can engage our faculties of sense perception (*ḥa sāsīya*), imagination (*takhayyul*) and intellect ('*aql*) is one application of Aristotle's view that the exercise of the intellect presupposes imagination, which in turn presupposes sense-perception (*De anima, III*,). Some musicians, Al-Farabi acknowledges, can merely replicate melodies they associate with concrete material realities; others can imagine new melodies without the support of familiar circumstances; and the most complete musicians can reason about all the products of their imagination. According to Farabi, experienced listeners imagine the likely course of a melodic progression, which then proves itself either 'faithful' (*wafīy*) or 'deceptive' (*khātil*) with respect to the listener's expectations" [10, p. 113].

Musical art aims to create harmony with sounds and clarify the universal functioning in life. Human talent can distinguish musical phrases from each other through the ear. Human perception can distinguish good and bad sounds between harmonious and dissonant. According to Al-Farabi, every theoretical art has logical and scientific principles.

"A sense organ is a *potentia passiva*, the actuation of which is due to a stimulus, and ultimately to an object. Second, when the object acts upon the sense-organ, it must produce therein a modification which is like to itself, and generally called sensible species. In receiving the sensible species, the sense passes from *potentia passiva* to act. Hence, when sensible species are produced in a sentient organism, they must produce a corresponding reaction which we call sensation" [11, p. 39].

Form of the Sound Waves

As a result of the order and regularity in music, sound and motion, it has been

studied as the generic principle of various sciences to create the harmony of nature's belongings. It's all motion and sound.

“*The Origin of Music*: After noting facts like these we naturally ask how music came into existence. It is true that external nature supplies suggestions, as in the sighing and whistling of the wind, the rippling and roar of falling water, the cries of beasts, the buzzing or calls of insects and the songs of birds ; but the influence of these on primitive song is apparently slight. Herbert Spencer argued that song is primarily a form of speech, arising from the reflex action of the vocal organs under stress of emotion (as a cry follows the sensation of pain). More likely is the hypothesis that music is derived from some attempt to work off surplus energy through bodily motions, to coordinate and decorate which rhythmic sounds, vocal or mechanical, are employed, and that what was at first only an accessory to dancing was finally differentiated from it. But these speculations are not especially fruitful” [12, p. 31].

Al-Farabi mentions the following information about the formation of sound in objects in the context of the principles of music:

“The simple man is he whose imagining of the common form of what should be chosen and avoided is sound, except that he has no experience of the practical things which should be known by experience. A man is sometimes simple in one class of things and not simple in another class. The speculative and reflective virtues* are sometimes a cause and principle for the coming into existence of the practical virtues and practical arts” [13, pp. 47–73].

Harmony and disharmony in music

The two words, music and harmony, always stated the same thing. The first accomplished by the scientific discoveries that belong to universal harmony, whilst the latter became the divine language of melody and song. The joining of the elements resembles a harmony, such as results

from an appropriate consonance of strings and a clear tone compound. The Greeks included the idea in the general principle of harmonization in the universe and in the human spirit. At first, Al-Farabi was sceptical of the theory of cosmic harmony.

“Here is what Aristotle is made to say in the *Kitab al-siyasa* on the question of the Pythagorean notion of the Harmony of the Spheres, and musical therapeutics. ‘And now that I have finished describing physical remedies, I am going to mention spiritual ones. Know, that mental diseases are also amenable to treatment but their treatment is carried out by means of musical instruments which convey to the soul through the sense of hearing, the harmonious sounds which are created by the motions and contacts of the heavenly spheres in their natural motion, which affect the right perceptions. And when those harmonies are interpreted in human language they give rise to music which is pleasing to the human soul, because the harmony of the heavenly spheres is represented in man by the harmony of his own elements, which is the principle of life. Hence, when the harmony of earthly music is perfect or, in other words, approaches the nearest to the harmony of the spheres, the human soul is stirred up and becomes joyful and strong” [14, pp. 95–96].

Instruments and the Human Sounds

A structure of art reflects the presence and affects the listener through intellectual acknowledgement and sound successions. By dispatching subconscious images and emotions in aural form, music can be classified as a form of human interaction and influences the mind's psychological element. As a substitute, there is an analogy between music and human speech, principally speech articulation. The intrapersonal perceptions and emotional reactions towards the external world are represented by alterations of sound and other characteristic expressive vocal harmonies. This resemblance

makes it possible to classify the nature of music according to emphasis. Al-Farabi's *'Kitab al Musiqa al Kabir'* is considered the most remarkable treatise on music theory and was the most significant work of music written up to this time as a prime encyclopedia. It is pointed in the form of introduction, composition elements, instruments and presentation. Principally is developed as a well-organized and established theoretical-scientific thesis on the philosophy and practice of music and theory. Al-Farabi formed this introduction part as the most competent treatise in his corpus *'Al Musiqa al Kabir'*.

"After observing that he has already devoted two essays to the rudiments and that he has already shown how these rudiments, as described theoretically, can be tested by the senses with the aid of an instrument constructed for the purpose, Al-Farabi tells us that he now proposes to show how these rudiments can be experienced on the musical instruments actually in use. He proposes to study each of these instruments and show which are capable of producing all of the notes and which can produce only some of them. Thus, he says, the reader will learn the application of what has been explained in the essays on the rudiments. Similarly, at the end of the second essay on the instruments, he writes that he has dealt in these two essays with the instruments that are most in use in his country, showing the notes and groups that are proper to each of them. In so doing, he has addressed not just other theorists, as is the practice of some authors, but has addressed the practical musician as well. And, indeed, the bulk of these two essays is taken up with extremely detailed accounts of a variety of instruments, most notably the lute" [15, p. 180].

We also find out, says Al-Farabi, that three interludes give a sense of perfection or completeness of all potential combinations of notes. Al-Farabi advises the aspiring musical theorist to rely, like

the metaphysician, on comparison and analogy to acquire some knowledge of the intelligible things that lie beyond the realm of sense perception in *Musiqa*. In its broadest sense, we learn that music disciplines convey through both speaking and writing covers as the interpretation of the term musical knowledge. Here, we can conjecture that it expresses the erudition acquired and identified appropriating rhythm, melody, movement. These definitions carry out through the subject of sense-perception.

"Excellence of idea is that a man should have ideas or excellent ideas, i.e. that a man should be good and virtuous in his actions, then that he should have ideas, and his words, ideas, and counsel should have been tested many times and found sound and right, bringing the man, when he employs them, to approved results" [16, p. 46].

"Now sense-perception attests to the multiplicity of natural things. This multiplicity is perceived through sense-perception in two ways. First, sense-perception apprehends a multiplicity of natural things because the [same things] are dispersed in separate places; it distinguishes them from each other by virtue of the different places they occupy. This, then, is the first kind of multiplicity; it is better known. Second, the multiplicity of natural things is apprehended through sense-perception of a single object" [17, p. 94].

The first part of Farabi's corpus is about the nature of music, considered melody the music source, both vocal and instrumental, the varieties of melody, the practical and theoretical sides of the inquiry. All this is said to be an introduction to the art-science of music. For music is an art, its instances the continued use of sound and other elements as material. As far as we conjecture, Farabi does not make it a logical point, an issue of the description of music as an art. Not only does he make it an issue for natural science, but he prefaces the point about what science has ruled out by saying that most of the primary

individuals for this science music exist by art and cannot exist by nature.

“As in other arts, a knowledge of the theory of music requires that one know the first principles. One must then know the rules or general propositions by means of which one derives all of the rudiments of the art, since a complete mastery of these rudiments, too, is essential for the theorist. Finally, these rules enable one to determine precisely in what the art does and does not consist, and they enable one to avoid error. Related to these aspects of theory are the two remaining subjects comprising the first part of the science of theoretical music, both of which are discussed in the first pair of essays in the Grand Book: the way in which man comes to discover the art of music and the character and training appropriate to the person who would investigate this art” [18, p. 177].

Here mentioned a short case at medieval Arabic music theory and its recent accomplishments by examining Al-Farabi’s viewpoints on rhythm in *Musiqā*. Contrary to the intended and accidental impacts left by contemporary scholarship, it is apparent from the previous analysis that Al-Farabi’s viewpoints concerning rhythm are harmonious, considerably definite and unambiguously formed, and surprisingly intriguing as a composition and as an alternative way of perceiving rhythm.

“That rhythm again is determined by musical notes which fit in with them in playing, the rhythm of blows of the hand corresponding to the rhythm of the syllables of speech; and that rhythm must not vary from its station (*martaba*) if the playing is not to be ruined” [19, p. 53].

The practical and the theoretical arts of music

Another circumstance of attention in *Musiqā* is the detail between the theoretical and practical sides of astronomy. Al-Farabi differentiates between theory and practice and values the former more than the latter; he nevertheless indicates that

theory can gain only limited progress if it is not approved by reasonable practice and observation. Al-Farabi synthesizes the Aristotelian causal knowledge with the neo-platonic emanations scheme in theoretical philosophy.

“In his discussion of the mathematical sciences, Al-Farabi gives an account of music, dividing it into the sciences of practical and theoretical music. The appeal of this simple division to scientists like Bacon is in itself quite suggestive. Lambert preserves Al-Farabi’s distinction between practical and theoretical music, but of Al-Farabi’s five branches of theoretical music, Lambert preserves only the second, which can scarcely have meant to him anything like what it meant to Al-Farabi. Rhythm is treated in a separate context in which all music is divided into that with rhythm and that without. His general terms for discussing rhythm are *modus* and *mensura*” [20, pp. 173–186].

Without dwelling on the nature of that science extending beyond physics, Al-Farabi achieves his discussion with a concise indicating how the practical intellect, regarded with preference and choice, supports the theoretical, wherein human perfection consists. He draws attention to the knowledge that philosophy is the most basic system practice and theory in its field. In addition to influencing the audience’s feelings under the twelve maqam system, Al-Farabi also discovered a different music feature. Music performance under the twelve maqam system maintained the understanding of music as a practice that can physically change audiences, applying music’s recurring feature to change humanity’s mentality. Farabi is the philosopher who forms a legend that shows the musical talent circulated in texts about the twelve maqam system. First, Farabi played a melody for his audience and made them spontaneously laugh, followed immediately by another melody that spontaneously made them cry, followed immediately followed by

another melody that spontaneously put them to sleep so he could leave. This story expressed the one-to-one relationship between properly executed musical knowledge and the audience's emotional and physical response.

“Farabi's view of the origin of music is in marked contrast to the one held by K̄indi and the *Ikhwan*. According to these, human music originated when the Sages, and in certain passages Pythagoras is singled out, heard the celestial music and set down the rules for human music. These were then disseminated to others, and eventually music spread to all. This has all the earmarks of a myth, and we do not mean that in any negative sense. By contrast what Farabi offers, to be followed by Ibn Sina along rather similar lines, is a natural or naturalistic explanation?” [21, p. 59].

“According to Al-Farabi musical structures are artificial and not based on nature: the Pythagorean argument about the relations of planets and stars producing music is based upon a linguistic misunderstanding: namely that of using the word ‘music’ in two different meanings. Further, as early as the beginning of the Middle Ages Al-Farabi is fully aware of differences between cultures and of the fact that what are regarded as natural tones in a given culture, e. g. Arabian, are ‘natural’ only in this context. He even determines rather strict limits for the cultural sphere to which his musico-theoretical considerations about tonal relations, distinctions between structural kernel motifs and secondary ornamental motifs, can be applied” [22, pp. 307–308].

To figure out better, we can assume that Al-Farabi in the caliph's assembly is the most apparent exemplary experience that draws attention to the fact that human should be based on practical and theoretical in achieving virtue. Farabi emphasized the need for people to acquire practical and theoretical knowledge about achieving virtue. The fact that when people listened to his music, some reactions realized in their

mind. These reactions appeared without the listener's control. The caliph's assembly indicates that Farabi had professional practical and theoretical knowledge of his expertise in music. Therefore, we anticipate that this may be a prime example of practical and theoretical knowledge. It can be said that the anonymous ‘*Kitābū Keşfü'l-Hüm Kümve'l Kūrab fī Şerhi Āleti't-Tarab*' is the most comprehensive study of the science and philosophy of music in the Farabi corpus. The only copy of this work is in the third Ahmed Library Manuscript Section of the Topkapı Palace Museum. This work has still been reviewed by the British musicologist and Arabist Henry George Farmer and J. B. Hardie in 1932. The inspirational experience of the second master Al-Farabi, which led to the discovery of many different new opportunities in science, will perhaps be read for the first time in this article with the details below.

“Such is the opinion of the people of Iraq, and as a result all the older authorities used to derive the science of music (tarab) from the science of human nature; on this basis Al-Farabi derived the science of the ‘musiqā’ and its rules by means of which he surpassed all others who wrote on this science of music. And there is a story about the reason for his making it. Al Ma'mun used to hear about Al-Farabi and the knowledge which Allah the Exalted had given him, and his understanding, so he desired to meet him, wishing to test him in some of the sciences in order to see his sagacity and his knowledge. How a strange thing had happened to Al-Farabi which brought him out of his own country against his will and secretly. So he travelled night and day until he came to the city of Baghdad which was the seat of the Caliphate, and he entered the city in disguise so that not one of the people recognized him; and he thought that he would make his way to the Caliph in order to earn his favour by means of his learning and his knowledge.”

Caliph said to Al-Farabi 'At our court you shall have the highest privilege and the greatest riches, among us you shall obtain glory, and you shall be honored above all your peers and your fellows.' Then the Caliph continued 'Produce the knowledge of which you spoke to us, and hasten with your answer that you may be given our generous gift.' He answered 'It will appear before you now.' The Caliph asked 'what things do you need to produce it for me?' Al-Farabi said 'Bring me copper and smiths and wood and carpenters.' So the Caliph sent for them; and all who were present stood silent watching him to see what he would make. And he ordered the smiths melt their copper and make it into long thin sheets, light, engraved and ornamented; and he ordered the carpenters to saw the wood and to cut it into rods, round and hollow, in two sizes thick and thin, the thick cut eight sided and short, the thin cut four sided and long. They were to stand upright their heads upward and their tails down. And between each pair of rods he fashioned a peg fixed on a crossbeam, twelve pegs above at the heads of the rods with the heads of the pegs turned downward; and twelve similar pegs at the tails of the rods also, arranged in the same way on a crossbeam, steady and fixed at the bottom so that the heads of the pegs were upward standing alone. Then he took silken strings which he stretched across the rods to right and left; and over these he rolled the sheets of copper on the outside until all of them were covered with copper and the instrument resembled. (There is an omission in the Magic Seven. at this point.) Then he fastened it up and connected the various pieces together, and stood it upright and erect like a pulpit (minbar). Some said too that it resembled a physician's ointment box (marhamdan) eight sided in size and dimensions. Others said that it was like a box turned in a lathe, rounded in the cross-section and long; and yet others said that it was square in length and breadth like a coffer. But this is generally agreed;

that it was square, its height off the ground being less than the height of a man, while the breadth of the circumference of its four sides was 12 dhira, each side being 3 dhira.

It had 4 doors each in two leaves and each opening and shutting; around each door was a small aperture (taqa: lit. window) in which was a copper pipe going in to the inside. On the outside of this pipe was fixed a wild beast's skin secured to it and folded over upon itself like a bellows with two wooden handles which were opened and closed mechanically to deliver air. It was worked by men who sat blowing with the bellows, and others who stood beating with the plectrum on the 4 sides around the 4 doors. Each door has a front, each front has an entrance, each entrance has a channel, each channel has a mouth and each mouth has an end to which the air comes and goes round. By whichever door it enters it has no exit by which to escape, so it masses and collects all together and rises to the top; but finding no loophole or exit by which to get out it sinks back to the bottom to go out where it came in. But there it meets the air which has been blown in on top of it, and the pressure becomes stronger and stronger. The blowing of the bellows prevents the air from sinking to the bottom, and the beating of the plectrum keeps it from rising to the top, so that no exit remains for it, nor any movement to escape, but it is enclosed and can find no way out. So it circles between the upright pegs and strains at all the strings but finds that they have checked all its efforts to escape and have driven it out of its place and prevented all its movements to reach its destination (i.e. outside) and made all its efforts vain by opening the doors and closing the windows. So the four blasts of air (i.e. from the 4 doors) are hindered in their way and circle round in that copper box; and the pressure grows strong and the force continues to increase and to grow and to become great until the air is confined between the four doors. Then the pressure becomes too strong for it and forces it

back to the top; so it ascends and finds 12 windows which had been made (in the top corresponding to the 12 hours of the day and also p to the 12 Signs of the Zodiac).” [23, pp. 79–84].

Conclusion

This research’s result should lead to a partial re-evaluation of Farabi’s intellectual heritage in Islam based on music philosophy and science. Moreover, Al-Farabi’s attempt to harmonize physics, metaphysics, and astronomy in terms of methodology and doctrine and the multilayered theory of infinite causality introduced intellectual beings’ dimension. Furthermore, along with the later Arab thought, it also profoundly affected Europe. In the method of studying Farabi’s approach to cosmology and music, we applied his classification. It was primarily his work of texts in which he compared the ideas of Kindi, Pythagoras, and others. However, on the other hand, this model, and especially Al-Farabi’s idiosyncratic

theory and causal powers, was never fully adopted by later thinkers.

Especially the subject of rhythm pattern, we could say it assists as a model for future variations on the same theme, but as far as we know, these details have never been deeply analyzed. Until today, we have determined that only general studies have been done on Farabi’s life and corpus from our deep library antiquities research source. Despite the conciseness of Al-Farabi’s remarks on the method of astronomy, it is nonetheless possible to reach certain conclusions based on the previous analysis. First, it should encourage us to re-examine some aspects of Al-Farabi’s affiliation with the Aristotelian, Platonic, and Neoplatonic traditions. In his description of the astronomical method, Al-Farabi appears as a quite thorough Aristotelian. It was important to access and read Farabi’s original book, which exemplifies the rhythmic flow of emotions. It is evidence of the universal law of rhythm in nature. The philosopher points out that all motion is rhythmic or wave-like.

Авторлардың үлесі

Г. Ж. Нұрышева – мақаланың тақырыбын және зерттеудің міндеттерін белгіледі; зерттеудің әдістемелік құрамын әзірлеуді ұйымдастырды.

Н. Терджан – ресурстарды зерттеу, сараптау және талдау бойынша барлық тапсырмаларды орындады; ғылыми әдебиеттерді талдау; әдеби шолуды дайындау; мәтіннің зерттеу бөлігін әзірлеуді және пысықтады.

Вклад авторов

Г. Ж. Нурышева – определила тематику статьи и постановку задачи исследования; организовала разработку методологической составляющей исследования.

Н. Терджан – выполнила все задачи по исследованию, приобретению, экспертизе и анализу ресурсов; провела анализ научной литературы, подготовила литературный обзор и исследовательскую часть текста.

Contribution of authors

G. Zh. Nurysheva – determined the subject of the article and statement of the research problem; arranged development of the methodological component of the research.

N. Tercan – carried out all resource research, acquisition, examination and analysis tasks; analysis of scientific literature; preparation of a literary review; preparation and revision of the research part of the text.

References

1. Farmer, Henry George. "The Influence of Al-Farabi's "Ihsa' al-'ulum" ("De scientiis") on the Writers on Music in Western", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, Cambridge University Press, accessed: 18.02.2016, No. 3, pp. 561–592.
2. Kennedy-Day, Kiki. *Books of definition in Islamic philosophy, The limits of words*, Routledge Curzon is an imprint of the Taylor & Francis Group. Simultaneously published in the USA and Canada. This edition published in the Taylor & Francis e-Library, 2004, Part I, pp. 7–84.
3. Damien, Janos. *Method, structure, and development in Al Farabi's cosmology / Islamic cosmology / Islamic philosophy, theology and science*. Press McGill University Brill, Global Oriental, Hotei Publishing, 2009, Chapter I, pp. 11–42.
4. Farmer, Henry George (editor and translator). *Al-Farabi's Arabic – Latin Writings On Music *In the Ihsa' al-'ulum* (Escorial Library, Madrid, No.646) De scientiis (Brit. Museum, Cott. Ms. Vesp. B.X., and Bibl. Nat., Paris, No. 9335), and De ortu scientiarum (Bibl. Nat., Paris, No. 6298), Published by The Civic Press, Glasgow, Chapter II, 1934, pp. 35–58.
5. Ginnis, Jon Mc. & Reisman David, C. *Classical Arabic Philosophy (An Anthology of Sources)*, Al-Farabi, 2007, pp. 54–104.
6. Al Allaf M. *The Essence of Islamic Philosophy*, 1957: IIC Classic Series, 2003, Chapter II, pp. 77–128.
7. Shaw, Wendy M. K. *What is "Islamic" Art? Between Religion & Perception*. Cambridge University Press, Seeing With Ear, 2019, pp. 57–78.
8. Fakhry, Majid. *Al-Farabi, Founder of Islamic Neoplatonism: His Life, Works And Influence Great Islamic Thinkers*, Printed and bound by Bell & Bain Ltd, Glasgow Oxford OX2 7AR England, 2002, Chapter VI, pp. 77–91.
9. Butterworth, Charles E. (Translated and annotated) *Al-Farabi, The Political Writings: "Selected Aphorisms" and Other Texts*. Published by Cornell University Press Ithaca and London, 2001, Chapter XII: The forms or divine models, pp. 160–167.
10. Stephen, Blum. *Ethnomusicology & Modern Music History*. Edited by Philip V. Bohlman Press University of Chicago, in the Muslim world, 1991, Chapter IV. Foundations of musical knowledge, pp. 103–124.

11. Hammond, Rev Robert. *Philosophy of Al Farabi and Its Influence on Medieval Thought*. By The Scope of Aristotle in the Book of Metaphysics, 1947, Chapter III, pp. 35–39.
12. Pratt, Waldo Selden. *The history of Music*, New York, by G. Schtrmer Copy right, Presented to the Library of the University of Toronto by Professor Harvey Olnick, 1907, Part I, pp. 25–59.
13. Dunlop, Douglas M. *Fusul al-Madani: Aphorisms of the Statesman Al Madani Fadla*, Translation, Published by Cambridge University Press, 1961, Part I, pp. 27–78.
14. Farmer, Henry George. *The Influence of Music: From Arabic Sources*, Published by: Taylor & Francis, Ltd. on behalf of the Royal Musical Association Proceedings of the Musical Association, 52nd Sess, 1925–1926, pp. 89–124.
15. Randel Don M. Al-Farabi and the Role of Arabic Music Theory in the Latin Middle Ages. *Published by: University of California Press on behalf of the American Musicological Society Journal of the American Musicological Society*, Vol. 29, No. 2, 1976, pp. 173–188.
16. Dunlop, Douglas M. *Fusul al-Madani: Aphorisms of the Statesman Al Madani Fadla*. Translation, Published by Cambridge University Press, Part I, 1961, pp. 27–78.
17. Mahdi, Muhsin (Translated with an instruction). *Al Farabi's Philosophy of Plato and Aristotle*, The Free Press of Glencoe A Division of The Macmillian Company, The Crowell – Collier Publishing Company New York, 1962, Part III, pp. 59–130.
18. Randel Don M. Al-Farabi and the Role of Arabic Music Theory in the Latin Middle Ages. *Published by: University of California Press on behalf of the American Musicological Society Journal of the American Musicological Society*, 1976, Vol. 29, No. 2, pp. 173–188.
19. Hardie, J. B. *Arabic Musical Instruments a 'Magic Seven' in the Farmer Collection "Kitab Kashf al-Humum"*, Part II, 1932, pp. 50–250.
20. Randel Don M. Al Farabi and the Role of Arabic Music Theory in the Latin Middle Ages. *Published by: University of California Press on behalf of the American Musicological Society Journal of the American Musicological Society*, 1976, Vol. 29, No. 2, p. 173–186.
21. Shehadi, Fadlou. *Philosophies of music in medieval Islam*. Brill's Studies in Intellectual History, Sahādī, Fadluh: *Philosophies of music in medieval Islam history*; Vol. 67. Leiden; New York; Köln: Brill, 1995, Part I, Chapter III, pp. 50–66.
22. Tarasti, Eero. *A Theory of Musical Semiotics*. Indiana University Press, 'Advances in Semiotics'. Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis, 1994, p. 307–308.
23. Hardie, J. B. *Arabic Musical Instruments a 'Magic Seven' in the Farmer Collection "Kitab Kashf al-Humum"*, 1932, Part II, pp. 50–250.

Гүлжиһан Нұрышева, Нурфер Терджан

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
(Алматы, Қазақстан)

ӘЛ-ФАРАБИДІҢ МУЗЫКА ФИЛОСОФИЯСЫ: «МУЗЫКАНЫҢ ЗАҢДЫЛЫҒЫ»

Аңдатпа. Бұл мақала әл-Фарабидің музыка философиясына деген көзқарасын зерттеуге бағытталған. Фарабидің музыкалық философиясының ұғымы – музыка тек өнер мен ойын-сауық емес дегенді білдіреді. Осыған байланысты ол дәлелдеу әдістерін қолдана отырып, ғылым мен философия тұрғысынан тақырыпты жоғары деңгейге көтерді. Авторлар ең алдымен Фарабидің еңбектерінде зерттеу әдістерінің белгілерін анықтауға тырысады. Философ және музыкант Әбу Насыр әл-Фараби идеалды қала, логика, астрономия, лингвистика, саясат, математика, геометрия, медицина, оптика, философия және музыка туралы жазды және «Екінші ұстаз» ретінде танымал болды, біріншісі Аристотель болды. Бұл зерттеу салыстыру тұрғысынан құрылым жүйесін ұсына отырып, музыка тәжірибесі мен теориясына өз үлесін қосады. Осы тұрғыдан алғанда, музыкалық жүйенің үйлесімділік деңгейі сенсорлық қабылдауға, салыстырылатын және салыстырылмалы жүйелердегі белгілі бір көрсеткіштер әдісіне сүйенеді. Бұл зерттеу корреляцияның ерекшеліктерін талдайды, олардың жалпы және жеке қасиеттерін және олардың жұмыс істеу шекараларын зерттейді. Бұл мақалада білімнің бір саласынан екіншісіне, мысалы, математикадан музыкаға немесе астрономияға немесе музыка ғылымымен байланысты психологияға дейінгі мағынаны сипаттау бағаланады. Мұндай масштабтағы музыка ғылымына көзқарас ғылымдағы музыканы егжей-тегжейлі зерттеудің қажеттілігін, сондай-ақ өлшеу критерийлерін анықтады. Оның философия мен ғылымдардың классификациясындағы ғылымдардың мәні мен тізімін сипаттайтын «Ихса» кітабы орта ғасырларда мойындалды. Алайда, «Музыка туралы үлкен трактат» Араб таңдамалы теориялық зерттеулерінің тізімінде болды және араб музыкасының кейінгі теориясына айтарлықтай зор әсерін тигізді.

Тірек сөздер: Әл-Фараби, музыка, музыка философиясы, әлеуметтану музыкасы, музыкалық мәдениет, музыка психологиясы, нейромузыкалогия, музыкатану, музыка теориясы.

Дәйексөз үшін: Нұрышева, Г. Ж., Терджан, Н. Әл-Фарабидің музыка философиясы: «Музыканың заңдылығы». *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 10–26. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.318>

Гулжихан Нурышева, Нурфер Терджан

Казахский национальный университет имени аль-Фараби
(Алматы, Казахстан)

ФИЛОСОФИЯ МУЗЫКИ АЛЬ-ФАРАБИ: «ЗАКОНОМЕРНОСТИ МУЗЫКИ»

Аннотация. В данной статье дается попытка изучить точку зрения аль-Фараби на философию музыки. Понятие музыкальная философия Фараби подразумевает, что музыка – это не только искусство и развлечения. В связи с этим он поднял данную тему на более высокий уровень с точки зрения науки и философии, используя методы доказательства. В первую очередь авторы нацелены выявить признаки методов исследования в работах Фараби. Философ и музыкант Абу Наср аль-Фараби писал об идеальном городе, логике, астрономии, лингвистике, политике, математике, геометрии, медицине, оптике, философии и музыке и был известен как «второй учитель», первым из которых был Аристотель. Данное исследование вносит вклад в практику и теорию музыки, предлагая систему построения с точки зрения сопоставления. С этой точки зрения, уровень согласованности музыкальной системы полагается на чувственное восприятие, на метод определенных показателей внутри сравниваемых и сопоставляемых систем. Данное изыскание анализирует особенности корреляций, исследуя их общие и частные свойства и их границы функционирования. В этой статье оценивается описание смысла от одной области познания к другой, например, от математики до музыки или астрономии, или психологии, коррелирующих с наукой о музыке. Подход к музыкальной науке в таком масштабе определил потребность в детальных исследованиях музыки в науке, а также критерии измерения. Книга аль-Фараби «Ихса», описывающая сущность и перечень наук в философии и классификации наук, получила признание в средние века. «Большой трактат о музыке» вошел в список выдающихся арабских теоретических исследований и оказал заметное влияние на более позднюю теорию арабской музыки.

Ключевые слова: аль-Фараби, музыка, философия музыки, социология музыки, музыкальная культура, психология музыки, нейромусыковедение, музыковедение, теория музыки.

Для цитирования: Нурышева, Г. Ж., Терджан, Н. Философия музыки аль-Фараби: «Закономерности музыки». *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 10–26. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.318>

Авторлар туралы мәлімет:

Гүлжихан Жұмабайқызы Нұрышева – философия ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті философия кафедрасының профессоры (Алматы, Қазақстан)

Нурфер Терджан – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті философия кафедрасының 2 курс докторанты (Алматы, Қазақстан)

Сведения об авторах:

Гулжихан Жумабаевна Нурешева – доктор философских наук, профессор кафедры философии Казахского национального университета имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

ORCID ID: 0000-0001-6640-8111
email: gulzhikhan-nurysheva@yandex.kz

Нурфер Терджан – докторант 2-го курса кафедры философии Казахского национального университета имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

ORCID ID: 0000-0003-3482-4182
email: nurfer.tercan@gmail.com

Authors' bio:

Gulzhikhan Zh. Nurysheva – Doctor of Philosophical Sciences, Professor at the Department of Philosophy, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)

Nurfer Tercan – PhD candidate of the Department of Philosophy, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)

CSCSTI 02.41.11
UDC 740.101
DOI 10.47940/cajas.v6i1.355

CULTURAL MARGINALITY AND ITS SOCIAL IMPLICATIONS

Kudaibergen Temirgaliev¹,
Gaziza Jamaliyeva²

¹ Karaganda Medical University,

² E. A. Buketov Karaganda State University
(Karaganda, Kazakhstan)

Abstract. The article is devoted to exam the problem of cultural marginality. Due to the fact that nowadays, during the formation of new social forces and relations, many societies, including Kazakhstan's, more-less experience a vacuum of values and norms. Marginal individuals in the conditions of new landmarks formation are lacking the stable social orientations; it is very hard for them to identify themselves with sufficient certainty. A marginal state characterizes by the fact that a human, having left one culture, leaving it on the outer plane of his being, does not fit into a culture new for him, does not come to it, although he lives in the presence of its innumerable displays. The individual is in the stage of mastering new cultural features, but he cannot yet master them completely. This is the marginality as the natural paradox for being transitional, borderline social and cultural status. Usually, it is precisely in transition eras that the process of marginalization intensifies sharply and expands in its scale. People feel insecure and socially unstable. In this regard, the purpose of this article is to thoroughly exam the problem of marginality. In writing the article, we used the methods of cognitive-evaluative analysis, the methodology of cross-cultural-psychological research and the principle of the historical traditions unity. Based on the research of marginality problem, we conclude that the personality absorbs single and diverse, whole and detailed, universal and individual. In this regard, the problem of marginalization should be resolved through personal self-determination. This article was written by virtue of the works of various philosophers, sociologists and educators who studied the problems of marginality. The article offers a number of recommendations for solving the problem of marginality in the new realities.

Keywords: anomie, marginalization, marginality, marginal, culture, traditions, identity, globalization.

Cite: *Temirgaliev, K. A., Jamaliyeva, G. Zh. (2021). "Cultural marginality and its social implications", Central Asian Journal of Art Studies, 6(1), 27–38. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.355>*

Introduction

Marginalization and the reality itself behind this conception relate not only to the individual, but also to entire

cultures when they enter a period of transition, when cultural orientations change drastically. The characteristic of the cultural situation in the newly formed independent states on the Eurasian

expanse (the territory of the former USSR) also lies in the fact that the major features or bases, traditional for the cultural space, do not yet exist or no longer exist (which is practically the same) in the sphere of actual cultural meaning. These features or bases must be formed together with the bounds of future cultural activities.

Currently, according to the definition of the French scientist E. Durkheim, during the formation of new social forces and relations, many societies, including Kazakhstan's, more or less experience a vacuum of values and norms, or so-called legal and moral "anomie" (literally – "lack of norms"). This is a state of society, when old social norms and values cease to function, and new ones are still have not been established. Anomie also characterizes the state of an individual with sudden and painful changes in social conditions. In general, anomie reflects the status of personal and social consciousness associated with the value system's decomposition being a result of the social crisis.

Under conditions of anomie, marginal individuals are lacking the stable social orientations; it is very hard for them to identify themselves with sufficient certainty and clarity. They are standing on the borderline between two cultures – old and new. In the borderline state a human, having left one culture, leaving it on the outer plane of his being, does not fit into a culture new for him, does not come to it, although he lives in the presence of its innumerable displays. The previous personal social and cultural characteristics are lost, though are not completely wasted: the individual is in the stage of mastering new cultural features, but he cannot yet master them completely. This is the marginality as the natural paradox for being transitional, borderline social and cultural status.

Usually, it is precisely in transition eras that the process of marginalization intensifies sharply and expands in its scale. During that time, people feel insecure and socially unstable.

At the same time, the marginal individual is characterized by ethnic elimination and ethnic nihilism. Being at the turn of two or more cultures, eager to be a member of several ethnic groups at once and not being able to realize the worldview of any of them in a life situation, that individual suffers from duality, internal contradiction and tragic discord with himself due to the impossibility of combining the allegedly incompatible cultural features. However, marginality is a widespread social phenomenon associated with a deep crisis of any identity, with the destruction of the previous system of identifications, with a breakdown of the objective social order, its norms, principles and values. Human becomes marginal in a situation of simultaneous and one-dimensional existence in the context of opposing social and cultural requirements. Therefore, marginality is being rightly perceived as cultural inertia, overcoming the environment.

Today there are three conceptual directions in the study of marginality: cultural, structural and role-based. Cultural marginality refers to the processes of cross-cultural contacts and assimilation, structural marginality describes cases of political, social and economic powerlessness of deprived of voting rights (or disadvantaged) groups within society, role marginality arises in the case of an unsuccessful correlation of oneself, one's social position with a positive reference group; with the choice of a role that contains elements of two roles, etc. In the context of the development of various subcultures, countercultures, elements of transformation in cultural marginality are observed, so the study of cultural marginality is important not only for understanding the phenomena of culture proper, but also for a deeper understanding of the general laws of development of the entire human culture.

The marginality of the individual in the period we are experiencing is a symptom

of the social crisis itself and the lack of comprehension of its social displays. Known, that the situation of uncertainty enhances the individual's needs for self-identification based on certain undoubted principles. However, the current stage of development of the post-Soviet society, including Kazakhstan's, is characterized by the absence of consolidating society values, senses and images (for example, the image of a morally-oriented, freely self-determined personality in its socially significant ideals and tasks). Everyone has to develop these moral foundations of social existence on one's own account and risk.

“...What is an identity crisis?

Its essence is the rejection of the “self” from the side of “I’am”. This rejection may not be completely open; “I’am” that despises its “self” may try to deceive itself with feverish activities that, like a senseless journey, have only one purpose – to divert the attention of “I’am”. To make the crisis explicit, to admit the further impossibility of identifying oneself with one's “self” is an important step to overcome the crisis of identity” [1, p. 113].

In other words, the matter is not only in society with its external crises and not only in the fact that it throws out a man, making him marginal. It is also in the fact that within the individual himself there is a struggle, a split, an attempt to displace one of his own “I”-s on sideways, background, to marginalize it.

Nowadays, the marginal is not so much a marginal (a person standing “on the brink” or “on the edge”), but a fragmented personality, disintegrated into many unrelated displays. Unless, of course, proviso that this man has given way to the destructive influence of modern mass culture and lifestyle.

Methods

The use of the theoretical culturological concept of intercultural communication as a condition for the dialogue of cultures

has sufficient positive potential for the study of dynamically developing societies. It is a special way of seeing complex social problems that arise in the process of social reconstruction. The multidimensionality of this phenomenon makes it possible to study the various processes of acculturation, identification, occurring both at the local level, and, in our opinion, interfaith relations and, in general, in human relations. The impact of the globalized world with its mass culture accustoms a human to view the surroundings not by their own impressions, but the emotions caused by virtual (and often falsified) images. This impact changes not only the content, but also transforms consciousness itself from sustained to “mosaic” or “faceted”, reducing the possibilities of critical thinking.

The well-known philosopher and culturologist Aleksandr Dugin in his article-interview “Homo novissimus” published in the “Chelovek” (Human) magazine rightly points out: “... Earlier, a human's identity followed from a tradition that postulated the meaning lied behind. Then, the modern that subverts tradition, proposed its own largely nihilistic liberal anthropology freeing a man from ties with traditional identity parameters. Yet this nihilistic pathos has also used up its “evident” potential. The process of freeing a human from the influence of the inhuman has been finished in general, but pure emptiness and uncertainty, a post-modern game of ephemeral instantaneous principally imputed identities remain.

Having freed himself from the identity imposed by the traditional anthropology, at the same time a human has lost his wholeness and holism. Today he split. Now he is one thing, in a minute – another. Hereof the output of culture stylistics – television (chaotic switching of channels as a special form of contemplation – attention stops on a fragment, a vivid image), drugs – a man sinks in a series of incoherent but saturated impulses, without contextualization” [2, p. 100].

You can say that modern man has radically transformed his universal abilities. The human of de-constructivism era is no longer a microcosm, as in ancient Greece, and is no longer a “presence”, as it was in Martin Heidegger. Rather, it goes by the term “absence”, more exactly, by the fact that the human’s universality has now appeared as his breakup, destruction from within, as a variety of masks. Personality lost its face, its own self-identity.

In the world of “semblances”, “replica counterparts”, a human himself becomes a “simulacrum”. Though a replica copies the original or even a replica itself, it would seem to be the almost complete similarity to the original position, be identical to it. However, it does not happen in reality. In a secondary culture, which is a system of simulacrums, replicas are not identical to the original, and individuals are not identical to their human essence. The fact that the original spirit of the copied appearance is lost, especially when it occurs constantly and in a different progression explains everything in the process of copying.

As Arlette Farge points out, marginality is now experiencing a very peculiar moment. Considering all undesirable elements as victims of marginality, society feels the destabilization of piers fundamentally shaken from within by all economic processes. “Not only strangers are now in circulation, but also mostly their own ... Rejection appears as a product of society’s disintegration, affected by the crisis. Marginal is no longer some kind of an outsider or leper. He is similar to everyone, identical to them, but at the same time, he is a cripple among his own kind – a man with cut off roots, torn to pieces in the very heart of his native culture and environment” [3, p. 143].

This statement was made at late 80’s of the last century. Then, what can we say about the nowadays, when these processes have escalated multiple times?

In social psychology, a condition called by researches as “culture shock” is well

known. Its essence lies in the conflict of old, customary and new cultural norms and orientations. The old ones are usual to the society that the individual has left, and the new ones represent the society he joined. In other words, culture shock is a conflict of two cultures within the consciousness and psyche of the individual.

In the same way, “returnees” to their historical homeland sometimes feel themselves like outsiders in a country that, as they felt for many years, was once their homeland. For example, some “oralmans” – immigrants who returned to Kazakhstan from China, Mongolia and other countries, where they lived as part of the Kazakh diaspora. This phenomenon has received the name in the scientific literature as “reversed culture shock”.

Frankly speaking, those researchers who assess marginality sharply negatively, the concept of “marginal” was been identified, willingly or unwittingly, with the concept of an “outsider”. This is not entirely correct, as will be seen from further conclusions. Moreover, the concept of an “outsider” implies that a man was been thrown outwards the borders of his social and cultural niche, while the concept of “marginal” means a man living on the border of two or more social and cultural worlds. Firstly, we are talking about the elimination of the individual and its isolation from the “mother culture”, and in the second – about the dual position of the individual, he deprived of his culture but not completely, and at the same time he is not completely entered another new culture for him.

What about marginality in culture, can we consider it as a purely negative phenomenon? Obviously, there is only one radical way: to establish bans on overstepping the framework and boundaries of the traditional culture currently established. Although historical practice proves that taboos and prohibitions never had and cannot have creative potential in general. Consequently,

the ban on marginality is not only impossible in modern conditions. Even with the assumption of its reality, it cannot serve as a source for resolving the essential contradiction in cultural marginality phenomenon.

However, today there is an understanding and interpretation of marginality as a positive phenomenon. Many researchers believe, that only through a marginal chronotope, an individual and a whole culture can achieve truly creative results.

Results

Argumentation for this thesis lies in expanding our perception by leaving the bosom of our native culture and entering into the adaptation process for the new one. We notice and see things that split and at the same time bring these two cultures together. Thus, we master a wide range of new cultural rules and value systems, and as a result, our culturally induced life experience is expanding vastly.

To understand this important factor better, it is necessary to consider thoroughly the process of ethnic identification: how it occurs, whether ethnic identity changes in the process of a human's life, etc.

Taking the scheme of E. Giddens as a basis, the process of identifying an actor with an ethnic group follows by the next scenario: a human is born into a family where each member is a representative of a particular ethnic group. Hereby, a just born human is included into the ethnic area, surrounded by objects with a certain value for this or another ethnos and by a certain language native to a distinct ethnic group. I.e., a human exists in an area filled with cultural artifacts valuable for an ethnic group.

When a man grows, his world expands its horizons. Therefore, the value space also expands. A huge number of institutions are included in the process of his socialization,

claiming to be ethnic ones (such as school, the environment, religious institutions, family as the most important institution of ethnic identity formation, and many others). Thereby, it is the institutions that offer the value-normative basis for the formation of ethnic identity. This is happening everywhere and all the time. However, the existence of ethnic marginals proves the fact that a human is directly involved in the formation of his identity, since the structure of values and value orientations offered by the institutions of socialization are not mastered by everyone in the form it is offered.

Having analyzed the possibility of using the structuration theory to study the phenomenon of ethnic identification, we can make the following conclusion. Ethnic marginals are the most active agents that transform ethnicity. Therefore, the structuration of the ethnos is mainly due to the marginals that transform the rules, resources and rituals. The transformation of ethnicity occurs under the influence of ethnic marginals. A vivid example of creative marginality is the work of the outstanding Kazakh poet Olzhas Suleimenov. His artistic, social and cultural achievements would have been inconceivable without the assimilation of cultures adjacent to the Kazakh culture and even completely different from it. For example, a thorough linguistic research "The Language of Writing" was impossible without sufficient knowledge of various Turkic, Slavic and European languages [4, p. 15].

Another rather vivid and characteristic example of positive marginality is Bakhyt Kenzheyev, descendant of Kazakh ethnicity, living in Canada and writing poetry in Russian.

In his recent interview, to the question why he calls the experience of emigrant life "good" and "generally positive" and what kind of experience it is, B. Kenzheyev replied, "My answer will be trivial. This experience is life, broadening one's

horizons. Nothing else. I believe that the future, the 21st century in general, belongs to young generation, I call them international people, who get their education abroad and who then live either abroad or in Russia. It would be better if they lived in Russia. They are very helpful. The main thing is that Pushkin had never been abroad but passionately dreamed about it. If he went there, he would be even better. Just the experience of someone else's life, someone else's society. It is like speaking a foreign language. It is just useful" [5, p. 10].

To say in general, in different countries – from Denmark to Kazakhstan, there is plenty of poets existing within one language. Some of them create new poetics and largely determine the movement of modern literature [6, p. 25].

So what, in this case, really happens to the personality: its "gradation" or the formation of a universally evolved human? What is "struggling" in the phenomenon of cultural marginality – the tendency to destroy human culture or, on the contrary, the need for a truly human attitude to the world?

From all above mentioned, both are expressed in the phenomenon of marginality. Accordingly, the scenarios for the development of the global modernity process include the expression of culture crisis, and at the same time – the need for proper human development and the revival of a genuine, spiritualized culture.

Discussion

For the first time the term "marginality" was used in 1928 by the American sociologist Robert Ezra Park, one of the founders of the Chicago school, in his essay "Human Migration and the Marginal Man" [7, p. 882]. According to Park, a "marginal man" is an individual who stands on the border of two different, often conflicting cultures. A marginal personality, in his opinion, is a product of the natural cultural process expanding interaction of cultures.

Everett Stonequist supported and developed Park's idea in his monograph "Marginal Man" [8, p. 115]. The name of Stonequist is associated with the final consolidation and legitimation of the marginality concept. Stonequist's concept of a "marginal man" characterizes a social identity participating in a cultural conflict, an individual who stands at the edge of each of the cultures, but does not belong to any of them. Stonequist views the marginal man as a "key-personality" in cultural contacts.

A. Amirova (a Kazakh researcher of the problem of marginality) writes in this regard, "It should be noted, that according to R. Park, a marginal person is a man at the border of two cultures and two societies that will never completely fuse. As a result, he will never be accepted into a new society, staying as a man with split consciousness and a disordered psyche. While Stonequist believed, the adaptation process can lead to the formation of a personality with new features... This is an important point in a positive perspective of considering the marginality problems" [9, p 129].

Indeed, one can agree with A. Amirova that E. Stonequist is closer to a positive understanding of a marginal man. Although, both points of view reflect two different sides of the problem. A marginal personality, including a culturally marginal one, is never unambiguous and one-dimensional. This personality always has different hypostases, in different situations and social relationships and roles it shows its new sides. In this sense, a marginal personality should be assessed not only as passive and bifurcated, but as active, creative and integrative in the merits of two or more cultures [10, p. 338].

It is also impossible to assess marginality as something only negative and destructive for the reason that a man usually has a certain time interval to get used to and prepare for the transition to a new cultural environment or to new cultural realities. Western researchers (for example,

representatives of the Cardiff psychological school N. Ellemers [11, p. 161], A. Van Knippenberg [12, p. 1008], etc.) have long noticed this subtle psychological moment. When individuals or communities try to accept a new desired identity and at the same time, perhaps, reject the old one, at a certain level, the so-called “expected” or “anticipated” identity often appears. This is called “readiness” for changes.

In the conditions of transformation of mass man’s being and consciousness, the problem of preserving Homo sapiens, a humane man becomes urgent [13, p. 215].

Returning to the question of the cultural marginality’s axiology, it should be re-emphasized, that in itself it cannot be a source of either only positive or only negative displays.

According to A. R. Masalimova essentially universal cultural codes or a single social and cultural field is emerging during the era of modern globalization. Accordingly, the problem of intercultural communication obliges to reach a completely new level of its statement and solution. The unity of cultural codes either makes the question of intercultural communication meaningless, or requires it to be in different plane and new level, perhaps a deep psychological, cultural, ethical, or even noospheric one [14, p 176].

A marginal situation arises at the borders of different forms of social and cultural experience. It is always very tense and comes true in different ways practically. It can be a source of neuroses, demoralization, private and group forms of protest. At the same time, it is also a source of new perception and understanding of society, the Universe in general, and non-trivial forms of intellectual, artistic and religious creativity.

Speaking of the marginal, A. Farge tells, “He is similar to everyone, identical to them, but at the same time, he is a cripple among his own kind”. Here we are talking about so-called marginals of their own free will [15, p. 145]. Therefore, the evaluative

definition of cultural marginality will depend only on a man’s own choice, on how he sees and feels himself in conditions of cultural marginalities. Everything depends on the man himself, on his independent choice of his cultural identity.

As a rule, in the process of personal development, on individual life path, a man faces several stages or phases. At first, a human does not yet distinguish himself from the surrounding society and the usual culture and actually serves them. At the second stage, when a man realizes himself as a unique individual, he seems to step back from the social dimension of his being and goes into internal emigration. Here the danger of the aforementioned bifurcation, the loss of identity with the matrix culture arises: being alone with his dreams, a man falls for a hurtful state of psychological and social loneliness. Not always and not everyone reaches the third stage of life advancement, when, breaking free from a self-estranged state, an individual identifies himself with a deep, essential human origin, harmonizes his inner world and its outward demonstrations.

Conclusion

Based on the performed analysis, the following summing conclusions are:

1. The problem of marginalization should be resolved as follows: the personality absorbs single and diverse, whole and detailed, universal and individual. Ideally, the confrontation between globalism and local cultures should be resolved through personal self-determination. Generally, a human can choose a uniform world if it seems convenient, or he can choose a pluralistic one. There is also a third possibility: a man as personality chooses the path of unity in diversity, i. e. becomes internally whole and one with other people, and externally creates privately unique works and cultural articles.

2. Man is a transcending being, i. e. is able to cross and outgrow any existing

frameworks. In this sense, the marginality phenomenon has not only negative, but also positive and creative significance. At present times, marked by radical transformations in various areas of life, it appears as a man's self-determination, as an opportunity to overcome crisis in global and local cultures.

3. In modern conditions, the growing role of ethnicity is a natural reaction to the so-called effect of uncertainty. Intolerance for uncertainty is a pronounced psychological trait of a human. The effect of uncertainty affects the reversibility-

irreversibility interaction of the socio-psychological triad: personality – ethnos – civilization. Yet, there are univocal signs that the identification of people goes beyond the state borders and the time is coming for the “we-are-identity” group at the level common to all humanity.

4. No culture exists by itself, in a confined space. The conditions of modern history dictate that today we are on the verge of giving birth to a new type of personality that will be social and psychological product of the mutual influence of different cultures.

Авторлардың үлесі

Қ. А. Темірғалиев – зерттеудің концепциясын өңдеу және қалыптастыру; зерттеудің мәселесін анықтау; қорытындыларды тұжырымдады.

Ғ. Ж. Джамалиева – мәтінді талдау және жетілдіру; әдеби шолуды дайынды; қорытындылады пысықтады.

Вклад авторов

К. А. Темиргалиев – осуществил разработку и формирование концепции исследования, сформулировал проблему исследования, произвел концептуализацию выводов.

Г. Ж. Джамалиева – провела анализ и доработку текста, подготовила литературный обзор, концептуализацию выводов.

Contribution of authors

K. A. Temirgaliev – development and formation of the research concept; formulation of the research problem; conceptualization of conclusions.

G. Zh. Jamaliyeva – analysis and revision of the text; preparation of the literary review; conceptualization of conclusions.

References

1. Hesle, V. "Krizis individual'noj i kollektivnoj identichnosti" [The crisis of individual and collective identity], *Voprosy filosofii*, 1994, No. 10, pp. 112–123. (In Russian)
2. Dugin, A. "Homo novissimus" [Homo novissimus], *Chelovek*, 2004, No. 1, pp. 99–102. (In Russian)
3. Farge, A. Marginaly "50/50: Opyt slovarya novogo myshleniya" [*Marginals "50/50: Experience the vocabulary of new thinking"*], edited by M. Ferro & Yu. Afanas'ev. Moscow: Progress Publ., 1989, pp. 143–146. (In Russian)
4. Abenova, B. A. "Kul'turfilosofskie principy i idei v tvorchestve Olzhasa Sulejmenova" [Cultural-philosophical principles and ideas in the work of Olzhas Suleimenov], Almaty: Abai Kazakh National Pedagogical University Publ., 1999, pp. 14–25. (In Russian)
5. Kenzheyev, B. "Nevidimye. Stihi" [Invisible. Poems], *Knigolyub*, 2004, No. 4, p. 10. (In Russian)
6. Kenzheyev, B. "Nevidimye. Stihi" [Invisible. Poems], *Knigolyub*, 2004, No. 4, p. 11. (In Russian)
7. Park, R. E. "Human migration & the marginal man", *American Journal of Sociology*. Chicago, 1928, Vol. 33, No. 6, pp. 881–893.
8. Stonequist, E. V. *The marginal man: a study in personality and culture conflict*. New York: Russell & Russell Publ., 1961, 218 p.
9. Amirova, A. "K voprosu o metodologicheskikh podhodah k issledovaniyu fenomena marginal'nosti" [On the question of methodological approaches to the study of the phenomenon of marginality], *Adam alemi = Mir cheloveka*, 2000, No. 3–4, pp. 128–140. (In Russian)
10. Mustafina-Kulchmanova, T. "Conditions for the development of the philosophy of non-violence in the modern world", *Rivista di studi sulla sostenibilita*, FrancoAngeli Editore, 2020, Vol. 0(1), pp. 337–352.
11. Ellemers, N., Pagliaro, S., Barreto, M. "Morality and behavioural regulation in groups: a social identity approach", *European review of social psychology*. Chichester, 2013, Vol. 24, No. 1, pp. 160–193
12. Van Knippenberg, D.; van Schie, Els C. M. "Foci and correlates of organizational identification", *Journal of Occupational & Organizational Psychology*, 2000, Vol. 73, pp. 1008–1022
13. Nilanjana Bardhan, Kay Weaver C. *Public Relations in Global Cultural Contexts: Multi-paradigmatic Perspectives*, Routledge Communication Series, 2010, Vol. 3, pp. 215–217.
14. Massalimova, A. R., *Doskhozhina, Zh. M.* "Sovremennye problemy issledovaniya mezhkul'turnoj kommunikacii" [Modern problems in the study of intercultural communication], *KazNU Bulletin. Philosophy series. Culture science series. Political science series.* – 2014. – No. 4 (49). – pp. 67–75. (In Russian)
15. Farge, A. Marginaly "50/50: Opyt slovarya novogo myshleniya" [*Marginals "50/50: Experience the vocabulary of new thinking"*], edited by M. Ferro & Yu. Afanas'ev. Moscow: Progress Publ., 1989, pp. 143–146. (In Russian)

Құдайберген Темірғалиев

Қарағанды медицина университеті (Қарағанды, Қазақстан)

Ғазиза ДжамалиеваАкадемик Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
(Қарағанды, Қазақстан)**МӘДЕНИ МАРГИНАЛДЫЛЫҚ ЖӘНЕ ОНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК САЛДАРЫ**

Аңдатпа. Мақала мәдени маргиналдылық мәселесін зерттеуге арналған. Қазіргі уақытта жаңа әлеуметтік күштер мен қатынастардың қалыптасуынан көптеген қоғамда, соның ішінде қазақстандық қоғамда қандай да бір дәрежеде құндылықтар мен нормалардың вакуумын сезінуде. Жаңа бағдарларды қалыптастыру жағдайындағы маргиналды тұлғалар тұрақты әлеуметтік бағдарлардан айырылады; оларды жеткілікті сенімділікпен анықтау өте қиын. Маргиналды мемлекет бір мәдениетті қалдырып, оны өзінің сыртқы жоспарында қалдырып, ол үшін жаңа мәдениетке сәйкес келмейтіндігімен сипатталады, бірақ ол өзінің сансыз көріністерінің қатысуымен өмір сүреді. Адам жаңа мәдени ерекшеліктерді игеру сатысында, бірақ оларды әлі де толық игере алмайды. Мұндағы маргиналдылық өтпелі, шекаралық әлеуметтік және мәдени мәртебенің табиғи парадоксы ретінде түсініледі. Әдетте, өтпелі кезеңдерде маргинализация процесі күрт күшейіп, ауқымы бойынша кеңейеді. Адамдар өздерін қорғалмаған және әлеуметтік тұрақсыз сезінеді. Осыған байланысты, осы мақаланың мақсаты маргиналдылық мәселесін мұқият қарастыру болып табылады. Мақала жазу кезінде біз танымдық-бағалау талдау әдістерін, мәдени-психологиялық зерттеулердің әдістемелік және тарихи дәстүрлердің бірлігі қағидаларын қолдандық. Маргиналдылық мәселесін зерттеу негізінде біз жеке тұлға біртұтас және әр түрлі, тұтас және егжей-тегжейлі, әмбебап және жеке тұлғаны қамтиды деп тұжырымдаймыз. Осыған байланысты маргинализация мәселесі жеке өзін-өзі анықтау арқылы шешілуі керек. Бұл мақала маргиналдылық мәселелерін зерттеген әртүрлі философтардың, әлеуметтанушылар мен мұғалімдердің еңбектері негізінде жазылған. Мақалада жаңа шындықтағы маргиналдылық мәселесін шешуге арналған бірқатар ұсыныстар бар.

Тірек сөздер: аномия, маргинализация, маргинальность, маргинал, культура, традиции, идентичность, глобализация.

Дәйексөз үшін: Темірғалиев Қ. А., Джамалиева Ф. Ж. Мәдени маргиналдылық және оның әлеуметтік салдары. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 27–38. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.355>

Кудайберген Темиргалиев

Медицинский университет Караганды (Караганда, Казахстан)

Газиза Джамалиева

Карагандинский университет им. академика Е. А. Букетова
(Караганда, Казахстан)

КУЛЬТУРНАЯ МАРГИНАЛЬНОСТЬ И ЕЕ СОЦИАЛЬНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

Аннотация. Статья посвящена исследованию проблемы культурной маргинальности. Из-за того, что в настоящее время формируются новые социальные силы и отношения, многие общества, в том числе и казахстанские, в той или иной степени испытывают вакуум ценностей и норм. Маргинальные индивиды в условиях формирования новых ориентиров лишены устойчивых социальных ориентаций; им очень трудно идентифицировать себя с достаточной уверенностью. Маргинальное состояние характеризуется тем, что человек, оставив одну культуру, оставив ее на внешнем плане своего существования, не вписывается в новую для него культуру, не приходит в нее, хотя и живет в присутствии ее бесчисленных проявлений. Индивид находится в стадии усвоения новых культурных особенностей, но еще не может овладеть ими полностью. Маргинальность здесь понимается как естественный парадокс переходного, пограничного социального и культурного статуса. Обычно именно в переходные эпохи процесс маргинализации резко усиливается и расширяется по своим масштабам. Люди чувствуют себя незащищенными и социально нестабильными. В связи с этим целью данной статьи является тщательное рассмотрение проблемы маргинальности. При написании статьи мы использовали методы когнитивно-оценочного анализа, методологию кросс-культурно-психологического исследования и принцип единства исторических традиций. На основании исследования проблемы маргинальности делаем вывод, что личность вбирает в себя единое и разнообразное, целое и детальное, универсальное и индивидуальное. В связи с этим проблема маргинализации должна решаться через личное самоопределение. Эта статья написана на основе работ различных философов, социологов и педагогов, изучавших проблемы маргинальности. В статью предлагается ряд рекомендаций по решению проблемы маргинальности в новых реалиях.

Ключевые слова: аномия, маргинализация, маргинальность, маргинал, культура, традиции, идентичность, глобализация.

Для цитирования: Темиргалиев, К. А., Джамалиева, Г. Ж. Культурная маргинальность и ее социальные последствия. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 27–38. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.355>

Авторлар туралы мәлімет:

Құдайберген Абайұлы Теміргалиев — философия ғылымдарының кандидаты, Қазақстан тарихы және әлеуметтік пәндер кафедрасының қауымдастырылған профессоры Қарағанды медицина университеті (Қарағанды, Қазақстан)

Ғазиза Жұмағалиқызы Джамалиева — әлеуметтану ғылымдарының кандидаты, Әлеуметтік жұмыс және әлеуметтік педагогика кафедрасының доценті Академик Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті (Қарағанды, Қазақстан)

Сведения об авторах:

Құдайберген Абаевич Теміргалиев — кандидат философских наук, доцент кафедры истории Казахстана и социально-политических дисциплин Медицинского университета Караганды (Караганда, Казахстан)

ORCID ID: 0000-0002-0864-6848
email: gaziza.d@mail.ru

Газиза Жумағалиевна Джамалиева — кандидат социологических наук, доцент кафедры социальной работы и социальной педагогики Карагандинского университета им. академика Е. А. Букетова (Караганда, Казахстан)

ORCID ID: 0000-0002-9978-5447
email: gaziza.d@mail.ru

Authors' bio:

Kudaibergen A. Temirgaliev — Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of History of Kazakhstan and Socio-Political Disciplines at the Karaganda Medical University (Karaganda, Kazakhstan)

Gaziza Zh. Jamaliyeva — Candidate of Social Sciences, Associate Professor of the Department of Social Work and Social Pedagogy at the E. A. Buketov Karaganda University (Karaganda, Kazakhstan)

META- RELATIVIST AGENDA IN CONTEMPORARY VISUAL ARTS THEORY AND PRACTICE

CSCSTI 02.61.31
UDC 18 (7.01)
DOI 10.47940/cajas.v6i1.349

Marat Khassanov¹,
Vera Petrova¹,
Assiya Khassanova¹

¹ Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)

Abstract. The borders of visual art on the eve of the 20th-21st centuries are being extremely expanded both at the empirical and theoretical levels and so is the agenda of contemporary philosophy of art. Is the unprecedented polyphony of discourses a methodological drawback or is it a heuristic opportunity that can help to broaden our knowledge about the essence of art and the notion of a work of art? What is visual art and what is artwork speaking the 21st century language?

The study examines the current trends and innovations in the visual arts field and how they can be interpreted. Authors come to conclusion that the times of normative or negativist approaches are over. The plethora of transformations is a value-in-itself and can be seen as a legitimate methodological situation, namely, as a meta-relativist turn. Examples that are presented in the paper deal with different sides of “a work of art formula”: span of discourse, artist, audience, art space, art market, new technologies, etc. Those cases demonstrate the ambivalence of current visual art practices that can be interpreted either as complete negation of the preceding standards or as new discourses that are equally legitimate with the older ones. Meta-relativist approach treats all existing discourses and practices as equally legitimate and thus provides the method to broaden our understanding of the essence of art and definition of an artwork. The study suggests that it is a contemporary tool for further intra- and inter-disciplinary dialogue.

Keywords: philosophy of art, work of art, visual arts, meta-relativism, levels of discourse.

Cite: Khassanov, M., Petrova, V., Khassanova, A. (2021). “Meta-relativist agenda in contemporary visual arts theory and practice”. *Central Asian Journal of Art studies*, 6(1), 39–53. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.349>

Introduction

I
ntellectualization of discourse, the social
turn in the arts, politics of aesthetics,

aesthetics economy, artistic values,
aesthetic hierarchism, metamodernism,
decolonization, freeportism, ghost
museums, zombie formalism, curatorship

as fine art, aesthetics of ugliness, everyday aesthetics, aesthetics of atmospheres, cultural property, normative justification, critique of critique¹... All these are names of bits and pieces of contemporary philosophy of art and its neighboring fields of study terminology and discourses. What this sample list demonstrates, besides drawing attention to the significance of various approaches, phenomena and debates, is simply that the agenda of contemporary philosophy of art is quite long and still growing.

The situation of surfing along the multivoice mosaic of topics has been presciently described by G. Lubbe back in the 1990s: the German philosopher substantiated that due to the expansion of individual perceptual abilities a person's chances to adequately respond to the compression of cultural innovations are very small [1]. Today, almost thirty years later, we see this problem aggravated – both on empirical and theoretical levels. The ever increasing expansion of the subfields and consequences of this process for our ability to reckon with and continue hearing each other is gradually becoming a major methodological problem. Continued attempts to present an exhaustive interpretation of the essence and borders of the philosophy of art synchronized with the ongoing quest for the novel readings of “an artwork” produce less and less chances of arranging a mutual understanding in the field.

We trust that without conventional methodological foundations contemporary philosophy of art is prone to remain more like a conglomerate of discrete critical studies rather than a joint field of research. In this paper we turn to the problem of modern framework for agreement about the meaning of the concept of a work of art as the end point of the dispute. We concentrate our study within the visual arts field and address some schematic empirical examples in order to demonstrate that the current situation is a heuristic opportunity to deepen our understanding

about the borders of visual art and the definition of a work of art. We suggest that while neither of the existing normative or negativist approaches can be accepted, the polyphony of trends in visual arts research is not a methodological problem if we could justify it as a legitimate meta-relativist turn. We conclude that acknowledgement of the expansion of the art field as a key characteristic of the current state of things and convention that it is crucial to distinguish between the levels of discourse can eliminate designated methodological inconsistency. Inducing from the field of visual arts to a greater scale, we could claim that relativism appears as both the current agenda and the meta-approach in contemporary philosophy of art.

The discussion is laid out in five steps, mainly: (1) a brief historiography of visual art followed by presentation of (2) some schematic examples of the uncharted trends of the 21st century and (3) introduction of discourse sensitive meta-relativism as a prolific approach to the current agenda of the philosophy of art, in the Results section, (4) assessment, in the Discussion, section of alternative methods of interpreting the essence of art and the notion of a work of art and (5) final remarks, in the Conclusion, regarding the restatement of the main question of contemporary aesthetics and meta-relativist turn as a method of addressing that challenge.

Methods

Analysis of the current agenda of contemporary visual art field was designed

¹ Samplings of research on these topics include Peters J., Roose H. [8, pp. 952–969], Frey B. [31, pp. 141], Golazewska M. [29, pp. 25–42], Zahradka P. [26, pp. 578–579], Vermeulen T., Akker R. [28, pp. 1–13], Heindrich [13], Shepard W. [14, p. 192], Hegenbart S. [32], Ventzislavov R. [30, pp. 91–101], Medvedev A. [33], Bohme G., Thibaud J.-T. [34] and other authors.

as a study of transformations that are taking place on both the empirical and the methodological levels. We reckon that this topic is under-researched in Kazakhstan's philosophy of art and thus requires a thorough literature study and examination of empirical data. Sociological surveys, intelligence and art market reports, professional network information and critical opinions of the art cluster participants, museum reports as well as economy of culture/art politics case studies had been used as sources of empirical data analysis. International and domestic literature review approach included the study of a broad range of sources, including research volumes, textbooks, articles, dissertation autoreferats, thesis reviews, visual arts research platforms articles and interviews, etc.

The study employed historic analysis, logical analysis, systemic approach, induction and deduction, description, comparative studies, generalization and other classical methods as well as multidisciplinary approach in order to evaluate the current state of things in the visual arts theory and practice.

Results

Visual Arts in a Historical Perspective

Depending on the adopted methodology, centuries of visual art history can be reviewed from a variety of angles. Thus, history of visual arts can be schematically described as graduate shifts in the dominant aesthetic principle from cosmoanthropic in the Antiquity to theoanthropic in the Middle Ages, to anthropocentric in the Renaissance, to object oriented ontology of our times [2, pp. 133–152]. Alternatively, history of art can be described as a timeline with benchmark points tagged at “before” and “after” domination of the mimesis principle, modernism and the post-modernist turn. It can as well be seen as a straight line that refracted around the 19th century towards

the development of two major brands in Western aesthetics: the normative-rational and the irrational-spiritual accounts of art [3].

Notably, regardless of the founding analytical principle debates, the amount of artistic innovations in the visual art field continues to grow following the exponential curve of scientific and technological progress. Thus, H. R. Jauss's calendar of art epochs demonstrates that while, during half a century from 1850 to 1900, there were distinguished seven significant styles in the visual arts – from realism to secessionism, the decade between 1960s and 1970s gave twice as much directions from magical realism to environmental art [1].

Progress inevitably multiplies the amount of cultural forms. From mid-20th century on the modernist splash of negation and innovation in fine art's aesthetics agenda was followed by an unparalleled “geometric progression” of post-modern discourses and modes of interaction between art and society. As writer and literature critic N. Sarrot has put it, the intensity of life has shifted far beyond its traditional forms and thus the art in mid-20th century had stepped into the “era of suspicion” [4, pp. 195–201]. In other words, technological development has rather disarmed than enforced people; the degree to which the irrational factors rule the world and underlie the existence has increased dramatically [5, Ch. 35].

By the beginning of the 21st century the postmodern agenda has almost exhausted itself, but remarkably, the older school art practices continue to coexist alongside the most recent trends. Artists and institutions that promulgate the art of mimesis are in demand along with modernist and technical mastery art, digital art, virtual reality galleries or crypto-art market. Notably, traditional gallery sales, the 20th century art auction practices, art policies based on the merger of curatorship and cyclicity of major international exhibitions like artfairs/

biennials and the 21st century liberating blockchain infrastructure technology today are functioning side by side. We witness that art borders are being extremely expanded and phenomena from different dimensions coexist as equally eligible. This diversity cannot be reduced to a single aesthetic principle and needs to be studied as sheer polyphony of trends that establish themselves across empirical and theoretical levels.

The Uncharted Trends of the 21st Century

Turning to contemporaneity as “the moment of truth” we will now seek to highlight some of the important trends, situations and convolute transformations that could sharpen our understanding of the essence of visual art. As J. McMahon observes, “The twenty-first century has seen the artworld dissolve into a plethora of practices” [6, pp. 7–17]. The totality of innovations is irreversible since all parts of the older work of art discourses are being challenged and updated at the empirical level.

Endeavor. One of the most distinct shifts in visual arts and quite a long-standing one is the switch from homogenous to heteronomous discourses [7, pp. 305–307]. As was demonstrated in recent analysis of visual artists topic models of the last twenty five years, not merely aesthetic or romantic justifications of artists’ compulsive desire to make art but engagement with “social/political issues, academic methods and terminology, and an entrepreneurial spirit” are shaping contemporary art field [7; 8, pp. 952–969].

The social turn and the political turn are among the must-haves of most countries’ contemporary art scene: the long list includes national and ethnic identity, feminist, ecological, anti-globalist and other issues. Most recent examples are “Black Lives Matter” (BLM) initiatives in the West² and “You can’t run from the truth [in Russian]” sort of art activism in Central

Asia. As K. Khalykov points out, we are talking about the place and role of art in the syncretic collective experience of mankind, in the development of feelings and social culture [9, p. 9], we could anticipate that global vulnerability and pandemic aftermath topics will become artists’ new inspiration in the coming years.

Contemporary artists’ pursuit often becomes subject of a separate study since today art is often understood as a statement on a topical issue but the ambiguity of these heteronomous endeavors “leaves open the possibility that art operates either as mere stimulation to private reverie or... as propaganda” [6, pp. 7–17].

Artist. Changes in terminology also cannot go unnoticed: artists by no means just “create” – they “examine” or “study” certain issues, problems and phenomena. The result of their activity is not just the “oeuvre” but “research” and that is what the art cluster considers the most significant input in the field. The external translation of spirit, content and guiding principles of visual arts is provided not by the author but by a whole cluster of actors. The classical model “artist-work of art-audience” has been displaced with a longer chain of art world industry professionals. Contemporary art universe includes such compulsory actors as art scholars, critics and curators who produce agenda, texts, “initiate” the audiences and mediate current themes in art to the audience.

Even more so: the function of an artist is sometimes displaced by the work of other agents like curators. As S. Spaid points out, “shortly after the work of an art curator has being established in its own right as an integral part of the contemporary art process, it was already nominated equal to the work of an artist, despite radically different products result from artistic and

² In 2020 British magazine Art Review Annual has ranked BLM most influential in art.

curatorial work” [10, pp. 87–91]. In other words, borders are fading and in some people’s opinion, curatorship is being equated to fine art.

Audience. Another realm that resembles the difference between the “old” and contemporary times concerns people’s viewing habits, especially at international exhibits of scale, to grasp multiple meanings of the artworks [6]. We could generalize that throughout history the mission of an artwork was realized in the moments when “art meets its audience”, i. e. at home, at the gallery or museum, and that it presumed some sort of communion with the artworks. Nowadays international art fair or biennial formats provide a different kind of communication – grandeur of the artspace, experience of atmospheres and that special feeling of overabundance when “audience meets the art”. Art is no longer conceived as exclusively individual piece of work: “visitors simply immerse themselves in images, videos or environments which strike them as evocative”, very similar to the staging of the musical concerts or theater performances [6, pp. 7–17]. Plentifulness and excess have become an inalienable part of the global art societies experience. That background “noise” of the plethora of art is part of the new formula of its comprehension. Okwui Enwezor, one of the most influential curators and artistic director of major international cyclical exhibitions³, once commented, “I’ve often said that one doesn’t see the Venice Biennale, one scans the Venice Biennale” [11].

The rhetoric question that follows from this brief discussion is whether the audience still appreciates visual art institutions as the locus of masterpieces or “the art-gallery-museum takes its place as one of many public spaces with occasion

experiences of entertainment, reflection and communication about a range of topical issues” [12, pp. 77-85]? What is prevailing, the form or the content?

Art Space. The twisting nature of contemporary visual arts field and the changing essence of a work of art can be discussed through such opposite but equally distorting examples of institutionalized art spaces as freeports and ghost museums.

Freeportism is the term introduced by S. Heidenreich to pinpoint and analyze the “invisible art” – millions of highest quality and high demand art works that will never meet the audience precisely because of their high value. They are stacked as duty and tax free art at freeports in Geneva, Singapore and other places in order to minimize the risks for those who play on the art market. The truth is that the function and the destiny of true masterpieces (both, old and contemporary) nowadays has nothing to do with the function of cultural heritage. The higher the artistic and commercial value of an art piece, the greater the chance that they will “remain hidden, all enclosed in disenchanted wooden boxes, suspended in a permanent circuit of exchange” [13]. Walking in those huge secured halls among works of art that are at arm’s length but unapproachable as hostages that “sit and wait for their price to rise or fall, or to be shipped to an auction or to another Freeport” [13] is probably an epic kind of experience. Artist’s creative process, professional ambitions, aspirations, exhibits, provenance, well-deserved PR and popularity of an artwork all fade in view of the final destination for the best artifacts of human genius.

Another paradox of art economy that triggers our understanding of the essence of an art work and the art-audience relations is the so called “ghost museums” phenomenon in contemporary China. Unlike in freeportism when there are millions of artworks that cannot be

³ O. Enwezor curated Documenta in Kassel in 2002 and the Venice Biennale in 2015.

displayed, China, the successor of one of the oldest civilizations and “victim” of the 20th century Cultural Revolution, has got thousands of massive beautiful visual art museums filled with nothing. As stated in the review dedicated to peculiarities of China’s development model where “cultural facilities are an important part of the identity creation and branding” and “new cities and districts must be created to fund existing cities and districts”, the country is an example of an ambiguous state of things [14]. While many cities (and of course countries) in the world⁴ are striving to implement at least one contemporary art space project, China’s number of museums already exceeds 5,000. However, these ghost museums are meant to remain empty from the very beginning due to lack of content, curators, professional museum staff, etc. The “iconic cultural buildings” become a “conspicuous paradox of modern development” and “a toxic example of art spaces without art and art policy” [14].

Art Market. The final case that we wish to bring up deals with a well-studied and broadly discussed art market bubble phenomenon that was fervently entitled Zombie Formalism. Zombie Formalism is a contemporary simulacrum of abstract expressionism style that “arose at the precise moment that the global economy witnessed a level of wealth disparity and private-sector advantages unseen since the Gilded Age” [15]. Its meteoric rise and fall within the 2010s is already an encyclopedic example of how financial institutions and mechanisms of the art market attribute aesthetic value through raising the work’s commercial value.

Zombie Formalism phenomenon is one of the many examples that demonstrates that creation and legitimization of an artwork’s aesthetic value is no longer the prerogative of art critics, curators, art institutions or the audience. In case of big money projects it is the market forces and they “shape the

contemporary artworld dysfunctional and unhealthy” [13].

To a great extent, rigid institutionalization of visual arts hits at the very essence of philosophy of art and brings up the new challenge: can this perversion of the arts through financial values be confronted, and should it? Will any of the visual art cluster agents, starting with the artists themselves, be ready to dismiss of the big money status of this sector of the economy and quit the game? “Sad to say, cautioned artist and art critic W. Robinson that coined the phrase “Zombie Formalism”, the notion that there is a genuine, pure, sincere, and deep art that can be set in opposition to a compromised, mercenary, dishonest, and shallow one is romantic piffle” [16].

Methodological Relativism

Contemporary art community has grown into a flourishing brand of economy and continues to build itself up following some new, previously uncharted recipes. It has become unprecedentedly crowded with many new actors as compared to the times when the initial philosophy of art notions had been introduced. Modern contributors and stakeholders of the visual arts universe, besides the artists and the audience, are art critics, curators, museums, galleries, art dealers, auction houses, biennals and art fairs, government agencies, private foundations and so on [17].

Remarkably this set of things is being already challenged by the new wind crypto-art and blockchain technologies that are about to change the whole balance between visual arts stakeholders. Decentralization

⁴ One of the most recent examples is the city of Coventry, UK, initiative to turn a former IKEA building into one of the biggest cultural hubs in the world and place thousands of national collection art pieces, that have previously been stacked in repository, on display [35].

of authentication, provenance tracking and collection management of both digital and non-digital art is expected to take away “the power from middlemen and gatekeepers in the art world ... returning autonomy to artists and collectors” [18].

Situations that were discussed above are examples of impetuous fading of the former standards in the field of visual arts. The art cluster faces an ever changing tasks agenda. Epochs change and so evolves the question of what and why should be considered a work of art. The new extreme can be described as complete negation of everything that once was shaping the whole creative activity discourse, like in “The author is dead” [19] formula: no artist, no aesthetic questions, no audience, no artspace, no material mediums, no veracious value indicators. Some philosophers of art have already announced that it is time for advancing a new paradigm that would revise the old methodological foundations and promote a new intra-field dialogue.

What is art and what is artwork speaking the 21st century language? That is the key question because, as R. G. Collingwood put it, “no one can define a term in common use until he has satisfied himself that his personal usage of it harmonizes with the common usage” [20, p. 26]. A theoretical convention about new ways of dealing with the notions of art and artwork is crucial for conducting successful heritage, local and global art field studies.

We reckon that the current state of things should be viewed from a meta-relativist perspective and any standard is acceptable and valid by virtue of its existence at the empirical level. Theoretical meta-relativism presumes that art is an open concept and any definition of an artwork is viable as long as it is shared by a certain community or fits a certain discourse. As O. Naukkarinen argues, “there are phenomena in contemporary aesthetics that are fairly global or very wide-spread ..., some that are culture-

dependent, and some that are very local, even individual. All of them have their place in the totality of the contemporary situation and we should be sensitive to all these levels” [21]. In other words it is a crucial characteristics of the current state of the visual arts agenda that there are different levels of discourse that are not reducible to each other. The prefix meta- in the case of empirical and theoretical relativism is proposed as a heuristic way of approaching the main question of the philosophy of art and exemplifies that this state of things should be accepted as sheer, unconditional and enduring.

Meta-relativist vision of the problem is a contemporary alternative to single-feature-biased theories and attempts to eliminate the main question of the philosophy of art as irrelevant. Meta-relativism implies that while no comprehensive interpretation of the essence of art or definition of an artwork is possible, any empirical phenomenon and any theoretical account should be admitted as relevant and legitimate as a value-in-itself. A convention to imply a discourse level sensitive relativist approach is a liberating and productive method of intra- and inter-field dialogue.

Discussion

The 20th century gave us a pool of aesthetic theories that can be united under the umbrella of a positivistic assumption that the meaning of art can be defined. These approaches have been scrupulously examined by philosophers of art such as N. Carrol, R. Stecker and others. Thus, N. Carrol in his notable volume “Philosophy of Art” particularly provides a meticulous analysis of the long history of debates about the essence of art and the notion of a work of art. N. Carroll indicates the shortcomings of representationalism, institutionalism, formalism, neo-formalism, neo-Wittgensteinism, aesthetic and historical approaches from the “necessary and sufficient conditions” perspective

[22]. The study elicits that no matter how well-grounded the approach, it can never provide an exhaustive definition that is sufficient for the intra-field dialogue. Another comprehensive critique of contemporary methodological approaches, from essentialism to constructivism, that can be utilized as example of exhaustive appraisal of those theories' shortcomings is presented in R. Stecker's volume "Aesthetics and the Philosophy of Art" [23, p. 5]. We maintain the consonant conclusions of both philosophers that any normative theories of art can already be reckoned as outdated. Empirical observations give a clear signal that something is going beyond those theories' horizon. As A. Kudryashov points out, nowadays the very essence of the main question of the philosophy of art has changed and modern aesthetic theory should inquire not about the essence but about the acceptable and non-acceptable ways of using the word art [24].

A more radical way of assessing the main question of the philosophy of art is presented by M. Weitz. He asserts that aesthetic theory is wrong in principle and no definition of a work of art is possible. In his highly influential volume "The Role of Theory in Aesthetics" M. Weitz insists that a true definition of art simply cannot be maintained "neither by philosophers, nor by art critics and even by artists". He argues: "Formalism, Voluntarism, Emotionalism, Intellectualism, Intuitionism, Organicism"... all of it is wrong in principle [25, p. 27].

In objection to these negativist type of arguments, we adhere to the meta-relativist position and contend that on the contrary, it is essential that aesthetic theories exist "since the beginning of time" and that is a historical fact. The question is not that they cannot provide a comprehensive account of art or that "the main question of the philosophy of art has changed" [24], but that they treat the notion of a work of art as a closed concept. However, it is still a

methodological question of consenting on the fact that any theory or judgement is equally viable as long as it is shared by a certain community of people (scientists, art professionals, etc.). The neo-Wittgenstenian "meaning as a use" outlook is a much closer approximation here since it implies that a convention about the meaning of a notion within a certain community is a sufficient foundation for accepting a definition. Community is the locus of ideology, convictions and beliefs which in turn can exist as long as they are shared within a certain group of people. From there we could draw a parallel with the explanation provided by proponents of institutional theory who argue that aesthetic or artistic properties may not at all be a criterion for something to be qualified as a work of art. Instead, it is solely the conferment by representatives of the art world of "the status of candidate for appreciation" upon an artifact [26, p. 579]. In other words, verification of the status of a work of art is left to the agents of the art cluster.

Combining these two guidelines we would like to stress that in all cases the most important factor would be the meta-relativistic awareness about the level of discourse. In contemporary visual art practice there is no point in arguing whether or not something/someone is a true work of art, artist, audience, art space or veracious value indicator. Any empirical phenomenon/relationship or theoretical definition/notion should be considered legitimate by virtue of the very fact of their existence and differentiated by their levels of discourse. This point will be further addressed in the Conclusion section of the paper.

Conclusion

Creative activity is probably one of the major functions of culture because its products – works of art/masterpieces are those artifacts that make possible the appreciation between different generations and civilizations, cultures and individuals.

In the end, ability to produce artifacts distinguishes humanity from other species because we can generate something other species cannot. In a way, history of humanity can be seen as history of art and its “ever-present changes and novel creations” [25, p. 32]. The expansive, adventurous character of art is what makes it an open concept.

The speed of transformations that are taking place in the field of contemporary visual art resembles the galloping pace of scientific, technical, social progress. Perhaps we do not possess enough time or the necessary degree of detachment to immediately grasp the essence of those transformations. But at least we can be aware that “art and ideas alike have always responded to their conditions of encounter, to how they are exhibited, inscribed, perceived, bought, and sold, adapting to whichever is dominant among their various modes of representation” [13]. In a situation when immediate theoretical apprehension of a phenomenon may be precipitant it is possible to at least work out a convention about general methodological foundations of the studies. As A. Karabayeva notes, “contemporary society and its cultural institutions actualize the problem of comprehending a new scientific “methodology” and research approaches, along with solving the problems of adaptation of a modern person to a new socio-cultural space” [27, p. 31].

Some philosophers of art prefer to assess the current period of time from a cultural progress perspective. They assert that we have already passed the era of post-modernity and denote the new age as metamodernism. Thus, Vermeulen T., Akker R. note that “the postmodern years of plenty, pastiche, and parataxis are over giving way to metamodernism, a new discourse which is characterized as oscillating between a modern enthusiasm and a postmodern irony” [28, p. 1]. We insist, however, that the demarcation should be made along different criteria. The most important characteristic of contemporaneity is the meta-relativist turn while metamodernism is one of its many empirical and theoretical manifestations.

To be sure, the question about the essence of art and possible definitions of an artwork must not necessarily be central for each and every kind of the philosophy of art debate. However, drastic changes in art practices and forms of communication between art and society are highly conducive to updating our outlook. Meta-relativist approach allows taking time and accumulating knowledge about the plethora of contemporary visual art manifestations. We would like to finalize our discussion with an opinion of A. Kudryashov that today is the moment when it is highly important to demarcate between art and non-art and contemporary aesthetic has modified its main question to what the borders of art are [24].

Авторлардың үлесі

М. Ш. Хасанов – зерттеу тұжырымдамасын әзірлеу және қалыптастыру; зерттеу әдістемесін жасау; ғылыми әдебиеттерді талдау; мәтінді сыни тұрғыдан талдау; қорытындыларды тұжырымдады.

В. Ф. Петрова – зерттеу мәселесін тұжырымдау; ғылыми әдебиеттерді талдау; мәтінді сыни тұрғыдан талдау және пысықтау; қорытындыларды тұжырымдады.

А. М. Хасанова – зерттеу мәселелерін тұжырымдау; шетелдік дереккөздермен жұмыс; мәтіннің зерттеу бөлігін дайындау және пысықтау; жобаның орындаушысы.

Вклад авторов

М. Ш. Хасанов – разработка и формирование концепции исследования; разработка методологии проведения исследования; анализ научной литературы; критический анализ текста; концептуализация выводов.

В. Ф. Петрова – постановка проблемы исследования; анализ научной литературы; критический анализ и доработка текста; концептуализация выводов.

А. М. Хасанова – постановка проблемы исследования; работа с зарубежными источниками; подготовка и доработка исследовательской части текста; исполнитель проекта.

Contribution of authors

M. Sh. Khassanov – development of research concept; structuring of research methodology; scientific literature analysis; critical analysis of the text; conceptualization of research findings.

V. F. Petrova – statement of research problem; scientific literature analysis; critical analysis and revision of the text; conceptualization of findings.

A. M. Khassanova – statement of research problem; work with foreign literature; preparation and finalizing of the research part of the text; project executor.

References

1. Lubbe, G. "V Nogu So Vremenem: Sokrashchennoye Prebyvaniye V Nastoyashchem" [*In Step with the Time: The Abridged Presence in the Present*], *Ruthenia*. – URL: http://ruthenia.ru/logos/personalia/plotnikov/transitions/01_zugzeit.htm (accessed on 11.12.2020).
2. Lemke, T. "Materialism Without Matter: The Recurrence of Subjectivism in Object-Oriented Ontology", *Distinktion: Journal of Social Theory*, 2017, Vol. 18, No. 2, pp. 133–152.
3. Blazhnov, A. "Iskusstvo v Strukture Tzennostei: Ontologicheskii I Gnoseologicheskii Aspekty" [Art in the Structure of Values: Ontological and Gnoseological Aspects], *dissercat.com* – URL: <https://www.dissercat.com/content/iskusstvo-v-strukture-tsennostei-ontologicheskii-i-gnoseologicheskii-aspekty> (accessed on 12.12.2020). (In Russian)
4. Sarrot, N. *Tropizmy. Era Podozreniya* [*Tropisms. Era of Suspicion*]. Moscow: Polinform Taburi, 2000. p. 448. (In Russian)
5. Krivtun, O. "Estetika" [Aesthetics], *gumer.info* – URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Krivcyn/_35.php (accessed on 03.12.2020). (In Russian)
6. McMahon, J. "The Ancient Quarrel Between Art and Philosophy in Contemporary Exhibitions of Visual Art", *Curator: The Museum Journal*, 2019, Vol. 6, No. 1, pp. 7–17.

7. Roose, H. et al. "Trends in Contemporary Art Discourse: Using Topic Models to analyze 25 years of Professional Art Criticism", *Cultural Sociology*, 2018, Vol. 12, No. 3, pp. 303–324.
8. Peters, J., Roose H. "From Starving Artist to Entrepreneur. Justificatory Pluralism in Visual artists' Grant Proposals", *The British Journal of Sociology*. 2020, Vol. 71, No. 5, pp. 952–969.
9. *Khalykov, K.* "Өнер философиясына кіріспе: R. Eldridzh zhәне avtorlar өнер syny men teoriyalary turaly" [An Introduction to the Philosophy of Art: R. Eldridge and Other Authors about Theory and Criticism of Art], *Central Asian Journal of Art Studies*, 2020, 5(4). (In Kazakh) <https://doi.org/10.47940/cajas.v5i4.286>
10. Spaid, S. "Revisiting Ventzislavov's Thesis: Curating Should be Understood as a Fine Art", *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 2016, Vol. 74, No. 1, pp. 87–91.
11. Luke, M. B. "Okwui Enwezor on making sense of a global landscape that again lies shattered and in disarray archive", *The Art Newspaper*. [<https://www.theartnewspaper.com/interview/okwui-enwezor-on-making-sense-of-a-global-landscape-that-again-lies-shattered-and-in-disarray/>, accessed on 15.03.2019].
12. Hein, H. "The Authority of Objects: From Regime Change to Paradigm Shift", *Curator: The Museum Journal*, 2007, Vol. 50 (1), pp. 77–85, <https://doi.org/10.1111/j.2151-6952.2007.tb00251.x>.
13. Heidenreich, S. "Freeportism as Style and Ideology: Post-Internet and Speculative Realism", *e-flux journal*, 2016, Vol. 71 [<https://www.e-flux.com/journal/71/60521/freeportism-as-style-and-ideology-post-internet-and-speculative-realism-part-i/>, accessed on 02.02.2021].
14. Shepard, W. "Why China Has Hundreds of Empty 'Ghost' Museums", *Forbes*, June 20, 2019 [<https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2019/06/20/why-china-has-hundreds-of-empty-ghost-museums/?sh=6f8f24ec6f39/>, accessed on 12.12.2020].
15. Schneider, T. "Who Survived the Zombie Formalism Apocalypse? We Surveyed the Wreckage of the Last Great Art-Market Fad", *Artnet magazine*, October 31, 2019 [<https://news.artnet.com/market/survivors-of-the-zombie-apocalypse-1383025/>, accessed on 15.01.2021].
16. Wiley, C. "The Toxic Legacy of Zombie Formalism, Part 2: How the Art System's Entropy Is Raising the Political Stakes for Culture", *Artnet magazine*, 30.07.2018 [<https://news.artnet.com/opinion/the-toxic-legacy-of-zombie-formalism-part-2-1318355/>, accessed on 15.01.2021].
17. *Yemelyanova, M.* "Strategiya Iskusstva po Bodriyaru" [Strategy of Art According to Baudrillard]. *CyberLeninka*. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/strategiya-iskusstva-po-bodriyaru> (accessed on 09.11.2020). (In Russian)
18. Nair, S. "Blockchain and crypto art for dummies". *STIR world*, 04.20.21 [<https://www.stirworld.com/think-opinions-blockchain-and-crypto-art-for-dummies/>, accessed on 12.02.2021].
19. Barthes, R. "The Death of the Author, 1977", *TUFTS* [<https://sites.tufts.edu/english292b/files/2012/01/Barthes-The-Death-of-the-Author.pdf>, accessed on 04.01.2021].

20. Collingwood, R. G. *The Principles of Art*. Oxford: Clarendon Press, 1945. 324 p.
21. Naukkarinen, O. "Contemporary Aesthetics: Perspectives on Time, Space, and Content", *Contemporary Aesthetics*, 2014, Vol. 12, 11 p.
22. Carrol, N. *Philosophy of Art: A Contemporary Introduction*. Routledge, 1999, 273 p.
23. Stecker, R. *Aesthetics and the Philosophy of Art*. Rowman & Littlefield Publishers, 2005. 329 p.
24. Kudryashov, A. "E lucevan le stelle. Kratkoe vvedeniye v Estetiku" [E lucevan le stelle. Brief Introduction to Aesthetics]. *Sigma*. – URL: <https://syg.ma/@insolarance-cult/e-lucevan-le-stelle-kratkoie-vviedieniie-v-estetiku/> (accessed on 18.11.2020).
25. Weitz M. "The Role of Theory in Aesthetics", *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 1956, Vol. 15, No. 1, pp. 27–35.
26. Zahradka, P. "A Critique of Aesthetic Hierarchism and its Consequences for the Theory of Art, Art Criticism and Aesthetic Axiology", F. Dorsch D. Raitu (eds): *5th Proceedings of European Society for Aesthetics*, 2013, pp. 576–595.
27. Karabayeva, A. "Formirovanie innovazionnoi kultury kak faktor modernizazii sovremennogo obshestva" [Formation of Innovation Culture as a Factor of Modernization of Contemporary Society], *Vestnik KazNU*, 2018. No. 1-63, pp. 29–38 (In Russian).
28. Vermeulen, T., Akker, R. "Notes on Metamodernism", *Journal of Aesthetics and Culture*, 2010, Vol. 2, pp. 1–13.
29. Golazewska, M. "Artistic and Aesthetic Values in the Axiological Situation", *Philosophica*, 1985, Vol. 36, No. 2, pp. 25–42.
30. Ventzislavov, R. "The Curator as Artist. Reply to Sue Spaid", *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 2016, Vol. 74, pp. 91–101.
31. Frey, B. *Arts & Economics: Analysis and Cultural Policy*. Berlin: Springer-Verlag Berlin Heidelberg GmbH, 2002, p. 141.
32. Zombie Formalism or How Financial Values Pervade the Arts. *Aesthetics for Birds* [<https://aestheticsforbirds.com/2019/07/31/zombie-formalism-or-how-financial-values-pervade-the-arts/>, accessed on 30.11.2020].
33. Medvedev, A. "Estetizatsiya bezobraznogo v art-praktikakh postmoderna" [Aesthetisation of the Ugliness in Art Practices of Postmodern], *dissercat.com* – URL: <https://www.dissercat.com/content/estetizatsiya-bezobraznogo-v-art-praktikakh-postmoderna/> (accessed on 23.10.2020). (In Russian)
34. Bohme, G., Thibaud, J.-T. *The Aesthetics of Atmospheres*. London: Routledge, 2018. 230 p.
35. Ikea: Former Coventry store to become arts venue. *BBC NEWS. Coventry & Warwickshire* [<https://www.bbc.com/news/uk-england-coventry-warwickshire-56181683/>, accessed on 25.02.2020].

Марат Хасанов, Вера Петрова, Асия Хасанова

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
(Алматы, Қазақстан)

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІНІҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫНДАҒЫ МЕТА-РЕЛЯТИВИЗМ

Аңдатпа. XX–XXI ғасырлардағы бейнелеу өнерінің эмпирикалық және теориялық шекаралары қазіргі заманғы өнер философиясының күн тәртібі сияқты өте кеңейді. Дискурстардың бұрын-соңды болмаған полифониясы әдіснамалық мәселе ме, әлде бұл өнердің мәні мен өнер туындысы туралы білімімізді кеңейтуге көмектесетін эвристикалық мүмкіндік пе? XXI ғасыр тіліндегі бейнелеу өнері дегеніміз не және XXI ғасырдағы өнер туындысы деген не?

Зерттеу бейнелеу өнері саласындағы қазіргі тенденциялар мен инновацияларды және оларды түсіндіру жолдарын қарастырады. Авторлар нормативтік немесе теріс көзқарастардың уақыты өтті деп тұжырымдайды. Болып жатқан өзгерістердің жиынтығы тәуелсіз құндылық болып табылады және оны табиғи әдіснамалық жағдай ретінде, атап айтқанда мета-релятивистік бұрылыс ретінде қарастыруға болады. Мақалада келтірілген мысалдар «өнер туындысының формуласының» әртүрлі аспектілеріне жатады: дискурстың ауқымы, суретші, аудитория, өнер кеңістігі, өнер нарығы, жаңа технологиялар, және тағы басқалары. Бұл мысалдар бейнелеу өнерінің қазіргі тәжірибелерінің қосарланғандығын білдіреді, оларды алдыңғы стандарттардан толық бас тарту немесе жаңа және ескі дискурстардың түбегейлі эквиваленті ретінде түсіндіруге болады. Мета-релятивистік тәсіл барлық қолданыстағы дискурстар мен тәжірибелерді тең деп санайды және осылайша өнердің мәні мен өнер туындысын анықтау туралы түсінігімізді кеңейту әдісі болып табылады. Зерттеудің қорытындысы – бұл одан әрі ішкі және пәнаралық диалогтың заманауи құралы деген болжам.

Тірек сөздер: өнер философиясы, өнер туындылары, бейнелеу өнері, мета-релятивизм, дискурс деңгейлері.

Дәйексөз үшін: Хасанов, М. Ш., Петрова, В. Ф., Хасанова, А. М. Қазіргі заманғы бейнелеу өнерінің теориясы мен практикасындағы мета-релятивизм. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 39–53. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.349>

Марат Хасанов, Вера Петрова, Асия Хасанова

Казахский национальный университет им. аль-Фараби
(Алматы, Казахстан)

МЕТА-РЕЛЯТИВИЗМ В СОВРЕМЕННОЙ ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Аннотация. Эмпирические и теоретические границы изобразительного искусства рубежа XX–XXI веков чрезвычайно расширяются, как и повестка современной философии искусства. Является ли беспрецедентная полифония дискурсов методологической проблемой или это эвристическая возможность, которая поможет расширить наши знания о сущности искусства и понятии произведения искусства? Что такое изобразительное искусство и что такое произведение искусства на языке XXI века?

В исследовании рассматриваются текущие тенденции и инновации в области изобразительного искусства и способы их интерпретации. Авторы делают вывод, что времена нормативных или негативистских подходов прошли. Тотальность происходящих преобразований является самостоятельной ценностью и может рассматриваться как закономерная методологическая ситуация, а именно как мета-релятивистский поворот. Примеры, представленные в статье, относятся к различным сторонам «формулы произведения искусства»: диапазон дискурса, художник, аудитория, арт-пространство, арт-рынок, новые технологии и т. д. Эти примеры подразумевают двойственность нынешних практик изобразительного искусства, их можно интерпретировать как полное отрицание предшествующих стандартов или как принципиальную равнозначность новых и старых дискурсов. Мета-релятивистский подход рассматривает все существующие дискурсы и практики как равноправные и, таким образом, представляет собой метод расширения нашего понимания сущности искусства и дефиниции произведения искусства. Выводом проведенного исследования является предположение, что это современный инструмент для дальнейшего внутри- и междисциплинарного диалога.

Ключевые слова: философия искусства, художественное произведение, изобразительное искусство, мета-релятивизм, уровни дискурса.

Для цитирования: Хасанов, М. Ш., Петрова, В. Ф., Хасанова, А. М. Мета-релятивизм в современной теории и практике изобразительного искусства. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 39–53. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.349>

Авторлар туралы мәлімет:

Сведения об авторах:

Authors' bio:

Марат Шамуратович Хасанов — философия ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті философия кафедрасының профессоры (Алматы, Қазақстан)

Марат Шамуратович Хасанов — доктор философских наук, профессор кафедры философии Казахского национального университета имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Marat Sh. Khassanov — Doctor of Philosophical Sciences, Professor at the Department of Philosophy, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)

ORCID ID: 0000-0001-8248-0383
email: hasanov.marat.41@mail.ru

Вера Филипповна Петрова — философия ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті философия кафедрасының профессоры (Алматы, Қазақстан)

Вера Филипповна Петрова — доктор философских наук, профессор кафедры философии Казахского национального университета имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Vera F. Petrova — Doctor of Philosophical Sciences, Professor at the Department of Philosophy, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)

ORCID ID: 0000-0002-9339-3389
email: verapetrova50@mail.ru

Асия Маратовна Хасанова — Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті философия кафедрасының докторанты (Алматы, Қазақстан)

Асия Маратовна Хасанова — докторант кафедры философии Казахского национального университета имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Assiya M. Khassanova — PhD student, Department of Philosophy, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)

ORCID ID: 0000-0003-1220-2745
email: a.khasanova.kaznu@gmail.com

THE INTEGRATION OF CULTURES: MUSIC OF THE PEOPLE OF KAZAKHSTAN

CSCSTI 18.41.91
UDC 78(4/9)
DOI 10.47940/cajas.v6i1.353

Gulmira Mussagulova¹,
Zulfiya Kassimova²

¹ Kurmangazy Kazakh National Conservatory,

² T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts
(Almaty, Kazakhstan)

Abstract. The article is devoted to the consideration and study of the creativity of the most prominent representatives of the musical art of national ethnic groups, the role of the Assembly of the People of Kazakhstan, the identification of various criteria for the relationship of ethnic groups living in the territory of the Republic of Kazakhstan, the peculiarities of their life, way of life, spheres of life, their relationship and views on the modern State, created by the first President of the Republic of Kazakhstan – Nursultan Nazarbayev. The core of the projects completed in the period from 2012 to 2017 includes not only historical facts and materials found from the State Archives, Central Scientific Library and the National Library of the Republic of Kazakhstan, but also an overview of active participation in many events related to the Assembly of the People of Kazakhstan, to the 20th and 25th anniversaries of the Assembly of the People of Kazakhstan, associated with the considered ethnocultural centers and representatives of certain ethnic groups. Through the media, participation in international scientific and practical conferences, previously unknown facts of the studied ethnic groups were highlighted, and their relationship with the main population of the republic, their contribution to the multinational culture of Kazakhstan, which in turn confirms the prudent, orderly, and wise policy of Elbasy (The Head of the State).

The authors use the following methods in the study: historical-chronological, source study, analytical, comparative, and interviewing. Since 2012, in Kazakh musicology, the musical heritage of ethnic groups inhabiting Kazakhstan has been studied. A unique opportunity for a full-fledged study of their work is presented thanks to the activities of the Assembly of the People of Kazakhstan and systematic state policy, under the leadership of the First President.

In 2017, the second book, entitled “The Historical Significance of the Assembly of the People of Kazakhstan in Interethnic Cultural Integration”, was published, which became a fruitful result of the research project in 2015–2017. This book is a kind of continuation of the series, which began in the previous collective monograph “The Musical Art of the People of Kazakhstan”, which was published at the end of 2014 and has undergone extensive testing not only among professionals, but also among fans of the musical culture of multinational Kazakhstan. Such research projects, which were not previously carried out in the domestic humanitarian science, are significant and in demand, since before their appearance in domestic musicology there were only separate reports on the activities of cultural centers, articles in the media and on Internet sites, a brief analysis of the work of specific masters in publications devoted to the study of the history of musical art of numerous

national cultures. They give only fragmentary ideas about the art of the ethnic groups in question. The relevance and insufficient elaboration of these problems served as the basis for the study “The historical significance of the Assembly of the People of Kazakhstan in interethnic cultural integration”, carried out by the Department of Musicology of the M. Auezov Institute of Literature and Art of the Committee of Science of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. The implementation of such a complex and significant topic for the national musical art, coverage of the activities of large cultural centers of different ethnic groups, and much more makes it possible to determine the contribution of each of them to the history of Kazakhstan’s development and outline ways to preserve the traditional folklore heritage and identity. In this regard, these projects are relevant and socially and politically significant at the state level.

Keywords: musical art, musical instruments, the Assembly of the People of Kazakhstan, ethnic groups, diaspora, genres, integration, folklore, ethno-folklore ensembles, ethnocultural associations, ethnic groups, historical homeland.

Cite: *Mussagulova, G., Kassimova, Z. (2021). “The integration of cultures: music of the people of Kazakhstan”. Central Asian Journal of Art Studies, 6(1), 54–68. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.353>*

Introduction

Activities of the Assembly of the People of Kazakhstan

“The historical significance of the Assembly of the People of Kazakhstan in interethnic cultural integration” is a beneficial result of the research project in 2015–2017. This book is a kind of continuation of the series started in the previous collective monograph “The musical Art of the People of Kazakhstan”, which was released at the end of 2014. In the implementation of the above publications, the Assembly of the People of Kazakhstan, created on the initiative of the First President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, was the most important structuring and organizing core, which is a spiritual and coordinating center and plays a key role in the functioning of national culture. The presented structure has become an important element of the political system of Kazakhstan, which has consolidated the interests of the entire people, ensuring the strict observance of the rights and freedoms of citizens, regardless of their nationality. The study of the guiding activities of this organization makes a significant contribution to understanding the role of cultural centers in the development of musical

art and composition schools, including representatives of numerous ethnic groups.

When studying this topic, such important problems as identifying the specifics of the national worldview and worldview of the people on the way of comprehending universal, humanistic ideas and postulates are highlighted. National musical theaters, vocal and instrumental groups, pop ensembles and outstanding representatives of each individual ethnic group contribute to the formation of the diverse ethnic cultural space of Kazakhstan. The study of their purposeful activity to revive spirituality in the musical art of Kazakhstan will give a new level of understanding of this scientific problem. The relevance of the publications lies in the versatile study and systemic analysis of polyethnic musical art as a unique phenomenon of the culture of Kazakhstan.

The scientific essays present the work of composers of various ethnic groups in the context of the formation and development of the musical art of Kazakhstan. Found, collected and described historical documents confirming the main reasons and motives for their resettlement to this territory. The specific features and genre manifestations in the music of Russians, Dungans, Koreans, Kyrgyz, Tatars, Bashkirs, Belarusians, Turks, Azerbaijanis, Uzbeks, Uyghurs,

Kurds, Bulgarians and others have been investigated. The spiritual values of these representatives living in the republic, which together form a multicolored palette of the cultural space, are indicated. And also revealed their individual contribution to the overall, unified system of artistic trends and directions. The innovative approach is also due to the comprehensive, multilateral study of the art of numerous ethnic groups of Kazakhstan, consideration of the phenomenon of national characteristics and genre manifestations in the context of the declared idea by the First President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev about tolerance and unity from various methodological approaches, including ethnography, ethnomusicology, cultural studies, musical folklore, political science, philosophy and other related sciences [1, p. 3].

In this regard, in two monographs, the classical approaches of musicological analysis are organically combined with innovative trends in the study of languages, culture, philosophy, political aspects, artistic practices, identification processes. The research boasts an innovative application of sociological methods for a deep analysis of the sociocultural situation, with the identification of external circumstances that affect the evolution of the creative process.

Methods

The authors use the following methods in the study: historical-chronological, which allowed to consider the history of the emergence and development of the Assembly of the People of Kazakhstan; source study, which enriched the study with many scientific works, to which the authors turned; analytical, manifested in the cultural aspect and musicological analysis; comparative, demanded by the author in considering the category of temporary positions of understanding among Kazakhstanis of the artistic process in the musical art of numerous ethnic groups; interviewing, which made it possible to

support the research of the authors of the article with conceptual views on the problem under study.

Results

Scientific monographs, which clearly define the role of the Assembly, which is to support the activities of ethnocultural associations, will become the main scientific publication dedicated to the vigorous activity of ethnocultural centers, which directly contribute to the strengthening of interethnic harmony in the country, the comprehensive mutual enrichment of the national cultural tendencies of the people of Kazakhstan, the preservation and development of the traditions, customs and culture of numerous ethnic groups, the patriotic education of youth, the promotion of a healthy lifestyle.

That is, in a country where “the ethnic polyphony of languages, cultures and traditions of Kazakhstan has acquired... a wealth of peculiar shades and beauty”, the urgent is the development of problems concerning, again speaking in the words of the Leader of the Nation, distinctive socio-cultural norms, customs and traditions of the Kazakhs, “forming tolerance as an element of the intangible cultural heritage of universal human value” [2, p. 5].

These trends form the basis of collective research. At the same time, the topic of monographs is scientifically interesting from the standpoint of in-depth study of the folklore heritage of numerous ethnic groups, whose work has not yet become an object of special scientific research.

The head of state emphasizes the role of the intelligentsia in the development of the spiritual process of social cohesion, giving impetus for scientific understanding of various problems of interethnic cultural integration

In his article “Looking into the future: modernization of public consciousness” on April 12, 2017, the First President of the Republic of Kazakhstan, in his

message, announced the start of the third modernization [3, p. 4].

The competitiveness in the modern world and the competitiveness of cultures were especially noted.

In this sense, it is absolutely necessary to work on the active popularization of the activities of domestic composers and performers of numerous ethnic groups, not only in the homeland, but also abroad. The relevance of the research lies in the comprehensive study and systemic analysis of multinational musical art as a unique phenomenon of the culture of Kazakhstan. The research projects were successfully completed on the following themes: “Musical art of the people of Kazakhstan” [4, p. 6] and “Historical significance of the Assembly of the people of Kazakhstan in interethnic cultural integration” [5, p. 4], declared under the program of fundamental research represent the most relevant direction in the field of fundamental research in the field of Russian musicological science.

The members of Musicology Department at the M. Auezov Institute of Literature and Art of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan and prominent scientists of various related sciences tested and chose such interesting and versatile topics in the form of meaningful essays, articles, interviews, speeches in the media. The history, ethnography, life, culture of various ethnic groups living in the republic, the peculiarities of their mentality and worldview, philosophical views, social status, selected as objects for research, directly found an active response among professionals and amateurs of musical art in poly-confessional Kazakhstan.

Discussion

Music of the people of Kazakhstan in the cultural integration process

The musical science of Kazakhstan makes a significant contribution to the study

of the creativity of the most prominent representatives of the musical art of national ethnic groups, to the study of the role of the Assembly of the People of Kazakhstan, in identifying various criteria for the relationship of ethnic groups living on the territory of the Republic of Kazakhstan, features of their way of life, way of life, spheres of life, their attitudes and views on the modern State, created by the first President of the Republic of Kazakhstan N. A. Nazarbayev. The core of the projects completed in the period from 2012 to 2017 includes not only historical facts, materials found from the State Archives, the Central Scientific Library and the National Library of the Republic of Kazakhstan, but also active participation in many events related to the Assembly of the People of Kazakhstan, to the 20th and 25th anniversary of the Assembly of the People of Kazakhstan, associated with the considered ethnocultural centers and representatives of certain ethnic groups. Through the media, participation in international scientific and practical conferences, previously unknown facts of the studied ethnic groups were highlighted, and their relationship with the main population of the republic, their contribution to the multinational culture of Kazakhstan, which in turn confirms the prudent, orderly, wise policy of Elbasy.

The collective monograph of 2014 “The Musical Art of the People of Kazakhstan”, dedicated to the musical culture of numerous ethnic groups for the first time in Kazakh musicology, fully studies the musical creativity of ethnic groups inhabiting Kazakhstan, which has not yet been undertaken in the domestic humanitarian science. Separate reports on the activities of cultural centers, rare articles in the media and on Internet sites, a brief analysis of the work of individual masters in publications devoted to the study of the history of musical art of numerous national diasporas, give only fragmentary ideas about the art of the peoples represented. The relevance and

insufficient development of these problems served as the basis for this study (Figure 1).

Figure 1. Scientific monograph “The Musical Art of the People of Kazakhstan”: published in Almaty (Republic of Kazakhstan) by the publishing house “Evo Press”, in 2014 with a total volume of 516 pages.

In the course of the scientific research, the process of studying the work of composers of diverse national ethnic groups in the context of the formation and development of the musical art of Kazakhstan was carried out: collection, inventory and search of historical documents confirming the main reasons and motives for the resettlement of different peoples to the territory of Kazakhstan study of specific (primordially national) features and genre manifestations in the music of Russian, Uyghur, Korean, Kyrgyz, Tatar, Karakalpak, Dungan, Nogai, Azerbaijani authors and other peoples of Kazakhstan; designation of the spiritual values of ethnic groups living in the republic, which together form a multicolored palette of cultural space. It also revealed the individual contribution of each diaspora to the overall, unified system of artistic trends and trends. Scientific novelty is also due to an integrated, multilateral approach to the study of the art of numerous ethnic groups in Kazakhstan, consideration of the

phenomenon of national characteristics and genre manifestations in the context of the declared idea by the first President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev on tolerance and unity from various methodological approaches, including ethnography, ethnomusicology, cultural studies, musical folklore. Earlier, in the article “The main stages of implementation of the research project in Musical art of the peoples of Kazakhstan”, published in the International newspaper of the Turkish Ethnocultural Center of the Republic of Kazakhstan “Akhiska” on June 28, 2013, were highlighted some issues on the implementation of this project [6, pp. 6–7]. To date, the staff of the Department of Musicology highlighted many problems in the study of the musical art of the diasporas in Kazakhstan, in particular on the topic “Traditional and modern musical creativity of the Russians of Kazakhstan” performed by a well-known scientist in the Republic, Corresponding Member of the Republic of Kazakhstan, Doctor of Art History, Professor S. A. Kuzembay investigated the problems of existence at the present stage of the traditional folk art culture of Russians in Kazakhstan, the forms and types of musical folklore are determined, religious holidays, folk festivals during Christmastime, Shrovetide, Slavic Written Language Day, the Day of Russia, Pushkin Day, etc., also, are analyzed (lyrical, folk, calendar) songs and folk choral works. These are “Native sources”, “Shrovetide”, “Ducks are flying”, “Over the hill”, “White color is on the stone”, some comics “Valenki”, “Ah, Mommy”, “Oh, Ladies”, the wedding “We have a white day now”, ceremonial “Wreaths of Kupala” and many others. The dominant idea of the work is the idea of reviving the national spirituality of Russians in the republic, their desire to restore and further develop the origins of Slavic culture under the common shanyrak of Independent Kazakhstan [7, pp. 122–127], [8, p. 4], [9, pp. 48–51].

In the section “Folklore and professional music of Koreans of Kazakhstan”, written by the candidate of art history, associate professor G. Zh. Mussagulova some work has been done to study the numerous customs and rituals of the Korean diaspora. The various types of ritual folklore (anniversary of a child, ceremony of majority, marriage, 60th anniversary, funeral procedures, as well as the rite of sacrifice) have been investigated. In this regard, various types and forms of art of the people represented have been studied – song-ritual, ritual songs, old song genres. At the same time, a creative portrait of representatives of the Korean diaspora – Doctor of Philology, Professor of the composer – Ten Chu and composer A. Strigotsky – was studied. The meetings, conversations, interviews with professional composers of the Korean diaspora who made a certain contribution to the study of Kazakh professional music were held. The works of Ten Chu, which stand out for their national flavor, emanating from the Korean folk melody, the originality of harmonic, polyphonic writing and orchestral texture, are analyzed. Among them are the cantata Pyongyang, the symphonic poem The Land of Morning Freshness, the Dramatic Suite, the Harvest Festival suite, numerous songs, as well as a 5 part drama suite for a symphony orchestra entitled 11.09.1937 17 h 30 min “STALIN”. All 5 parts of the essay were analyzed, which have the following titles: “Order and excitement”, “Despair”, “Remembrance of the Motherland”, “Resentment” and “Cry” [10, pp. 165–202].

In the section of the candidate of art history A. Zh. Kaztuganova “Kazakhstan day kyrgyz khalkynyn madeniety zhanе muzykasy” for the past period, the problem of the relationship of the instrumental music of the Kazakh and Kyrgyz peoples, as well as the differences between their instruments, has been investigated. The similarity, preservation and reconstruction of the

ancient stringed-plucked instruments of the komuz and dombra were traced, the relationship and differences in the mood, scale and shape of the instrument were revealed in comparison. At the same time, the sources and development of the widespread instruments ooz komuz and shan kobyz are considered. A comparative analysis is made, the history of origin and development is studied, and the experience of propaganda and preservation is traced. In this regard the kyuis for shan kobyz and ooz komuz were deciphered and analyzed by such composers as Adamkalyi Baybatyrov “Tagyldyr too”, Karomoldo Orozova “Nasikhat” Kyrgyz folk kyui “Zhastar”, “Kerbez” etc., also “Kyz uzatu”, “Kyz zary”, “Kyz muny”, “Shankobyz tolgauy” and others. In comparison, their musical characteristics (melody, rhythm, tempo, form, etc.), the history of creation, stylistic and genre features, as well as distinctive features as pitch, scale, ratio of voice (bourdon) and instrumental part are studied.

According to the results of the scientific expedition, wedding ceremonies, funeral, labor songs, recitative genre – terme, instrumental works performed on the ooz komuz, as well as works of authorship recorded from informants of the Kyrgyz diaspora of the city of Aktau were collected. In addition, materials on national dress, applied arts, events and holidays held by the Kyrgyz ethnocultural center “Ala-Too” have been systematized [11, pp. 203–275].

On the topic of the scientific project “Karakalpak diasporasynyn dasturli zhanе bugingi musika madeniety” by the candidate of Art history B. Zh. Turmagambetova, information about the art of zhyrau and baksy of this ethnic group is presented, that is heroic performers (baksy accompanying themselves by playing kobyz playing the dutar), analyzed 25 Karakalpak songs from the collection of the famous ethnographer A. Zataevich “Songs of different peoples”. Other sources of research are also considered: “Karakalpak folk music”

(1959, 8th volume), “Karakalpak folk songs” (1959), “Karakalpak folklor” (multivolume, 2007), “Musical culture of the Karaqalpak people of the pre-October period” (T. Adambayev, 1967), etc.

In a scientific expedition around the city of Aktau, the musical folklore of the Karakalpaks was collected and its audio recording was made. The braids (songs) of Berdak bucks “Bozatau”, “Dembermes” were analyzed, transcripts of folk and lyrical works “Kyz ben zhigit aitysy”, “Meimandur”, “Otersen”, “Bolmasa” and others were made, performed by informants, the “Aydinlar” kosyk of the famous Karakalpak composer M. Zhiyemuratov was notated. The information about rituals and traditions, national dress and holidays of this ethnic group was collected and systematized [12, pp. 276–324].

In the section “Ethnocultural centers in the multicultural space of independent Kazakhstan (on the example of Turkish and Azerbaijani cultural centers)”, candidate of Art history Z. M. Kassimova pays special attention to different stages of the formation and development of musical art, genres, historical background, instrumentation, characteristics of the work of prominent figures, individual works, as well as the general theoretical foundations of the stylistics of Azerbaijani music.

At the same time, the art of ashugs – storytellers, singers of folk legends and poems, as well as vocal-instrumental and pop groups performing traditional and modern Azerbaijani compositions, with the characteristic features of the musical language in terms of the harmonic, metro-rhythmic basis, timbre, figurative – thematic structure [13, pp. 96–120].

The section named “The current state of the musical art of the Uyghurs of Kazakhstan”, performed by the Master of Art history Kh. Domullaeva dedicated to the study of the activities of the modern vocal and instrumental group “Diyar” in Kazakhstan, as well as the current state of the musical art of the Uyghurs

of Kazakhstan. The author provided information about the famous art workers of the Uyghur diaspora in Kazakhstan. There are A. M. Burkhanov (Chief Conductor of the K. Kuzhamyarov Uyghur Theater), G. Saitova (choreographer), folk talents Z. Kibirova (Malabay village, Chilik region), A. Rozakhunova (Chundzha village, Uyghur region) among them and others. As a result of the study of the creative activity of the Uyghur vocal-instrumental group, the full repertoire of the ensemble (on an electronic medium) was recorded – consisting of traditional and modern works, samples from the ensemble’s repertoire were notated, such as: “Toy”, “Aziz diyar”, “Omur shundak otidu” and others [14, pp. 443–467].

Thus, the study of the musical art of Asian, Slavic and Turkic-speaking peoples, coverage of the activities of large cultural centers of different ethnic groups, etc. made it possible to determine the contribution of these ethnic groups to the history of Kazakhstan’s development and ways of preserving the traditional folklore heritage and, in general, the original culture of each of them. And in this regard, the scientific projects “The Musical Art of the Peoples of Kazakhstan” and “The Historical Significance of the Assembly of the People of Kazakhstan in Interethnic Cultural Integration” carried out by the Department of Musical Art of the M. Auezov Institute of Literature and Art of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan has its own relevance, novelty and social political significance at the state level.

The main core of the research was the problem of preserving, promoting and functioning of the polygenre and multifaceted folklore musical heritage of the peoples of multinational Kazakhstan and the enrichment of traditional culture in cooperation with the Assembly of the People of Kazakhstan.

The monograph found a lively response in the media, a presentation of this

publication was held at the conference “Kazakhstan khalky adebieti zhane ulttyk tanym” (Astana, 17.03.2015), at the Sairam Drama Theater (Shymkent, 17.04.2015), in the Writers’ Union of the Republic of Kazakhstan (13.04.2015), our presentation took place at the book exhibition of M. Auezov Institute of Literature and Art of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan (Almaty, 04.09.2015).

Musical art of the people of Kazakhstan in the aspect of domestic composer creativity

The collective monograph “The Historical Significance of the Assembly of the People of Kazakhstan in Interethnic Cultural Integration” (2017) is a kind of continuation of the series begun in the previous monograph. The introductory section of the project opens with the study “The Assembly of the People of Kazakhstan as a Public Institute of Interethnic Accord”, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Doctor of Philosophy A. N. Nysanbaev (*Figure 2*). The scientist examines the formation of space for the dialogue of cultures and civilizations in our difficult modern era and harsh political conditions in which the desired and necessary consent is obtained, it becomes one of the priority forms of social and cultural arrangement of the conflict world [15, pp. 18–31] (*Figure 2*).

The article by the academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Doctor of Philology, Director of the M. Auezov Institute of Literature and Art of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan U. K. Kalizhanov “The face of the people in literature” provides information that allows you to identify culture and literature. According to the author, in world history, in accordance with the era, the policy of the state and the level of culture, the role of sociocultural codes is transformed, but their originality

Figure 2. Scientific monograph “The historical significance of the Assembly of the People of Kazakhstan in interethnic cultural integration”, published in Almaty (Republic of Kazakhstan) by the publishing house “Alem Adebieti” in 2017 with a total volume of 456 pages.

and national features are preserved [16, pp. 32–49].

Candidate of art history, associate professor G. Zh. Mussagulova carried out a voluminous work on the material of historical documents confirming the main reasons and motives for the resettlement of the Tatar-Bashkir and Belarusian ethnic groups to the territory of Kazakhstan. Information was received regarding the culture, customs and rituals of the ethnic groups represented, interesting historical information about the festive events held in the Tatar ethno-cultural center of Ust-Kamenogorsk was recorded. Information about the activities of the Association “Idel” was obtained, the folklore of the Tatars of this region with its distinctive features was studied from literary sources. At the same time, musical samples provided by the composer of the Tatar ethnos – M. Sutyushev, the Bashkir composer O. Yultieva were recorded, as well as transcribed and analyzed, and records of their last unpublished works were obtained [17, pp. 50–95].

Within the framework of the research project “The historical significance of the Assembly of the People of Kazakhstan in interethnic cultural integration”, the activities of composers of various ethnic groups, which at the present stage naturally deserve due attention, are also highlighted. Among the group of talented composers, the names of such composers as S. Apasova, Kh. Setekov, O. Khromova, N. Khinkov-Aitbayeva and many others should be distinguished. The activities of the above authors for the first time find the most complete coverage in this project, in the section “Composers’ creativity of ethnic groups of Kazakhstan in the context of national professional art” of the candidate of art history, associate professor G. Zh. Mussagulova. According to the section of the candidate of art history, Senior Researcher B. Zh. Turmagambetova “Kazakhstandagy ozbek diasporasynyn madenieti (music, bi jane teatr oneri mysalynda)”, the work was carried out to study the historical cultural differences of the Uzbek ethnos in Kazakh dastans [18, pp. 138–157].

The section “Uyghur professional composer’s creativity in Kazakhstan (on the example of I. S. Massimov)”, performed by the Candidate of Art history, Senior Scientific researcher Z. M. Kassimova is dedicated to the study of Uyghur written professional music, which was first formed in Kazakhstan. The first classical music of European orientation in the history of the Uyghurs was first formed in the works of K. Kuzhamyarov, the author of the first national opera, the first Uyghur symphony and ballet. Along with major genres, K. Kuzhamyarov also wrote in chamber – choral suites, quartets, trios, sonatas, plays, romances. And in each of them the Uyghur national melos sounds vividly in synthesis with European compositional forms, thereby acquiring a unique flavor and sound.

In the section Z. M. Kassimova “Ethnocultural centers in the multicultural

space of independent Kazakhstan (on the example of Turkish and Azerbaijani cultural centers)” examines the processes of interaction and mutual influence in the musical creativity of Kazakh Turks, Azerbaijanis and Kazakhs [19, pp. 18–31].

The Master of Art N. B. Khinkov-Aitbaeva in the section “Customs, rituals and musicality of the Kurdish and Bulgarian ethnic group of Kazakhstan” the author focuses mainly on the traditions, culture, religiosity, survival of these ethnic groups on the territory of the Republic of Kazakhstan since their appearance.

Such pages are about the deportation of the Kurds in 1937, 1941 and 1989 are affected. Despite the new difficulties associated with the resettlement of small peoples of the former USSR to Kazakhstan, the ethnic groups in question received protection, understanding, recognition in a new land, a new homeland [20, pp. 84–89], [21, p. 84].

Conclusion

These publications are the result of the research by musicologists in the field of both folklore and professional musical art and a reflection of current cultural processes in Russian musicology over the past decade. For the first time at the present stage, folklore samples, performing arts based on materials brought from scientific expeditions, new opera, symphonic, pop works by Russian composers have been studied. The mastery of the musical culture of ethnic groups living in Kazakhstan became remarkable in the collections of scientific essays.

Special attention should be paid to large essays on the Russian, Dungan, Korean, Kyrgyz, Azeri, Karakalpak, Uyghur and many other ethnic groups. The creative portrait of the representative of the Dungans – People’s Artist of the Republic of Kazakhstan, professor of the composer – Bakir Bayakhunov has been studied. Meetings, conversations, interviews with

the first professional Dungan composer of Kazakhstan, who made a certain contribution to the study of Kazakh dombra music, were held. In addition to composing, the scientific heritage of B. Bayakhunov has been studied, who illuminates the historical and theoretical problems of Dungan music. His new compositions written in various genres were reviewed.

At the same time, the genre diversity of Dungan folklore, examples of narrative-aesthetic, informational-mnemonic, verbal-song and small forms were investigated. In the essays dedicated to the above-mentioned ethnic groups of Kazakhstan, folklore and various types and forms are studied – song-ritual, ritual songs, old song genres. The activities of representatives of the studied nationalities and large essays on Russian, Dungan, Korean, Kyrgyz, Azeri, Karakalpak, Uyghur and many other ethnic groups are studied from the standpoint of refraction of the origins of the national in them in interaction with European and other cultures.

In connection with the anniversary of the Assembly of the People of Kazakhstan in 2020 and the adoption in 2015 of a new Concept for the activities of this large-scale Institute for maintaining unity and

tolerance in the Republic, the presented studies are an important contribution to the history and culture of ethnic groups inhabiting our Republic. The problem of covering the activities of ethno-cultural centers and representatives of the professional school of composition seems to be rather necessary.

On the eve of the celebration of the 30th anniversary of Independence of the Republic of Kazakhstan and the subsequent active support of the ANC by the State, the implementation of scientific projects and the publication of monographs “The Musical Art of the People of Kazakhstan” and “The Historical Significance of the Assembly of the People of Kazakhstan” became a worthy continuation of the started progressive idea.

In our opinion, the continuation in the study of such an urgent and little-studied, at the same time interesting and significant problematic is directly of fundamental importance. The study of the cultural aspects of the numerous ethnic groups living in the Republic at the present stage will make a certain contribution to the development of the musical art of independent Kazakhstan.

Авторлардың үлесі

Г. Ж. Мұсағұлова – зерттеу тұжырымдамасын құрды және қалыптастырды; зерттеу проблемасын тұжырымдады; мәтінді редакциялады, ғылыми әдебиеттерді талдады; нәтижелерді тұжырымдады.

З. М. Касимова – зерттеудің әдістемелік құрамдарын әзірледі; сыни талдау жүргізді; мәтіннің зерттеу бөлігін дайындады және қайта қарады; әдеби шолу дайындады; мәтіннің зерттеу бөлігін дайындап, қайта қарастырды.

Вклад авторов

Г. Ж. Мусагулова – исследование, разработка и формирование концепции исследования; постановка задачи исследования; редакция текста, анализ научной литературы; концептуализация результатов.

З. М. Касимова – разработка методической составляющей исследования; критический анализ; подготовка и доработка исследовательской части текста; подготовка литературного обзора; подготовка и доработка исследовательской части текста.

Contribution of authors

G. Zh. Mussagulova – research, development and formation of the research concept; statement of the research problem; revision of the text, analysis of scientific literature; conceptualization of findings.

Z. M. Kassimova – development of the methodological component of the research; critical analysis; preparation and revision of the research part of the text; preparation of a literary review; preparation and revision of the research part of the text.

References

1. *Nazarbayev N. A.* From a speech at the XX session of the Assembly of the People of Kazakhstan “Strategiya Kazakhstana – 2050: Odin narod – odna strana – odna sud’ba” [Strategy “Kazakhstan – 2050: one people – one country – one destiny”], 04.24.2013, p. 3. (In Russian)
2. *Nazarbayev N. A.* “Seven Facets of the Great Steppe”, *Kazakhstanskaya Pravda*, 2018, No. 120 (28997), November, 21. p. 5. (In Russian)
3. *Nazarbayev N. A.* “Looking into the future: modernization of public consciousness”, *Egemen Kazakstan*, 2018, No. 120 (28997), November, 21. P. 5.
4. *Muzykal’noye iskusstvo naroda Kazakhstana* [Musical art of the people of Kazakhstan], Collective monograph. Almaty: Evo Press Publ., 2014, pp. 3–12. (In Russian)
5. *Istoricheskaya znachimost’ Assamblei naroda Kazakhstana v mezhetnicheskoy kul’turnoy integratsii* [The historical significance of the Assembly of the People of Kazakhstan in interethnic cultural integration], Collective monograph. Almaty: Alem Adebieti, 2017, pp. 3–17 (In Russian)
6. *Mussagulova G. Zh.* “The main stages of the implementation of the research project “Musical art of the peoples of Kazakhstan”, *Ahiska (International newspaper of the Turkish Ethnocultural Center of the Republic of Kazakhstan)*, 2013, No. 26, pp. 6–7.
7. *Kuzembay S. A.* “Mirolyubivaya politika Prezidenta N. A. Nazarbayeva i yeye realizatsii v deyatel’nosti ANK” [Peace-loving policy of President N. A. Nazarbayev and its implementation in the activities of the ANC], *Keruen*, 2013, No. 2 (31), pp. 122–127. (In Russian)
8. *Kuzembay S. A.* “Implementation of the peace-loving policy of the President, leader of the nation N. A. Nazarbayev in the activities of the Assembly of the Peoples of Kazakhstan”, *Ahiska (International newspaper of the Turkish Ethnocultural Center of the Republic of Kazakhstan)*, 2013, No. 3, p. 4.
9. *Kuzembay S. A.* “Bastenki” da “Ladushki” [“Bastenki” and “Ladushki”], *Dostyk*, 2013, No. 3, pp. 48–51. (In Russian)
10. *Mussagulova G. Zh.* “Fol’klornaya i professional’naya muzyka koreytsev Kazakhstana” [Folk and professional music of the Koreans of Kazakhstan],

- Musical art of the people of Kazakhstan. Collective monograph. Almaty: Evo Press Publ., 2014, pp. 165–202. (In Russian)
11. *Kazikanova A. Zh.* “Kul’turnyye traditsii i muzyka kyrgyzskogo naroda v Kazakhstane” [Cultural traditions and music of the Kyrgyz people in Kazakhstan], Musical art of the people of Kazakhstan. Collective monograph. Almaty: Evo Press Publ., 2014, pp. 203–275. (In Russian)
 12. *Turmagambetova B. Zh.* “Traditsionnaya programma karakalpakskoy diaspyry i muzyka kul’tury” [Traditional program of the Karakalpak diaspora and music culture], Musical art of the people of Kazakhstan. Collective monograph. Almaty: Evo Press Publ., 2014, pp. 276–324. (In Russian)
 13. *Kassimova Z. M.* “Etnokul’turnyye tsentry v polikul’turnom prostranstve nezavisimogo Kazakhstana (na primere turetskogo i azerbaydzhanskogo kul’turnykh tsentrov)” [Multicultural Centers in the multicultural space of independent Kazakhstan (on the example of Turkish and Azerbaijani cultural centers)], Historical significance of the Assembly of the People of Kazakhstan in interethnic cultural integration. Scientific monograph. Almaty: Alem Adebieti Publ. 2017, pp. 96–120. (In Russian)
 14. *Domullaeva Kh. I.* “Sovremennoye sostoyaniye muzykal’nogo iskusstva uygurov Kazakhstana” [The current state of the musical art of the Uyghurs of Kazakhstan], Musical art of the people of Kazakhstan. Collective monograph. Almaty: Evo Press Publ., 2014, pp. 443–467. (In Russian)
 15. *Nysanbaev A. N.* “Assambleya naroda Kazakhstana kak obshchestvennyy institut mezhnatsional’nogo soglasiya” [Assembly of the People of Kazakhstan as a public institution of interethnic harmony], Historical significance of the Assembly of the People of Kazakhstan in interethnic cultural integration. Scientific monograph. Almaty: Alem Adebieti Publ., 2017, pp. 18–31. (In Russian)
 16. *Kalizhanov U. K.* “V literature litso naroda” [In literature, the face of the people], Historical significance of the Assembly of the People of Kazakhstan in interethnic cultural integration. Scientific monograph. Almaty: Alem Adebieti Publ., 2017, pp. 32–49. (In Russian)
 17. *Mussagulova G. Zh.* “Sovremennoye muzykal’noye iskusstvo v aspekte idei yedinstva naroda Kazakhstana” [Contemporary musical art in the aspect of the idea of the unity of the people of Kazakhstan], Historical significance of the Assembly of the People of Kazakhstan in interethnic cultural integration. Scientific monograph. Almaty: Alem Adebieti Publ., 2017, pp. 50–95. (In Russian)
 18. *Turmagambetova B. Zh.* “Kul’tura uzbekskoy diaspyry v Kazakhstane (na primere muzyki, tantsa i teatra)” [The culture of the Uzbek diaspora in Kazakhstan (on the example of music, dance and theater)], Historical significance of the Assembly of the People of Kazakhstan in interethnic cultural integration. Scientific monograph. Almaty: Alem Adebieti Publ., 2017, pp. 138–157. (In Russian)
 19. *Kassimova Z. M.* “Uygurskoye kompozitorskoye tvorchestvo v Kazakhstane” [Uyghur composing in Kazakhstan], *Sozvuchie*. – URL: <http://sozvuchie.by/literaturnyj-kazakhstan/item/848-zulfiya-Kassimova-ujgurskoe-kompozitorskoe-tvorchestvo-v-kazakhstane.html> (data of access: 19.08.2020). (In Russian)

20. *Khinkov-Aitbaeva N. B.* “Formirovaniye patriotizma na primere kurdskey diasporы Kazakhstana” [Formation of patriotism on the example of the Kurdish diaspora of Kazakhstan], Proceedings of int. scientific-practical conf. “Creative heritage of Nurgisa Tlendiev and the formation of a new Kazakhstani patriotism”. Almaty: T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts Publ., 2016, pp. 84–89. (In Russian)
21. *Khinkov-Aitbaeva N. B.* “Kul'tura i byt bolgar i gagauzov na territorii Kazakhstana” [Culture and everyday life of Bulgarians and Gagauz in the territory of Kazakhstan], *Keruen*. Almaty, 2016, No. 4 (49), pp. 80–84. (In Russian)

Гүлмира Мұсағұлова

Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясы
(Алматы, Қазақстан)

Зүлфия Касимова

Т. Қ. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер Академиясы
(Алматы, Қазақстан)

МӘДЕНИЕТТЕР ИНТЕГРАЦИЯСЫ: ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ МУЗЫКАСЫ

Аңдатпа. Мақала ұлттық этностардың музыкалық өнерінің ең жарқын өкілдерінің шығармашылығын, ҚХА рөлін қарауға және зерделеуге, ҚР аумағында тұратын этностық топтардың өзара қарым – қатынасының әртүрлі критерийлерін, олардың тұрмысының ерекшеліктерін, өмір салтын, тіршілік ету салаларын, ҚР Тұңғыш Президенті – Н. Ә. Назарбаев құрған қазіргі мемлекетке деген көзқарастары мен көзқарастарын білдіруге арналған. 2012–2017 жылдар аралығында орындалған жобалардың өзегіне мемлекеттік мұрағаттардан, Орталық ғылыми кітапханадан және ҚР Ұлттық кітапханасынан табылған тарихи фактілер ғана емес, сонымен қатар Қазақстан халқы Ассамблеясымен, ҚХА-ның 20-жылдығы мен 25-жылдығына байланысты қарастырылып отырған этномәдени орталықтармен және жекелеген этностар өкілдерімен байланысты көптеген іс-шараларға белсенді қатысуға шолу жасалды. Бұқаралық ақпарат құралдары арқылы халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларға қатысу, зерттелген этностардың бұрын белгісіз фактілері қамтылды және олардың республиканың негізгі тұрғындарымен қарым-қатынасы, Қазақстанның көп ұлтты мәдениетіне қосқан үлесі, бұл өз кезегінде ақылдылықты растайды, Елбасының жүйелі, дана саясаты.

Авторлар зерттеу барысында келесі әдістерді қолданады: тарихи-хронологиялық, деректанулық, аналитикалық, салыстырмалы, сұхбаттасу. 2012 жылдан бастап қазақ музыкатануында Қазақстанды мекендеген этностардың музыкалық мұралары зерттелуде. Олардың жұмысын толыққанды зерттеудің бірегей мүмкіндігі Тұңғыш Президенттің басшылығымен Қазақстан халқы Ассамблеясының қызметі мен жүйелі мемлекеттік саясатының арқасында ұсынылып отыр.

2017 жылы «Қазақстан халқы Ассамблеясының этносаралық мәдени интеграциядағы тарихи маңызы» атты екінші кітабы жарық көрді, ол 2015–2017 жылдардағы ғылыми жобаның жемісті нәтижесі болды. Бұл кітап 2014 жылдың соңында жарық көрген және тек кәсіби мамандар арасында ғана емес, сонымен қатар кең ауқымды апробациядан өткен «Қазақстан халқының музыкалық өнері» ұжымдық монографиясында басталған серияның жалғасы болып табылады. көпұлтты Қазақстанның музыкалық мәдениетінің жанкүйерлері. Бұрын отандық гуманитарлық ғылымдарда жүргізілмеген мұндай ғылыми жобалар маңызды және сұранысқа ие, өйткені олар

отандық музыкатануда пайда болғанға дейін тек мәдени орталықтардың қызметі туралы жеке есептер, бұқаралық ақпарат құралдарында және интернет сайттарда мақалалар, көптеген ұлттық мәдениеттердің музыкалық өнерінің тарихын зерттеуге арналған басылымдардағы нақты шеберлердің жұмысын қысқаша талдау. Олар қарастырылып отырған этностардың өнері туралы тек үзінді идеялар береді. Осы мәселелердің өзектілігі мен жеткіліксіз дамуы М. О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының музыкатану бөлімі жүргізген «Қазақстан халқы Ассамблеясының этносаралық мәдени интеграциядағы тарихи маңызы» зерттеуіне негіз болды. ҚР БҒМ ҒК Ұлттық музыкалық өнерге арналған осындай күрделі және маңызды тақырыпты олардың әрқайсысының Қазақстанның даму тарихына қосқан үлесін анықтауға және оны сақтау жолдарын айқындауға көмектеседі, ол дәстүрлі халық мұрасы мен өзіндік ерекшелігі. Осыған байланысты бұл жобалар өзекті және әлеуметтік-саяси тұрғыдан мемлекеттік деңгейде маңызды.

Тірек сөздер: музыкалық өнер, музыкалық аспаптар, Қазақстан халқы Ассамблеясы, этникалық топтар, диаспоралар, интеграция жанрлары, фольклор, этно-фольклорлық ансамбльдер, этномәдени бірлестіктер, этностар, тарихи Отан.

Дәйексөз үшін: Мусагулова, Г. Ж., Касимова, З. М. Мәдениеттер интеграциясы: Қазақстан халқы музыкасы. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 54–68. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.353>

Гульмира Мусагулова

Қазақская национальная консерватория им. Курмангазы
(Алматы, Казахстан)

Зульфия Касимова

Қазақская национальная академия искусств им. Т. К. Жургенова
(Алматы, Казахстан)

ИНТЕГРАЦИЯ КУЛЬТУР: МУЗЫКА НАРОДА КАЗАХСТАНА

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению и изучению творчества наиболее ярких представителей музыкального искусства национальных этносов, роли Ассамблеи народа Казахстана, выявлению различных критериев взаимоотношений этнических групп, проживающих на территории РК, особенностям их быта, уклада, сфер жизнедеятельности, их отношений и взглядов на современное государство, созданное Первым Президентом РК – Н. А. Назарбаевым. В ядро проектов, выполненных в период с 2012 по 2017 год, заложены не только исторические факты, найденные материалы из государственных архивов, Центральной научной библиотеки и Национальной библиотеки РК, но также обзор активного участия во многих мероприятиях, связанных с Ассамблеей народа Казахстана, с 20-летием и 25-летием АНК, с деятельностью различных этнокультурных центров и представителями отдельных этносов. Через СМИ, участие в международных научно-практических конференциях были освещены ранее неизвестные факты об изучаемых этносах, их взаимоотношения с основным населением республики, вклад в многонациональную культуру Казахстана, что, в свою очередь, подтверждает благоразумную, упорядоченную, мудрую политику Елбасы.

Авторы применяют в исследовании следующие методы: историко-хронологический, источниковедческий, аналитический, компаративистский, интервьюирования. В казахстанском музыкознании с 2012 года изучается музыкальное наследие этносов, населяющих Казахстан. Уникальная возможность для полноценного исследования их творчества представлена благодаря деятельности Ассамблеи народа Казахстана и планомерной государственной политике под руководством Первого Президента Н. А. Назарбаева.

В 2017 году увидела свет вторая книга под названием «Историческая значимость Ассамблеи народа Казахстана в межэтнической культурной интеграции», ставшая плодотворным итогом научно-исследовательского проекта 2015–2017 гг. Данная книга представляет своего рода продолжение исследования, начатого в предыдущей коллективной монографии «Музыкальное искусство народа Казахстана», увидевшей свет в конце 2014 года и прошедшей широкую апробацию не только среди профессионалов, но и любителей музыкальной культуры многонационального Казахстана. Подобные научно-исследовательские проекты, которые ранее не выполнялись в отечественной гуманитарной науке, значительны и востребованы, так как до их появления в отечественном музыкознании существовали лишь отдельные отчеты о деятельности культурных центров, статьи в СМИ и на интернет-сайтах, краткий анализ творчества конкретных мастеров в изданиях, посвященных изучению истории музыкального искусства многочисленных национальных культур. Они дают лишь отрывочные представления об искусстве рассматриваемых этносов. Актуальность и недостаточная разработанность этих проблем послужили основанием для проведения исследования «Историческая значимость Ассамблеи народа Казахстана в межэтнической культурной интеграции», выполненного отделом музыковедения Института литературы и искусства им. М. О. Ауэзова КН МОН РК. Реализация столь сложной и значимой тематики для отечественного музыкального искусства, освещение деятельности крупных культурных центров разных этносов и многое другое позволят определить вклад каждого из них в историю развития Казахстана и наметить пути сохранения традиционного фольклорного наследия и самобытности. В этой связи данные проекты актуальны и социально-политически значимы на государственном уровне.

Ключевые слова: музыкальное искусство, музыкальные инструменты, Ассамблея народа Казахстана, этносы, диаспора, жанры интеграции, фольклор, этнофольклорные ансамбли, этнокультурные объединения, этнические группы, историческая Родина.

Для цитирования: Мусагулова, Г. Ж., Касимова, З. И. Интеграция культур: музыка народа Казахстан. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 54–68. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.353>

Авторлар туралы мәлімет:

Гүлмира Жақсыбекқызы Мұсағұлова — өнертану ғылымдарының кандидаты, Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясы музыкатану кафедрасының профессоры (Алматы, Қазақстан)

Зүлфия Маликқызы Касимова — Т. К. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы эстрадалық вокал кафедрасының оқытушысы (Алматы, Қазақстан)

Сведения об авторах:

Гүлмира Жақсыбековна Мусагулова — кандидат искусствоведения, профессор кафедры музыковедения Казахской национальной консерватории им. Курмангазы (Алматы, Казахстан)

ORCID ID: 0000-0002-3692-9538
email: gulmi_mus@mail.ru

Зүлфия Маликовна Касимова — кандидат искусствоведения, преподаватель кафедры эстрадного вокала Казахской национальной академии искусств им. Т. К. Жүргенова (Алматы, Казахстан)

ORCID ID: 0000-0002-4943-1835
email: kzm07@mail.ru

Authors' bio:

Gulmira Zh. Mussagulova — Candidate of Art History, Professor at the Department of Musicology, Kurmangazy Kazakh National Conservatory (Almaty, Kazakhstan)

Zulfiya M. Kassimova — Candidate of Art History, Lecturer at the Department of Pop Vocal, T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)

ОБЗОР РЕТРОСПЕКТИВЫ СЦЕНОГРАФИ- ЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ ОБРАЗА АБАЯ КУНАНБАЕВА

CSCSTI 18.45.07
UDC 792.028.4(-59.1)
DOI 10.47940/cajas.v6i1.325

Айдана Жылкаманова¹,
Меруерт Жангужинова¹

¹ Казахская национальная академия искусств
им. Т. К. Жургенова (Алматы, Казахстан)

Аннотация. В данной статье рассматривается теоретический обзор сценографических решений образа Абая Кунанбаева в ретроспективе театральных постановок. В исследовании создания образа Абая Кунанбаева раскрываются литературное наследие, литературный образ, изобразительный образ, театральный образ. Приведен анализ создания костюмного образа на основе исследования театральных постановок в театрах Казахстана: Государственном театре оперы и балета «Астана Опера» (г. Нур-Султан), Казахском государственном академическом театре драмы имени М. О. Ауэзова (г. Алматы), Казахском государственном академическом театре оперы и балета имени Абая (г. Алматы), Государственном академическом казахском музыкально-драматическом театре имени К. Куанышбаева (Нур-Султан), Казахском драматическом театре имени С. Сейфуллина (г. Караганда).

Проанализирован, обоснован и составлен семиотический образ персонажа Абая Кунанбаева в театральных постановках Казахстана.

Статья посвящена обращению к культурному наследию А. Кунанбаева в связи с празднованием 175-летия со дня рождения. Статья раскрывает методические подходы создания образного решения костюмного оформления Абая Кунанбаева в театральных постановках.

Проблемой исследования является формирование образа Абая Кунанбаева в сценографии театрального костюма.

Актуальность темы связана с обращением к культурному наследию А. Кунанбаева в связи с празднованием 175-летия со дня рождения и привлечением пристального внимания Президента РК в его ежегодном Послании народу Казахстана (от 1 сентября 2020 г.) в рамках Государственной программы «Рухани Жанғыру».

Целью исследования является проведение ретроспективного анализа образных решений А. Кунанбаева в театральных постановках.

Задача исследования – выявить характерные особенности образного решения Абая в сценографии театра через методологические приемы и интерпретацию сценографии в костюмированном оформлении образа Абая Кунанбаева в театре. Новизна исследования заключается в систематизации методических подходов создания образа Абая средствами костюмного оформления в театре.

Ключевые слова: Абай Кунанбаев, сценография, образ Абая, театральные постановки, 175-летие Абая, костюмное оформление образа Абая Кунанбаева.

Для цитирования: Жылкманова, А. А., Жангужинова, М. Е. Обзор ретроспективы сценографических решений образа Абая Кунанбаева. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 69–84. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.325>

Введение

Внутренний и внешний мир поэта-мыслителя Абая Кунанбаева нашел отражение в многочисленных литературных, изобразительных, театральных постановках и кинопроектах. Авторами этих шедевров являются выдающиеся деятели культуры и искусства Казахстана и зарубежья. Именно благодаря их высокохудожественному творчеству великий поэт предстает перед нами в своей духовной возвышенности и мудрости.

Основы научно-теоретических исследований составляют: литературное наследие (авторские произведения Абая Кунанбаева), литературный образ Абая, научные исследования по теме создания образа Абая (диссертации, статьи, учебники, книги, научные исследования, материалы конференций).

Методы

Обзорно-теоретическое исследование на основе методических подходов создания образа Абая средствами костюмного оформления в театре содержит: культурологический, исторический, диалектический, проектно-компаративный, фактологический, семиотического анализа, сценографического анализа.

Основу исследования по формированию сценографических решений образа Абая Кунанбаева составляют: литературное наследие, литературный образ, изобразительный образ, образ Абая в театральных постановках, образ Абая в кинопроектах,

научные исследования по теме создания образа Абая.

Результаты

Теоретическое исследование методологических основ: литературного наследия, литературного образа, изобразительного образа, образа Абая в театральных постановках, образа Абая в кинопроектах, научных исследований по теме создания образа Абая — позволило определить последовательность изучения ретроспективы сценографических решений образа Абая Кунанбаева в казахстанских театрах.

Рассмотрение в исследовании театральных образов Абая Кунанбаева на разных этапах жизни позволяет проследить формирование различных решений образа через костюмное оформление спектакля, в частности, главного персонажа — Абая Кунанбаева. Результатами обзорно-теоретического исследования является определение приемов художественной визуализации образа, выявление художественно-визуальных средств, методических подходов создания образа Абая средствами костюмного оформления в театре для формулирования рекомендаций и перспектив по исследуемой теме в решении образа Абая Кунанбаева средствами костюмного оформления в театре. Обзорно-теоретическое исследование позволит применить полученный опыт в методических подходах костюмного оформления в постановке «Абай» в Актюбинском областном драматическом театре им. Т. Ахтанова. Ниже представлено обзорно-теоретическое исследование

ретроспективы сценографических решений образа Абая Кунанбаева в казахстанских театрах.

Спектакль «Жас Абай» (драма) был представлен в Казахском драматическом театре имени С. Сейфуллина в городе Караганде в 2020 году. Режиссер – Н. Жұманиязов, художник по костюмам – Е. Тұяков. (Рисунок 1)

*Рисунок 1. Спектакль «Жас Абай» (драма).
Режиссер – Н. Жұманиязов, художник
по костюмам – Е. Тұяков.
Казахский драматический театр имени
С. Сейфуллина. Караганда, 2020 год*

Обзорно-теоретическое исследование драматической постановки «Жас Абай» средствами костюмного оформления спектакля позволило выявить аспекты сценографических решений образа: социальный статус – ученик медресе, только женился, молодой парень, веселый, жизнерадостный, в возрасте молодого мужчины до 25 лет. Вклад в культурно-историческое наследие: начало его профессиональной литературной деятельности, создание новых форм – шести- и восьмистиший. Поэт был равнодушен к проблемам современного ему казахского общества.

Для создания сценического образа в спектакле «Жас Абай» были применены приемы художественной визуализации образа: комбинаторика, эклектика, определения которых будут рассмотрены ниже:

«Комбинаторика является приемом нахождения различных соединений (комбинаций фактур, цветов, материалов,

пропорций), размещений из данных элементов в определенном порядке. Комбинаторика в сценографическом искусстве, в частности, в построении композиции костюма – это метод сочетания, расположения и упорядочивания селеционирования тканей» [1, с. 12].

«Эклектика, также эклектизм – это смешение, соединение разнородных стилей, цветовых сочетаний и фактур» [1, с. 12].

Художественно-визуальными средствами костюмного оформления спектакля «Жас Абай» является выбор цветовой гаммы. Использовались синий, серый, черный, белый цвета. А также конфекционирование фактур и видов тканей, таких как костюмная ткань, шерсть, бархат, сатин.

В казахской культуре семантика цвета, в частности, синего, символизирует спокойствие и единство, достаток жизни. «Синий цвет – это эквивалент слову создателя, поэтому данный цвет означает прочность, победу, возвышенность духа, превосходство. Белый цвет в казахской культуре означает человечность, невинность, благие намерения» [2, с. 22]. Противоположным белому считается черный цвет. «Черный цвет означает не только темноту, пронизывающий холод, густой, большой, сильный, свирепый, множество, заурядность, неизвестность, но и трудность, тяжелые переживания, бедность» [2, с. 45].

Спектакль «Абай» (трагедия) был представлен в Государственном академическом казахском музыкально-драматическом театре имени К. Куанышбаева в городе Нур-Султане в 2017 году. Режиссер – А. Оразбеков, художник – Д. Доспаев. (Рисунок 2)

Обзорно-теоретическое исследование драматической постановки «Абай» средствами костюмного оформления спектакля позволило выявить аспекты сценографических решений образа: социальный статус – состоявшийся

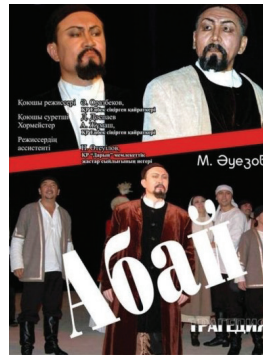

Рисунок 2. Спектакль «Абай» (трагедия).
Режиссер – А. Оразбеков,
художник – Д. Доспаев.
Государственный академический казахский музыкально-драматический театр имени К. Куанышбаева. Нур-Султан, 2017 год

общественный деятель, поэт-просветитель, среднего возраста. Вклад в культурно-историческое наследие: основоположник современной письменной казахской литературы и её первый классик.

Для создания сценического образа в спектакле «Абай» были применены приемы художественной визуализации образа: гармонизация, центрирование.

«Гармонизация – это равновесие, композиционная симметрия всех визуальных и художественных составляющих костюма персонажа, являющаяся информационным феноменом» [3, с. 34].

«Центрирование – это фокусировка и подчинение всех элементов на композиционном центре композиции» [4, с. 52].

Для костюмного оформления спектакля «Абай» художественно-визуальными средствами явился выбор цветовой гаммы. Использовались такие цвета, как черный, коричневый, белый. А также конфекционирование фактур и видов тканей: бархата, сатина, шерсти.

«В казахской культуре коричневый цвет – это знак жизненной стабильности, тепла, безопасности» [5, с. 47]. «Белый цвет в казахской культуре означает справедливость, истину, доброту, достаток, святость, и данный цвет известен как благородный, достойный, приятный и теплый цвет» [5, с. 23]. «Противоположным белому считается черный цвет. Некоторые ученые рассматривают имена, связанные с черным цветом, разделив их на 6 групп

признаков: 1) зла; 2) злодеяний, жестокости; 3) первичности; 4) святости, благородности; 5) простоты; 6) печали и уныния» [5, с. 45].

Спектакль «Абай» (трагедия) был представлен в Казахском государственном академическом театре драмы имени М. О. Ауэзова в Алматы в 2010 году. Режиссер – Е. Обаев, художник по костюмам – Е. Тұяков. (Рисунок 3).

Рисунок 3. Спектакль «Абай» (трагедия).
Режиссер – Е. Обаев, художник по костюмам – Е. Тұяков. Казахский государственный академический театр драмы имени М. О. Ауэзова. Алматы, 2010 год

Обзорно-теоретическое исследование трагедии «Абай» средствами костюмного оформления спектакля позволило выявить аспекты сценических решений образа: социальный статус общественного деятеля, просветителя, уравновешенного, сдержанного, умного, средних лет. Его вкладом в культурно-историческое наследие являются инновации в области культуры и науки, взаимодействие с русской и европейской культурами.

Для создания сценического образа в спектакле «Абай» были применены приемы художественной визуализации образа: масштабирование, контраст.

«Масштабирование означает адаптацию к измененным размерам, применяется в видах театральных и визуальных искусств с целью передачи образа в увеличенном от реальных размеров масштабе» [6, с. 27].

В сценографии сценического костюма в театре прием масштабирования позволяет выделить ключевой замысел художника по костюму, отодвигая на второй план детализацию.

«Контраст — это художественный приём во многих видах искусства, основывающийся на противопоставлении, разнице, противоположности отдельных частей и характеристик изображения для усиления выразительности произведения в целом» [7, с. 37].

Художественно-визуальными средствами костюмного оформления спектакля «Абай» является выбор цветовой гаммы. Это цвета белый и черный. А также конфекционирование фактур и видов тканей: шерсти, бархата.

Наиболее сложные отношения в семантике цвета в казахской культуре являются сочетания белого и черного цветов. Эти понятия вошли глубоко в сознание и язык народа. Прежде всего, «цветообозначения белый и черный в познавательном понимании казахского народа применялись для разграничения хорошего и плохого» [8, с. 47]. Если «белый цвет — знак благородных качеств, то черный цвет — знак негативного, плохого: стал черней земли» [5, с. 47]. «Белый цвет до сегодняшнего дня в казахском языке — символ благополучия, позитива, чистоты» [5, с. 12]. «Черный цвет, символ страдания, казахский народ использовал как для преувеличения плохого, негативного, так и для гиперболизации хорошего, позитивного» [6, с. 27].

Опера «Абай» была представлена в Казахском государственном академическом театре оперы и балета имени Абая в Алматы в 2014 году. Режиссер — Андреа Чиньи (Италия), художник по костюмам — Симона Моррези (Италия). (Рисунок 4)

Рисунок 4. Опера «Абай».

Режиссер — Андреа Чиньи (Италия), художник по костюмам — Симона Моррези (Италия). Казахский государственный академический театр оперы и балета имени Абая. Алматы, 2014 год

Обзорно-теоретическое исследование оперы «Абай» средствами костюмного оформления спектакля позволило выявить аспекты сценографических решений образа: социальный статус — композитор, просветитель, мыслитель, общественный деятель, образованный, уравновешенный, в зрелом возрасте. Его вклад в культурно-историческое наследие: родоначальник новой казахской реалистической литературы. Первым начал переводить на родной язык произведения классиков русской и мировой литературы.

Для создания сценического образа в спектакле «Абай» были применены приемы художественной визуализации образа: имитация, ассоциативность.

«Имитация (от лат. imitatio — «подражание») — подражание (стилю, видам искусства, цветовой палитре и фактурам материалов и т. д.); уподобление кому- или чему-либо, воспроизведение, повторение, копирование» [9, с. 27].

«Ассоциативность — способ достижения художественной выразительности, основанный

на выявлении связи чувственных образов, возникающих в процессе непосредственного отражения действительности, с представлениями, хранящимися в памяти или закрепленными в культурно-историческом опыте человеческой жизнедеятельности» [10, с. 57].

Для художественно-визуальных средств костюмного оформления спектакля «Абай» является выбор цветовой гаммы: бежевый, белый, черный. А также конфекционирование фактур и видов тканей: батиста, трикотажа, бархата.

«Согласно смысловому значению цвета в казахской культуре белый цвет символизирует гуманизм, просветление, человечность, благие намерения, справедливость, истину, доброту, и данный цвет известен как благородный, достойный, приятный и теплый цвет» [2, с. 22]. Часто встречающийся в казахском быту бежевый цвет (саргыш) является символом повседневных забот, простого уклада жизни, теплого очага и быта. Бежевый — это натуральный, необработанный цвет овечьей, верблюжьей шерсти, цвет быта кочевников. «Противоположным является черный цвет, который означает не только темноту, пронизывающий холод, но и трудность, тяжелые переживания, скорбь» [2, с. 22].

Опера «Абай» была представлена в Государственном театре оперы и балета «Астана Опера» в Нур-Султане в 2015 году. Режиссер — Джанкарло дель Монако (Италия), художник по костюмам — Франка Скуарчапино (Италия). (Рисунок 5)

Обзорно-теоретическое исследование оперы «Абай» средствами костюмного оформления спектакля позволило выявить аспекты сценографических решений образа: социальный статус — композитор, просветитель, мыслитель, общественный деятель, в пожилом возрасте. Его вклад в культурно-

Рисунок 5. Опера «Абай».

Режиссер — Джанкарло дель Монако (Италия), художник по костюмам — Франка Скуарчапино (Италия). Государственный театр оперы и балета «Астана Опера». Нур-Султан, 2015 год

историческое наследие: является основоположником казахской письменной литературы и её первым классиком, реформатором культуры в духе сближения с европейской культурой на основе просвещённого ислама.

Для создания сценического образа в спектакле «Абай» был применен прием художественной визуализации образа — детализация.

«Детализация — позволяет повысить художественность, аттрактивность и зрелищность анимационных постановок в театре и кино, приблизить их к произведениям изобразительного искусства, наполняя сценическое пространство знаками и символами, которые открывают все новые и новые возможности для их дешифровки на основе замысла режиссера и художника по костюму» [11, с. 37].

Художественно-визуальными средствами костюмного оформления спектакля «Абай» является выбор цветовой гаммы: серый, бежевый. А также конфекционирование фактур и видов тканей: бархат, подкладочная ткань.

«Большое значение в казахской культуре имеет бежевый цвет (саргыш) — в казахском быту означает естественность, простоту, цвет быта кочевников» [3, с. 32].

«Серый цвет — это золотая середина между черным и белым, нейтральный

цвет для людей среднего и пожилого возраста» [12, с. 18].

Спектакль «Абайдың жұмбағы» (драма) был представлен в Казахском государственном академическом театре драмы имени М. О. Ауэзова в Алматы в 2020 году. Режиссер — А. Оспанбаева, художник — М. Сапаров. (Рисунок 6)

Рисунок 6. Спектакль «Абайдың жұмбағы» (драма). Режиссер — А. Оспанбаева, художник — М. Сапаров.

Казахский государственный академический театр драмы имени М. О. Ауэзова. Алматы, 2020 год

Обзорно-теоретическое исследование драмы «Абайдың жұмбағы» средствами костюмного оформления спектакля позволило выявить в сценических решениях образа социальный статус главного героя — просветитель, учитель, патриот, общественный деятель, в пожилом возрасте. Он внес огромный вклад в культурно-историческое и литературное наследие казахского народа.

Для создания сценического образа в спектакле «Абайдың жұмбағы» был применен прием художественной визуализации образа — простота.

«Простота — это композиционный прием, позволяющий зрителю воспринимать объект доступными визуальными средствами, формами, методами» [13, с. 66].

Художественно-визуальными средствами костюмного оформления спектакля «Абайдың жұмбағы» является выбор цветовой гаммы: коричневый, белый. А также конфекционирование фактур и видов тканей: сочетание белой

хлопчатобумажной ткани с коричневым бархатом.

«Коричневый цвет в казахском быту означает уравновешенность, порядочность, ассоциирующиеся с ежедневными заботами, поздней осенью, благодатью» [3, с. 32].

«Белый цвет в казахской культуре означает просветление и известен как благородный, достойный, теплый цвет» [3, с. 32].

В результате проведенного обзорно-теоретического исследования ретроспективы сценических решений образа Абая Кунанбаева были выявлены *методические подходы* создания образа Абая средствами костюмного оформления в театре:

— «*культурологический подход*, в котором теоретически изучена культурная модель личности на основе созданных ценностей в контексте её культурологического существования, на основе аксиологии — учении о ценностях и ценностной структуре мира, сквозь призму понятия культуры» [14, с. 16];

— «*исторический подход*, в котором проанализированы различные биографические и исторические явления в процессах развития личности и изменения внешнего облика персонажа в сценическом costume. Раскрыта методология технологических и художественных принципов, методов» [15, с. 10];

— «*диалектический подход*, который отражает рефлексии логико-философского мышления по внешним признакам сценического персонажа в меняющихся процессах на различных жизненных этапах» [16, с. 8, 17, 25];

— «*проектно-компаративный подход* — сравнительный подход проектов, осуществляющий сравнительно-исторический анализ постановок в театре и кино, выполняет междисциплинарную функцию сохранения идентичности. Анализ разных культур или конкретных

областей культуры в определенном временном интервале позволяет выявить общие, универсальные принципы и установки, найти различия, самобытность рассматриваемых традиций» [18, с. 36];

— «*фактологический подход* — на основе методологии селекции фактов, выявления теоретических основ, принципов и методов изучения, анализа, описания сценографических фактов и их систематизации. Фактология осуществляет комплекс приемов, позволяющих осуществлять поиск, распознавание, отбор, добывание фактов, интерпретацию, а также оперирование фактами» [19, с. 86];

— «*подход семиотического анализа* — на основе исследования теории знаков и знаковых систем, выделение условных знаков с немотивированным отношением плана содержания, изобразительных (иконических) знаков с установленной системой связей между культурологическими объектами. Применение семиотического анализа позволяет проследить механизм формирования исторической реальности и понять смысл событий прошлого для современности» [20, с. 105];

— «*подход сценографического анализа* — это сравнительный анализ разных сценографических решений с целью выявления в них неких общих, универсальных принципов и установок, а также с целью нахождения различий и инноваций, свидетельствующих о самобытности рассматриваемых традиций, тенденций, концепций. Работа режиссера с художником над пространственным решением массового действия начинается с выражения единого смысла и сверхзадачи будущего представления» [21, с. 23].

Дискуссия

В драматической постановке «Жас Абай» сценический образ через костюм

был передан на основе молодости Абая, когда он еще в расцвете сил, неопытный, наивный, юный и светлый персонаж.

В трагедии «Абай» сценический образ через костюм был представлен на основе середины лет его жизни, создан образ крупной, колоритной личности с его личными качествами человечности, целеустремленности.

В трагедии «Абай», представленной в КГАТД им. М. О. Ауэзова, сценический образ через костюм был передан на основе светлого образа ученого, мыслителя, человека, несущего светлые идеалы и моральные ценности.

В опере «Абай» передача сценического образа через костюм была обусловлена его любовью к учебе и знаниям для просветления невежественных людей.

В опере «Абай» (Государственный театр оперы и балета «Астана Опера») передача сценического образа через костюм опирается на качества умудренного жизненным опытом человека, способного принимать взвешенные решения в жизни.

В драме «Абайдың жұмбағы» передача сценического образа через костюм основана на моментах его жизни, где он в поиске чего-то нового, возможно, в поиске себя.

Заключение

В результате проведенного обзорно-теоретического исследования ретроспективы сценографических решений образа Абая Кунанбаева были выявлены *аспекты сценографических решений образа, приемы художественной визуализации образа, художественно-визуальные средства, методические подходы создания образа Абая* средствами костюмного оформления в театре, сформулированы рекомендации и перспективы по исследуемой теме в решении образа Абая Кунанбаева средствами костюмного оформления в театре.

В результате проведенного обзорно-теоретического исследования ретроспективы сценографических решений образа Абая Кунанбаева были выявлены **методологические основы исследования**, включающие *литературное наследие (авторские произведения Абая Кунанбаева), литературный образ Абая, изобразительный образ Абая, образ Абая в театральных постановках, образ Абая в кинопроектах, научные исследования по теме создания образа Абая.*

Проведен обзорно-сравнительный анализ театральных постановок в различных театрах Казахстана.

В результате теоретического исследования были выявлены **аспекты сценографических решений образа**, включающие ассортимент комплектов одежды, технические характеристики моделей костюмов (крой, виды тканей, цветовую палитру), социальный статус, возраст, вклад в культурно-историческое наследие.

Для создания сценического образа в спектаклях были использованы **приемы художественной визуализации образа**: комбинаторика, гармонизация, центрирование, контраст, эклектика, масштабирование, имитация, детализация, ассоциативность, простота.

Художественно-визуальными средствами костюмного оформления спектаклей являются:

- выбор цветовой гаммы в соответствии с семантикой цвета в казахской культуре;
- конфекционирование фактур и видов тканей.

Методические подходы создания образа Абая средствами костюмного оформления в театре основаны на культурологическом, историческом, диалектическом, проектно-компаративном, фактологическом, семиотическом, сценографическом анализе.

Рекомендации и перспективы по исследуемой теме в решении образа Абая Кунанбаева средствами костюмного оформления в театре — сохранять и популяризировать:

- казахскую национальную, культурную, историческую идентичность;
- содержательный аспект личности Абая;
- творческий поиск многообразных решений;
- инновационные подходы;
- значение для культурного наследия Казахстана.

Авторлардың үлесі

А. А. Жылкаманова – жобаның орындаушысы болып табылады, зерттеу жүргізді, оның әдістемелік компонентін әзірледі, мәтіннің зерттеу бөлігін дайындады және пысықтады; тұжырымдар жасады және қорытындылады, ғылыми әдебиеттерге талдау жасады, әдеби шолуды дайындады.

М. Е. Жангужинова – зерттеу тұжырымдамасын әзірлеу мен қалыптастыруды, зерттеу мәселелерін тұжырымдауды, қорытындыны қорытындылауды; мәтінге сыни талдау жасап және қайта пысықтады.

Вклад авторов

А. А. Жылкманова – является исполнителем проекта, осуществила проведение исследования, разработку его методологической составляющей, подготовку и доработку исследовательской части текста; были сформированы и сформулированы выводы, проведен анализ научной литературы, подготовлен литературный обзор.

М. Е. Жангужинова – выполнила разработку и формирование концепции исследования, постановку проблемы исследования, концептуализацию выводов; проведены критический анализ и доработка текста.

Contribution of authors

A. A. Zhylkamanova – research; development of the methodological component of the research; preparation and revision of the research part of the text; formation of conclusions; performer of the project, analysis of scientific literature; preparation of a literary review; preparation and revision of the research part of the text; executor of the project.

M. Ye. Zhanguzhinova – development and formation of the research concept; statement of the research problem; conceptualization of findings; development and formation of the research concept; critical analysis and revision of the text; conceptualization of findings.

Список источников

1. *Осминская, Н. А.* Математика и метафизика в «Диссертации о комбинаторном искусстве» Г. В. Лейбница // Вопросы философии. – 2011. – № 2. – С. 153–154.
2. *Кононов, А. Н.* О семантике слов «ақ» и «қара» в тюркской географической терминологии // Известия АН Таджикской ССР. Отд. общ. наук. – Вып. V. – 1954. – С. 81–86. *Кононов, А. Н.* Семантика цветообозначений в тюркских языках // Тюркологический сборник. – Москва: Наука, 1975. – С. 145–153.
3. *Артемьев, Т. М.* Биоэстетическая и идеалистическая теории красоты // Контекст и рефлексия: философия о мире и человеке. – Том 7. – 2018. – С. 12–18.
4. *Кононов, А. Н.* О семантике слов «ақ» и «қара» в тюркской географической терминологии // Известия АН Таджикской ССР. Отд. общ. наук. – Вып. V. – 1954. – С. 81–86.
5. *Жанабаева, Е.* Символика и семантика цвета в казахской культуре // Вестник. – 2012. – Июль–август. – С. 60–67.
6. *Осокина, П.* Что такое масштабирование? // Chip. – URL: <https://ichip.ru/sovety/chto-delat-esli-antivirus-ne-daet-otkryt-veb-kameru-270912>. Дата публикации: 02.07.2018. – Текст: электронный.

7. *Крюкова, Е.* Контраст // Jotto. – URL: <https://jotto8.ru/hudozhestvennyye-terminy/kontrast>. Дата публикации: 17.12.2018. – Текст: электронный.
8. *Хайдаров, А. Т. Умирбеков, Б. Ахтамбердиева, З. Т.* Цвета, полные тайн. – Алматы: Казахстан, 1986. – 95 с.
9. *Любимов, М.* Искусство Древнего мира. – Издание 2-е, доп. – Москва: Мысль, 2014. – 553 с.
10. *Кайдар, А.* Актуальные вопросы казахского языка. – Алматы: Ана тілі, 1998. – 304 с.
11. *Минакова, А. В.* Детализация художественного оформления спектаклей театра анимации // Jotto. – URL: <https://jotto8.ru/hudozhestvennyye-terminy/kontrast>. Дата публикации: 7.10.2017. – Текст: электронный.
12. *Лауланбекова, Р. Т.* Цветовое обозначение в сложных номинациях (на примере имен прилагательных и существительных): автореф. канд. дис. – Алматы, 2010. – 29 с.
13. *Кульпина, В. Г.* Теоретические аспекты лингвистики цвета как научного направления сопоставительного языкознания: автореф. дис. д. филол. наук. – Москва, 2002. – 49 с.
14. *Гессен, С. И.* Основы педагогики: Введение в прикладную философию. – Москва: Юрайт, 1995. – 135 с.
15. *Ушаков, Е. В.* Философия и методология науки: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры. – Москва: Юрайт, 2017. – 392 с.
16. *Михайлов, Ф. Т., Керимов, Т. Х.* Диалектика. Гуманитарная энциклопедия: Концепты. – Центр гуманитарных технологий. – 2019. – 89 с.
17. *Комарова, З. И.* Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике: учебное пособие. – Екатеринбург: УрФУ, 2012. – 818 с.
18. *Кукьян, В. Н., Краузе, А. А.* Гуманитарные и общественные науки // Вестник. – 2014. – 5 марта. – С. 103.
19. *Рузавин, Г. А.* Методология научного исследования: учебное пособие для вузов. – Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 226 с.
20. *Бредихина, Н. В.* Семиотический метод исследования исторической реальности // Вестник. – 2008. – 17 августа. – С. 2.
21. *Березкин, В. И.* Искусство сценографии мирового театра. Том 1. От истоков до середины XX века. – Москва: ЛКИ, 2011. – 285 с.

References

1. Osminskaya, N. A. "Matematika i metafizika v 'Dissertatsii o kombinatornom iskusstve' G. V. Leybnitsa" [Mathematics and Metaphysics in "Thesis on the Combinatorial Art" by G. W. Leibniz], *Voprosy filosofii [Issues of Philosophy] magazine*, 2011, No. 2, pp. 153–154.
2. Kononov, A. N. "O semantike slov 'ak' i 'kara' v tyurkskoy geograficheskoy terminologii" [On the semantics of the words 'ak' and 'kara' in the Turkic geographical terminology], *Proceedings of the Tajik SSR Academy of Science, General Science Department*, No. 5, 1954, pp. 81–86.
3. Kononov, A. N. "Semantika tsvetooboznacheniy v tyurkskikh yazykakh" [Semantics of color designations in Turkic languages], *Turkological collection*. Moscow, 1975, pp. 145–153.
4. Artem'yev, T. M. "Bioesteticheskaya i idealisticheskaya teorii krasoty" [Biaesthetic and idealistic theories of beauty], *Kontekst i refleksiya: filosofiya o mire i cheloveke [Context and reflection: philosophy about the world and human]*, Vol. 7, 2018, pp. 12–18.
5. Zhanabayeva, Ye. "Simvolika i semantika tsveta v kazakhskoy kul'ture" [Symbolism and semantics of color in Kazakh culture], *Vestnik*, 2012, July–August, pp. 60–67.
6. Osokina, P. "Chto takoye masshtabirovaniye?" [What is scaling?], *Chip*. – URL: <https://ichip.ru/sovety/chto-takoe-masshtabirovanie-276372> (date of publication: 02.07.2018).
7. Kryukova, Ye. "Kontrast" [Contrast], *Jotto*. – URL: <https://jotto8.ru/hudozhestvennye-terminy/kontrast> (date of publication: 17.12.2018).
8. Khaydarov, A. T. Umirbekov, B., Akhtamberdiyeva, Z. T. *Tsveta, polnyye tayn* [Colors full of secrets]. Almaty: Kazakhstan Publ., 1986, 95 p.
9. Lyubimov, M. *Iskusstvo Drevnego mira. Izdaniye 2-ye, dopolnennoye* [Art of the Ancient World. 2nd Edition, Revised]. Moscow: Mysl' Publ., 2014, 553 p.
10. Kaydar, A. *Aktual'nyye voprosy kazakhskogo yazyka* [Topical issues of the Kazakh language]. Almaty, 1998, 304 p.
11. Minakova, A. V. "Detalizatsiya khudozhestvennogo oformleniya spektakley teatra animatsii" [Specification of performance setting of animation theatre], *CyberLeninka*. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/detalizatsiya-hudozhestvennogo-oformleniya-spektakley-teatra-animatsii>
12. Laulanbekova, R. T. "Tsvetovoye oboznacheniy v slozhnykh nominatsiyakh (na primere imen prilagatel'nykh i sushchestvitel'nykh)" [Color coding in complex nominations (using the example of adjectives and nouns), Abstract from candidate thesis. Almaty, 2010, 29 p.
13. Kul'pina, V. G. "Teoreticheskiye aspekty lingvistiki tsveta kak nauchnogo napravleniya sopostavitel'nogo yazykoznaniya" [Theoretical aspects of color linguistics as a scientific direction of comparative linguistics], Abstract from thesis on philology. Moscow, 2002, 49 p.
14. Gessen, S. I. *Osnovy pedagogiki: Vvedeniye v prikladnuyu filosofiyu* [Foundations of Pedagogy: An Introduction to Applied Philosophy]. Moscow: Urait Publ., 1995, 135 p.

15. Ushakov, Ye. V. *Filosofiya i metodologiya nauki: uchebnik i praktikum dlya bakalavriata i magistratury* [Philosophy and Methodology of Science: Textbook and Practicum for undergraduates and graduates]. Moscow: Urait Publ., 2017, 392 p.
16. Mikhaylov, F. T., Kerimov, T. Kh. *Dialektika. Gumanitarnaya entsiklopediya: Kontsepty* [Dialectics. Humanitarian encyclopedia: Concepts], Tsentr gumanitarnykh tekhnologiy [Center for Humanitarian Technologies]. 2019, 89 p.
17. Komarova, Z. I. *Metodologiya, metod, metodika i tekhnologiya nauchnykh issledovaniy v lingvistike: uchebnoye posobiye* [Methodology, method, technique and technology of scientific research in linguistics: textbook]. Yekaterinburg: Ural Federal University Publ., 2012, 818 p.
18. Kuk'yan, V. N., Krauze, A. A. "Gumanitarnyye i obshchestvennyye nauki" [Humanities and social sciences], *Vestnik*, March 5, 2014, 103 p.
19. Ruzavin, G. A. *Metodologiya nauchnogo issledovaniya: uchebnoye. posobiye dlya vuzov* [Research methodology: textbook for universities]. Moscow: UNITY-DANA Publ., 1999, 226 p.
20. Bredikhina, N. V. "Semioticheskiy metod issledovaniya istoricheskoy real'nosti" [Semiotic method for the study of historical reality], *Vestnik*, August 17, 2008, p. 2.
21. Berezkin, V. I. *Iskusstvo stsenografii mirovogo teatra. Tom 1. Ot istokov do serediny XX veka* [The art of scenography of the world theater. Volume 1. From the beginnings to the middle of the 20th century]. Moscow: LKI Publ., 2011, 285 p.

Айдана Жылкаманова, Меруерт Жангужинова

Т. Қ. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы
(Алматы, Қазақстан)

АБАЙ ҚҰНАНБАЙҰЛЫ БЕЙНЕСІНІҢ СЦЕНОГРАФИЯЛЫҚ ШЕШІМДЕРІНІҢ РЕТРОСПЕКТИВТІ БЕЙНЕСІ

Аңдатпа. Берілген мақалада театр қойылымдарының ретроспективасындағы Абай Құнанбайұлының бейнесінің сценографиялық шешімдеріне теориялық шолу қарастырылады. Абай Құнанбайұлының бейнесін жасауды зерттеуде әдеби мұра, әдеби бейне, көрнекі бейне, театрлық бейне ашылады. Қазақстан театрларында: Астана Балет театры (Нұрсұлтан қ.), М. О. Әуезов атындағы Қазақ мемлекеттік академиялық драма театры (Алматы қ.), Абай атындағы Мемлекеттік академиялық опера және балет театры (Алматы қ.), Абай атындағы Мемлекеттік Қазақ Музыкалық-Драма Театры (Семей қ.), С. Сейфуллин атындағы Қазақ драма театрында (Қарағанды қ.) театр қойылымдарын зерттеу негізінде костюм бейнесін жасауға талдау жасалды.

Қазақстанның театр қойылымдарындағы Абай Құнанбайұлы кейіпкерінің семиотикалық бейнесі талданды, негізделді және құрастырылды.

Мақала А. Құнанбаевтың туғанына 175 жыл толуына байланысты мәдени мұраға арналған. Мақалада Абай Құнанбаевтың театрлық қойылымдардағы костюмдік безендірудің бейнелі шешімін жасаудың әдістемелік тәсілдері ашылады.

Зерттеу мәселесі театр костюмінің сценографиясында Абай Құнанбаевтың бейнесін қалыптастыру болып табылады.

Өзектілігі: Рухани жаңғыру мемлекеттік бағдарламасы аясында А. Құнанбайұлының мәдени мұрасына оның туғанына 175 жыл толуын мерекелеуге байланысты үндеу және Президенттің жыл сайынғы Қазақстан халқына Жолдауында (2020 жылғы 1 қыркүйектегі) ерекше назар аударуын қамтамасыз ету.

Мақсаты мен міндеттері – театр қойылымдарында А. Құнанбайұлының бейнелі шешімдеріне ретроспективті талдау жүргізу, театр сценографиясында Абайдың бейнелі шешімінің ерекшеліктерін анықтау.

Жаңалығы: театрда костюмдік макет арқылы Абай бейнесін жасаудың әдістемелік тәсілдерін жүйелеу.

Тірек сөздер: Абай Құнанбайұлы, сценография, Абай бейнесі, театр қойылымдары, Абайдың 175 жылдығы, А. Құнанбайұлы бейнесін костюммен безендіру.

Дәйексөз үшін: Жылкаманова А. А., Жангужинова М. Е. Абай Құнанбайұлы бейнесінің сценографиялық шешімдерінің ретроспективті бейнесі. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 69–84. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.325>

Aidana Zhylkamanova, Meruyert Zhanguzhinova

T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts
(Almaty, Kazakhstan)

REVIEW AND THEORETICAL STUDY OF RETROSPECTIVE SCENOGRAPHIC SOLUTIONS OF ABAI KUNANBAYEV IMAGE

Abstract. This article discusses a theoretical review of scenographic solutions for the image of Abai Kunanbayev in a retrospective of theatrical performances. The creation of the image of Abai Kunanbayev, the literary heritage, the literary image, the figurative image, and the theatrical image are revealed in the study. The analysis of the creation of a costume image based on the study of theatrical performances in the theaters of Kazakhstan is given: Astana Ballet Theater (Nursultan), M. O. Auezov Kazakh State Academic Drama Theater (Almaty), Abai Kazakh State Academic Opera and Ballet Theater (Almaty), Abai State Kazakh Music and Drama Theater (Semey), S. Seifullin Kazakh Drama Theater (Karaganda).

The semiotic image of the character of Abai Kunanbayev in theatrical performances of Kazakhstan is analyzed, substantiated and compiled.

The article is devoted to the appeal to the cultural heritage of A. Kunanbayev in connection with the celebration of the 175th anniversary of his birth. The article reveals the methodological approaches to creating a figurative solution for Abai Kunanbaev's costume design in theatrical performances.

The problem of the research is the formation of the image of Abai Kunanbayev in the stage design of theatrical costume.

The relevance of the topic is the appeal to the cultural heritage of A. Kunanbayev in connection with the celebration of the 175th anniversary of his birth, and the attraction of the president's close attention in his annual message to the people of Kazakhstan (dated September 1, 2020) within the framework of the state program Rouhani Zhangyru.

The purpose and task is to conduct a retrospective analysis of the figurative solutions of A. Kunanbaev in theatrical performances; to reveal the characteristic features of the figurative solution of Abai in the theater scenography.

The objective of the research is to reveal the features of the imaginative solution of Abai in the theater scenography through methodological techniques and interpretation of scenography in the costume design of the image of Abai Kunanbayev in the theater.

The novelty of the research is the systematization of methodological approaches to creating the image of Abai by means of costume design in the theater.

Keywords: Abai Kunanbayev, Scenography, image of Abai, theatrical performances, 175th anniversary of Abai, costume design of the image of A. Kunanbayev.

Cite: Zhylkamanova, A., Zhanguzhinova, M. (2021). "Review and theoretical study of retrospective scenographic solutions of Abai Kunanbayev image", *Central Asian Journal of Art Studies*, 6(1), 69–84. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.325>

Авторлар туралы мәлімет:

Айдана Айбекқызы Жылкаманова — сценография кафедрасының 2-курс магистранты, Т. К. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы (Алматы, Қазақстан)

Меруерт Еркеновна Жангужина — педагогика ғылымдарының докторы, сценография кафедрасының доценті, Т. К. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы (Алматы, Қазақстан)

Сведения об авторах:

Айдана Айбекқызы Жылкаманова — магистрант 2-го курса кафедры сценографии Казахской национальной академии искусств им. Т. К. Жүргенова (Алматы, Казахстан)

ORCID ID: 0000-0002-3476-3714
email: ai.dana004@mail.ru

Меруерт Еркеновна Жангужина — доктор педагогических наук, доцент кафедры сценографии Казахской национальной академии искусств им. Т. К. Жүргенова (Алматы, Казахстан)

ORCID ID: 0000-0002-9124-4099
email: aumira@mail.ru

Authors' bio:

Aidana A. Zhylkamanova — 2nd year Masters Student of Scenography Department at the T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)

Meruyert Ye. Zhanguzhinova — Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor at Scenography Department at the T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)

ОБРАЗНЫЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ ЦЕЛОСТНОСТИ В СЦЕНОГРАФИИ И КИНОДИЗАЙНЕ: ФЕНОМЕНЫ, ПОНЯТИЯ, КРИТЕРИИ

CSCSTI 18.45.07 + 18.67.28
UDC 792.01 + 792:001.8 + 791.43.01:159.9
DOI 10.47940/cajas.v6i1.375

Назира Байбекова¹,
Кабыл Халыков¹,
Манжит Сингх¹

¹ Казахская национальная академия искусств
им. Т. К. Жургенова (Алматы, Казахстан)

Аннотация. Среди аудиовизуальных искусств современное кино является самым влиятельным видом искусства, основанным на синтезе театра, литературы, живописи, фотографии, режиссуры, драмы и ряде других искусств. С точки зрения психологии восприятия, большую роль в развитии новейших тенденций в этом направлении, безусловно, играют художники, внося прорыв и в науку, и в новейшие технологии. Смена пространства и времени в кино и в театре – две основные составляющие успеха любого фильма или спектакля, независимо от жанра. Существует интерес к проблеме визуального мышления как предпосылке для понимания различных способов визуальной коммуникации, а проблемы объективного отражения мира вокруг человека в последнее время чрезвычайно расширились. Эти обстоятельства должны были определить предвидение современного человека, но, как показывает практика, все это привело к возникновению некоего хаоса. Решением является тщательный анализ процессов визуального мышления, что предполагает комплексное изучение гуманитарных дисциплин, и в этом ракурсе данная статья ориентирована на рассмотрение не только какого-то одного аспекта этой проблемы, а на осмысление роли визуального мышления в целостном восприятии кино и театра. Целью статьи является теоретико-методологическое исследование новых форм визуальной целостности образа на примере казахстанской сценографии и кинодизайна. Задачи: исследовать теоретические и эмпирические подходы понимания целостности образа; определить сущностные качества визуализации образа в современных аудиовизуальных искусствах и обосновать основные понятийные концепты и категории целостности образа; а также методы воздействия визуализации, связанные с явлениями синестезии. Современные подходы и методы психологии, семиологические подходы (У. Эко, П. Пазолини, К. Метц), структуралистские подходы в кинематографии (Ю. Лотман, Ю. Цивьян, Б. Успенский, Ю. Мартыненко), герменевтические и практико-ориентированные методы исследования. Визуализация воображения проявляется

как качество и основа целостности образа произведения. Всё воспринимается первоначально через визуализацию образа, фиксируя окружающие явления с большей яркостью, нежели другие. Визуализация, или мысленное представление, – это способность мозга видеть предметы в образах, мысленно «достраивать» то, что не запомнилось сразу. Это творческий процесс. Если следствия многих творческих актов направлены на познание и преобразование окружающего мира, то активизировать свои замыслы человек может лишь через визуальное воображение, являющееся его фундаментальной способностью. Результатом этого становятся создаваемые индивидуальным сознанием образные структуры, реализуемые в культурном творчестве личности.

Ключевые слова: визуальный образ, целостность, категории, сценография, кинематограф, антропология искусства, психология восприятия, нейрофизиология, синестезия.

Для цитирования: Байбекова, Н. А., Халыков, К. З., Сингх, М. Образные составляющие целостности в сценографии и кинодизайне: феномены, понятия, критерии. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 85–106. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.375>

Введение

Исследование визуальных феноменов связано с глобальными тенденциями развития аудиовизуальных и медиакультур в мировом масштабе. Актуально еще и тем, что стремительность цифровизации современной киноиндустрии и театра, вовлечение мировых трендов как доминирующих начал происходит кардинально, но неравномерно, на локальном уровне. Ситуация в казахском театре и кинопроизводстве отражает некоторую адаптацию к условиям четвертой мировой технической революции, а также соответствие технологическим требованиям времени и поиски альтернативных вариантов.

Визуализация в кино и театре имеет широкий спектр возможностей изображения, обобщения, смысл ее бесконечен. В этом сложном процессе задействованы не только выразительные средства кино, такие как звук, свет, монтаж, движение камеры, но и элементы визуальной среды, в частности, декорации и их содержание – детали. Но, к сожалению, игнорируется такой важный элемент, как визуализация образа, что иногда отрицательно сказывается на структуре фильма или спектакля.

Актуальность более глубокого изучения визуализации образа в кино

и театре определяется тем, что в сценарии или пьесе спектакля часто внимание акцентируется на социологических и этических аспектах. Однако выразительные средства кинематографии стремительно меняются, и результаты исследований, которые были актуальны всего лишь несколько лет назад, сегодня нуждаются в пересмотре и дополнениях.

В XXI веке появилось много новых технологий, и экранная коммуникация стала основой различных аудиовизуальных форм культуры не только в кино и на телевидении, но и в театре. В связи с этим необходимы соответствующие исследования, в том числе более глубокое понимание отправных точек практической деятельности художников-постановщиков театра и кино.

Кинопроизводство появилось в первые годы после изобретения кинематографии. В начале двадцатого века были основаны кинокомпании в Европе, России и США. Сначала их размещали в непригодных для съемок помещениях, использовали простую технику, простые приспособления и примитивные декорации. Театральные традиции при производстве фильмов были востребованны. Однако стремительно развивающееся проектирование фильмов помогло накопить некоторый опыт в организации и технологии кинопроизводства. Развитие

киноиндустрии и появление новейших технологий оказали большое влияние на организацию кинопроизводства. В своем развитии киноиндустрия все больше отходила от использования театрального опыта, совершенствуя собственные методы работы, для которых характерно сочетание художественных, творческих и технических процессов.

Цель работы: определить феномены, понятия, критерии, отражающие образную целостность в сценографии и кинодизайне.

Задачи:

- исследовать теоретические и эмпирические подходы в понимании целостности образа;
- определить сущностные качества художественного образа в современных аудиовизуальных искусствах;
- обосновать основные категории понятий целостности и структурности образа;
- анализировать системные подходы формирования образной целостности в сценографии и кинодизайне;
- провести сравнительный анализ реалистических и абстрактных образов и их изобразительной трактовки в театре и кино;
- анализировать процесс формирования целостности образа в современной казахстанской сценографии и кинодизайне.

Методы

Для теоретико-методологического анализа современных форм визуальной целостности образа были привлечены такие методы исследования, как современные подходы и методы психологии, семиологические подходы (У. Эко, П. Пазолини, К. Метц), структуралистские подходы в кинематографии (Ю. Лотман, Ю. Цивьян, Б. Успенский, Ю. Мартыненко), современные подходы сценографии,

герменевтические и практико-ориентированные методы исследования.

Семиологические методы применялись для определения визуальных феноменов и образов в понимании знаковой природы художественных и культурных текстов. Что же касается кинематографа, то применение визуальной семиотики как семиотической системы стало своеобразной грамматикой при анализе изображения, построении месседжа и художественной стилистики киноязыка. Визуальная семиотика Умберто Эко, основанная на понимании природы знака в кино и в отношении дискурса семиологических подходов, грамматика Пьера Паоло Пазолини в его программном труде «Поэтическое кино» [1, с. 52], метод психоаналитической коммуникации Кристиана Метца в его фундаментальном исследовании «Проблема денотации в художественном фильме» стали центральными методами в изучении коммуникативного поля визуальной памяти, образов-знаков, сигнальных знаков и кодов при создании образов в кино и театре [2, с. 52].

Ю. М. Лотман в своей книге «Диалог с экраном», рассматривая структуралистские подходы в кинематографии, задается вопросом: в чем сущность «природы киноповествования», что есть «метафора в кино», можно ли говорить о «психологии кино» и «как возникает кинообраз»: «... Как создается кинопроизведение?» или «Как возникает кинообраз?» Вопрос настолько же сложен, насколько и расплывчат, что многие ученые с полным правом сомневаются, можно ли вообще говорить о творчестве в психологическом плане. Всякий эксперимент считается доказательным при условии, что любой усомнившийся может его повторить и прийти к тем же результатам. Таким образом, фундамент психологической науки — повторяемость, однотипность проявлений человеческой психики и, как следствие,

предсказуемость поведения испытуемого. Между тем наблюдения над творческим процессом показывают, что поведение художника, как и «поведение» художественного произведения, непредсказуемы по самой своей сути» [3, с. 96].

В системе подходов анализа образной целостности в сценографии и кинодизайне, категория целостности рассматривается как один из важных критериев художественного произведения, будь то спектакль или фильм, за которым однозначно стоит признание качества произведения и его целостности. Еще с античной философии понятие целостности рассматривается как категория эстетики и теории искусства. У Платона цельность понимается как «то, что не имеет недостатка ни в одной своей части. Цельность есть нечто определенное, объемлющее все различные свои части, но какие бы элементы ни усматривались в ней, она продолжает быть неделимой» [4, с. 330–334].

В современном постановочном дискурсе одним из составляющих структуры целостности произведения как фильма, так и спектакля является художественный текст. Нельзя забывать, что в постмодернистских подходах само произведение искусства рассматривается как культурный текст. Восприятие произведений аудиовизуального искусства как художественного текста и как синтетических видов искусств отражает их содержательную и структурную целостность. В этом случае целостность и связность работают как основные и конструктивные признаки художественного текста и составляют его содержательную и структурную сущность. При этом, в частности, исследователи различают локальную связность и глобальную связность. «*Локальная связность* — это связность линейных последовательностей (высказываний, межфразовых единств). *Глобальная связность* — это то, что обеспечивает

единство текста как смыслового целого, его внутреннюю цельность» [5, с. 29].

«Иногда термины «цельность (когерентность)» и «связность (когезия)» употребляются как синонимы. Но все же, по мнению большинства исследователей текста, эти понятия разграничиваются... текст состоится, если он обладает двумя признаками — структурной связностью и содержательной цельностью. Причем оба признака неразрывны и накладываются друг на друга. Присутствие только одного из признаков еще не свидетельствует о целесообразно построенном тексте» [6, с. 210]. Часто над этим работают в постановочном процессе не только литературный отдел театра или киностудии, но также режиссеры и художники. При этом важным является синхронность визуализации текста образно-действенному, ассоциативному ряду, где смысловые нагрузки «нацелены» на «действенный анализ» и интерпретацию. Методологическая направленность сценографии связана с созданием визуальной характеристики действия (стиля) и характера окружающей среды в сотрудничестве с другими элементами: «Scenography contributes to the creation of the 'world' where the action takes place. Together with the director's choices, it defines the theatrical image: its form, colour, proportion, perspective and theme. Scenography signifies place and time, even if this is given in an abstract or minimal way. It defines the space of the action and organises the stage in order to enable the actors' movement. It creates the visual characteristics of the action (style) and characterises the atmosphere of the performance in collaboration with other elements such as lighting and music» [7, с. 68]. А. А. Леонтьев считает, что «...связность обычно является условием цельности, но цельность не может полностью определяться через связность. С другой стороны, связный

текст не всегда обладает характеристикой цельности» [8, с. 51].

В области театра и перформанса немецкий теоретик Эрика Фишер-Лихте использовала герменевтику в сочетании с семиотикой, чтобы проанализировать сценические действия (1992). Она увидела, что герменевтический метод может быть полезным для анализа постановок двумя способами. *Во-первых*, герменевтический метод представляет широкие возможности и разнообразие интерпретаций, когда зритель выходит за границы собственного знания, предубеждений и предрассудков, которые составляют основу узколичностного «горизонта понимания». *Второй способ* герменевтического метода в анализе эффективности в том, что он легитимировал исследовательский опыт как основу анализа постановки. Жаклин Мартин и Вильмар Саутер отмечают, что польза от использования герменевтического метода состоит в том, что «он освобождает семиотический анализ от необходимости «полной» ссылки на все элементы семиотического анализа» [9, с. 15]. Недостаток герменевтического метода, по их мнению, в его возможности использовать просто «для аргументации правдоподобности подхода» [10, с. 62].

Результаты

Исследуя составляющие образной целостности в сценографии и кинодизайне, обратимся к свойствам восприятия образа и к ее основным критериям: «предметность, целостность, структурность, константность, осмысленность, апперцепция и активность» [11]. Определение сущностных качеств визуализации образа в современных аудиовизуальных искусствах в первую очередь зависит от *предметности восприятия*. Предмет восприятия рассматривается не в наборе ощущений, «а в индивидуальной форме

объектов. Без участия движения и вообще деятельности образы восприятия не обладали бы качеством предметности, т. е. отнесенности к объектам внешнего мира» [11].

Целостность восприятия. «Из отдельных ощущений восприятие синтезирует целостный образ объекта, это свойство восприятия и называют целостностью. На целостное восприятие большое значение имеет опыт предыдущих наблюдений. Восприятие конкретного человека поэтому сильно связано с его моделью мира и моделью отдельных объектов этого мира» [11]. Тому пример — архетипические образы, применяющиеся в фильмах и спектаклях, такие как образ дороги, моста, дерева, дома, матери, родины, очага, храма или же врача в «белом халате», злодея с холодным оружием, художника с кисточкой рядом с мольбертом, музыканта, играющего на скрипке, — это устоявшиеся представления об этих образах, в которые верит и ждет зритель.

Часто в воспроизведении реальности и жизнедеятельности человека имеют место перцептивные феномены, как апперцепция. «Апперцепция — предшествующий перцептивный опыт имеет огромное значение в процессе восприятия. Особенности восприятия определяются всем предшествующим практическим и жизненным опытом человека. *Апперцепцией* называют зависимость восприятия от общего содержания психической жизни человека» [11]. Многие режиссеры и кинохудожники, работая над картиной фильма, применяют воспоминания светлого детства или фильм, основанный на реальных событиях. Но каждый зритель может видеть и представлять это событие сквозь призму собственного опыта. Это и есть апперцептивное восприятие визуального образа как шаблона-категории, реализуемой практическим опытом человека.

Другим основополагающим феноменом контроля в визуализации образа является органическое соединение свето- и цветоколеристических характеристик или цветовой гаммы в постановке. В театре и кино они имеют свою специфику и отличаются в способах реализации.

В кинопроизводстве цвет формируется во всех стадиях. Он зарождается, когда художник-постановщик вникает в сюжет и придумывает концепт будущего фильма. В этой начальной стадии и определяется общая тональность кадра, настроение, атмосфера, расставляются контрасты цвета внутри определенной сцены и ее элементами. Приступая к работе, художник в полной мере должен прочувствовать драматургию картины, понять, какую сцену нужно усилить цветом для того, чтобы она смотрелась более выразительно, с помощью столкновения цветов можно определить отношения между отдельными объектами, их характер. Основная работа над изображением, визуализацией в кино идет под знаком гармонии, в то же время это непрерывный и постоянный процесс. В результате получения необходимого художественного эффекта любой художник использует цвет, который является одним из основополагающих элементов мировосприятия, и выступает повествователем драмы героев, создателем уникального визуального мира картины.

Брюс Блок в своей книге о визуальном повествовании разделяет кинопроизводство на «три основных уровня: повествовательный, звуковой и визуальный» [12]. «Первый характеризуется наличием сюжета, характера и диалогов. В звуковой уровень входят диалоги, а также звуковые эффекты и музыка, визуальный как наиболее ответственный в проработке напрямую влияет на то, как зритель воспримет сюжет, а значит, и весь фильм. Для его правильного восприятия

необходимо работать с визуальным повествованием, важнейшим элементом которого является цвет. Наиболее сложным представляется выбор наиболее точных из цветовых и световых решений, что будет подходить и дополнять смысл фильма или определенной сцены, даже если сложилось четкое представление внешнего вида отрезка. Достичь желаемого результата способны частые комбинации со светокоррекцией и с освещением, так как изображение может рассказать намного больше, чем слова персонажей и сюжетные повороты. Действия и сюжет составляют фундамент фильма, и лишь тщательная работа с цветом придаст живой вид происходящей истории» [13].

Как известно, в кино используют контрастную комплементарную схему, воспринимающуюся естественно и придающую композиции уравновешенный вид, это своего рода сочетание холодных и теплых оттенков, на цветовом круге находящихся противоположно друг другу. Холодный и тёплый воспринимаются человеком как дополнение друг друга и в то же время составляют некую гармонию. К примеру, самые популярные в цветовом круге синий и оранжевый используются чаще других. Передний план в кадре, обычно демонстрирующий людей, по цветовому решению ближе к оранжевому, соответственно, для гармоничности кадра для заднего плана выбирается синий цвет. Иногда в кадре художник использует троичную цветовую схему, где в единой композиции объединяются три цвета, равноудаленных друг от друга на цветовом круге, например, красный, синий, желтый. Как правило, один из цветов доминирует над другими двумя, а они, в свою очередь, дополняют и усиливают изображение. Тетраидная схема — более сложная и редкая схема, она основана на объединении четырех цветов.

Во всех этих случаях один из цветов доминирует, а другие три лишь оттеняют его [14, с. 38].

Восприятие цвета и его понимание формируется личным опытом зрителя, представлением об окружающем мире и глубинном понимании о процессах его происхождения. Семантика цвета в кино имеет широкое значение. Так, красный цвет у большей части людей несет ассоциацию с насилием, жестокостью, ощущением горячего. Это стихия огня, страсти, агрессии, опасности. В то же время нет однозначной трактовки анализируемого цвета, сочетание цветов в кадре есть отражение смысла, заложенного постановщиком фильма.

В фильме «Шестое чувство» (1999) красный цвет сигнализирует об опасности и присутствии поблизости ощущения страшного и необъяснимого. А в триллере «Таинственный лес» (2004) М. Н. Шьямалан наделяет красный цвет способностью притягивать тех, чье имя нельзя называть, то есть монстров. «С психологической точки восприятия «выбор красного цвета, как особого акцента в указанных фильмах оправдан» [15, с. 17]. «Многозначность красного зависит от плотности и тональности. В то же время могут быть отмечены успешные комбинации со следующими цветами: голубым, зеленым, белым, черным, имеют место символические ассоциации с огнем, страстью, активностью, агрессией, опасностью, силой» [16, с. 75].

Что касается оранжевого цвета, он несет теплоту, радость и спокойствие как вокруг, так и во внутренней гармонии героя. Но его значения «меняются в зависимости от его смеси с красным — тогда он приобретает энергичное, чувственное или праздничное, а порой и сказочное звучание. Но затемненный черным цветом, он тускнеет и становится признаком настороженности, опасности, не доходящей до очевидной угрозы. Контрасты между насыщенностью

и выбором сочетания создают легкую атмосферу в немного грустной «Семейке Тененбаум» (2001) [17, с. 153] (насыщенный оранжевый), а в фоновом решении «Марсианина» (2015) (в сочетании с желтым), напротив, подчеркивают мрачность и переносят нас на другую планету» [18, с. 57]. Красный, смешанный с белым, приобретает значение чистоты, легкости, наивности. Весьма оригинальны комбинации с зеленым, синим, белым, черным и серым, когда возникают ассоциации и ощущения эмоциональной активности, радости, в памяти всплывают воспоминания (сепия). Желтый — самый светлый цвет. Он теряет это качество в сочетании с более темными — серым, черным, фиолетовым. Соответственно, прозрачные и яркие тона желтого воспринимаются позитивно, а затуманенные и тусклые — негативно. Желтый цвет ассоциируется у зрителей с внутренней гармонией, спасением от неприятностей, честностью и справедливостью.

«В фильме «Таинственный лес» (2004) желтый цвет защищает героев от монстров. С точки зрения психологии цвета, это верное решение. Желтый цвет в союзе с красным (который символизирует в картине Шьямалана агрессию и жестокость потусторонних существ) становится «сильнее». Благодаря такому эффекту, желтые плащи героев воспринимаются зрителем как реальная защита от монстров. Ну и вдобавок способен вызывать чувства тепла и уюта, как в фильме «Отель «Гранд Будапешт»» (2014) [19]. Этот цвет неоднозначен, и здесь он используется как для изображения тревоги, болезни, а иногда даже безумия, так и для теплоты и наивности. Наблюдаются успешные комбинации желтого цвета с синим, черным, красным и зеленым, которые в этом случае представляют символические ассоциации не только с разумом,

познанием, уверенностью, но и вызывают ассоциативные параллели с чувством недоверия, болезнью, безумием. Зелёный цвет считается нейтральным цветом, так как в цветовом спектральном круге расположен между черным и белым. Характер его выраженности меняется в зависимости от колебания в сторону соседних цветов — желтого и синего. Это цвет спокойствия, покоя и неподвижности. Этим цветом можно скрыть все тайны. В кино зелёный цвет используется в фильмах с нестандартной реальностью. Например, в фильме «Матрица» (1999) зелёный цвет служит помощником в понимании того, в какой вселенной в той или иной сцене происходит действие. Но при добавлении в палитру синих оттенков, а также общей приглушенности тона, зеленый отражает холодность, безразличие, запутанность и страх [14, с. 40].

И в таком значении он применяется в монохромных сценах фильмов гораздо чаще. Например, в «Головокружении» (1958) отражает таинственность образа главной героини [20, с. 58.], зеленое цветовое решение сцен в «Матрице» (1999) создает неестественный эффект другой реальности. Среди успешных комбинаций: белый, оранжевый, желтый, красный, символически ассоциирующиеся с жизнью, гармонией, мягкостью, таинственностью.

Синий на желтом кажется темным и несколько теряет свою яркость. Чистым синим считается цвет, в котором нет ни желтоватых, ни красноватых оттенков. Если красный цвет — символ активности, то синий — его прямая противоположность, т. е. пассивность. При этом он может стать и символом скрытой опасности, как в сценах «С широко закрытыми глазами» (1999) (Ján Sabol), или чарующей загадочности, как в фильме «Мулен Руж» (2001) (Баз Лурман). В богатой на яркие цвета «Тесноте» (2017) чаще всего в кадре появляется синий, который символизирует

замкнутость, опустошение и нарастающую безотчетную тревогу, смешанную с неотвратимостью (Кантемир Балагов). Символические ассоциации — тишина, покой, глубина, фантазия, загадочность.

Наиболее перспективным видится развитие визуализации образного построения фильмов через цветоколеристический замысел. Невозможно охватить все цветовые гаммы, в этой связи исследование вышеуказанных цветов позволило сформулировать классификацию цвета для целостной визуализации его в кино в спектре эмоций, где каждый цвет способен вызвать у зрителя определенное состояние. Но при его выборе в основном ссылаются на всеобщие ассоциации, связанные у многих с тем или иным цветом, однако всегда остается вариант субъективного прочтения, который зависит от личной предрасположенности и предпочтений зрителя к цвету и его гармоничным сочетаниям.

Необходимо упомянуть об одновременном цветовом контрасте, возникающем «при взаимодействии двух хроматических цветов или хроматического цвета с ахроматическим, в результате чего происходит видимое изменение цветового тона, что сопровождается одновременным изменением его светлоты и насыщенности. Особый интерес представляет контраст дополнительных цветов. При рассмотрении дополнительных цветов с близкого расстояния заметно повышение насыщенности и яркости цветов, новых же оттенков в восприятии этих цветов не возникает. При рассмотрении дополнительных цветов с далекого расстояния вступает в силу закон оптического смешения цветов. Сопоставляемые дополнительные цвета тускнеют и сливаются в серое пятно. Изменение цветового тона в результате действия одновременного цветового контраста зависит от следующих причин:

1) разницы светлых сопоставляемых цветовых тонов. Одновременный цветовой контраст наиболее заметен при приблизительном равенстве светлых сопоставляемых цветов или в том случае, когда реагирующее поле несколько светлее индуктирующего;

2) насыщенности сопоставляемых цветовых тонов;

3) размеров площадей реагирующего и индуктирующего полей или расстояния до точки наблюдения [21].

В фильме «Помни» (2000) картина разделена на две гаммы: символически черно-белая и разноцветная. Это видимая целенаправленность решения фильма, где цветом четко показано разграничение периодов на прошлое и настоящее как в воспоминаниях и памяти человека. Именно в этом фильме, только наоборот, прошлое показано цветным, а настоящее бытие черно-белым. По всей видимости, находка авторов «историю показывать в черно-белых тонах», возможно, более убедительна. Таким образом, можно сказать, что идейные функции цвета несут политический, религиозный и психологический характер.

Фиолетовый цвет, балансирующий между двумя концами спектра, имеет своеобразное влияние на подсознание. В зависимости от контрастирующих тонов он может вызывать у зрителя как возвышенное, так и гнетущее впечатление. Этот цвет часто используют для создания на экране фантазийной реальности, других миров или погружения во внутренний мир героя. В нем, в отличие от других цветов, двусмысленность прочтения не зависит от контекста — она подразумевается практически в каждом случае. Например, в «Неоновом демоне» (2016) выбор фиолетового подсказывает зловещее нарастание конфликта на протяжении всего повествования (Николас Виндинг Рефн. Неоно). Мягкие оттенки фиолетового также часто становятся иллюстрацией мира грез и сказочности.

В психологии восприятия цвета фиолетовый считается тяжёлым и способным вызвать депрессию. Этот цвет сопровождается такими символическими ассоциациями, как чувственность, благородство, двойственность, мистичность, мудрость, опасность.

Цветокolorистическое решение фильма в киноиндустрии не всегда бывает черно-белым или полноцветным. Есть всегда говорящие нюансы теней, полутонов или контрастов. Роджер Дикинс так писал об этом: «Легче сделать так, чтобы цвет выглядел хорошо, но гораздо труднее заставить его работать на историю». В «Лабиринте Фавна» (2006) «два мира. В фантазийном мире теплые цвета выражают мягкость. В суровой реальности Офелии полно острых углов, и это выражено через голубые и серые тона. С развитием сюжета два мира начинают переплетаться, и цвета смешиваются» [22]. По словам оператора Наварро, цвет они применяли как «язык», распутывающий сюжеты, где влияют миры друг на друга. В «Траффике» (2000) Стивена Содерберга сюжетные линии определяются через цвет. Рассматривая теории и методы Дикинса, Наварро и Торро, можно судить о концептуальном влиянии цвета на сюжет и раскрытие исторических факторов.

Иногда режиссеры злоупотребляют распределением героев по цветам: в «Алисе в Стране чудес» (2010) у персонажей цвет помогает составить их психологический портрет: насыщенно красный у Красной королевы, серебристо-белый у Белой королевы, у Алисы синий цвет, у Безумного Шляпника — оранжевый, желтый, у Элизы — голубой, у Анны — красный. В данном случае цвет предоставляет возможность зрителям распознавать и составлять собственное мнение о героях по цветам.

Цвет, излучаемая им энергия и сила воздействуют как положительно, так и отрицательно. Это не зависит от того,

насколько мы способны это осознать. Его внутреннее богатство и содержание всегда будет переживаться нами не только зрительно, но и эмоционально, психологически и символически.

В результате исследования были выявлены виды классификации цвета для целостности визуализации в кино: для контраста, для демонстрации места действия, для продвижения сюжета, создания образа героя, в качестве символики, акцента. Таким образом, цвет — один из важнейших компонентов фильма, правильная постановка которого до сих пор является одним из самых выразительных средств создания качественной и высокохудожественной картинки. И тем не менее влияние цвета на точную интерпретацию происходящего на экране зачастую недооценивают, в то время как в фильме цвет является своеобразным ориентиром в сюжете и его трактовке. Его грамотное и уместное использование сообщает зрителю важнейшие сведения.

Дискуссия

Методы воздействия визуализации в театре и кино

Еще в 1950-е годы известный французский режиссер, философ и социолог Эдгар Морен, выдвигая комплексные подходы в исследованиях кино, отмечал, что «кино отдано на откуп воображению». На самом деле современный мир отдает предпочтение индивидуальному восприятию освоения бытия человека, ценности и подходы исследования тоже меняются. Критично выражено В. М. Бехтеревым в «Объективной психологии»: «Бытие определяет сознание, а человек управляется подсознанием, то есть рефлексам и обстоятельствами», он предлагает изучать внешние проявления, мимику, жесты, речь, движения, изменение дыхания, сердцебиение и т. д. Сергей Эйзенштейн,

занимаясь теорией искусства в лаборатории рефлексологии, писал в дневниках: «Куда же дальше! Теперь ясно, точную науку. В институт Павлова. Или, во всяком случае, в лабораторию изучения точных рефлексологических методов в искусстве. Таковую надо создать» [23]. Это показывает однобокость рефлексивного подхода.

У С. Эйзенштейна факт восприятия характеризуется рефлексологическим и выдвигается на первый план как активное пересоздающее и познавательное начало, чем созерцательное. В этом плане образную целостность в кино З. Кракауэр отделяет как особый вид изображения: «Физиологическая природа реагирует прежде, чем интеллект зрителя. Это происходит в силу решающего значения движения на экране, рождающего своего рода «резонансный эффект», у зрителя возникают такие кинестические реакции, как мускульные рефлекс, моторные импульсы и т. п. А движение материальных объектов, по мнению З. Кракауэра, впрочем, как и Аристарко и Базон, видели природу кино в реализме образов» [24, с. 132]. На наш взгляд, восприятие кино нельзя отнести только лишь к физиологическому. Но эти психологические процессы, возникающие в ходе просмотра фильма, рефлексология не может объяснить.

«Катарсис — сложнейший и тяжелейший «труд души», вызывающий глубокое потрясение личности и совершающий перестройку ее структуры, преобразующий и гармонизирующий личность. Сильная сторона психологии в изучении искусства состоит во владении экспериментальной методологией и возможности строить свои концепции на основе не только теоретических соображений и данных самонаблюдения, но также и экспериментально полученных факторов. Именно психологии доступно изучение конкретных частных механизмов и тонких

индивидуальных различий в восприятии и воздействии искусства» [24].

Самой новейшей и сильнейшей стороной восприятия визуальных образов современности являются интенциональные феномены в театре и кино. «Интенциональность — это понятие, обозначающее центральное свойство человеческого сознания — быть направленным на некоторый объект. Под интенциональностью понимается имманентная направленность на предмет или имманентная предметность сознания безотносительно к тому, является ли предмет реальным или абстрактным» [25]. Направленность сознания на объект в кино или на спектакль актуализирует бытие человека, стремящееся выйти за пределы возможности через восприятие образов или предметы. Этот феномен устанавливает в этом случае особое отношение между сознанием, мышлением, языком и миром перед Бытием, Миром и Сущим. «Часто в действиях работают как смыслоформирующая направленность сознания и его способность репрезентировать предметы и явления» [25]. В результате развитие образов или объекты обретают доминирующее или активное начало просмотра фильма или спектакля, направляя сознание на объект без предвзятого подхода.

Наиболее важным аспектом является перцепция образа в искусстве через явления синестезии, где актуализируется восприятие целостности образа через сознание. В междисциплинарном аспекте синестезия исследуется многими перспективными отраслями науки, такими как феноменология, психология, нейрофизиология, антропология, лингвистика и др. Синестезия определяется как (от греч.) «вместе» и «ощущение». В данном случае, в связи с синтетической природой двух искусств — театра и кино, — функционируют не только средства выразительности образа, но и познавательный фактор

когнитивных способностей человека, на которых мы остановимся ниже.

Выявляются всеобщие факторы синестезии в качестве передачи образа в психофизическом плане, присущие для всех видов аудиовизуальных искусств. «Изучая сложную систему восприятия человека, современная психология выделяет в ней несколько уровней ощущений, первый из которых включает в себя три основных вида: экстероцептивные (зрение, слух, обоняние, вкус, осязание), проприоцептивные, передающие информацию о положении тела в пространстве (статические, связанные с ощущением равновесия, и динамические, кинестетические, связанные с перемещением тела в пространстве), интероцептивные (органические, передающие сигналы о состоянии внутренних органов: температуры тела, болевые ощущения, внутренней легкости или тяжести, обусловленные внутренними процессами организма» [26, с. 2]. В частности, в музыке «авторские высказывания формируют семантически сложные, «колеблющиеся», «зыбкие» образы, однако их перцептивно-эмоциональная направленность позволяет достичь определенного уровня конкретизации, выявить характерные особенности психики музыканта, его художественного мышления» [26, с. 13]. Таким образом, онтологические основания феномена синестезий основаны на идее взаимосвязи и взаимозависимости всего целого как принципа дуального единства бытия.

В театральной практике образ в сценографии воспринимается через пространство с помощью выразительных средств синестезии в особом и нужном театру смысле. О тех или иных методах воздействия сценического пространства на зрителей подробно написано в книге А. Михайловой: «Оно может жить своей отдельной сценической жизнью и посылать мощные флюиды залу.

Разумеется, оно — изображающее пространство, и не только в сочетании объемов и пустот его сила, не только в пропорциях как таковых, хотя это как будто и есть непосредственная сфера влияния пространства. Его сила проявляется во взаимодействии со словом, звуком, пластикой актера, его психофизической жизнью. Сценическое пространство несет образную (интерпретаторскую) функцию. В сочетании с другими компонентами спектакля оно вызывает и организует эмоции зрителя, стимулирует работу ассоциативного аппарата, возбуждает интеллектуальную активность постижения драмы и ее театрального воплощения. Наблюдаемое пространство сцены — вместилище действия и участник его. Оно воспринимается чувственно и осмысливается интеллектуально, и его непосредственная влиятельность очень важна» [27, с. 157].

В этих условиях феномен синестезии выявлен как воздействующий всеобщий фактор в аудиовизуальных искусствах. «Способствует установлению связи между элементами вербальных и невербальных (визуальной, аудиальной, кинестетической) систем. Выявление общности восприятия человеком цвета, формы и звука отвечает общей тенденции человеческой психики к целостности восприятия, сопротивляющейся дифференциации видов искусств и объединяющей их в процессе восприятия» [26, с. 2].

Во многих исследованиях написано, что пространство вообще обладает физиологической силой воздействия. Зрители в кино или в театре могут остро реагировать на характер или на свойство окружающего их пространства (патологические случаи: «клаустрофобия» — боязнь замкнутых пространств, «агорафобия» — страх открытых пространств). Механизм его воздействия на человека с помощью художественно-выразительных средств

могут целенаправленно применяться художниками кино или театра для остроты ощущения тех или иных композиционных обстоятельств. «В какие бы новые пространственные обстоятельства ни попадал человек при своем движении, единственной шкалой, единственным мерилom, с которым он сверяет свои ощущения, остается его тело. На уровне подсознания идет непрерывный, сложнейший процесс соотношения себя с окружающим и предстоящим взору, постоянного примеривания к себе дали и близи, высоты и ширины, масс и пустот. В зависимости от результатов этого соотношения возникает эмоциональная оценка, пространственное переживание — пространство представляется нам гнетущим или возвышающим, стесненным или просторным, тревожным или умиротворяющим. Однако личный (и генетический) пространственный опыт есть у каждого... На этой базе строит свои игры с пространством искусство. «Архитектура, скульптура, живопись находятся в прямой зависимости от пространства, будучи связаны необходимостью управлять им, каждая с помощью своих средств», — писал Ле Корбюзье. Он подчеркивал: «Существенно важно отметить, что ключом к эстетической эмоции лежит пространственная функция» [28, с. 157].

Заключение

Завершая исследование целостности визуальных образов в сценографии и кинодизайне как феномена и как категориального понятия, мы получили целый комплекс сложных для теоретико-методологического анализа выводов:

1. Определение визуальных феноменов в сценографии и кинодизайне как знаковых единиц и как явления синестезии, когерентность и когезия которых составляют целостность визуальных образов. То есть целостность, обеспечивающую не только

смысловое или внутреннее единство фильма или спектакля как произведения искусства, но и образную изобразительно-художественную целостность структуры, которая «также является движущей силой, носителем каузальности, которую нельзя определить, а можно только обнаружить» [29, с. 506].

2. Диалектика теории и методологии эмпирического подхода отражает генеральный принцип в изучении психологии восприятия, чувственного опыта и творческого процесса создания художественного образа в современной сценографии и кинодизайне. «Эмпиризм как направление гносеологии, которое все познание выводит из чувственного опыта (эмпири); с методологической точки зрения — принцип, согласно которому вся наука, больше того, вся жизненная практика и нравственность, должны основываться на этом опыте» [29, с. 539].

3. Определение сущностных качеств визуализации образа в современных аудиовизуальных искусствах неоднозначно. В области технологического искусства выделяются три основных направления — мультимедийный театр, телематическое и повсеместное (первасивное) исполнение, составляющие современные практики в этой конвергенции. Эти категории в своей основе определяют технологические отношения между людьми, пространством, местом и временем. Мультимедийный театр пользуется своими средствами от традиционных до инновационных в постановочном процессе, создавая или поддерживая образные пласты визуальной режиссуры, в зависимости от тех или иных тенденций решения фильма или спектакля.

4. Целостность присуща такой сложной постановочной системе, как театр: именно это и «не позволяет распасться на отдельные особенности и случайные детали; можно перечислить три обстоятельства: наличие заявленных

противоречий во всех частях спектакля — в системе актерской игры, в музыке, в световой партитуре, в обращении с пространством; единство и последовательность мысли; наличие постоянной архитектурной формы, несущей мысль и проживающей полную, завершающую жизнь в спектакле, сохраняя качество константности» по А. А. Михайловой [28, с. 283].

«Художественная целостность спектакля есть результат подчиненности всех его составляющих, всех компонентов общему закону спектакля, предложенному постановщиками. Общий закон — это направление интерпретаторской мысли, качество образной структуры, уровень обобщенности, эмоциональной напряженности, это «своеобразие тона» исполнителей» [28, с. 247–248]. Целостность в кино, необходимая заданность по сценарию, когда кадры между собой и сценами сохраняют связность и непрерывность во время съемки. Это обязательный компонент, которого должны придерживаться все участники, начиная от актера в костюме, прическе, украшениях до реквизита... в каждом дубле до конца должны быть соблюдены в картине бытия «здесь и сейчас». «Без сохранения целостности и связности фильм превращается в серию рассогласованных моментов, которые уничтожают ощущение реалистичности у зрителя. Внимательно спланированное отсутствие преобладания может стать эффективной техникой для вызова напряженности и путаницы на сцене...» [30].

5. Анализируя системные подходы формирования образной целостности в сценографии и кинодизайне, приходим к следующему выводу: структура целостности образа состоит из личностных качеств художника, режиссера, драматурга, но и также участвующих постановщиков фильма или спектакля. Искренне пережитое чувство — катарсис, мимесис или интенциональность

являются структурными механизмами развертывания тех или иных состояний визуальной антропологии. Воспроизведение реального человеческого существования во всей его полноте, определение места и отношение человека к окружающему миру есть истинные задачи гуманитарных наук. Культурная антропология изучает человеческие модели мышления и поведения, а также то, как и почему эти модели различаются в современных обществах. Культурную антропологию иногда называют социальной антропологией, социокультурной антропологией или этнологией. Культурная антропология в этом плане включает такие направления науки, как этнография, этноистория и кросс-культурные исследования [31, с. 221].

6. Анализ реалистических и абстрактных начал в образном мышлении художников театра и кино, их общественно-идейной предрасположенности в ту или иную эпоху, в которой они жили и творили, дает основание для следующего вывода. Концептуальные предпочтения молодого поколения художников-сценографов и художников кино характеризуются увлечением некоего образа тупикового мира «от абсурда в стиле минимализма

и компьютерными спецэффектами»; внедряясь все больше, они тиражируются и в современных отечественных фильмах и телесериалах [32, с. 221].

7. Этапы творческого развития художников кино в казахстанском кинематографе связаны в первую очередь со становлением киноотрасли, появлением режиссеров «аналитической школы», одного из ведущих направлений советского экспериментального искусства. А позже — «новой казахской волны», казахстанского кинематографа начала эпохи Независимости. Все это формировало у художников кино свои стили и визуальные средства в реализации замысла. Например, в казахстанском кино сформировался новый визуальный образ современного казахского аула — метафоричности кочевой цивилизации, образ «идеального города» — Алматы, Астаны и др. Концепт-арт фильма раскрывается с помощью так называемого moodboard, когда художник-постановщик создает нарезку визуальных образов, подобранных специально для проекта из фильмов, например, немецкого экспрессионизма или работ художников в стиле оп-арт, арт-брют, использует подборку фотографий с ключевыми деталями фильма.

Авторлардың үлесі

Н. А. Байбекова – кіріспе, кескіннің визуалды тұтастығының заманауи формаларын теориялық және әдістемелік талдау, түс қабылдау психологиясы және оның кескін тұтастығының құрылымдық компоненттерін қарастырды. Семиологиялық тәсілдерді (У. Эко, П. Пазолини, К. Метц), талдауға, кинематографияда құрылымдық тәсілдерді қолдануға қатысты.

Қ. З. Халықов – теориялық-әдістемелік аппараттың негіздемесін және зерттеу тұжырымдамасын орындады. Мақаланың 3 тілде тақырыптық бағыты мен аңдатпасын, бөлімдер: әдістері, нәтижелері және зерттеу қорытындысын әзірледі. Үйлесімділік, біріктіру, апперцепция, бейнені қабылдаудың интенционалдылығы сияқты құбылыстарды қарастырды.

М. Сингх – Fischer-Lichte, Erika. The Semiotics of Theatre. Indiana: Indiana University Press, 1992; Pantouvaki, Sofia. Visualising Theatre: Scenography from Concept to Design to Realisation; Alfred, Gell. Art and Agency. An Anthropological Theory; Sauter, Wilmar. Eventness: A Concept of the Theatrical Event секілді ағылшын тіліндегі дереккөздердегі ғылыми әдебиеттерді талдауға қатысты.

Вклад авторов

Н. А. Байбекова – разработала части: введение, теоретико-методологического анализа современных форм визуальной целостности образа, психологии восприятия цвета и ее структурной составляющей целостности образа. Участвовала в анализе применения семиологических подходов (У. Эко, П. Пазолини, К. Метц), применении структуралистских подходов в кинематографии.

К. З. Халыков – осуществил обоснование теоретико-методологического аппарата и концепции исследования. Разработал тематическую направленность и аннотации на 3-х языках статьи, разделы: методы, результаты и заключение исследования. Рассмотрел такие феномены, как когезия, связность, апперцепция, интенциональность восприятия образа.

М. Сингх – участвовал в анализе научной литературы англоязычных источников, таких как Fischer-Lichte, Erika. *The Semiotics of Theatre*. Indiana: Indiana University Press, 1992; Pantouvaki, Sofia. *Visualising Theatre: Scenography from Concept to Design to Realisation*; Alfred, Gell. *Art and Agency. An Anthropological Theory*; Sauter, Wilmar. *Eventness: A Concept of the Theatrical Event*.

Contribution of authors

N. A. Baibekova – developed introduction and methods sections, made theoretical and methodological analysis of modern forms of visual integrity of the image, the psychology of color perception and its structural component of the integrity of the image. She participated in the analysis of the application of semiological approaches (U. Eco, P. Pasolini, C. Metz), the application of structuralist approaches in cinematography.

K. Z. Khalykov – substantiation of the theoretical and methodological apparatus and the concept of research. Developed thematic focus of the article and abstracts in 3 languages, elaborated on the following sections: methods, results, and conclusion of the study. He considered such phenomena as cohesion, connectivity, apperception, intentionality of image perception.

M. Singh – participated in the analysis of scientific literature in English language sources, such as Fischer-Lichte, Erika. *The Semiotics of Theatre*. Indiana: Indiana University Press, 1992; Pantouvaki, Sofia. *Visualising Theatre: Scenography from Concept to Design to Realisation*; Alfred, Gell. *Art and Agency. An Anthropological Theory*; Sauter, Wilmar. *Eventness: A Concept of the Theatrical Event*.

Список источников

1. Пазолини, П. Поэтическое кино // Структура фильма. Сост. К. Э. Разлогов. – Москва: Радуга, 1985. – С. 45 – 66.
2. Метц, К. Проблема денотации в художественном фильме // Структура фильма. Сост. К. Э. Разлогов. – Москва: Радуга, 1985. – 158 с.
3. Лотман, Ю., Цивьян, Ю. Диалог с экраном. – Таллин: Александра, 1994. – 215 с.
4. Лосев, А. Ф. История античной эстетики (Софисты. Сократ. Платон). – Москва: Искусство, 1969. – 850 с.
5. Валгина, Л. С. Теория текста. Целостность и связность как конструктивные признаки текста. – Москва: Логос. 2003 – // Янко Слава (Библиотека Fort/Da). – URL: <https://www.hi-edu.ru/e-books/xbook029/01/part-006.htm/> (Дата обращения: 06.02.2012).
6. Яхиббаева, Л. М. Категории цельности, целостности и связности как основные признаки текста. – С. 209–214. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kategorii-tselnosti-tselostnosti-i-svyaznosti-kak-osnovnye-priznaki-teksta/> (Дата обращения: 09.12.2020).
7. Pantouvaki, Sofia. *Visualising Theatre: Scenography from Concept to Design to Realisation* // Edited by Monika Raesch. An At the Interface research and Publications project. Norwegian University of Science and Technology. Trondheim, 2016. – 192 p. – URL: <https://www.inter-disciplinary.net/at-the-interface/> (Retrieved: 12.11. 2018).
8. Леонтьев, А. А. Признаки связности и цельности текста // Лингвистика текста: мат-лы науч. конф. – Москва, 1974. – Ч. 1. – С. 159 – 168.
9. Sauter, Wilmar. *Eventness: A Concept of the Theatrical Event*. 2nd ed. Stockholm: STUTS, 2008. – 149 p.
10. Fischer-Lichte, Erika. *The Semiotics of Theatre*. Indiana: Indiana University Press, 1992. – 336 p.
11. Восприятие и его основные свойства. Психология. Azps.ru – URL: https://azps.ru/articles/cmmn/vospriyatie_i_ego_osnovnye_svoystva.html/ (Дата обращения: 15.08.2020).
12. Байбекова, Н. Классификация цветовой визуализации кинопроизведения на примере обзорного анализа кинофильмов. – URL: <https://sozvuchie.by/mustaj-karym-4/klassifikatsiya-tsvetovoj-vizualizatsii-kinoproizvedeniya-na-primere-obzornogo-analiza-kinofilmov.html> / (Дата обращения: 04.01.2020).
13. Блок, Брюс. Визуальное повествование. Создание визуальной структуры фильма, ТВ и цифровых медиа. – Москва: ГИТР, 2012. – 320 с., илл.
14. Иттен, Иоханнес. Искусство цвета. – Москва: Д. Аронов, 2001. – 96 с.
15. Волков, Н. Н. Цвет в живописи. – Москва: Искусство, 1985. – 143 с.
16. Гёте, И. В. Учение о цвете = ZurFarbenlehre: Теория познания = ZurFarbenlehre / Пер. с нем. В. О. Лихтенштадта. – Изд. 4-е. – Москва: URSS, 2012. – 195 с.
17. Данашев, М. Х. Цветовой круг между наукой и живописью // Вестник Карачаево-Черкесского государственного педагогического университета. – 2000. – № 3. – С. 153–163.

18. Железняков, В. Н. Цвет и контраст. Технология и творческий выбор: учебное пособие. – Москва: ВГИК, 2001. – 286 с.
19. Ивенс, Р. М. Введение в теорию цвета. – Москва: Мир, 1964. – 442 с., илл.
20. Марусенков, В. В. Интерпретация сюжетно-образного ряда литературного произведения средствами киноискусства: Каталог / Искусствоведение / Киноискусство. Телевидение средствами киноискусства: дис. канд. 17.00.03 / Марусенков. – Москва, 2015. – 182 с.
21. Ковин, А. Е., Исаева, Н. А. Правила цветового контраста в отделке интерьеров и экстерьеров. eLIBRARY ID: 39150812. – URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=39150812/> (Дата обращения: 10.09.2020).
22. Классификация цветовой визуализации кинопроизведения на примере обзорного анализа кинофильмов. – URL: <https://sozvuchie.by/mustaj-karym-4/klassifikatsiya-tsvetovoj-vizualizatsii-kinoproizvedeniya-na-primere-obzornogo-analiza-kinofilmov.html/> (Дата обращения: 04.01.2020).
23. Дмитриева, В. А., Одинцова, В. В. Психология кино. – Санкт-Петербург: СПбГУ, 1995. – 215 с.
24. Кракауэр, Зигфрид. Природа фильма. Реабилитация физической реальности / Сокр. пер. с англ. Д. Ф. Соколовой. – Москва: Искусство, 1974. – 238 с.
25. Интенциональность. Гуманитарный портал. П. П. Гайденко, С. С. Неретина, Е. В. Вострикова, Н. В. Мотрошилова. – URL: <https://gtmarket.ru/concepts/7348/> (Дата обращения: 22.03.2021).
26. Зайцева, М. Л. Феномен синестезии в европейском музыкальном искусстве эпохи романтизма // Международный электронный научный журнал. Раздел Искусствоведение. 3. 1. – 2016. – Т. 2. – № 11. – С. 1–13.
27. Михайлова, А. А. Образный мир сцены: заметки о современной сценографии. – Москва: Советский художник, 1979. – 245 с.
28. Михайлова, А. А. Сценография: теория и опыт (очерки). – Москва: Советский художник, 1989. – 336 с.
29. Философский энциклопедический словарь. – Москва: ИНФРА-М, 2003. – 576 с.
30. Сними фильм. Целостность сцены, фокус. – URL: <http://snimifilm.com/almanakh/semki/tselostnost-stseny-fokus/> (Дата обращения: 09.08.2020).
31. Alfred, Gell. *Art and Agency. An Anthropological Theory*. United States, Oxford University Press Inc., New York. – 1998. – 293 p.
32. Абикеева, Г. О. Казахстанское кино, которое стоит смотреть ради невероятной работы художников-постановщиков // Бюро. – URL: <https://www.buro247.kz/culture/cinema/kazakhstanskoe-kino-kotoroe-stoit-smotret-radi-neveroyatnoy-raboty-khudozhnikov-postanovshchikov.html> (Дата обращения: 23.07.2020).

References

1. *Pasolini, P. Poeticheskoe kino // Stroenie fil'ma. [Poetic cinema // The structure of the film].* Compiled by K. E. Razlogov. Moscow: Raduga Publ., 1985, pp. 45–66. (In Russian)
2. *Metz, C. Problema denotatsii v khudozhestvennom fil'me // Stroenie fil'ma. [The problem of denotation in a feature film // Film structure].* Compiled by K. E. Razlogov. Moscow: Raduga Publ., 1985, 158 p. (In Russian)
3. *Lotman, Yuri, Tsivian, Yuri. Dialog s ekranom [Dialogue with the screen].* Aleksandra Publ., Tallin, Yukhiselu Print, 1994, 215 p. (In Russian)
4. *Losev, A. F. Istoriya antichnoi estetiki (sofisty, Sokrat, Platon) [History of ancient aesthetics (sophists, Socrates, Plato)].* Moscow, s/n, 1968, 850 p. (In Russian)
5. *Valgina, L. S. "Teoriya teksta. Tselostnost' i svyaznost' kak konstruktivnye priznaki teksta" [Text theory. Integrity and coherence as constructive features of the text].* Moscow: Logos Publ., 2003, *Yanko Slava (Biblioteka Fort/Da)*. – URL: <https://www.hi-edu.ru/e-books/xbook029/01/part-006.html> (date of access: 06.02.2012).
6. *Yakhibbayeva, L. M. "Kategorii tsel'nosti, tselostnosti i svyaznosti kak osnovnye priznaki teksta" [Categories of unity, integrity and coherence as the main features of the text],* pp. 209–214, *CyberLeninka*. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kategorii-tselnosti-tselostnosti-i-svyaznosti-kak-osnovnye-priznaki-teksta> (date of access: 09.12.2020).
7. *Pantouvaki, Sofia. "Visualising Theatre: Scenography from Concept to Design to Realisation",* Edited by Monika Raesch. An At the Interface research and Publications project. *Norwegian University of Science and Technology*. Trondheim, 2016, 192 p. [<http://www.inter-disciplinary.net/at-the-interface/>, date of access: 12.11.2018].
8. *Leont'ev, A. A. "Priznaki svyaznosti i tsel'nosti teksta" [Signs of coherence and integrity of the text],* Text linguistics: proceedings of scientific conference. Moscow, s/n, 1974, Part 1, pp. 159–168. (In Russian)
9. *Sauter, Wilmar. Eventness: A Concept of the Theatrical Event.* 2nd ed., Stockholm: STUTS Publ., 2008, 149 p.
10. *Fischer-Lichte, Erika. The Semiotics of Theatre.* Indiana: Indiana University Press Publ., 1992, 336 p.
11. *Vospriyatie i ego osnovnye svoystva [Perception and its main properties] Psikhologiya. Azps.ru* – URL: http://azps.ru/articles/cmmn/vospriyatie_i_ego_osnovnye_svoystva.html (date of access: 15.08.2020).
12. *Baibekova, N. "Klassifikatsiya tsvetovoi vizualizatsii kinoproizvedeniya na primere obzornogo analiza kinofil'mov" [Classification of color visualization of a film on the example of a review analysis of films],* *Sozvuchie*. – URL: [<http://sozvuchie.by/mustaj-karym-4/klassifikatsiya-tsvetovoj-vizualizatsii-kinoproizvedeniya-na-primere-obzornogo-analiza-kinofil'mov.html>] (date of access: 04 .12. 2020).
13. *Block, Bruce. Vizual'noe povestvovanie. Sozdanie vizual'noi struktury fil'ma, tv i tsifrovoykh media. [Visual storytelling. Creation of the visual structure of film, TV and digital media].* Moscow: GITR Publ., 2012, 320 p. (In Russian)

14. *Itten Johannes*. *Iskusstvo tsveta [The art of color]*. Moscow: D. Aronov Publ., 2001, 96 p. (In Russian)
15. *Volkov, N. N.* *Tsvet v zhivopisi [Color in painting]*. Moscow: Iskusstvo Publ., 1985, 143 p. (In Russian)
16. *Goethe, J. W.* *Uchenie o tsvete = Zur Farbenlehre: Teoriya poznaniya = Zur Farbenlehre [Theory of colours = Zur Farbenlehre: Theory of knowledge]* / transl. from German by V. O. Lichtenstadt, 4th ed. Moscow: URSS Publ., 2012, 195 p. (In Russian)
17. *Danashev, M. Kh.* "Tsvetovoi krug mezhdu naukoj i zhivopis'yu" [The color wheel between science and painting], *Bulletin of the Karachay-Cherkess University of Education*, 2000, No. 3, pp. 153 – 163. (In Russian)
18. *Zheleznyakov, V. N.* *Tsvet i kontrast. Tekhnologiya i tvorcheskii vybor [Color and contrast. Technology and creative choice]*. Textbook. Moscow: VGIK Publ., 286 p. (In Russian)
19. *Ivens, R. M.* *Vvedenie v teoriyu tsveta [Introduction to color theory]*. Moscow: Mir Publ., 1964, 442 p. (In Russian)
20. *Marusenkov, V. V.* "Interpretatsiya syuzhetno-obraznogo ryada literaturnogo proizvedeniya sredstvami kinoiskusstva" [Interpretation of the plot-shaped series of a literary work by means of cinematography], *Katalog / Iskusstvovedenie / Kinoiskusstvo. Televidenie sredstvami kinoiskusstva [Cinematography. Television by means of cinematography]: candidate's thesis: 17.00.03 / Marusenkov*. Moscow, 2015, 182 p. (In Russian)
21. *Kovin, A. E., Isaeva, N. A.* "Pravila tsvetovogo kontrasta v otdelke inter'erov i ekster'erov" [Rules for color contrast in interior and exterior decoration]. eLIBRARY ID: 39150812 – URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=39150812> (date of access: 01 .09. 2020).
22. Klassifikatsiya tsvetovoi vizualizatsii kinoproizvedeniya na primere obzornogo analiza kinofil'mov [Classification of color visualization of a film by the example of a review analysis of films], *Sozvuchie*. – URL: <http://sozvuchie.by/mustaj-karym-4/klassifikatsiya-tsvetovoj-vizualizatsii-kinoproizvedeniya-na-primere-obzornogo-analiza-kinofilmov.html> (date of access: 04.01.2020).
23. *Dmitrieva, V. A., Odintsova, V. V.* *Psikhologiya kino [Psychology of cinema]*. Saint-Petersburg: SpbGU Publ., 1995, 215 p. (In Russian)
24. *Kracauer, Siegfried.* *Priroda fil'ma. Reabilitatsiya fizicheskoi real'nosti [The nature of the film. Rehabilitation of physical reality]*. Abridged transl. from English by D. F. Sokolova. Moscow: Iskusstvo Publ., 1974, 238 p. (In Russian)
25. Intentsional'nost' [Intentionality]. Humanities web portal. *Gaidenko, P. P., Neretina, S. S., Vostrikova, E. V., Motroshilova, N. V.* – URL: <https://gtmarket.ru/concepts/7348> (date of access: 22.03.2021)
26. *Zaitseva, M. L.* "Fenomen sinestezii v evropeiskom muzykal'nom iskusstve epokhi romantizma" [The Phenomenon of Synesthesia in European Music Art of the Romantic Era], *Mezhdunarodnyi elektronnyi nauchnyi zhurnal [International electronic scientific journal]*, 2016. Vol. 2, No. 11. Section "Iskusstvovedenie" ["Art History"] 3.1, pp. 1–13. (In Russian)

27. *Mikhailova, A. Obraznyi mir stseny: (Zametki o sovrem. stsenografii)* [The imaginative world of stage: (Notes on modern set design)]. Moscow: Sovetskii khudozhnik Publ., 1979, 245 p. (In Russian)
28. *Mikhailova, A. A. Stsenografiya: teoriya i opyt (ocherki)* [Scenography: theory and experience (essays)]. Moscow: Sovetskii khudozhnik Publ., 1989, 336 p. (In Russian)
29. *Filosofskii entsiklopedicheski slovar'* [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Moscow: INFRA-M Publ., 2003, 576 p. (In Russian)
30. *Snimi fil'm. Tselostnost' stseny, fokus* [Shoot the movie. The integrity of the scene, focus]. – URL: <http://snimifilm.com/almanakh/semki/tselostnost-stseny-fokus> (date of access: 09.08.2020).
31. *Alfred, Gell. Art and Agency. An Anthropological Theory.* United States, Oxford University Press Inc., New York. 1998, 293 p.
32. *Abikeyeva, G. O. "Kazakhstanskoe kino, kotoroe stoit smotret' radi neveroyatnoi raboty khudozhnikov-postanovshchikov"* [Kazakhstani cinema worth watching for the incredible work of production designers], *Buro*. – URL: <https://www.buro247.kz/culture/cinema/kazakhstanskoe-kino-kotoroe-stoit-smotret-radi-neveroyatnoy-raboty-khudozhnikov-postanovshchikov.html> (Дата обращения: 23.07.2020).

Назира Байбекова, Қабыл Халықов, Манжит Сингх

Т. К. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы
(Алматы, Қазақстан)

104

СЦЕНОГРАФИЯ МЕН КИНО ДИЗАЙНДАҒЫ БЕЙНЕ ТҰТАСТЫҒЫН ҚҰРАУШЫ ҚҰРЫЛЫМДАР: ФЕНОМЕНДАР, ҰҒЫМДАР, КРИТЕРИЙЛЕР

Аңдатпа. Аудио-бейнелі өнерде кино қайтадан театр, әдебиет, кескіндеме, фотография, режиссура, драма және басқа да бірқатар өнер түрлеріне негізделген ықпалды өнер түрі болып табылады. Осы бағыттардың дамуындағы соңғы тенденцияларда негізгі рөлді қабылдау психологиясы тұрғысынан ғылым мен техникада үлкен жетістікке жеткен суретшілер атқарады. Кино мен театрдағы кеңістік пен уақыттың өзгеруі – жанрға қарамастан кез-келген фильмнің, қойылымның сәттілігінің екі негізгі компоненті. Көрнекі қарым-қатынастың әр түрлі әдістерін түсінудің алғышарты ретінде бейнелі ойлау проблемасына қызығушылық бар, ол адамның айналасындағы объективті әлем кеңейе түсуімен байланысты. Бұл жағдайлар заманауи адамның алдын-ала бағдарлай алуында, бірақ тәжірибе көрсеткендей, мұның бәрі хаостың пайда болуына әкелді. Шешім – гуманитарлық ғылымдарды жан-жақты зерттеуден көрінетін бейнелік ойлауды дамыту мәселесін жан-жақты талдау, ал мақалада бұл мәселенің тек бір жағы ғана емес, атап айтқанда кино мен театрды қабылдаудағы бейнелік ойлаудың рөлі қарастырылған.

Мақаланың мақсаты – қазақстандық сценография мен фильмді көркемдеу мысалын қолдана отырып, кескіннің визуалды тұтастығының жаңа түрлерін теориялық және әдіснамалық зерттеу. Міндеттері: бейненің тұтастығын түсінудің теориялық және эмпирикалық тәсілдерін зерттеу; қазіргі заманғы аудиовизуалды өнердегі бейнелеудің маңызды сапаларын анықтау және кескіннің тұтастығы ұғымдарының негізгі категорияларын негіздеу; сонымен қатар, синестезия құбылыстарына байланысты визуализацияға әсер ету әдістері. Зерттеу әдістері:

психологияның заманауи тәсілдері мен әдістері, семиологиялық тәсілдер (У. Эко, П. Пасолини, К. Мец), кинематографиядағы структуралистік тәсілдер (Ю. Лотман, Ю. Цивян, Б. Успенский, Ю. Мартыненко), герменевтикалық және практикалық-бағытталған зерттеу әдістері. Нәтижелер: қиялдың визуализациясы сапа және шығарма бейнесінің тұтастығының негізі ретінде көрінеді. Барлығы бастапқыда айналадағы құбылыстарды басқаларға қарағанда барынша жарқынырақ көрсетіле отырып, бейнені визуализациялау арқылы қабылданады. Көрнекілік немесе ақыл-ойды бейнелеуге – бұл мидың заттарды бейнелерден көре алу қабілеті, есіне түсірілмеген нәрсені ойша «аяқтауы» жатады. Бұл шығармашылық процесс. Егер мәдениеттің дамуы мен қоршаған әлемді тануға және түрлендіруге бағытталған көптеген шығармашылық актілердің іс-әрекетінің салдары болса, онда адам өзінің түбегейлі қабілетін құрайтын визуалды қиял арқылы ғана өз идеяларын белсенді ете алады. Мұның нәтижесі – жеке тұлғаның мәдени шығармашылығында іске асырылуға жататын, жеке сана құрған бейнелі құрылымдар болып табылады.

Тірек сөздер: визуалды бейне, тұтастық, категориялар, сценография, кинематография, өнер антропологиясы, қабылдау психологиясы, нейрофизиология, синестезия.

Дәйексөз үшін: Байбекова Н. А., Халықов Қ. З., Сингх М. Сценография мен кино дизайндағы бейне тұтастығын құраушы құрылымдар: феномендар, ұғымдар, критерийлер. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 85–106. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.375>

Nazira Baibekova, Kabyll Khalykov, Manjeet Singh

T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts
(Almaty, Kazakhstan)

IMAGINATIVE COMPONENTS OF INTEGRITY IN SCENOGRAPHY AND FILM DESIGN: PHENOMENA, CONCEPTS, AND CRITERIA

Abstract. Amongst audio-visual arts, cinema is the most influential art form based on theater, literature, painting, photography, directing, drama and a number of other arts. The role in the latest trends in the development of these areas is played by artists who make a breakthrough in science and technology from the point of view of the psychology of perception. Changing space and time in cinema and theater are two main components of success of any film, performance, regardless of genre. There is interest in the problem of visual thinking as a prerequisite for understanding various methods of visual communication; recently, the objective world around a person has expanded enormously. These circumstances should have determined the foresight of modern man, but, as practice shows, all this led to the emergence of a kind of chaos. The solution is a thorough analysis of the problem of the development of visual thinking, which reflected in the comprehensive study of the humanities, and the article considers not only one aspect of this problem, namely the role of visual thinking in the perception of cinema and theater.

The purpose of the article is a theoretical and methodological study of new forms of visual integrity of an image using the example of Kazakhstani scenography and film design. Objectives: to explore theoretical and empirical approaches to understanding the integrity of the image; to determine the essential qualities of image visualization in modern audio-visual arts and to substantiate the main categories of concepts of image integrity; as well as methods of exposure to imaging associated with the phenomena of synesthesia. Research methods include modern approaches and methods of psychology, semiological approaches (U. Eco, P. Pasolini, C. Metz), structuralist approaches in cinematography (Yu. Lotman, Yu. Tsivian, B. Uspenskij, Yu. Martynenko), hermeneutic, and practice-oriented research methods. The study has shown that visualization of the imagination appears as a feature and the basis for the integrity of the image of the work. Everything

is perceived initially through the visualization of the image, capturing the surrounding phenomena with greater brightness than others. Visualization or mental representation is the ability of a brain to see objects in images, mentally “finish building” something that was not immediately remembered. This is a creative process. If the consequences of many creative acts are aimed at cognition and transformation of the surrounding world, then a person can activate his intentions only through visual imagination, which is his fundamental ability. The result of this is the imaginative structures created by the individual consciousness, which are subject to implementation in the cultural creativity of the individual.

Keywords: visual image, integrity, categories, scenography, cinematography, anthropology of art, psychology of perception, neurophysiology, synesthesia.

Cite: Baibekova, N., Khalykov, K., Singh, M. (2021). “Imaginative components of integrity in scenography and film design: phenomena, concepts and criteria”. *Central Asian Journal of Art Studies*, 6(1), 85–106. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.375>

Авторлар туралы мәлімет:**Сведения об авторах:****Authors' bio:**

Назира Абзалхановна Байбекова — сценография кафедрасының 2 курс магистранты, Т. К. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы (Алматы, Қазақстан)

Назира Абзалхановна Байбекова — магистрант 2-го курса кафедры сценографии Казахской национальной академии искусств им. Т. К. Жүргенова (Алматы, Казахстан)

Nazira A. Baibekova — 2nd year Master Student of Scenography Department at the T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)

ORCID ID: 0000-0003-3724-3252
email: nazir_bai@mail.ru

Қабыл Заманбекұлы Халықов — философия ғылымдарының докторы, Т. К. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясының профессоры, Халықаралық Конкорд академиясының мүшесі (Алматы, Қазақстан)

Қабыл Заманбекович Халықов — доктор философских наук, профессор Казахской национальной академии искусств им. Т. К. Жүргенова, член Международной академии Конкорд (Алматы, Казахстан)

Kabyl Z. Khalykov — Doctor of Philosophical Sciences, Professor at the T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts, PhD, Member of International Academy Concord (Almaty, Kazakhstan)

ORCID ID: 0000-0002-2515-6752
email: kabylkh@gmail.com

Манжит Сингх — сценография кафедрасының аға оқытушысы, Т. К. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы (Алматы, Қазақстан)

Манжит Сингх — старший преподаватель кафедры сценографии Казахской национальной академии искусств им. Т. К. Жүргенова (Алматы, Казахстан)

Manjeet Singh — Senior Lecturer of Scenography Department at the T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)

ORCID ID: 0000-0003-4270-8392
email: manjeet.saa@gmail.com

АРҚА КҮЙШІЛІК МЕКТЕБІНДЕГІ ОСПАН СҮЛЕЙМЕНОВТЫҢ ШЫҒАРМА- ШЫЛЫҒЫ

CSCSTI 18.41.09
UDC 781
DOI 10.47940/cajas.v6i1.302

Әнел Бекенова¹,
Нартай Бекмолдинов¹

¹ Т. Қ. Жүргенов атындағы Қазақ Ұлттық өнер академиясы
(Алматы, Қазақстан)

Аңдатпа. Қазақ халқы мұрасында музыка өнерінде үлкен орын алып, атадан балаға, ұстаздан шәкіртке, қолма-қол беріліп келе жатқан дәстүрлердің бірегейі – ән-күй дәстүрі. Осы ән-күй мектеп дәстүрінің бірі – Арқа күйшілік дәстүрі. Арқа күйшілік дәстүрінің шертпе күй өнеріндегі орнын, орындаушылық мәнерін ажыратып қарастырған еңбектің аздығы көпшілікке мәлім. Көптеген зерттеуші ғалымдардың еңбектерінде Арқа күйшілік мектебі Тәттімбет Қазанғапұлының шығармашылығымен шектеліп, өзге күйші домбырашылардың күйшілік қырлары тыс қалған. Осы мәселені бүгінгі күнде қарап талдау домбыра күй өнерінде өзекті мәселе. Арқа күйшілік дәстүрінің ерекшелігі бүгінгі күнде даму үстінде. Соның әуендігін, ырғақтығын, қағыстарын, орындаушылық мәнерін жеткізе қолдана білу – үлкен дәстүрдің құндылығын көрсетеді. Ол Ақмола өңірінің фортепианоға, ансамбльге, оркестрге, фольклорлық және халық аспаптарына түсірілген шығармаларда анық байқалады. Осы тұста Арқа өңірінің күй өнерін дамытып, шертпе күй дәстүрінің насихаттаушысы Оспан Сүлейменовтың шығармашылығы маңызды орын алады. Оның шығармашылығын талдап зерттеу арқылы біз Арқа күйшілік өнерінің бүгінгі күнге дейінгі даму кезеңдерін байқай аламыз. Балаларға күй үйретуде алдына жан салмай, үлкен еңбек атқарып, балалар музыка мектептерін ашқан күйші-композитор Сүлейменов Оспан Сүлейменовұлы осы мақаланың негізгі зерттеу көзі болады. Бүгінгі күнде автордың шығармашылығын аша отырып, Ақмола өңірінің Арқа күйшілік мектебі ішіндегі өзге қырларын байқаймыз.

Осы ғылыми-ізденістік жұмысты жүргізе отыра біз біраз жаңалық пен нәтижеге келдік: дәстүрлі оқыту әдісінің Ақмола өңірінде жоғалмай жалғасын табуында, Арқа күйшілік мектебінің қалыптасуында және күйшілердің шығармаларының насихатталуында. Осыған сүйене отыра бұл бағыт болашақта зерттеуші ғалымдарға, оқырман қауымға және де Арқа күйшілік мектебін зерттеушілерге қызықты әрі пайдалы ақпарат болады деп есептейміз.

Тірек сөздер: Арқа күйшілік өнері, дәстүрлі үйрету әдістері, шертпе күй дәстүрі, күй, ұстаз, халық шығармашылығы, домбыра мектебінің қалыптасуы, шәкірт, домбыра.

Дәйексөз үшін: Бекенова А. Д., Бекмолдинов Н. С. Арқа күйшілік мектебіндегі Оспан Сүлейменовтың шығармашылығы. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 107–119. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.302>

Кіріспе

Қазақстанның орталық аймағы саналатын Сарыарқа даласы ұлттық құндылықтарға аса бай. Қазақ музыкасының алтын ғасыры саналатын XIX ғасырда өткен сал-сері, классиктеріміз Біржан, Ақан, Үкілі Ыбырай, Балуан Шолақ, Әміре т. б. кәсіби әншілік өнердің негізін қаласа, Итаяқ, Ықылас, Сайдалы Сары Тоқа, Тәттімбет, Қыздарбектер Сарыарқадағы күйшілік өнерді қалыптастырған тұлғалар. Қазақ халқының тұрмыс-тіршілігі, тарихы мен мәдениеті туралы шетел ғалымдарының (саяхатшылардың) зерттеулері көбінесе этнографиялық бағытта жасалған. Қазақ музыкасы, оның ішіндегі аспаптық музыка туралы қазақ даласына келіп зерттеу жүргізген отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектерінен көреміз. П. В. Аравин (Аравин, 1970), В. В. Радлов (Радлов, 1993) т. б. шетелдік зерттеуші ғалымдардың еңбектерінде қазақ халқының этнографиясы, мәдениеті мен тарихы, аспаптық музыка өнерінің халқымыздың көшпелі тұрмысындағы дамуы мен басқа да айрықша ерекшеліктері ғылыми тұрғыда жүйелі зерттелген. Бұл тарихи зерттеулер өз кезегінде жалпы қазақ халқының, оның ішінде Сарыарқаны жайлаған жұрттың тарихи-мәдени ахуалы турасында көптеген тың мәліметтер беріп, XIX ғасырдағы қазақ даласындағы көшпелі мәдениеттің биік деңгейін көрсетті [1, 215 б.].

Қазақ — өзінің мұңын айтып жеткізетін, шерін тарқататын сан мың жылғы тарихын жадында сақтай алатын қобыз, домбыра секілді құдіретті аспаптарды дүниеге әкелген халық. Бұл екеуі де — көкірегі көмбеге толы халықтың мұңшылары. Осы құдіреттерді тудырып, оларға тіл бітірген ғажап өнер адамдары да қазақ халқынан шыққан [2, 6 б.]. «Қазақ нағыз, қазақ емес, Нағыз қазақ-домбыра» [3, 101 б.], — деп ақын Қадыр Мырза әлі жырлағандай халқымыз

үшін домбырамен егіз ұғым — күй. Күй десе елең етпейтін, қайсысы тыңдаса да қаны қызбайтын қазақ жоқ, қуанышта да, қайғыда да, қай жерде болсын әрқашан қазақпен бірге жасасқан — күй. Күйде ұлттық рух бар. Күй қазақтың өмір байлығы — құндылығы [4, 6 б.]. Қазақтың ұлы ақыны Абай: «Құлақтан кіріп бойды алар, Әсем ән мен тәтті күй», деп жырлағандай, қазақ халқының сан буыны Құрманғазы, Дәулеткерей, Дина, Мәмен, Есір, Байжігіт, Тәттімбет, Қазанғап, Сүгір, Тоқа, Абыл сияқты халқымыздың асыл өнерін ұстаған ұлы күйшілердің мол мұрасымен сусындап өсті.

Қаратау өңірін, Алтай-Тарбағатай, Орталық Қазақстан, Сыр өңірін қамтитын, саз әуенімен, әні мен иірімділігі жағынан байланысы бар шертпе күй дәстүрі қазақ музыкасында үлкен орын алады. Шертпе күй — жанрлық анықтама емес, соның бір ғана белгісі. Ол аймақтық-орындаушылық ерекшеліктерінен туатын музыкалық-образдық ұғымға жақын атау. Егер төкпе күйлер жылдам, күйкылжыта орындалса, шертпе күй үлгілері баяу, ұстамды, адам жанына терең әсер ететін шығармалар. Шертпе күйлердің дені бір дауысты болып, арагидік екі дауысқа да ұласып отырады [5, 349 б.] Шертпе күй атасы Тәттімбеттен бастау алып бүгінгі күнге дейін үзілмей, дәстүрін жоғалтпай жеткен күйшілік дәстүр сан-ғасырлық тәжірибесі мен құндылығы бар екендігін айқындайды. Бұл дәстүр ұстаздықта да, орындаушылықта да, композиторлықта да өз қасиетін жоғалтпаған. Тәттімбет күйлеріне тән Арқа дәстүрін көптеген кәсіби композиторлар өз шығармаларына арқау еткен. Бұл реттен Е. Брусиловский, А. Жұбанов, М. Төлебаев, Л. Хамиди, т. б. композиторлардың есімдерін атауға болады. Қарағанды қаласындағы музыка колледжі Тәттімбет есімімен аталып келеді. Тәттімбет күйлері — қазақ халқының аспаптық музыкасындағы ерекше құбылыс. Оның шығармаларынан көркемдік әлемінің жаңа қырлары

ашылып, домбыра аспабының жаңа мүмкіндіктері көрініс тапты. Шертпін тарту өнері шын мәніндегі үлкен мектепке айналды. Композитордың ізін қуған шертпе күй шеберлерінің туындылары соның айғағы [6, 156 б.].

Арқа күйшілік мектебінің өзге мектептерден ерекшелігі «Қосбасарлар» болып табылады. «Қырық буын қосбасар» деп аталатын күйлер легін толық бір жанр ретінде қарастыруға болады. Әрқайсысы әр түрлі жағдайда шыққан бұл күйлердің жартысынан көбі мұңды, зарға толы болып келеді. Кейбір қосбасарлар шығарған күйшінің атымен де аталып кеткен [7].

Арқа күйлерінің басқа шертпе мектептеріне қарағанда саздық құрылымы мен музыкалық күрделілігі жағынан анағұрлым дамығаны айқын көрініп тұрады. Алғаш арқа күйлеріне ғылыми баға беріп, ноталық жазбаларға түсуіне ықпал еткен — академик А. Жұбанов. Қазақ тарихында тұңғыш ұйымдасқан ұлт аспаптары оркестрінің репертуарына Тәттімбеттің «Қосбасар», «Сарыжайлау», «Сылқылдақ» күйлері енгізілді. Арқа күйлерін осы оркестр құрамына он төрт жасында келген талантты домбырашы - Рүстембек Омаров белсенді насихаттады, онымен бір ұжымда қызмет еткен Жаппас Қаламбаев пен Мағауия Хамзин де Арқа шертпесінің үзіліп қалмауына орасан еңбек еткенін айтуға тиіспіз [7]. Арқа мектебінің дамуына Қазақстанның халық әртісі Мағауия Хамзиннің көп еңбегі сіңді. Ол шертпенің жаңаша тартылу үлгісін жасады, ескі күйлердің жібін үзбей отырып, оның сахналық мәдениетінің дамуын жетілдірді, осы салада өз жанынан да көптеген әуезді шертпелер күйлер шығарды.

Арқа күйшілерінің шығармашылығын алғаш зерттеген — Уәли Бекенов, оның «Шертпе күй шеберлері», «Күй табиғаты» атты еңбектері аса құнды ғылыми — әдістемелік кітаптар. Күйші-зерттеушінің өзі де Арқа күйлерін

нақышына келтіріп тартатын дарынды шертпеші ретінде қазақтың есінде аты қалды. Тәттімбет күйлерінің жинағы 1988 жылы Ермұрат Үсеновтың құрастыруымен алғаш жарыққа шықты, 2005 жылы Айтжан Тоқтаған мен Мұрат Әбуғазының редакциясымен толықтырыла қайта басылып шықты. Тәттімбет күйлерін түгелдей Біләл Ысқақов жазып шықты. Бұл еңбекте Тәттімбет күйлерімен қатар оның мектебін құрайтын Арқа күйшілерінің бәрі бар. Арқа күйлерін таза меңгеру әркімнің қолынан келе бермейтін іс. Себебі, көп жылдар бойы шертпе күй насихатталмады, оны оқыту ісі жүйелі түрде жүргізілген емес, қазіргі музыка мектептерінен бастап консерватория, академияға дейінгі домбыра пәнінің оқытылу үлгісі шертпе күйді толық қамтымайды, негізгі бағыт төкпе күйдің дамуына бағдарланып отырғаны шын. Бірақ, соған қарамастан аға буын шертпе күйшілерден үлгі көрген дарынды күйші жастар өсіп келе жатыр, олар барынша түпнұсқаны меңгеруге талпынуда, бірақ, саусақ басу, қазақы қағыс дәстүріне тістері батпай жүргені шындық, оған балалайка мен орыс домрасының жаттығуларымен өскен жат машық кері әсерін тигізген деп білеміз [7].

Алматы қаласындағы Құрманғазы атындағы Ұлттық консерватория қабырғасында Тәттімбет атындағы шертпе күй мектебінің ашылуына ықпал еткен дарынды күйші-ұстаз — Біләл Ысқақов. Бұл мектеп шертпе мәдениетінің Отандық алтын қазығы, әр жыл сайын осы мектептен дәріс алған түлектер бұрыннан қалыптасып келе жатқан өнердің атын өшірмей, болашаққа жалғауда. Арқа мектебінің жалауын түсірмей жеткізген шебер күйшілер қатарында дарынды домбырашылар — Дәулетбек Садуақасов, Пазыл Тұтқабеков, Мұхаметжан Тілеуханов, Мейрам Ұлмағамбетов, Ахат Байбосынов, Жалғас Садуақасов, Оспан Сүлейменовтер. Біздің мақаламызға

арқау болып отырған Оспан Сүлейменов 1948 жылы 1 ақпанда Ақмола облысы, Целиноград ауданы, Жаңажол ауылында дүниеге келген. Жастайынан атасының баяндаған жыр-дастандарын бойына сіңіріп өскен Оспан Сүлейменұлы алғаш рет 12 жасында дүйім жұртқа күйшілігімен таныла білген. Ол мектеп қабырғасынан бастап домбырада шебер ойнаумен бірге өзі өлең жазып, ән де шығарған. Тіпті, 10-шы сыныпта оқып жүргенінде балалар кішкентай Оспанның жазған сценарийі бойынша дайындалған спектакльді мектеп сахнасына шығарған. Ол 10 сыныпта домбыра оркестрін ұйымдастырып, оған жетекшілік ете алатын дәрежеге жеткен. Жиналған ақпарат күйшінің жеке сұхбаттарынан, бұрын-соңды жарияланған газет-журналдардан алынды. «Менің қолымда домбыра емес, ән салатын жан сияқты» деп, өмірін өнермен өрнектеген «Құрмет белгісі» орденінің иегері, бірнеше жыр жинағының авторы, ҚР білім беру ісінің үздігі, танымал ұстаздарға берілетін «Б. Алтынсарин медалінің» иегері, сазгер-күйші, ұстаз Сүлейменов Оспан Сүлейменұлының Арқа күйшілік өнерінің дамуына қосқан үлесі зор. Ұстаздық жолы 1967 жылы ақпан айының 1-ші жұлдызында номері 4-ші қазақ орта мектебінен бастау алады. Өнерге деген сүйіспеншілігінің арқасында сол жылы Целиноград қаласындағы Сәкен Сейфуллин атындағы педагогикалық мұғалімдер институтының музыка факультетіне оқуға түседі. Алғаш күннен бастап төрт жыл бойына қазақ жастары арасындағы «Гүлдер» ұйымының «Өнер және мәдениет» бөлімінің жетекшісі болады. 1979 жылы Қорғалжын аудандық көркемөнерпаздардан құралған «Целинный» ансамблінің қатарында жүріп, Венгрия мемлекетінде өнер көрсетеді. Бұдан кейін аудандық «Дудар-ай» ансамблінің қалыптасуына үлкен үлес қосады. Осы аталған ансамбльмен Чехословакия мемлекетінде қазақ өнерін дүйім жұртшылыққа паш

етеді [13, б.б.]. Өнердің өрісін кеңейтетін білім екенін ерте түсінген ұлағатты ұстаз 1991 жылы 9 қыркүйекте Целиноград қаласының атқару комитеті халық депутаттары кеңесінің шешімімен алғаш мемлекеттік тілде білім беретін №4 қазақ музыка мектебін ашады. Сол уақыттағы Жоғарғы кеңес депутаты, Білім және ғылым министрі Шәмші Көпбайқызы бастаған ұлтжанды зиялылардың көмегімен 3 мұғалім сабақ беретін 27 балаға арналған қазақ музыка мектебі шаңырақ көтеріп, Оспан Сүлейменұлы сол мектептің тұңғыш директоры болып сайланады. Бұл мектеп сол жылы еліміздегі алғашқы қазақ музыка мектептерінің бірі еді.

Әдістер

Оспан Сүлейменовтың шығармашылығын зерттеу бағытында біз түрлі ғылыми әдістерді қолдандық. Оспан Сүлейменов туралы ақпараттар түрлі газет-журнал басылымдарында жарияланған, интернет сайттардан, белгілі күйшілерден, ұстаздардан ауызекі ақпарат ретінде жинадық. Осы ақпараттар көздерін жинап бір жүйеге келтіру кезінде біз Ақмола өңірінде еңбек етіп Арқа күй өнерін дамытуына үлкен үлес қосқан дәулескер күйші Оспан Сүлейменовтың бейнесін ашып, ұстаздық шеберлігімен оқыту әдіс-тәсілдерімен таныстық. Осы тұста: әңгімелесу, сауалнама жүргізу, еңбектерін сараптау әдістері пайдаланылды.

1. Бүгінгі күнде Арқа күйшілік мектеп ішіндегі Ақмола өңірінде қалыптасқан орындаушылық мектеп бар деп айтуға болады. Соңғы 50-60 жыл ішінде аспапқа, ансамбль және оркестрге жазылған шығармалар, ән-күйлерден, байқауға болады. Әуендік ерекшелігінен, қағыс түрлерінен, мотивтерден т.б. Бұны біз Оспан Сүлейменовтың өзінің, шәкірттерінің, белгілі Ақмола өңірі күйшілерінің шығармашылығымен танысқанда байқадық.

2. Ұстаздық қырын зерттеу кезінде Оспан Сүлейменовтың шәкірттері, ізбасарлары, арқа күй дәстүрін насихаттаушылары көптігі анық. Оның домбыра аспабында ойнауды үйретудің прогрессивті әдісімен таныстық. Ол кісі бүгінгі күнге дейін ұмыт болған дәстүрлі үйрету әдісін қолданып келеді және дәстүрлі үйрету бағытын насихаттайды.

Нәтижелер

Оспан Сүлейменұлы білгенінің бәрін өзгелерге үйретіп, талантты жастарды сол өнердің қыр-сырын меңгеруге баулуды мақсат тұтқан. Ол туралы жазылған мақалалар 1975 жылдан бастау алып, қазіргі уақытқа дейін жалғасып келеді. Жазушы Серік Қанапинның санауынша Оспан Сүлейменовке арналған мақалалар саны 350-ден асады. Өнер майталманы 50-ден астам шет мемлекеттер сахнасында қазақтың қара домбырасымен өнер көрсеткен. Соның ішінде Германия, Балтық елдері, Ресей қалалары, Франция, Чехословакия және Венгрия мемлекеттері. Франция еліне барған сапары жайында журналист Қарашаш Тоқсанбайға берген сұхбатынан: «Флегилез-Аувретз қаласының мэрі Пьер Баучет Қазақстан туралы да, біздің Елбасымызды да жақсы білетін адам болып шықты. Астанада өткен әлемдік діндер көшбасшыларының съезіне құлағын тігіп жүрген тұста жолықтық. Өте қарапайым адам екен. Үйінің төрінен біз үшін арнайы орын сайлап қойыпты. Көшелерге жарнамамыз ілініп, аяғымыз жерге тимеді. Тіпті басылымдарында суреттеріміз жарық көріп, телевидение арқылы өнерімізді кеңінен дәріптеп жатты. Мұндай сүйіспеншілікті бұрын-соңды көрмедік» деп француздардың қазақ мәдениетіне деген ілтипатын ерекше көңіл-күйде әңгімелеген күйші шетелде қазақ өнерін дәріптеу үшін көп еңбек етті [11, 6 б.].

Өткен ғасырдың 30-жылдарында Францияның астанасы Парижде алғаш

рет қазақша ән салып, қазақ елінің өнерін Еуропаға паш еткен Әміре Қашаубаев еді. Арада 60 жыл өткен соң аталмыш мемлекеттің Қлермон-Ферран қаласына аз күндік сапармен барып, алғаш рет қазақтың өнерін көрсеткен №2 балалар музыка мектебінің домбырашылар ансамблі [16, 6 б.].

Қазақ елінің жүрегі Астанадағы №2 балалар музыка мектебін білмейтін тұрғынды кездестіре алмайсыз. Бәрі де біледі, оны мақтан тұтады. Бір ғажабы өнер ордасының оқушылары соңғы жылдары конкурстар мен фестивальдарға қатысу үшін алыстағы шет мемлекеттеріне 26 рет сапар шегіп, қазақ музыкасын насихаттап келеді. Осындай толағай табыстардың негізін қалап, өнерлі балаларды тәрбиелеп жатқан мектеп мұғалімдері екені белгілі. Ұжымды бірнеше жылдар бойы қазақ өнерінің жанашыры Оспан Сүлейменов басқарды [15, 3 б.]. Оспан Сүлейменұлы – сазгер, бірнеше әндер мен күйлердің авторы. Соның ішінде өзі шығарған шертпе күйі – «Аналарға тағзым». Оған қоса «Наурыз самалы» және «Көктем шуағы» күйлері мен «Қазағымның дәстүрі», «Алтын ұям-мектебім», «Жастарға тілек», «Артымда өлең-жырым қалардағы» сынды әндері бар. 1967 жылдан бастап Оспан Сүлейменов бірнеше Республикалық конкурстардың лауреаты, танымал шебер домбырашы. Бірақ, өзі атап өткендей, ол үшін үкіметтің дипломдары, ордендері мен медальдары, қазылар алқасының мақтауы және тіпті мақтаулы пікірлер емес, көрермендердің тануы мен сүйіспеншілігі маңызды. Ол өзін қазақ халық аспаптары ансамблінің жетекшісі және құрамында 100-ден асатын оркестрдің дирижері ретінде сынап көрді. Бірақ ол өзінің жолын домбырамен жалғауды жөн санаған. Оның концертіне келген әр көрермен Күй атасы – Құрманғазының күйлерінен бастап, Оспан Сүлейменұлының өз жанынан шыққан күйлеріне дейін тыңдайды.

Оспан Сүлейменұлының ұстаздары мен шәкірттеріне тоқталар болсақ, күйшінің алғашқы ұстаздарының бірі өзінің туған ауылы Жаңажолдың құрмет тұтар азаматы – Майдан Базарұлы. «Ол кісі нағыз сегіз қырлы бір сырлы жан, ауылымызға жас маман ретінде келіп, оқушылар сарайы атқаратын жұмыстың бәрін өзі атқарды. Шағын ғана ауыл өнерпаздарын домбыра оркестрімен Республика деңгейіне көтерген беделді азамат» – деп еске алады күйші. Поэзия мен проза саласын меңгеруіне үлес қосқан мектеп директоры және қазақ тілі маманы Бәтеш Шомова, ал тарих пен саясатқа баулыған ұстаздар Қазали Мәуленұлы мен Иляль Аманжолұлы. Ал облыс орталығы Ақмолада 9 сыныптан бастап өнерге оның ішінде домбыраға баулыған Сайлау Боранбайұлы және Жамбыл атындағы орта мектепте ән-күй мұғалімі Жұмағали Қыздарбеков атты ұстаз.

Оспан Сүлейменов мұғалімдерді қазіргі білім беру жүйесіндегідей 14 санатқа емес, төрт санатқа бөледі:

1. Ұстаз
2. Ұлағатты ұстаз
3. Ұстаздардың ұстазы
4. Ұстаз-ғалым

Ол өзін ұстаздардың ұстазы санатына жатқызады. Оспан Сүлейменұлының ауыз толтырып айтар талантты шәкірттерінің бірі Жүргенов атындағы академияның профессоры, композитор, Қорғалжын ауданының мақтанышы Қайырғазы Төленов, Нұр-Сұлтан қаласы Қазақ ұлттық өнер университетінің аға оқытушысы, күйші Айгүл Сағатова, Нұр-Сұлтан қаласы филармониясының ұлт аспаптар оркестрінің жетекші домбырашылары Венера Хамитова, Гүлзада Темешбекова және Ләззат Темірбекова, Қорғалжын аудандық музыка мектебінің директоры Марат Әлімжанов, ағайынды Айкешовалар мен Сайдалиналар, Дәмелі Жүнісова, Айман Шайхина, Бибігүл Армияқызы, айтыскер ақындар Мейіржан Әлібеков,

Сырым Әуезхан, Таңнұр Әлбосын. Оспан Сүлейменұлының «Егемен Қазақстан» газетіне берген жазбасынан:

«Мен «Егемен Қазақстан» газетінің тұрақты оқырманымын. Күндегі санын қалт жібермей қарап отырамын. Елде не жаңалық болып жатыр, Елбасы не деді деген мәселе мен үшін өте маңызды. Бұл жолы да газетті ала салысымен Елбасының «Астана – Қазақстанның ұлы дәуірі және стратегиялық векторы» деген көлемді мақаласы көзіме оттай басылды. Күннен күнге құлпырып келе жатқан Астанамыз туралы айтылған әрбір сөз, әрбір мәлімет адамға қаншалықты қуаныш сыйлайды десеңізші! Өйткені, осында туыпөскен біздер Астананың байырғы келбетін де білеміз. Ол кездегі жұпыны қала мен он бес жылдан соң мүлде басқа кейіпке енген Астананы салыстыруға мүлде болмайтынын да парықтаймыз. Аллаға шүкір, егеменді ел болғалы біздің мемлекет тек алға ұмтылуда, басшымыз өзге дамыған елдермен терезені теңестіру үшін жанығып жұмыс істеуде. Оның бір үлкен көрсеткіші – Астана қаласы. Әлі есімде, астана Ақмолаға ауысады деген хабарды ести сала қуаныштан кеудемді ән кернеген. Содан 1997 жылы «Арайлы менің астанам» деген ән өмірге келді. Әнін де, сөзін де өзім жаздым. Ал, 1998 жылы ресми түрде астана титулын алғанда ел ордасы туралы алғашқы сирек өндердің қатарында менің өнім де орындалды. №2-ші балалар музыка мектебі егемендікпен құрдас ашылған көптеген білім ордаларының бірі болғанымен, осы уақыт аралығында жеткен жетістігімізді аз ғана сөзбен айтып беру мүмкін емес. Біздің музыка мектебінің балдырғандары тек соңғы бес жылдың ішінде әлемнің 30 мемлекетіне барып өнер көрсетіпті. Түрлі фестивальдерге қатысып, жеңімпаз атанды. Мұның барлығы алдымен егемендіктің арқасы екенін мақтан тұтамыз. Екіншіден, ел ордасы Астана қаласында тұруымыз да көп нәрсеге

қол жеткізуге мүмкіндік береді. Біздің мектепте жүздеген талантты балалар білім алуда. Олар да осы Астанамен бірге өсіп, жетіліп келе жатқан балдырғандар және әлемнің көптеген елдеріне өз өнерлерімен қазақтың кім екенін, ел ордасы Астана қаласын танытуға үлес қосып жүр. Келешекте де біз Астананы әлем жұртшылығына паш етуге жұмыс істей беретін боламыз. Қала тек әсем ғимараттарымен емес, талантты, өнерлі адамдарымен де көрікті екенін дәлелдеу басты мақсатымыз» [9, 2 б.].

Пікірталас

Ел астанасының төрінде орналасқан өнер ордасы №1 Балалар музыка мектебі — Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің төл құрдасы. Осы өнер шаңырағының шығармашылық және ғылыми өсу жолы Астаналық балалар мен жасөспірімдердің музыкалық, эстетикалық дамуын қалыптастыруда, бос уақытын мазмұнды ұйымдастыруына жағдай жасайда, шығармашыл, еңбекқор, ұлтжанды, ішкі жан дүниесі бай, патриот тұлға тәрбиелеуде атқаратын ролі зор. Көп жылдар бойы жұмыс барысында кездескен кемшіліктер мен қиыншылықтарға мойымай мектеп тағдырымен біте қайнасқан педагогтар ұжымы мен оқушылардың қол жеткізген жетістіктері мен келешектегі орындалатын жұмыстары, қалалық көлемдегі мәдени іс-шараларды өткізу, сапалы музыкалық білім беру, музыка арқылы отансүйгіштікке тәрбиелеу, түрлі бағытта шығармашылық байқаулар ұйымдастырудың тәрбиелік мәнінің құндылығын білдіретін дәлел — бұл жоғары нәтиже. Баланы заманына қарай икемдеп, өз заманының озық өнегесін оның санасына сіңіре білу, ұлттық салт-дәстүрді қастерлеп, құрметтеуге үйрету, патриоттық, шығармашылық бағытта жан - жақты дамыту, ұлттық өнерге баулу біздің мектебіміздің атқаратын қызметтерінің басым бағыттары.

1991 жылы 9 қыркүйекте Целиноград қаласының атқару комитеті халық депутаттары кеңесінің шешімімен алғаш мемлекеттік тілде білім беретін №4 қазақ музыка мектебі ашылды. Мектеп директоры Сүлейменов Оспан Сүлейменұлы тағайындалған [8].

Қорытынды

Қорытындылай келе, Арқа күйшілік мектебі толық зерттелмеді дегенмен де, Оспан Сүлейменов сынды күйші-композиторлардың қолдауымен біз сияқты жас ұрпақ, аға буыннан үлгі алып, бастаған істі жалғастырмақпыз. Арқа күйшілік мектебі бұл күнде өз биігіне шығып, бір күй отауы болып отырған игі мұрамыз, оны жалғастырушы ұрпақтың үзілмеуі - Арқа күйшілігінің көркемдігін, сазының шалқарлығын көрсетеді. Сондай көркем Арқа күйшілік мектепбінің жалғаушысы, өнерпаз шәкірттердің берік ұстазы әрі ұстасы Оспан Сүлейменовтың өнегеге толы өмірін бір мақалада айтып шығу мүмкін емес. Ол ел арасындағы құрметке өзінің бай әрі саликалы мінезімен, құдай берген өнерімен қол жеткізуде [10, 1 б.].

Оспан Сүлейменов — жан-жағына нұрын төгіп тұратын биязы, салмақты, сабырлы жан. Ол жайындағы кез келген пікірлер осылай басталған болар еді. Өз ортасына беделді, рухани бай азамат. Замандастары Оспан Сүлейменовты асқар тауға теңейді, — «Осекеңнің жүрген жері береке. Қашан да қазақ өнері десе жаны қалмай жүреді. Оны тек асқақ Алатау, биіктікке теңесек болады». Осы уақытқа дейін артына қарап, еш қамыққан кезі болмапты. «Қиыншылықты көрсем де, қазіргі ел Тәуелсіздігінің қасында түк емес» дейді. Және де: «Менің басты мақсатым — қазағымның өнерін насихаттау. Ұрпақ санасына сіңіру. Ақмоланың төрінде отырып, мұндай жанашырлық танытпасақ ер азаматтығымызға сын болар еді» дейді. «Болашақтың өзін

зеңбірекпен атпауы үшін, өткенге тапанша кезенбеудің» керемет үлгісіндей. Оның өнер жолы, өмір сүру қағидалары өзгеге өнеге боларлықтай [12, 8 б.].

Ұстаздықтың тізгінін ұлтжандылықпен көгендеп алған Оспан Сүлейменовтың табиғаты осындай. Оның өмірдегі болмысын айтқанда қандай жақсы теңеулерді жаудырсаң да артық емес.

Өйткені ол шынымен — асқақ Алатау. Ал Алатауға бәрі де жарасымды. «Таза мінсіз асыл тас — су түбінде жатпайды» демекші ел ағасы Оспан қажы Сүлейменовтың тағылымы мен өнерлік шеберлігі жастар үшін таусылмайтын қазына. Бақ-дәулеттің басты жетістігі де сонда жатыр.

Авторлардың үлесі

Ә. Д. Бекенова – материалдар жинау, ғылыми және әдістемелік әдебиеттерге шолу жасап, мақала дайындады.

Н. С. Бекмолдинов – зерттеу мәселесін қарастыру; зерттеу қорытындыларын қалыптастыру; ғылыми мақаланы пысықтау; дереккөздер тізімін талдау жасады.

Вклад авторов

А. Д. Бекенова – сбор материалов; обзор научной и методической литературы; подготовка статьи.

Н. С. Бекмолдинов – постановка проблемы и формирование выводов исследования; доработка научной статьи; анализ использованных источников.

Contribution of authors

A. D. Bekenova – collection of materials, review of scientific and methodological literature; preparation of the article.

N. S. Bekmoldinov – statement of the research problem; formation of the research conclusions; revision of the scientific article; analysis of the list of references.

Дереккөздер тізімі

1. Оңғарұлы, А. Қазына. Т. 1. – Нұр-Сұлтан: Ұлттық музей, 2020. – 215 б.
2. Жолдасбеков, М. Он ғасырлық музыкалық шежіреміз // Егемен Қазақстан. – 2010. – 26 ақпан. – 8 б.
3. Мырзалиев, Қ. Көп томдық. Т. 5. – Алматы: Жазушы, 2001. – 231 б.
4. Сахарбаева, К. Қазақ күйшілік мектептерінің қалыптасуы // Saryn art and science journal. – 2017. – № 2 (15). – 6 –17 б.
5. Қоңыратбай, Т. Әлемдік өнертану. Үш томдық. Музыка өнері. Т. 3. – Алматы: Өлке, 2009. – 480 б.
6. Қоңыратбай, Т. Қазақ музыкасының тарихы. Педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттеріне арналған оқулық. – Алматы: Дәуір, 2011. – 204 б.
7. Арқа күйшілік мектебі. Жаңғали ұстаздың еңбегінен дәм татыңыздар! Мектеп тарихы. – URL: <https://kzref.org/jafali-stazdi-ebeginen-dem-tatiizdar.html?page=2> (Өтініш берілген күн: 24.12.2020)
8. Мектеп тарихы – МҚКК «№1 Балалар музыка мектебі». – URL: <https://dmsh1-astana.kz/o-shkole/9-istoriya-shkoly> (Өтініш берілген күн: 23.11.2017).
9. Сүлейменов, О. Елорданы әлемге паш етеміз // Егемен Қазақстан. – 2013. – 11 шілде. – 8 б.
10. Түгелбаев, Ж. Қазақ өнерінің тарланбозы // Есіл-Нұра. – 2018. – 2 қараша. – 4 б.
11. Тоқсанбай, К. Қазақтың күйіне француздар ұйыды // Егемен Қазақстан. – 2009. – 22 июль. – 8 б.
12. Рахман, Г. Ұстаздардың ұстасы // Астана ақшамы. – №64. – 9 маусым. – 8 б.
13. Қайратұлы, Б. Үміт жетегіндегі адам // Астана хабары. – 2008. – 8 б.
14. Жидекова, К. «В моих руках как будто не домбра, сама душа которая поет...» // Вечерняя Астана. – 2001. – 13 қыркүйек. – 8 б.
15. Қаршыға, Сайлаукүл Сламбекқызы. Ұлағатты ұстаз, ақын, сазгер, күйші Оспан Сүлейменұлымен шығармашылық кездесу // Балалар шығармашылығы. – Астана. – 2011. – № 2. – Б. 3–26.
16. Санабекқызы, А. «Эйфель» елеңдеген күн // Астана хабары. – 2008. – 29 қаңтар. – 6 б.

References

1. Ongaruly, A. *Kazyna* [Treasure], Nur-Sultan: Ulttyk Muzei, T. 1., 2020, 215 p. (In Kazakh)
2. Joldasbekov, M. “On gasyrlyq muzykalyk shejiremiz” [A ten-century musical chronicle], *Egemen Kazakhstan*. 2010, February 26, 8 p. (In Kazakh)
3. Myrzaliev, Q. *Kop tomdyk* [Multi-volume]. Almaty: Qazygurt Publ., 2001, Vol. 5, 231 p. (In Kazakh)
4. Sakharbaeva, K. “Kazak kuyshilik mektepterinin kalyptasuy” [Formation of Kazakh kuishi schools], *Saryn art and science journal*. 2017, 2 (15), pp. 6–17. (In Kazakh)
5. Konyratbay T. *Alemdik onertanu. Ush tomdyk / T. 3. Muzyka oneri* [World art history. Three volumes. Vol. 3: The art of music.]. Almaty: Olke Publ., 2009, 480 p. (In Kazakh)
6. Konyratbay T. *Kazak muzykasynyn tarikhy. Pedagogikalyk jogary oku oryndarynyn studentterine arnagan okulyk* [History of Kazakh music. Textbook for students of pedagogical universities]. Almaty: Dauir Publ., 2011, 204 p. (In Kazakh)
7. Arka kuishilik mektebi. *Zhangali ustazdyn enbeginen dam tatynyzdar! Mektep tarikhy* [Arkin dombra school of performance. Pay attention to the school of pedagogue Zhangali! School of History]. – URL: <https://kzref.org/jafali-stazdi-ebeginen-dem-tatiiizdar.html?page=2> (date of access: 24.12.2020). (In Kazakh)
8. *Mektep tarikhy – MKKK “№1 Balalar muzyka mektebi”* [School history – SME “Children’s Music School №1”]. – URL: <https://dmsh1-astana.kz/o-shkole/9-istoriya-shkoly> (date of access: 23.11.2017). (In Kazakh)
9. Suleimenov, O. *Elordany әлемге pash etemiz* [Let the world know the capital]. *Egemen Kazakhstan*. 2013, July 11, 8 p. (In Kazakh)
10. Tugelbaev, J. *Kazak onerinin tarlanbozy* [Tarlanboz of Kazakh art]. *Esil-Nura*, 2018, November 2, 4 p. (In Kazakh)
11. Toksanbay K. “Kazaktyn kuyine frantsuzdar uyidy” [Kazakh folk songs performed by French], *Egemen Kazakhstan*, 2009, July 22, 8 p. (In Kazakh)
12. Rahman, G. “Ustazdardyn ustasy” [Teacher of teachers], *Astana aqshamy*. No. 64, June 9, 8 p. (In Kazakh)
13. Kairatuly, B. “Umit jetegindegi adam” [A man of hope], *Astana habary*. 2008, 8 p. (In Kazakh)
14. Jidekova, K. “V moi kh rukakh kak budto ne dombra, sama dusha kotoraya poet...” [In my hands is not a dombra but as if the soul itself that sings...], *Vechernyaya Astana*. 2001, September 13, 8 p. (In Russian)
15. Karshyga, Saylaukul *Slambekkyzy*. *Ulagatty ustaz akyn, sazger, kyuyshi Ospan Suleymenulymen shygarmashylyk kezdecu* [Creative meeting with the great teacher, poet, composer, kuishi Ospan Suleimenuly], *“Balalar shygarmashylygy” zhurnaly*. Astana, 2011, No. 2, pp. 3–26. (In Kazakh)
16. Sanabekkyzy, A. “Efel” elendegen kun [The day the “Eiffel” sang], *Astana habary*. 2008, January 29, 6 p. (In Kazakh)

Анель Бекенова, Нартай Бекмолдинов

Казахская национальная академия искусств им. Т. К. Жургенова
(Алматы, Казахстан)

ТВОРЧЕСТВО ОСПАНА СУЛЕЙМЕНОВА В АРКИНСКОЙ ДОМБРОВОЙ ШКОЛЕ

Аннотация. Большинство из важнейших традиций в наследии казахского народа, передаваемых от отца к сыну, от учителя к ученику – традиции песни-кюя. Одна из традиций этой музыкальной школы – традиция Арка кюйши.

Материалов по исследованию Аркинской домбровой школы немного. В трудах отечественных ученых-исследователей Аркинская домбровая школа ограничилась изучением творчества Таттимбета Казангапулы. Поэтому рассмотрение и анализирование данного вопроса актуально в искусстве домбрового кюя. Хорошо известно, что отсутствуют работы, которые отличают традицию Арка в искусстве домбровой школы. Своеобразная Аркинская домбровая школа развивается. Умение передать и использовать свою мелодию, ритм, стиль исполнения показывает ценность великой традиции. Это отчетливо прослеживается в работе кюйши, в фортепианном сопровождении, в сочинениях для ансамбля, оркестра народных инструментов. Основным источником исследования в этой статье будет творчество Оспана Сулейменова, композитора-кюйши, который много работал над развитием Аркинской домбровой школы и обучением детей, открывал детские музыкальные школы. Благодаря его творчеству мы сможем увидеть этапы развития Аркинской школы.

Сегодня, изучая работы автора, мы замечаем неповторимость музыкального наследия Акмолинской области, знакомимся с биографиями и творчеством многих местных кюйши и видим, что Аркинская домбровая школа еще недостаточно изучена. Во время написания статьи мы ознакомились со многими работами о школе Арка, взяли интервью у автора, собрали информацию из газет и журналов и систематизировали ее. Вниманию читателей будет представлена информация о жизни и творчестве Оспана Сулейменова. Проведя эту исследовательскую работу, мы пришли к ряду нововведений и результатов: продолжение традиционных методов обучения в Акмолинской области, формирование Аркинской домбровой школы и популяризация произведений кюйши. Исходя из этого, мы полагаем, что данная информация будет интересной и полезной для читателей, а также для будущих исследователей Аркинской домбровой школы.

Ключевые слова: Аркинское домбровое искусство, традиционные методы обучения, традиция шертпе кюя, кюй, учитель, народное искусство, формирование школы домбры, ученик, домбра.

Для цитирования: Бекенова, А. Д., Бекмолдинов, Н. С. Творчество Оспана Сулейменова в Аркинской домбровой школе. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 107–119. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.302>

Anel Bekenova, Nartay Bekmoldinov

T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts
(Almaty, Kazakhstan)

CREATIVITY OF OSPAN SULEIMENOV IN THE ARKA DOMBRA SCHOOL

Abstract. The tradition of music is one of the most important traditions in the heritage of the Kazakh people, passed down from father to son, from teacher to student, is the tradition of the song-kyui. One of the traditions of this school of music is the Arka kyuishi tradition. It is well known that there are no works that distinguish the Arka tradition in the art of the dombra school. As you know, there are few materials on the Arka dombra school. In the works of domestic scientists and researchers, the Arka Dombra school was limited to the work of Tattimbet Kazangapuly. Therefore, the consideration and analysis of this issue is relevant in the art of dombra kui. The unique Arka dombra school is being developed today. The ability to convey and use its melody, rhythm, style of performance – shows the value of a great tradition. This can be clearly seen in the work of kuishi, piano accompaniment, compositions for ensemble, orchestra, authentic and folk instruments. The main source of research in this article is Ospan Suleimenov, a kuishi composer who worked a lot on the development of the Arka dombra school and teaching children, opened children music schools. The main source of research in this article will be the work of Ospan Suleimenov, a kuishi composer who worked a lot on the development of the Arka dombra school and the education of children, opened children’s music schools. Thanks to his work, we will be able to see the stages of development of the Arka school. Today, revealing the works of the composer, we notice the uniqueness of the Akmola region. We get acquainted with the biographies and works of many local kuishi and see that there is an unknown school here. While writing the article, we got acquainted with many works about the Arka school, interviewed the composer, collected information from newspapers and magazines and systematized it. Information about the life and work of Ospan Suleimenov will be presented. Having carried out this research work, we came to a number of innovations and results: the continuation of traditional teaching methods in the Akmola region, the formation of the Arka school and the popularization of kuishi works. Based on this, we believe that this area will be interesting and useful information for future researchers, readers and scholars of the Arka dombra school.

Keywords: Arka dombra art, traditional teaching methods, tradition of shertpe kyui, kyui, teacher, folk art, formation of dombra school, student, dombra.

Cite: Bekenova, A., Bektmoldinov, N. (2021). “Creativity of Ospan Suleimenov in the Arka dombra school”. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 107–119. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.302>

Авторлар туралы мәлімет:

Әнел Думанқызы Бекенова —
Т. Қ. Жүргенов атындағы
Қазақ ұлттық өнер
академиясының дәстүрлі
музыка өнері кафедрасының
I курс магистранты
(Алматы, Қазақстан)

**Нартай Сағымбекулы
Бекмолдин** — Т. Қ. Жүргенов
атындағы Қазақ ұлттық өнер
академиясының дәстүрлі
музыка өнері кафедрасының аға
оқытушысы (Алматы, Қазақстан)

Сведения об авторах:

Анель Думанқызы Бекенова —
магистрант I-го курса кафедры
традиционного музыкального
искусства Казахской
национальной академии
искусств им. Т. К. Жүргенова
(Алматы, Казахстан)

ORCID ID: 0000-0002-4692-4482
email: b.annelya@bk.ru

**Нартай Сағымбекулы
Бекмолдин** — старший
преподаватель кафедры
традиционного музыкального
искусства Казахской
национальной академии искусств
имени Т. К. Жүргенова
(Алматы, Казахстан)

ORCID ID: 0000-0002-4877-3702
email: nartaybekmoldinov@hotmail.com

Authors' bio:

Anel D. Bekenova — 1st year
Masters Student, Department
of Traditional music art at the
T. K. Zhurgenov Kazakh National
Academy of Arts
(Almaty, Kazakhstan)

Nartay S. Bekmoldinov —
Senior Lecturer, Department
of Traditional Music Art at the
T. K. Zhurgenov Kazakh National
Academy of Arts
(Almaty, Kazakhstan)

“EXCEPTIONAL” HEROES IN INCLUSIVE FILM OF KAZAKHSTAN

CSCSTI 18.67.27
UDC 778.534.9
DOI 10.47940/cajas.v6i1.364

Akmaral Kassymkhanova¹,
Vladimir Popov¹,
Baubek Nogerbek¹

¹ T. K. Zhurgenov Kazakh national academy of Arts
(Almaty, Kazakhstan)

Abstract. The theme of integrating people with special needs into society is extremely relevant both for the entire civilized world and for our country in particular. The introduction refers to the signing by the Republic of Kazakhstan of the Convention on the Rights of People with Disabilities at the UN headquarters. However, today there is no full-fledged integration of people with disabilities into society. As it is known, cinematography is a modern herald of value orientations, it has educational functions, and also endows a viewer with ability to see beauty in everything. However, domestic science has not yet investigated the image of an “exceptional” hero in cinema, which is a person with a disability. Therefore, the purpose of this article is to provide scientific coverage of inclusive cinema in Kazakhstan and the image of an “exceptional” hero. The study used theoretical methods such as bibliographic, descriptive, analytical, systematic, chronological and statistical. The results examine the impact of inclusive cinema on the transformation of public opinion, as well as instilling humanity in society. The discussion contains official data on shooting of 248 feature films for the period of independence of the Republic of Kazakhstan of which only 17 are devoted to the theme of disability. The article shows the dynamics of the creation of films about disability in the Republic of Kazakhstan, highlights modern inclusive cinema in Kazakhstan on the example of the films “To be or not to be” (2014) and “The girl and the sea” (2017) directed by Aziz Zairov and Mukhamed Mamyrbekov. In conclusion, it is suggested that inclusive cinema can serve as a “beacon” of value orientations for society and a guide in understanding and accepting citizens with disabilities. It also proposes a forecast of development of the trend of creating pictures about people with disabilities.

Keywords: inclusive cinema, a person with disabilities, an “exceptional” hero, integration, humanity, value orientations.

Cite: Kassymkhanova, A., Popov, V, Nogerbek, B. (2021). “Exceptional heroes in inclusive film of Kazakhstan”. *Central Asian Journal of Art Studies*, 6(1), 120–133. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.364>

Introduction

It is known, that on December 11, 2008, the Republic of Kazakhstan signed

the Convention on the Rights of People with Disabilities at the UN headquarters, according to which the country undertakes to take the necessary measures in provision

of the rights of people with disabilities to justice, health care, work, education and mobility [1, p. 38]. Certainly, a number of tasks are being carried out by the country these days. However, there is still no full-fledged social rehabilitation and integration of people with disabilities into our society. Consequently, this article aims to illuminate in scientific circles phenomenon of inclusive cinema in domestic cinematography, in particular an image of an “exceptional” hero. The authors set the following tasks: to analyze the dynamics of the creation of films dedicated to the theme of disability in the cinema art of sovereign Kazakhstan; to study the film works “To be or not to be” (2014), “The girl and the sea” (2017) directed by Aziz Zairov and Mukhamed Mamyrbekov; to reveal the meaning of inclusive cinema for cinematography and society.

In the article were applied such scientific theoretical methods as descriptive, analytical, systematic, chronological, bibliographic and statistical. According to data for 2020, more than 705 thousand citizens with disabilities live in Kazakhstan and they are disadvantaged, limited in a full life because of underdeveloped infrastructure and rejection of society [2]. The integration of people with disabilities into society, as a rule, affects all spheres of public life, a sphere of culture and education in particular. In the world cinematography many outstanding films have been dedicated to people with disabilities, while in our young country social films about people with disabilities are rare and only a few directors create them. In America and Europe, people with disabilities are full representatives of their countries along with healthy residents, society accepts them, and developed infrastructure allows them to live a decent life. In our country, the average healthy people have no idea what kind of life their fellow citizens with limited life activities lead. For this reason, the theme of inclusive cinema is extremely relevant in solving the

tasks set by the government, since in modern times cinema is one of the main translators of value orientations of society. According to a Russian film critic S. N. Penzin, works of screen art form a worldview, patriotism, moral and aesthetic education of both adult contingent and modern youth [3, pp. 6–7]. Social and inclusive cinema has a similar potential: it promotes spiritual growth and self-awareness, broadening horizons and developing empathy. According to a director Aziz Zairov, social films enrich a viewer, open his eyes and heart, contribute to emergence of deep thoughts about what is happening around and, above all, inside a person himself [4].

Methods

The theme of disability in the world cinematography has been widely disclosed and studied since the 1960s, when the European Social Charter was adopted (the first international treaty that contained specific provisions on the rights of people with disabilities) [5]. In the field of cinematography of the United States and Europe an impressive number of scientific works have been written about a hero with a disability and transformation of social attitude towards him in different historical periods: starting from a stigma of a social outcast, a “freak” and a parasite in the period before the First World War, after the war – a respectful and sympathetic attitude towards hero-veterans, and, finally, only in the 1970s due to the Declaration on the Rights of People with Disabilities, films appeared which began to display disability in a positive manner [6, p. 109, p. 145, p. 223]. While in the domestic scientific community the theme of disability in cinematography has not yet been disclosed, therefore material for writing this article was taken mainly from media sources of Kazakhstan: interviews with directors, data for statistics, etc. In the article were applied such scientific theoretical methods

as descriptive, analytical, systematic, chronological, bibliographic and statistical. Descriptive and analytical methods were used in the coverage of inclusive films from the “Endless Possibilities” trilogy by directors Aziz Zairov and Mukhamed Mamyrbekov. A statistical method of research was applied to provide a structure on the number of films about disability made in independent Kazakhstan. And finally, systematic and chronological scientific methods were used in the search and collection of domestic films about people with disabilities.

Results

As it was already mentioned, in scientific community of Kazakhstan the theme of disability in cinematography has not yet been disclosed. According to officially published data, during the period from 1991 to 2020, 248 feature films were shot in sovereign Kazakhstan of which only 17 were devoted to the theme of disability [7, 8]. And only three out of 17 films feature people with disabilities as the main and “exceptional” heroes (“To be or not to be”, 2014; “The girl and the sea”, 2017 and “Children of the Sun”, 2019). So films devoted to illumination of people with disability are represented by single films according to *Figure 1*.

Kazakhstan from 1991 to 2020 in percentage, demonstrating that films featuring people with disabilities make up only 5%, and films about “exceptional” heroes, where the main character is a person with disabilities or even less – only 1%. The dynamics of creation of films about people with disabilities during the period of independence of Kazakhstan clearly demonstrates a small, but still stable growth in production of these pictures from year to year. This trend in Kazakhstan is confirmed by the global international movement to increase public attention to the issue of disability, including the new 2020 requirements for the mandatory representation of a hero with a disability in films nominated for Oscar.

The list of Kazakh films where people with disabilities and “exceptional” heroes are presented for the period of independence of the Republic of Kazakhstan in chronological order, indicating a category of disability of a hero is presented below:

1. “Goner” (Zhansebil), 1991 (deprivation of limbs);
2. “Aiganym”, 1991 (deprivation of speech);
3. “I don’t want to say goodbye”, 1992 (loss of speech);
4. “Wild East”, 1993 (dwarfs);
5. “Farah, the true story of angels”, 1999 (cerebral palsy);

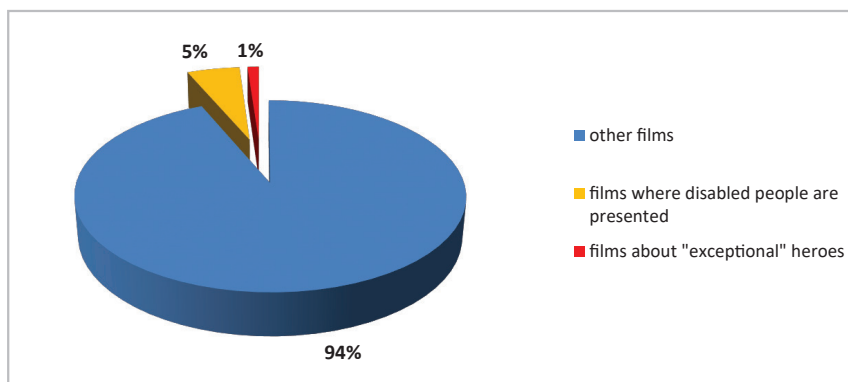

Figure 1. The structure of the created feature films of Kazakhstan for the period from 1991 to 2020 (%).

Figure 1 shows the structure of feature films created during the period of independence of the Republic of

6. “Leila’s Prayer”, 2002 (deprivation of legs);
7. “Return to A”, 2011 (deprivation of a leg);

8. “Lessons of Harmony”, 2013 (latent personality disorder);
9. “The story of an old woman”, 2013 (paralysis);
10. “To be or not to be”, 2014 (cerebral palsy);
11. “Aigerim”, 2015 (paralysis, loss of vision);
12. “Bopem”, 2015 (fatal disease);
13. “Blind Love”, 2017 (loss of vision);
14. “Call to Father”, 2017 (impaired mental function);
15. “Light”, 2017 (loss of hearing);
16. “Girl and the Sea”, 2017 (cerebral palsy);
17. “Children of the Sun”, 2019 (autism, Down syndrome).

Figure 2 demonstrates the dynamics of creation of films devoted to the theme of disability during the period of independence of the Republic of Kazakhstan. It depicts a tendency towards a slight increase in production of these films which is confirmed by the red trend line with the approximation reliability value $R^2 = 0.1545$.

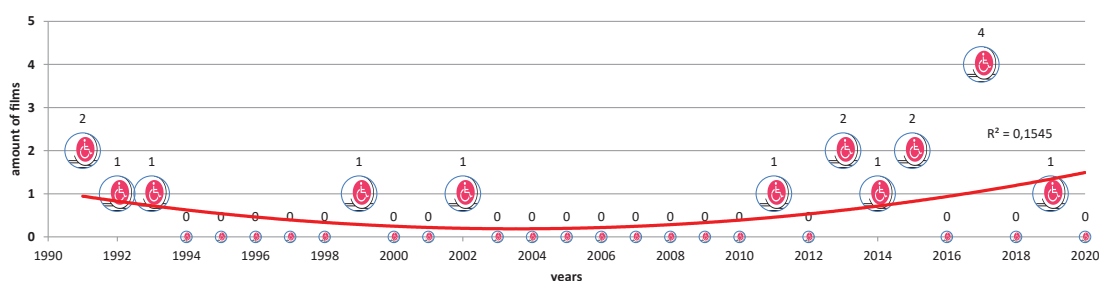

Figure 2. Dynamics of making films on the theme of disability.

Director Aziz Zairov noted that young people with disabilities who participated in the filming process, as a result, feel much more confident in society, get rid of imaginary fears and feel necessary for people, pleasant changes happen to them [9]. People with disabilities, having watched these films, will also take their spirits and feel themselves as an important part of our society. Thus, inclusive cinema contributes to their cultural integration into society. Moreover, such life-affirming films are a vivid motivational example for desperate

healthy people who have sunk to the social bottom. We would like to believe that these films will not leave them indifferent, on the contrary, they will instill hope in a bright future and force them to reconsider their life priorities. Nevertheless, the most significant idea of these pictures is still to increase the morality and empathy of our citizens in relation to people with special needs. These films are focused on the manifestation of humanity, which in turn combines such concepts as kindness, sincerity, empathy. These qualities are the most important component of any civilized society.

Discussion

A film gives a viewer an opportunity to feel empathy towards its heroes, so screen images allow a person to reveal his own psychological identity outside of rational consciousness. The highest impact of art on the emotional component of the individual is attributed to the phenomenon of catharsis. Due to catharsis, as

L. S. Vygotsky believed, emotions transit to the level of spirituality and become “intelligent feelings” [10].

T. A. Florenskaya argues, that emotional transformation is the change of negative emotions into positive ones, due to which there is a holistic and spiritual change in the personality [11]. Certainly not every film is able to evoke experiences similar to catharsis but films about disability can cope with this task.

Displaying the image of a person with a disability is typical for many foreign films

including world cinema masterpieces [12 p. 141; 13. p. 983; 14.; 15. p. 256; 16. p. 51; 17. p. 783]. However in September 2020, the US Academy of Motion Picture Arts and Sciences announced new standards for performance and “Oscar” nomination for “Best Picture” at its Aperture 2025 Academy of Motion Picture Arts and Sciences. These standards are designed to encourage fair representation on and off screen, to better reflect diversity of people with disabilities to moviegoers. Thus, according to Standard A: screen display, themes and narratives about people with disabilities should be in the general cast (A2); the main storyline, a theme or narration of a film should also focus on a group of people with cognitive or physical disabilities, deaf or hard of hearing (A3) [18]. The Academy sets standards for representation and inclusion to qualify for Oscar Award. Accordingly, more films on disability will be made by American directors to get the desired award and to become recognized. Nevertheless much more valuable point is that the theme of disability will be raised world-wide more convincingly and more than possible that this tendency will influence on the same issue of our country as well.

The inclusive and social films “To be or not to be” and “The girl and the sea” directed by Aziz Zairov and Mukhamed Mamyrbekov, above all, are distinguished by genuine sincerity and life-affirming position of “exceptional” heroes who are students of the rehabilitation center (Association of Parents of Disabled Children) Almaty, Kazakhstan. These films are full of drama, they tell about the difficult life of people with disabilities, but at the same time they narrate about strength of human spirit, thirst for life and faith in a bright future. The protagonists of the films are young people diagnosed with cerebral palsy, Takhir Umarov (“To be or not to be”, 2014; “The girl and the sea”, 2017) and Dinara Sharipova (“The girl and the sea”, 2017).

“You have to become a kind of mouthpiece. Talk about spiritual values, about those things that can change the world for the better, change the attitude of society ... And now, taking this opportunity, you can express everything that is painful for all people with disabilities. Since you are already Hamlet, you must broadcast” – such instructions were given by the director Aziz Zairov to an exceptional actor Takhir Umarov during the filming “To be or not to be” [19]. He prepared the actor for the role for a year and a half, they brought Hamlet’s monologue to perfection. The director was strict with his actor. Aziz Zairov demanded full dedication from Takhir Umarov so that the audience applauded him not because of pity, but recognized his talent. The director set a difficult global task for, at that time, 20-year-old Takhir with a diagnosis of cerebral palsy and a severe degree of stuttering. Nevertheless, despite all the difficulties Takhir surpassed all expectations and played one of the best Hamlets, according to a famous British actress, director of the Shakespeare Theatre in London, Sarah Berger. She said that the picture is a modern interpretation of an old story and a breath of fresh air in modern cinema [20].

The inclusive film “To be or not to be” vividly shows one day in the life of a person with a disability. According to the plot, a young man dreams of becoming an actor, so he diligently rehearses Hamlet’s monologue throughout the day. In addition to dreams of acting, the guy dreams of reciprocal love of his neighbor, he imagines himself in the role of Hamlet, and her as his Ophelia. In parallel to the “ideas about high”, a viewer is shown a quite ordinary – a life of the hero and difficulties caused by his limited abilities. The culmination of the picture becomes the news for the “exceptional” hero that his beloved one preferred a healthy young man to him, after that everything breaks off in him including the desire to live. However, fortunately, a thirst for life overcomes

momentary weakness. It is difficult to disagree with the words of a co-director of the film, Mukhamed Mamyrbekov, that “this is a film about love: about love of the protagonist for a profession, mother, girl and, finally, life” [21].

The film “To be or not to be” has a very eventful festival life. As it has taken part in a number of film festivals and has won more than ten international awards and prizes. The most significant of them are: participation in the American film festival “Superfest” for people with disabilities in 2015, where the film was awarded the main prize in the category “Excellence”, the screening of the film made a splash at the festival “Open Central Asia” held in London in October 2017. In San Francisco, at a separate screening at the Facebook office, they even noted the fact that the described situation in the film does not occur in the United States, since they have established social services [22].

A special screening of the film was also held in some cities of Kazakhstan. In October 2014, a press screening of the film “To be or not to be” was held at Arman Cinema Center, a director of which is Baurzhan Shukenov. However, invited directors of other cinemas in Almaty did not come to discuss the screening of the film, since social films are not profitable unlike world blockbusters [21].

Later, the film “To be or not to be” was released with tyflo-commentary, that it was adapted to the needs of the blind and visually impaired audience. By the way, the tyflo-commentary is an offscreen description of the picture written by a screenwriter and read out by an announcer. Typhloversion is used in order to bring blind and visually impaired representatives closer to ordinary life and subsequently integrate them into society, to familiarize them with the socio-cultural sphere of the country. This is an unprecedented case in our country when a soundtrack commentary on a film was made, while this practice has existed in

the world for a long time. So, for example, the entire Golden Fund of America’s cinema is adapted for viewing by blind people. Also in Germany every fifth cinema shows films with tyflo-commentaries. Moreover, in many countries on the TV remote control there is a button “turn on /off tyflo-comments” [23]. For a long time, director Aziz Zairov had an idea to produce pictures with typhloversion in our country. Finally, he achieved his goal and with the support of the Ministry of Culture and Sports of the Republic of Kazakhstan, from now on, domestic films will be released with audio commentaries. The director noted the significance of this decision in the following words: “Social revolution, as an important step towards an inclusive Kazakhstan!.. It is the world of equal opportunities!” [24].

The film “To be or not to be” by the creative union of directors Zairov and Mamyrbekov turned out to be successful, so two years later they shot the next inclusive film “The girl and the sea” (2017) with the support of the Ministry of Culture and Sports of the Republic of Kazakhstan. “The girl and the sea” is the second part of the “Endless possibilities” trilogy, which narrates about the life of young people with limited life activities. The film “The girl and the sea” is based on the real life story of Dinara Sharipova a student of the rehabilitation center, who played the central role in the film. According to the storyline Asel diagnosed with cerebral palsy, lives with her sister. During the day, a girl studies and develops creatively in a rehabilitation center, where she meets Timur, whose role was played by Takhir Umarov from the previous film “To be or not to be”. Young people develop mutual sympathy for each other, but they face a series of obstacles on the way to happiness. The uniqueness of these pictures lies in the fact that they show the expanded life of a person with special needs, presented on their behalf without embellishment, as it is.

The director of the film, Aziz Zairov, noted that this film is a “cry from the heart”

of women with limited life activities who wish to create a family, children, but because of circumstances they cannot make their dreams come true and, as a rule, they are doomed to loneliness. In addition, the director emphasized that the main goal of the film is to improve morality and humanity of our society in relation to people with disabilities. According to the director, humanity and kindness are the main qualities of a healthy society, guarantee of its survival, and the film "The girl and the sea" is a kind of art therapy both for people with disabilities and for the full majority [25].

The festival fate of the social drama "The girl and the sea" turned out to be as fruitful as the film "To be or not to be". In 2019, the film "The girl and the sea" was shown at the International Film Festival "Eurasia" in Nur-Sultan, at the International Film Festival "Romford Film Festival" (London, the UK), the leading actress Dinara Sharipova was awarded a prize for "the Best Actress" ... Also at the Russian film festival "Silver Akbuzat" held in Ufa, the film received two awards at once – a special prize "For the embodiment of a dream" to Takhir Umarov and a special prize in the category "Social and Motivational Cinema". At "the International Asian Film Festival" in Barcelona the film won "The Best Film prize" in the Panorama section [25]. Moreover, the picture continued to delight with its successes in 2020. Thus, it received the prize in the nomination "The Best Social Drama" at the prestigious Silk Road Film Awards – Cannes [26]. The same year at the Cinemaking International Film Festival in Bangladesh, "The girl and the sea" won "the Best Social Film in Asia" award [27].

It is also necessary to note separately the talents of a performer of the main role, Dinara Sharipova - she is fond of beading, writing stories, painting pictures, making origami, typing on the keyboard, and she does all these actions only with the help of her feet. The girl's paintings adorn both

private collections in Kazakhstan and Japan, the USA, and England. In addition, Dinara studied remotely at St. Petersburg University. She combined her studies with work at Capital Bank Kazakhstan, where she acted as a HR administration specialist [25].

In 2019, the film "The girl and the sea" was shown at Forum Almaty cinema, where it received a deafening notice. Also a professional and high-quality dubbing of the film into Kazakh language was made. A separate premiere with typhloversion is awaiting blind viewers. The President of the Republic of Kazakhstan Kassym-Zhomart Tokayev visited the rehabilitation center, where he was presented with CDs with the films "To be or not to be" and "The girl and the sea". The President of Kazakhstan highly appreciated the contribution of directors and actors to the cinematography of country [28].

At the moment the third final part of "Endless Possibilities" trilogy called "Mom, I am alive!" is being shot. The picture is dedicated to the mother's selfless love for her children. It is extremely important for directors A. Zairov and M. Mamyrbekov to convey to a viewer all mothers' courage, their soul pain, responsibility that falls on their fragile shoulders, especially when it comes to sick children [29].

Conclusion

Cinema art is a contemporary powerful tool that makes people aware of crucial social issues such as disability in particular. Moreover, cinema not only introduces a theme to a viewer, but it invites him to take a part in it by experiencing catharsis and change the attitude as a result.

It was known that in sovereign Kazakhstan were shot 248 feature films of which only 17 were devoted to the theme of disability. And only three out of 17 films present people with disabilities as the main

and “exceptional” heroes. So in domestic cinematography there are very few feature films where people with disabilities are presented (5% and 1%, respectively). At the same time, there is a tendency towards an increase in the production of films on this theme which is confirmed by the creation of such films for the first time, where the main character is not an actor but a person with a disability. Films “To be or not to be” and “The girl and the sea” directed by Aziz Zairov and Mukhamed Mamyrbekov give a viewer a tremendous opportunity to plunge simultaneously into the physical world of limited opportunities and into the rich inner world of unlimited possibilities of “exceptional” characters. Inclusive cinema does not demonstrate a parallel reality, but the real one, to which many prefer to turn a blind eye. But this kind of cinema always touches to the depths of soul, changes the attitude towards one’s own, as it turns out to be, trivial problems, helps to look at life in a new way and to re-evaluate a system of values. Such pictures are necessary for society so that it learns to understand and accept people with special needs.

As it was mentioned, at the moment the third part of “Endless Possibilities” trilogy is being filmed: “Mom, I am alive!”

of directors A. Zairov and M. Mamyrbekov. It is known that various genres of a film: from comedies to horrors with a participation of people with disabilities have long been practiced abroad, while nowadays in domestic cinematography, as a rule, it is mainly a drama. That is why Aziz Zairov would like to shoot a comedy film with a participation of an “exceptional” hero, where a person with disability and situations in which he finds himself will cause good-natured laughter and smiles from a viewer. Also by the next year a film “Paralympian” by director Aldiyar Bayrakimov will be released, which tells a story of an athlete who managed to rehabilitate himself and return to sports after a tragic accident, as a result of which he loses his leg. Thus, we can safely assume that the trend of integrating people with disabilities into society will continue both in the art of cinema and in other spheres of life.

Acknowledgments

The authors express their gratitude to a director Aziz Zairov for making adjustments after reading the final version of this article and for his high assessment of this work.

Авторлардың үлесі

А. А. Қасымханова – жұмысты құрастыру, деректерді, әдебиеттерді алу және кинофильмдер іздеу, деректерді талдау. Нәтижелерімен және қорытындыларымен келісу.

В. И. Попов – статистикалық талдау. Нәтижелерімен және қорытындыларымен келісу.

Б. Б. Нөгербек – жұмыстың тұжырымдамасы мен дизайнын жасау. Нәтижелерімен және қорытындыларымен келісу.

Вклад авторов

А. А. Қасымханова – выполнила составление работы, сбор данных, поиск литературы и фильмов, провела анализ данных.

В. И. Попов – осуществил статистический анализ.

Б. Б. Нөгербек – разработал концепцию и дизайн работы.

Contribution of authors

A. A. Kassymkhanova – implemented drafting of the work, acquisition of data, literature and film searches, analysis of data.

V. I. Popov – conducted statistical analysis.

B. B. Nogerbek – developed the concept and design of the work.

References

1. Natsionalnyi otchet o chelovecheskom razvitii za 2009 god. Ot izolirovannosti k ravenstvu: realizatsiya prav invalidov v Kazakhstane [National Human Development Report 2009. From Isolation to Equality: Realizing the Rights of Persons with Disabilities in Kazakhstan]. – Astana, 2009. – 173 p. // *Official website of the United Nations Development Program*. – URL: <https://www.kz.undp.org/content/kazakhstan/ru/home/library/inclusivedevelopment/the-national-human-development-report-for-2009-from-exclusion-to.html> (accessed at: 16.01.2021) (In Russian)
2. V Kazakhstane realizuetsya Natsionalnyi plan po obespecheniyu prav i uluchsheniyu kachestva zhizni lits s invalidnostyu do 2025 g. – B. Nurymbetov. [Kazakhstan is implementing the National Plan to ensure the rights and improve the quality of life of persons with disabilities by 2025 – B. Nurymbetov]. – URL: <https://primeminister.kz/ru/news/v-kazahstane-realizuetsya-nacionalnyy-plan-po-obespecheniyu-prav-i-uluchsheniyu-kachestva-zhizni-lic-s-invalidnostyu-do-2025-g-b-nurymbetov-2113943>. Publication date: 02.12.2020. (accessed at: 16.01.2021) (In Russian)
3. Penzin, S. N. *Kino kak sredstvo vospitaniya*. [Cinema as means of education], Voronezh: Publisher of Voronezh University, 1975, pp. 6–7. (In Russian)
4. Mamaeva, A. "Obshchestvennyi vopros" [Public issue], *Broadwaykz*. – URL: <https://brod.kz/articles/obshchestvennyj-vopros/>. Publication date: 15.06.2016. (accessed at: 12.12.2020) (In Russian)
5. Disability and disablism, *Council of Europe*. – URL: <https://www.coe.int/ru/web/compass/disability-and-disablism>. (accessed at: 10.03.2021) (In Russian)
6. Norden, M. *The Cinema of Isolation: A History of Physical Disability in the Movies*. New Jersey, 1994, pp. 109, 145, 223
7. 135 filmov i vosem serialov snyali za pyat let v Kazakhstane [135 films and eight TV series were shot in five years in Kazakhstan], *Kazinform*. – URL: https://www.inform.kz/ru/135-fil-mov-i-vosem-serialov-snyali-za-pyat-let-v-kazahstane_a3613387. Publication date: 20.02.2020. (accessed at: 10.03.2021) (In Russian)

8. Razvitie kazakhstanskogo kinematografa za 25 let nezavisimosti [Development of Kazakhstani cinema for 25 years of independence], *Today*. – URL: <http://today.kz/news/kino/2016-11-19/729477-razvitie-kazahstanskogo-kinematografa-za-25-let-nezavisimosti/>. Publication date: 11.19.2016. (accessed at: 10.03.2021) (In Russian)
9. *Kenzhibayev, D.* “Devushka i more” [“The girl and the sea”] // *Broadwaykz*. – URL: <https://brod.kz/news/devushka-i-more/>. Publication date: 04.05.2016. (accessed at: 19.12.2020) (In Russian)
10. *Vygotsky, L. S.* *Psikhologiya iskusstva* [Psychology of Art], ed. by V. V. Ivanova, 3rd edition, Moscow: Iskusstvo Publ., 1986, p. 6 (In Russian)
11. *Florenskaya, T. A.* *Dialog v prakticheskoy psikhologii. Nauka o dushe*. [Dialogue in practical psychology. The science of the soul], Moscow: Vados Publ., 2001, 208 p. (In Russian)
12. Sarrett, J. C. “Trapped children: Popular images of children with autism in the 1960s and 2000s”. *Journal of Medical Humanities*, 2011, pp. 141–153. DOI: 10.1007/s10912-010-9135-z
13. Camilleri-Zahra, A. “Disability, gender, and the trajectories of power”. *Disability & Society*, 31(7), 2016, pp. 983–985. DOI: 10.1080/09687599.2016.1198550
14. James, S. “Disability In Film Genres: Exploring The Body And Mind”, 2016. [<https://www.filminquiry.com/disability-in-film-genres/>].
15. *Wilde, A.* *Cultures of representation: disability in world cinema contexts*, edited by Benjamin Fraser, New York, Wallflower Press, 2016, p. 256. <https://doi.org/10.1080/09687599.2016.1219525>
16. Andrews, E. “Questioning the ‘Normality Drama’: The Representation of Disability in Contemporary European Films”. *European Cinema in the Twenty-First Century*, 2020. pp. 51–68.
17. Ejaz, K. “By any other name: portrayals of autism across international film remakes”. *Disability & Society*, 2020, Vol. 35, No. 5, pp. 783–810. <https://doi.org/10.1080/09687599.2019.1647146>
18. Akademiya ustanavlivaet standarty predstavitelstva i vklyucheniya dlya polucheniya prava na poluchenie premii OSKAR [The Academy sets standards for representation and inclusion to qualify for OSCAR Award]. – URL: <https://www.oscars.org/news/academy-establishes-representation-and-inclusion-standards-oscars-eligibility> (accessed at: 10.03.2021) (In Russian)
19. *Karimova, Zh.* “Byt ili ne byt” [To be or not to be], *VOX POPULI*. – URL: <https://voxpathuli.kz/1894-byt-ili-ne-byt/> Publication date: 03.04.2021. (accessed at: 12.12.2020) (In Russian)
20. Spetsialnyi pokaz polnometrazhnogo filma “Byt ili ne byt” [Special screening of the feature film “To Be or Not to Be”] // Khabar24 TV channel. *Cyclus of television programs "Art Global"*. – URL: https://www.youtube.com/watch?v=yB6IkD4tyxs&list=PLPLVF6XP2rHUsHzLleU1-eek_Xw35iKzQ&index=84 (accessed at: 12.12.2020) (In Russian)
21. *Azarov, A.* “Kino ob invalidakh-kolyasochnikakh zovet k zhazhde zhizni” [A movie about wheelchair users calls for passion for life], *RadioAzattyk*. –

- URL: <https://rus.azattyq.org/a/byt-ili-ne-byt-film-pro-invalidov/26637075.html>
 Publication date: 14.10.2014. (accessed at: 15.12.2020) (In Russian)
22. Film "Byt ili ne byt?" uchastvuet v Open Central Asia Festival [The film "To be or not to be?" participates in the Open Central Asia Festival], *Broadwaykz*. – URL: <https://brod.kz/news/film-byt-ili-ne-byt-uchastvuet-v-open-central-asia-festival/>. Publication date: 03.12.2017. (accessed at: 16.12.2020) (In Russian)
23. *Ekzarkhova, L.* "Byt ili ne byt filmam dlya nezryachikh v Kazakhstane" [To be or not to be to films for the blind in Kazakhstan], *Dvesti dobrye vesti*. – URL: <http://dvesti.kz/byt-ili-ne-byt-filmam-dlya-nezryachix-v-kazaxstane/>. Publication date: 09.06.2016. (accessed at: 15.12.2020) (In Russian)
24. *Muratova, S.* "Prem'era filma 'Devushka i more', gde snyalis aktery s DTsP, sobrala anshlag v Almaty" [The premiere of the film "The Girl and the Sea", where the actors with cerebral palsy starred, made a splash in Almaty], *NUR.KZ*. – URL: <https://www.nur.kz/1824852-premera-filma-devuska-i-more-gde-snalis-aktery-s-dcp-sobrala-anstag-v-almaty.html> Publication date: 02.11.2019. (accessed at: 18.12.2020) (In Russian)
25. Sotsialnaya drama "Devushka i more" vykhodit v kazakhstanskii prokat [The social drama "The Girl and the Sea" is released in Kazakhstan], *Qazaqfilm*. – URL: https://kazakhfilmstudios.kz/press/news/10390/?sphrase_id=120083 Publication date: 12.02.2020. (accessed at: 18.12.2020) (In Russian)
26. *Mukhamediyarova, Zh.* "Film 'Devushka i more' poluchil priz kinofestivalya v Kannakh" [The film "The Girl and the Sea" won the prize of the Cannes Film Festival], *Kazinform*. – URL: https://www.inform.kz/ru/fil-m-devushka-i-more-poluchil-priz-kinofestivalya-silk-road-film-awards-v-kannah_a3725196 Publication date: 02.12.2020. (accessed at: 19.12.2020) (In Russian)
27. *Khasenova, B.* "Kazakhstanskaya kartina obyavlena luchshim aziatskim filmom na kinofestivale v Bangladesh" [Kazakhstani film named Best Asian Film at Bangladesh Film Festival], *Kazinform*. – URL: https://www.inform.kz/ru/kazahstanskaya-kartina-ob-yavlena-luchshim-aziatskim-fil-mom-na-kinofestivale-v-bangladesh_a3735588 Publication date: 29.12.2020. (accessed at: 19.12.2020) (In Russian)
28. *Miroshnichenko, A.* "'Devushka i more': osobyi film s osobennymi akterami" ["The Girl and the Sea": a special film with exceptional actors], *VOX POPULI*. – URL: <https://voxpathuli.kz/devushka-i-more-osobyi-film-s-osobennimi-akterami-14257/> Publication date: 01.11.2019. (accessed at: 19.12.2020) (In Russian)
29. *Smirnova, A.* "V Kazakhstane snimut sotsialnuyu dramu 'Mama, ya zhiva'". [The social drama "Mom, I am Alive" will be filmed in Kazakhstan], *NovoeTV*. – URL: <http://novoetv.kz/2020/08/v-kazaxstane-snimut-socialnuyu-dramu-mama-ya-zhiva/> Publication date: 23.08.2020. (accessed at: 25.12.2020) (In Russian)

Ақмарал Қасымханова, Владимир Попов, Баубек Нөгербек

Т. Қ. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы
(Алматы, Қазақстан)

ҚАЗАҚСТАН ИНКЛЮЗИВТІ КИНОСЫНДАҒЫ «ЕРЕКШЕ» КЕЙІПКЕРЛЕР

Аңдатпа. Ерекше қажеттіліктері бар адамдарды қоғамға енгізу тақырыбы бүкіл өркениетті әлем үшін де, әсіресе біздің ел үшін де өте өзекті.

Кіріспеде Қазақстан Республикасының БҰҰ штаб-пәтерінде мүгедектердің құқықтары туралы конвенцияға қол қоюы туралы айтылады. Алайда, бүгінде мүгедектердің қоғамға толыққанды интеграциясы жоқ. Өздеріңіз білетіндей, кинематография – бұл құндылық бағдарлардың заманауи аудармашысы, ол тәрбиелік функцияларға ие, сонымен бірге көрерменге барлық жағынан сұлулықты көре білуге мүмкіндік береді. Алайда отандық ғылым мүмкіндігі шектеулі адам болып табылатын кинодағы «ерекше» кейіпкер бейнесін әлі зерттеген жоқ. Сондықтан бұл мақаланың мақсаты – Қазақстандағы инклюзивті кинематографияны және «ерекше» кейіпкер бейнесін ғылыми тұрғыдан қамту.

Зерттеу барысында библиографиялық, сипаттамалық, аналитикалық, жүйелік, хронологиялық және статистикалық сияқты теориялық әдістер қолданылды. Нәтижелер инклюзивті кинематографияның қоғамдық пікірдің өзгеруіне, сонымен қатар қоғамда адамзаттың тәрбиесіне әсерін зерттейді. Талқылауда 248 көркем фильмнің Қазақстан Республикасының тәуелсіздік кезеңіне бейімделуі туралы ресми мәліметтері бар, оның тек 17-сі мүгедектік тақырыбына арналған. Мақалада Қазақстан Республикасында мүгедектік туралы фильмдер құру динамикасы көрсетілген, «Болу немесе болмау» (2014) және «Қыз бен теңіз» (2017) фильмдерінің мысалында заманауи қазақстандық инклюзивті кинематографияны ерекше атап өтуге болады, олардың режиссерлары Азиз Заиров пен Мұхамед Мамырбеков. Қорытындылай келе, инклюзивті кинотеатр қоғам үшін құндылық бағдаршамы бола алады және мүмкіндігі шектеулі азаматтарды түсіну мен қабылдауда бағыттаушы бола алады деп ұсынылады. Сондай-ақ, мүгедектер туралы кино жасау тенденциясының даму болжамын ұсынады.

Тірек сөздер: инклюзивті кино, мүмкіндігі шектеулі адам, «ерекше» кейіпкер, интеграция, адамгершілік, құндылық бағдарлар.

Дәйексөз үшін: Қасымханова А. А., Попов В. И., Нөгербек Б. Б. Қазақстан инклюзивті киносындағы «Ерекше» кейіпкерлер. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 120–133. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.364>

Акмарал Касымханова, Владимир Попов, Баубек Ногербек

Казахская национальная академия искусств им. Т. К. Жургенова
(Алматы, Казахстан)

«ОСОБЕННЫЕ» ГЕРОИ В ИНКЛЮЗИВНОМ КИНО КАЗАХСТАНА

Аннотация. Тема интеграции людей с особыми потребностями в общество крайне актуальна как для всего цивилизованного мира, так и для нашей страны в частности. Во введении говорится о подписании Республикой Казахстан Конвенции о правах инвалидов в штаб-квартире ООН. Тем не менее на сегодняшний день не наблюдается полноценной интеграции лиц с инвалидностью в общество. Как известно, киноискусство является современным транслятором ценностных ориентаций, оно обладает воспитательными функциями, а также наделяет зрителя способностью видеть красоту во всем. Однако в отечественной науке до сих пор не исследовался образ «особенного» героя в кино, коим является человек с инвалидностью. Поэтому целью данной статьи является освещение в научных кругах инклюзивного кино в Казахстане и образа «особенного» героя. В исследовании были применены такие теоретические методы, как библиографический, описательный, аналитический, систематический, хронологический и статистический. В результатах рассматривается влияние инклюзивного кино на трансформацию общественного мнения, также привитие гуманности социуму. В дискуссии приведены официальные данные об экранизации 248 художественных картин за период независимости Республики Казахстан, из которых лишь 17 посвящены теме инвалидности. В статье показана динамика создания фильмов об инвалидности в РК, освещается современное казахстанское инклюзивное кино на примере фильмов «Быть или не быть» (2014) и «Девушка и море» (2017) режиссеров Азиза Заирова и Мухамеда Мамырбекова. В заключении высказывается мнение о том, что инклюзивное кино может служить обществу «маяком» ценностных ориентаций и руководством в понимании и принятии граждан с ограниченными возможностями. Также предлагается прогноз развития тенденции создания картин о людях с инвалидностью.

Ключевые слова: инклюзивное кино, человек с ограниченными возможностями, «особенный» герой, интеграция, гуманность, ценностные ориентации.

Для цитирования: Касымханова, А. А., Попов, В. И., Ногербек, Б. Б. «Особенные» герои в инклюзивном кино Казахстана. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6 (1), 120–133. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.364>

Авторлар туралы мәлімет:

Сведения об авторах:

Authors' bio:

Ақмарал Аманғалиқызы Қасымханова – Т. Қ. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясының кино тарихы және теориясы кафедрасының магистранты (Алматы, Қазақстан)

Ақмарал Аманғалиқызы Қасымханова – магистрант кафедрасы тарихи және теориясы кино Қазақской национальной академии искусств им. Т. К. Жүргенова (Алматы, Казахстан)

Akmaral A. Kassymkhanova – Masters Student of the Department History and Theory of Cinema at the T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)

ORCID ID: 0000-0001-9528-4007
email: akmaral.25.03@mail.ru

Владимир Ильич Попов – Т. Қ. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы экрандық өнер режиссурасы кафедрасының аға оқытушысы, PhD (Алматы, Қазақстан)

Владимир Ильич Попов – PhD, старший преподаватель кафедры режиссуры экранных искусств Қазақской национальной академии искусств им. Т. К. Жүргенова (Алматы, Казахстан)

Vladimir I. Popov – PhD, Senior lecturer at the Department of Directing of Screen Arts at the T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)

ORCID ID: 0000-0002-5036-7404
email: popovfilm@mail.ru

Баубек Бауыржанұлы Нөгербек – Т. Қ. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы кино тарихы және теориясы кафедрасының доценті, PhD (Алматы, Қазақстан)

Баубек Бауыржанұлы Нөгербек – PhD, доцент кафедрасы тарихи және теориясы кино Қазақской национальной академии искусств им. Т. К. Жүргенова (Алматы, Казахстан)

Baubek B. Nogerbek – PhD, Associate Professor at the Department History and Theory of Cinema at the T. K. Zhurgenov Kazakh National Academy of Arts (Almaty, Kazakhstan)

ORCID ID: 0000-0001-5452-6487
email: baubek@nur.kz

STRESS OF ARTISTS BEFORE A PERFORMANCE: A STUDY BASED ON MATERIALS FROM THE INSTITUTE OF PSYCHOLOGY AT THE UNIVERSITY OF LEIPZIG

CSCSTI 14
UDC 02.61.45; 15.31
DOI 10.47940/cajas.v6i1.366

Konrad Reschke¹,
Sveta Berdibayeva²,
Murat Abirov³,

¹ University of Leipzig (Leipzig, Germany)

² Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)

³ Military Institute of the Kazakh Ground Forces
(Almaty, Kazakhstan)

Abstract. In the last decades the concept of resilience was described to characterize a person, who has higher stability to resist against negative threats of the environment.

Purpose of the research: 1. To show key contributions from the Leipzig University's Institute of Psychology for research on stress and. 2. To summarize some theoretical point of views for the further assessment and research of stress. *Methods.* Theoretical and methodological analysis of stress, logical and structural research method. *Results.* More dangerous and more harmful can be chronic stress. Stressors are objective and hinder people's need fulfillment. Stress coping should have always two starting points, external and directed to the stressing environment: to be informed, to seek solutions to problems and to collect friends and technics to become able to act and internal: the feelings, excitement, to bring activism into self-control. *Conclusions.* Stress is only in this one way positive, because it's possible to collect experiences in the coping process of stress and have new abilities to cope with stress. Stress – is a normal reaction even among artists. A stress-related paraclinical disorder is podium anxiety. Even a negative evaluation by other people can threaten the positive view of oneself and abilities – the self-esteem. Today, stress is a recognized risk factor for the development of diseases and many disorders. Stress is closely linked to negative performance parameters, operational errors and reduced performance. Stress mediates the biopsychosocial chain of causation between health and disease. Extreme forms of stress can be stressful for all people. However, many stressors are effective individually, resource-dependent, individual or population-specific. The relation of stress and coping is essential for stressmanagement activities of humans.

Resilience is generally viewed as a quality of character, personality, and coping ability which is a resource contra stress and can reduce the stress reactivity and sensitivity for stress. Our Research provides some guidelines for intervention, adaptation and prevention of stress.

Keywords: stress, resilience, positive psychology, clinical psychology, medical psychology, art people, stress management, stressors, biological stress, stress and coping, stress and emotion.

Cite: Reschke, K., Berdibayeva, S., Abirov, M. (2021). "Stress of artists before a performance: a study based on materials from the Institute of Psychology at the University of Leipzig", *Central Asian Journal of Art Studies*, 6(1), 134–147. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.366>

Introduction

The Department of Psychology of the Leipzig University has a long tradition in stress research. The roots of this research are in the field of Educational, Developmental and Clinical Psychology research after the re-opening of the Department Psychology in the year 1975.

Stress — is a normal reaction even among artists. A stress-related paraclinical disorder is podium anxiety. Even a negative evaluation by other people can threaten the positive view of oneself and abilities — the self-esteem. Almost everyone is excited when they have to perform something in front of others, regardless of whether it is a short, improvised speech or the performance of a Rachmaninov prelude on the piano.

The article is also giving some orientations for intervention, adaption and prevention on stress. We are supporting the meaning of stress, which was developed by Scheuch & Schröder (1990) and include some theoretical basics of Reschke & Schröder (2010) [1; 2].

In the context of this article it is not possible to mention all work in all disciplines, because a lot was done in this whole time period. In drawing the attention to Clinical Psychology, it is necessary at first that it was always a basic goal of our research to contribute to the understanding of psychopathological processes of many disorders and illness. In 1980 the Medical Psychology research phase started (Stress research in Dentistry, anxiety for surgery, coping with the consequences of body dysmorphic syndrome etc.).

But later came the health psychological research, and more was done to develop health promotion tools and to analyze health in schools, in professional life and in different age groups. In the beginning of research the assessment of test anxiety of medical students in the Physical was the starting point. Two of the important publications, which can show the progress in stress research are Scheuch & Schröder (1990) and Schumacher, Reschke & Schröder (2002) [1; 3].

In *Table 1* an overview about the wide variety of stress related research at the Department of Psychology of the Leipzig University will be given. It is to mention, that in other departments (Medical Psychology, Psychiatry and Sport Psychology, Pedagogics) stress research was also done during decades.

Table 1. Examples of stress research

Areas of stress research
Development of new methods for the assessment of stress
Programs for Stress Management Training
Treatment Programs for therapy of PTSD and Adjustment Disorders
Stage fright / Test Anxiety for Artists
Coping with Death and Dying for Intensive and Palliative Care Unit Staff Members
Prevention of addiction, alcohol and tobacco use
Work place related stress research (analysis of health)
Rehabilitation of Pine/face-wounded patients
Test anxiety & stage fright
Stress in special populations and professional groups (teacher, pupils, Police, elderly people)

Some of the latest stress research projects which are necessary to be mentioned are: Development of stress management programs for divergent groups, posttraumatic stress and coping with the disorder PTSD and Adjustment disorder, stress in traffic and for driving teachers, stress and psychological first aid in disaster (Disaster Psychology) and stress in teachers and pupils (Stueck).

At all, many research was done in stress and coping. The goal was always to make a contribution to health promotion in public and at workplaces.

One of the mechanisms of identification with the environment of activity is the Sense of Coherence, described in Antonovsky's concept of mental health. According to the author's concept, it is associated with a positive assessment of the possibilities of resolving a problem situation, the development of effective strategies for overcoming it, a positive attitude of life.

The sense of coherence consists of three main components:

1. Understanding the situation as a measure of predictability;
2. ability to cope with stressful situations, awareness of the possibility of managing the course of events (manageability) as a manifestation of the individual's personal and social competence;

3. experiencing the significance and meaning of the situation (meaningfulness), that is, the perception of one's own life as a complete meaning and meaning, leading to an active search for a solution to difficult situations.

A sense of coherence as a mechanism for overcoming stress, included in the identification process with the environment, affects the formation of positive expectations of the success of one's own activities, guarantees the rational use of one's capabilities and thereby favors the preservation of mental health [4; 5].

Methods

In this work, the authors used the following research methods: psychological methods for discussing the problem of stress, stress research methodology, theoretical and methodological analysis of stress, description and interpretation of stress. Analysis of the literature on stress and resilience.

Results

1. There is a model of a Stages of destabilization from acute to chronic stress pattern (*Figure 1*).

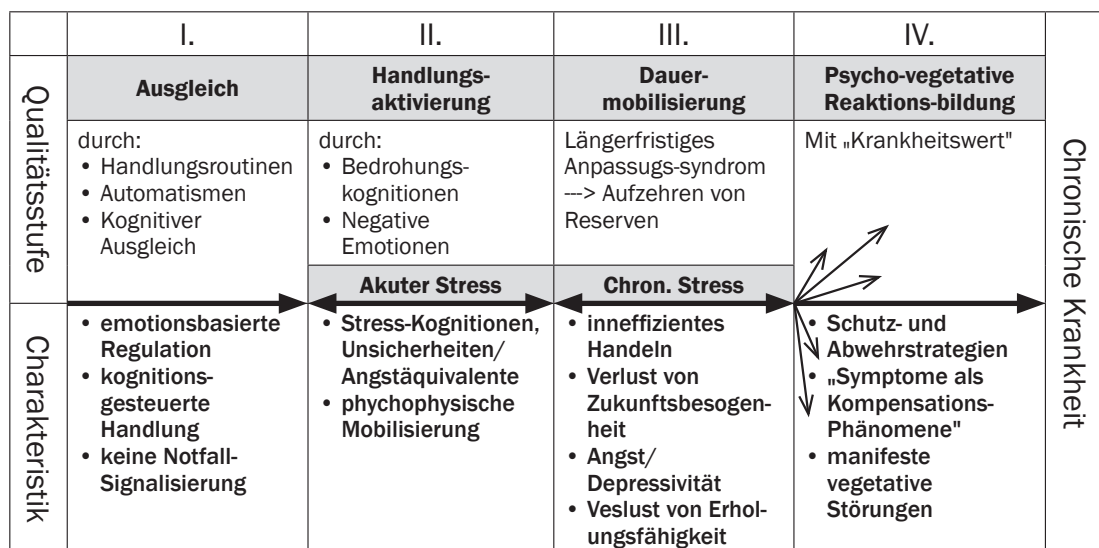

Figure 1. Stages of destabilization from acute to chronic stress pattern in German

The prevention of chronic stress and the pathological consequences of chronic stress is the goal of stress prevention in form of a primary, secondary and tertiary prevention level.

2. Stressors are burdens; this mix of requirements, conditions and prerequisites are consistently called stressors. Stressors are deliberately reflected or unconscious. Stressors are challenges that have the potential to lead to stress. Extreme forms of stress are likely to cause stress in all people. However, many stressors are individually effective, are resource-dependent, individual- or population-specific. Stressors are special forms of stress (environmental requirements) that have the potential to trigger a stress process (with consequences of health impairment, performance degradation, hindering development).

There are different stressors in the work context:

- a. Stressors from the work task
- b. Stressors from the workflow
- c. Stressors from working conditions
- d. Stressors from social relationships
- e. Stressors from the work task
- f. Stressors from the role

g. Stressors from development opportunities

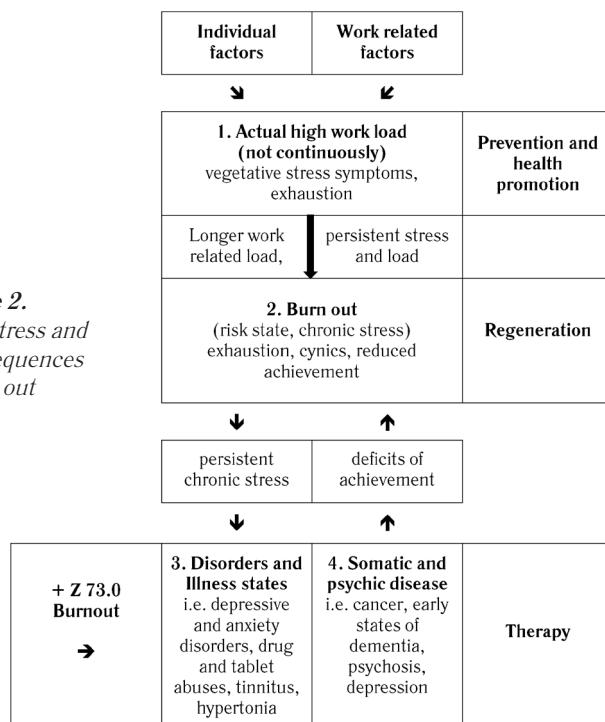
What makes a person able to remain somatically and psychologically healthy, despite the impact of stressors?

“The question is no longer how we can eliminate this or that stressor, but how we can learn to live, and live well, under the influence of stressors, and perhaps even turn their existence to our advantage”

Antonovsky, 1923-1994). In psychology, there is a Questionnaire of work-related behavior and experience (in the original abbreviation – AVEM, Arbeitsbezogenes Verhaltens-und Erlebensmuster) was developed by W. Schaarschmidt and A. Fischer at the Institute of Psychology of the University of Potsdam [6; 7]. The theoretical prerequisites for the creation of the questionnaire were the concepts of Antonovsky coherence, Lazarus stress coping mechanisms.

3. The sources of stress are always: objective environmental requirements, assessed environmental requirements and action capabilities, individual target- and strategy-selection as way of coping and coping-style, and somatic requirements and regulations (*Figure 2*).

Figure 2.
Sources of Stress and health consequences in burn out

4. Stress and coping

The two circle model of stress management of Reschke&Schröder (2010) shows this connection two main activity circles of humans which must be regulated together in an effective way [2].

The forms to use coping can be evaluated by psychological tests, like the ways of coping checklist, in German language the “Stressverarbeitungsfragebogen – SVF” of Janke & Debus (2008) [8].

Figure 3 shows the two circle model of human regulation activities to reduce stress.

5. A concept of a stress prone personality was not successful.

The Table 2 shows the system of relevant protective personality factors. Different personality variables form the conditions and resources for coping with stress. They do not act directly, but as moderators of stress and demands management.

6. Stress and emotion

There are emotions without stress and stress without emotion. Seyle (1979) wrote: “emotional arousal is the most common cause of stress” [10]. Mason (1975) described the un-specificity of stress

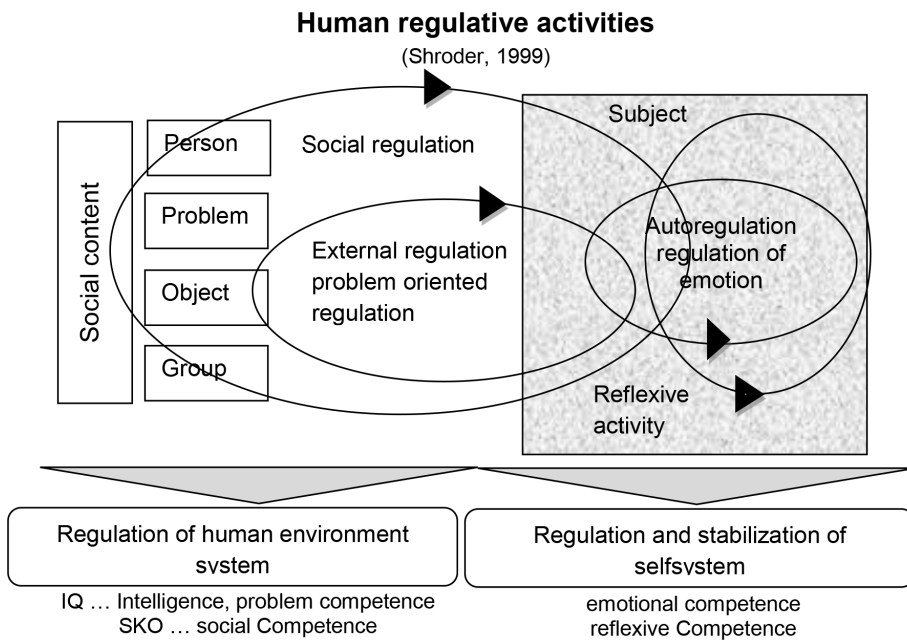

Figure 3. The two circle model of human regulation activities to reduce stress

Table 2. Taxonomy of protective factors of personality (Belz-Merk, Bengel, & Strittmatter, 1992)[9]

	Sense of coherence	Hardiness	Optimism	Mental health
1	2	3	4	5
Locus of control	Comprehensibility, no specific locus of control patterns	Internal locus of control		Autonomy, self-responsibility
Self-efficacy	Confidence in mastering life tasks			Coping with internal and external demands
Outcome Expectancies	no sure success expectancies necessary		Generalized outcome expectancies	

1	2	3	4	5
Life sense	meaningfulness, conviction that life has meaning	Commitment, to see things as meaningful		Finding meaning
Future orientation	manageability, conviction to be able to master life tasks in the future as well		Optimistic attitude, expectation of positive future	Confidence, optimism
Coping with transitions, changes of life and life tasks	Predictability, stability of the external and internal world	Confidence, even in case of failure; Challenge, curiosity about life		Ability to cope with life requirements and difficulties

in his emotional appraisal. Often we find descriptions like “emotional stress”, this draw attention to the link of cognition, emotion and stress [11]. In the psycho-neuro-immunological stress model of Henry (1986) the role of emotions in the interaction between cognitive stimuli and neuro-endocrinological response patterns [12].

The role of emotions and stress was also focused by Lazarus (1991) and Lazarus & Launier (1981) [13; 14]. The role of positive emotions for wellbeing and health, contrary to stress, will be outlined in new publications of the Positive Psychology. This can be seen in the PERMA Model of Seligman (2012) [15] in *Figure 4*.

7. Stress and achievement

Relationships between stress and action exist in clear patterns. Very well-known is the reverse U-shaped relationship between stress and performance according to

Yerkes Dodson. Higher tension (stress) can produce symptoms of disturbed achievement. The Yerkes-Dodson law shows these connections (*Figure 5*).

8. Stress and illness

The relation between stress and disorders is researched often. The end of search on the links is not closed up to now. The patterns of stress can be involved in the causalemergence, maintenance, aggravation and progress of disorders.

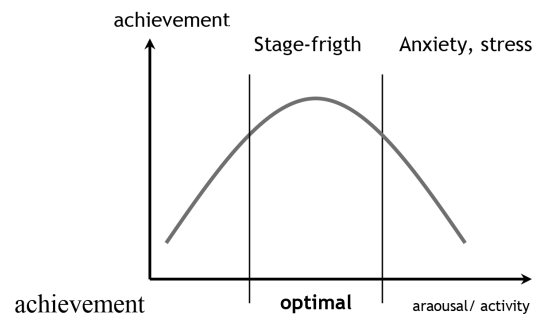

Figure 5. Yerkes–Dodson law

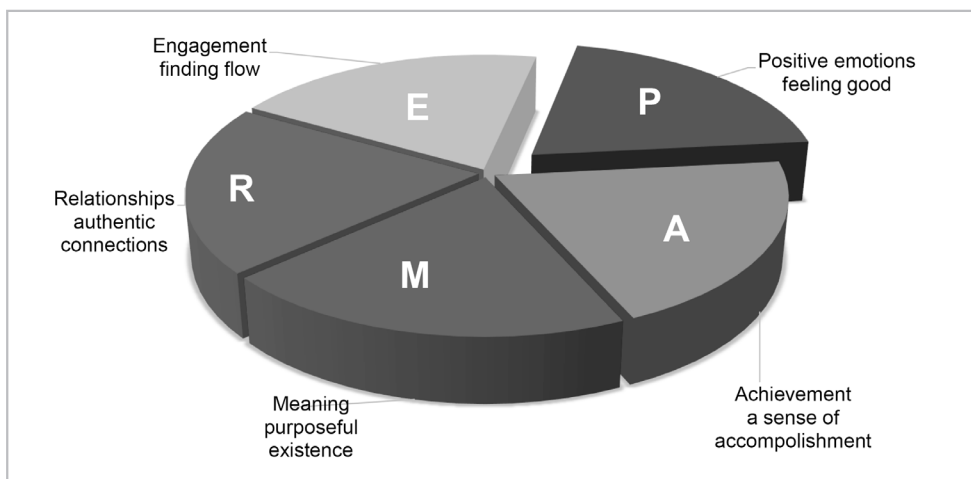

Figure 4. The PERMA Model of Seligman and the role of positive emotions for health

Discussion

The theoretical analysis of stress provides opportunities for further assessment and research of stress.

In this part, we discuss some of the main theoretical approaches to stress research and consider stress in the following context:

1. Stress as an adaptation activity under consideration. This was one of the main starting points of definition of stress sensu (Selye 1936) [16]. Selye's biological stress model conceptualized the adaptation process to severe threats in a phasic process of Shock – resistance and break down.

But adjustment is not identical with a homeostatic process, there is a positive activity and development of the actor, it is not only a concept of over living the overloading situation.

2. Stress is studied as a mental and somatic phenomenon. Therefore a bio-psycho-social approach of stress should be favored. Stress is a not specific response on changes of the inner or environmental milieu.

In the history of definition of stress and former stress theories the phenomena of stress was assumed as an unspecific stress-reaction. Un-specificity means the existence of general activities in the process of adjustment to a homeostasis. The un-specificity of the stress process doesn't mean a stereotypic process. Also the unspecific stress response pattern exists in situation specific contexts.

3. Sources of stress in the process of acting and productive being.

The emergence and coping with stress are always active processes of central regulation where there are various possibilities. The stress release is indeed based on stress factors in their relation to prerequisites (resources) of humans. However, the assessment of the requirement situation is an essential component of a cognitive stress model. This assessment (the cognitive appraisal)

also includes the proximity of a requirement to the personal need structure.

4. Stress and health

Stress and health are the opposite pages of the same medal. In former time there was a distinction between negative and positive stress (Distress and Eustress). This seems to be an old definition of stress.

5. Stress-reactivity (sensitivity for stress) & resiliency

The Resilience means the amount of forces, resources and strategies which individuals have as a potential to overcome crisis, demands and all strengths in her life. Some authors define Resilience as an individual's ability to maintain or regain his/her mental health in the face of significant adversity or risk of death. (Macedo et al., 2014; Bonanno, 2004) [17; 18].

The general definition of Resilience is 'the activity of rebounding or springing back; to rebound; to recoil.' It further defines resilience as 'elasticity; the power of resuming the original shape or position after compression, bending, etc.' Most people are exposed to at least one violent or life-threatening situation during the course of their life. As we are human being we have to experience sorrowful situations such as death of close friends and relatives. But not every one of us can cope with these potentially disturbing events in the same way. Some people experience acute distress from which they are unable to recover. Others suffer less intensely and for a much shorter period of time.

Resilience seems to be an important key factor to determine that kind of emotional stability with these situations (Bonanno, 2004) [18].

Conclusions

So, discussing the problems of stress on the basis of a theoretical analysis of the work of the Institute of Psychology at the University of Leipzig, we draw the following conclusions:

1. Under stress, when humans are confronted with stressors, a person's control activities are always directed to meet and solve the demands, ensuring the satisfaction of needs and psychophysical well-being.

Performing stage artists such as musicians, actors or dancers appear regularly in front of an audience. For them, public appearances are not just a side effect, but the core of their artistic career. The external pressure is high. Often a single performance can decide the success or failure of an artist and have consequences for the entire further professional career. But great demands are also placed on the actual performance of the person performing. Skills that have been highly trained and automated since childhood have to be applied, mostly in a very fixed time frame and with almost no correction options.

If this succeeds without any problems, ideally a very high artistic performance can be achieved in front of an audience. But the more perfected and automated an activity is, the more susceptible to failure it becomes. Numerous factors, e. g. daily form of the artist, light and temperature conditions, influence the individual performance. One of the most natural processes and biggest disruptive factors of successful public appearances is the fear before and during the performance, also called podium fear, stage fright or fear of performing.

Examples include "Courage to Stage Fright" by the cellist Gerhard Mantel [19] and "Stage Fever. Causes and overcoming with special consideration of the violin playing" by the violinist Kato Havas. [20]

Relaxation procedure

Relaxation and body-related procedures are the most popular strategies against podium anxiety. Comparatively many artists have integrated these into their everyday lives. Autogenic training, progressive muscle relaxation and Feldenkrais are widely used methods.

Course programs

One effective way to treat mild to moderate podium anxiety is through class

programs like the one described here. These are carried out in groups. The group dynamics and the contact with other affected persons can have a positive effect on the success of the therapy.

The coping process is a holistic socio-psycho-somatic process in cognitive-emotional and somatic patterns in a close relation to the social conditions of a given context.

Lazarus & Launier (1981 assumed coping after the appraisal processes and divided into emotional and problem-oriented coping)[14]. The coping response can be divided into the forms of mastery, coping and defense.

Coping always leads to the adaption and the adjustment. Practically important is the difference between coping with short-term and long-term demands – it leads to the distinction between stress management techniques oriented on a) long-term improvement of well-being or b) short-term stress management technics for acute stress reduction.

Stress coping should have always two starting points, external and directed to the stressing environment: to be informed, to seek solutions to problems and to collect friends and technics to become able to act and internal: the feelings, excitement, to bring activism into self-control.

Thus, the relationship between stress and coping is important for a person's stress management activities.

Different personality variables form the conditions and resources for coping with stress.

They do not act directly, but as moderators of stress and demands management.

In this context the following are important:

- a. cognitive structures over stress-inducing environmental factors
- b. self-concept: sense of coherence, optimism, self-efficacy
- c. skills (problem-solving skills, for communication and acting under stressing condition)

- d. techniques for stabilization and regulation of the human psychophysical system (relaxation techniques, mindfulness techniques)
- e. interpersonal competencies, social skills

Stress is only in this one way positive, because it's possible to collect experiences in the coping process of stress and have new abilities to cope with stress (tertiary appraisal).

The assessment and description of stress must be multi-variable, this is evident caused by the complex nature of stress. Stress shows itself in all hierarchic levels of organism and its relations to the environment. So stress can be described in his multidimensional forms of appearance: somatic, psychic (cognitive & emotional), behavior.

Therefore, a biopsychosocial approach to stress should be preferred.

In the man-environment relation of work related processes in the last time a demands-load concept was developed, which seems to be crucial for a human-scientific stress framework. Stress should be understood as a process within the demands-loads dynamic.

This concept defines the two parts:

1. *demands* – as the value-free description of the needs and conditions of a given work-related or general environmental task

2. *loads* – is the effect of the demands on the human being and the interactive relations to the environment. Here we summarize the reactions and changes in organs, in the experiencing of the situation and the ability to react adequately.

The consequences of this demand-load process can be positive and negative.

We divide into positive and negative load consequences.

Positive load consequences are development of personality in form of protective factors and resilience and future optimism against coming stress.

Negative load consequences are tiredness, monotony, frustration, *sättigung*, stress which all can lead to longer health hazards and illness.

Thus, stress is defined as:

1. Stress is a psychophysically activity of human beings in the coping process with changes in the environmental and inner milieu connected with the goal of adjustment to these changes
2. Stress is a non-specific response to changes in the internal or external environment.
3. Stress is an un-specific activity of adjustment and has in comparison with other forms of adjustment specific descriptive patterns. In difference to other forms of adjustment the particularly source of stress development consists of disorders of need satisfaction in situations of pressure to act and acting difficulties.
4. Stress and emotion are closely linked, but not identical.
5. The relation of stress and coping is essential for stressmanagement activities of humans.
6. Resilience is a key factor of health in general but it can be also a key factor for coping with stress, loss, traumatic situation, etc. It can be defined as an emotional elasticity for coping.
7. Stressors are objective and hinder people's need fulfillment.

Авторлардың үлесі

К. Решке – Лейпциг университетінің негізінде ғалымдар арасында, сондай-ақ әртістер (суретшілер) арасында стрессті зерттеу бойынша зерттеу жүргізу, мақала жазуға материалдар беру.

С. Қ. Бердібаева – теориялық талдауды жүзеге асыру, стресс мәселелері бойынша ғылыми деректерді тексеру, баспаға мақала дайындау.

М. Р. Абилов – әдебиетпен жұмыс жасау, мақала мәтінін жариялауға дайындау.

Вклад авторов

К. Решке – проведение исследования по изучению стресса среди ученых, а также среди артистов (художников) на базе Лейпцигского университета, предоставление материалов для написания статьи.

С. К. Бердибаева – осуществление теоретического анализа, проверка научных данных по проблемам стресса, подготовка статьи к изданию.

М. Р. Абилов – работа с литературой, подготовка текста статьи для публикации.

Contribution of authors

K. Reschke – conducting a study on stress among scientists, as well as among artists (painters) at the University of Leipzig, providing materials for writing the article.

S. K. Berdibayeva – carrying out theoretical analysis, checking scientific data on stress problems, preparing the article for publication.

M. R. Abirov – work with literature, preparation of the text of the article for publication.

References

1. Scheuch, K. & Schröder, H. *Mensch unter Belastung*. Berlin: Deutscher Verlag der Wissenschaften, 1990.
2. Reschke & Schröder. *Optimistisch den Stress meistern*. Tübingen. DGVT-Verlag, 2010.
3. Schumacher, J., Reschke, K. & Schröder, H. (Hrsg.). *Mensch unter Belastung – Erkenntnisfortschritte und Anwendungsperspektiven der Stressforschung*. Frankfurt am Main.: VAS – Verlag für Akademische Schriften, 2002.
4. Antonovsky, A. *Health, stress and coping*. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1979.
5. Antonovsky, A. *Unraveling the mystery of health. How people manage stress and stay well*. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1987.

6. Schaarschmidt, U. & Fischer, A. W. "AVEM – ein diagnostisches Instrument zur Differenzierung von Typen gesundheitsrelevanten Verhaltens und Erlebens gegenüber der Arbeit", *Zeitschrift für Differentielle und Diagnostische Psychologie*, 1997, Vol. 18 (3), pp. 151–163.
7. Schaarschmidt, U. & Fischer, A. W. *Bewältigungsmuster im Beruf*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2000.
8. Janke & Debus. *Stressverarbeitungsfragebogen*. Göttingen: Hogrefe-Testzentrum, 2008.
9. Belz-Merk, M., Bengel, J. & Strittmatter, R. "Subjektive Gesundheitskonzepte und gesundheitliche Protektivfaktoren", *Zeitschrift für Medizinische Psychologie*, 1992, Vol. 4, pp. 153–171.
10. Seyle, H. "The stress concept and some of its implications". In Hamilton, V. & Warburton, D. M. (Eds.). *Human stress and cognition*, Chichester: Wiley, 1979
11. Mason, J. W. "Emotion as reflected in patterns of endocrine integration". In: Levi, L. (Ed.). *Emotions. Their parameters, and measurement*. New York: Raven Press, 1975.
12. Henry, J. P. "Mechanisms by which stress can lead to coronary heart disease", *Postgrad. Med. J.*, 1986, Vol. 62, pp. 687–693.
13. Lazarus, R. S. *Emotion and Adaptation*. Oxford: University Press, 1991.
14. Lazarus, R. S. & Launier, R. "Stressbezogenen Transaktionen zwischen Person und Umwelt". In: J. Nitsch (Hrsg.), *Stress*. Bern: Hans Huber Verlag, 1981.
15. Seligman, M. *Flourish – Wie Menschen aufblühen. Die Positive Psychologie des gelingenden Lebens*. München: Kösel, 2012.
16. Selye, H. "A syndrome produced by diverse nocuous agents". 1936, *Nature* 138, Vol. 4, pp. 32–34.
17. Macedo, T., Wilhelm, L., Gonçalves, R., Coutinho, E., Vilete, L., Figueira, I. & Ventura, P. "Building resilience for future adversity: a systematic review of interventions in non-clinical samples of adults", *BMC Psychiatry*, 2014, Vol. 14(1), p. 227. doi: 10.1186/s12888-014-0227-6
18. Bonanno, G. A. "Loss, Trauma, and Human Resilience: Have We Underestimated the Human Capacity to Thrive After Extremely Aversive Events?" *American Psychologist*, 2004, Vol.59 (1), p. 20. doi:10.1037/0003-066X.59.1.20
19. Mantel, Gerhard. *Mut zum Lampenfieber : Mentale Strategien Für Musiker Zur Bewältigung Von...* [Courage for Stage Fright: Mental Strategies For Musicians To Cope With ...]. Mainz: Schott Music International, 2003. 240 p. [In German]
20. Havas, K. *Lampenfieber. Ursachen und Überwindung unter besonderer Berücksichtigung des Violinspiels* [Stage Fright. Causes and overcoming with special consideration of the violin playing]. Köln: Bosworth & Co., 1993. 148 p.
21. Möller, H. "Castringius S. Aufführungsangst ein gesundheitliches Risiko bei Musikern – Ursachen, Therapie und Prävention" [Performance anxiety is a health risk in musicians - causes, therapy and prevention], *Musikphysiologie und Musikmedizin*, Berlin 2005, 12. Jg., Nr. 3. [In German]

Конрад Решке

Лейпциг университеті (Лейпциг, Германия)

Света Бердібаева

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті
(Алматы, Қазақстан)

Мұрат Абиров

Кұрлық әскерлері Әскери институты (Алматы, Қазақстан)

ӨНЕР АДАМДАРЫНЫҢ КӨПШІЛІК АЛДЫНДАҒЫ СТРЕССТЕРІ: ЛЕЙПЦИГ УНИВЕРСИТЕТІ ПСИХОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫНЫҢ МАТЕРИАЛДАРЫ БОЙЫНША ЗЕРТТЕУ

Аңдатпа. Соңғы онжылдықтарда төзімділік тұжырымдамасы жағымсыз экологиялық қатерлерге қарсы тұруға төзімді адамды сипаттаумен айқындалады. *Зерттеудің мақсаты:* 1. Лейпциг Университеті жанындағы Психология институтының стрессті зерттеудегі негізгі үлесін көрсету. 2. Стресті одан әрі бағалау және зерттеу үшін кейбір теориялық көзқарастарды қорытындылау. *Әдістер.* Стресті теориялық және әдіснамалық талдау, логикалық және құрылымдық зерттеу әдісі. *Нәтижелер.* Созылмалы стресс қауіпті және зиянды болуы мүмкін. Стресстер объективті және адамдарға олардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға жол бермейді. Стресті жеңу ерқашан сыртқы және ішкі стресске бағытталған екі бастапқы негізден тұруы керек, сыртқы және стрестік ортаға бағытталған : ақпараттану, әрекет ету қабілеті үшін мәселелердің шешімін іздеу және ішкі: сезімдер, толқулар, белсенділікті өзін-өзі басқаруға жеткізу. *Қорытынды.* Стресс – бұл өнер адамдары үшін де қалыпты реакция. Параклиникалық стресстің бұзылуы – бұл подиумдағы мазасыздық. Тіпті басқалардың жағымсыз бағалауы өзіне және қабілеттеріне деген оң көзқарасқа – өзін-өзі бағалауға қауіп төндіруі мүмкін. Стресс тек бір жағынан жағымды, өйткені стрессті жеңу барысында тәжірибе жинақталып, стрессті жеңудің жаңа қабілеттері алынады. Бүгінгі күні стресс – бұл аурудың және көптеген бұзылулардың даму қаупінің факторы. Зорығу теріс жұмыс параметрлерімен, пайдалану қателерімен және нашарлаған өнімділікпен тығыз байланысты. Стресс денсаулық пен аурудың арасындағы биопсихосоциальды себеп-салдарлық байланысты жүзеге асырады. Стресстің экстремалды түрлері барлық адамдар үшін стресс болуы мүмкін. Алайда, стрестің көптеген факторлары жеке даралық жағынан тиімді болады, олар ресурстардан, индивидумдардан немесе адамдардан тәуелді болады. Стресс пен оны жеңу арасындағы байланыс адамның стрессті басқару қызметі үшін маңызды. Әдетте төзімділік мінездің, тұлғаның сапасы және стрессті жеңе білу қабілеті ретінде қарастырылады, бұл стресске қарсы ресурс болып табылады және стресстің реактивтілігі мен стресске сезгіштігін төмендетеді.

Біздің зерттеулеріміз алдын-алу, бейімделу және стресстің алдын-алу бойынша бірнеше ұсыныстар береді.

Тірек сөздер: стресс, төзімділік, позитивті психология, клиникалық психология, медициналық психология, өнер адамы, стрессті басқару, стрессорлар, биологиялық стресс, стресс және жеңу, стресс және эмоциялар.

Дәйексөз үшін: Решке К., Бердибаева С. Қ., Абиров М. Р. Өнер адамдарының көпшілік алдындағы стресстері: Лейпциг университеті психология институтының материалдары бойынша зерттеу. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 134–147. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.366>

Конрад Решке

Лейпцигский университет (Лейпциг, Германия)

Света БердибаеваКазахский национальный университет имени аль-Фараби
(Алматы, Казахстан)**Мурат Абилов**

Военный институт сухопутных войск (Алматы, Казахстан)

**СТРЕСС ЛЮДЕЙ ИСКУССТВА ПЕРЕД ВЫСТУПЛЕНИЕМ: ИССЛЕДОВАНИЕ
ПО МАТЕРИАЛАМ ИНСТИТУТА ПСИХОЛОГИИ ЛЕЙПЦИГСКОГО УНИВЕРСИТЕТА**

Аннотация. В последние десятилетия была описана концепция резильентности, чтобы характеризовать человека, который обладает большей способностью противостоять негативным угрозам окружающей среды. Целями данного исследования являются следующие: показать ключевой вклад Института психологии Лейпцигского университета в исследования стресса, обобщить некоторые теоретические точки зрения для дальнейшей оценки и исследования стресса. Авторы использовали логико-структурный метод исследования, теоретико-методологический анализ стресса. Были получены такие результаты: более опасным и вредным может быть хронический стресс. Стрессоры объективны и мешают людям удовлетворять свои потребности. У преодоления стресса всегда должны быть две отправные точки. Это внешняя, направленная на стрессовую среду: быть информированным, искать решения проблем, чтобы стать способным действовать, и внутренняя: чувства, волнение, умение привнести активность в самоконтроль.

Стресс – нормальная реакция даже у людей искусства. Параклиническое расстройство, связанное со стрессом, – это подиумная тревога. Отрицательная оценка другими людьми может поставить под угрозу положительный взгляд на себя и свои способности. Стресс положителен только с одной стороны, потому что в процессе его преодоления можно накопить опыт и получить новые способности справляться со стрессом. Сегодня стресс является признанным фактором риска развития болезней и многих расстройств. Напряжение тесно связано с отрицательными рабочими параметрами, эксплуатационными ошибками и снижением производительности. Стресс опосредует биопсихосоциальную связь причинно-следственной связи между здоровьем и болезнью. Экстремальные формы стресса могут вызывать его у всех людей. Однако многие факторы стресса эффективны индивидуально, зависят от ресурсов, индивидуума или популяции.

Взаимосвязь стресса и совладания с ним важна для деятельности человека по управлению стрессом. Резильентность обычно рассматривается как качество характера, личности и способность справляться со стрессом, является ресурсом против стресса и может снизить реактивность на стресс и чувствительность к нему.

Наше исследование дает некоторые рекомендации по профилактике, адаптации и предотвращению стресса.

Ключевые слова: стресс, резильентность, позитивная психология, клиническая психология, медицинская психология, люди искусства, управление стрессом, стрессоры, биологический стресс, стресс и совладание, стресс и эмоции.

Для цитирования: Решке, К., Бердибаева, С. К., Абилов, М. Р. Стресс людей искусства перед выступлением: исследование по материалам института психологии Лейпцигского университета. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 135–147. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.366>

Авторлар туралы мәлімет:

Сведения об авторах:

Authors' bio:

Конрад Решеке – психология ғылымдарының докторы, Лейпциг университетінің профессоры (Лейпциг, Германия)

Конрад Решеке – доктор психологических наук, профессор Лейпцигского университета (Лейпциг, Германия)

Konrad Reschke – Doctor of Psychological Sciences, Professor, University of Leipzig (Leipzig, Germany)

ORCID ID: 0000-0003-4635-3007
email: konrad.reschke@web.de

Света Қыдырбековна Бердібаева – психология ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің профессоры (Алматы, Қазақстан)

Света Қыдырбековна Бердібаева – доктор психологических наук, профессор Казахского национального университета имени аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

Sveta K. Berdibayeva – Doctor of Psychological Sciences, Professor at the Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)

ORCID ID: 0000-0001-6716-3080
email: berdibayevas@list.ru

Мұрат Рахимбердиевич Абилов – Құрлық әскерлері Әскери институты аға оқытушысы (Алматы, Қазақстан)

Мурат Рахимбердиевич Абилов – старший преподаватель Военного института сухопутных войск (Алматы, Казахстан)

Murat R. Abirov – Senior Lecturer at the Military Institute of the Ground Forces (Almaty, Kazakhstan)

ORCID ID: 0000-0002-9678-625X
email: abirovmurat67@gmail.com

ХУДОЖЕСТВЕННО-АНИМАЛИСТИЧЕСКИЕ ОБРАЗЫ УНИВЕРСАЛЬНО-ТРАНСФЕРНОЙ СВЯЗИ МИРА ПРИРОДЫ И МУЗЫКИ В ТВОРЧЕСТВЕ АБАЯ

CSCSTI 14.35.07
UDC 378.02
DOI 10.47940/cajas.v6i1.314

Лаура Какимова¹

¹ Казахский национальный педагогический университет имени Абая (Алматы, Казахстан)

Аннотация. На основе анализа идей известных ученых раскрывается и делается попытка рассмотреть феномен национальной музыкальной культуры посредством произведений творчества Абая. Показываются универсально-трансферные связи мира природы и художественно-анималистических образов произведений, которые воплощают в себе ценности и идеалы общества, приемлемые к организации музыкально-творческой деятельности обучающихся в работе педагога-музыканта.

В эпоху глобализации культурных перемен, происходящих в настоящее время в Казахстане, с духовным возрождением нации и осознанием своей ментальности, а вместе с этим и новым взглядом на отечественную музыкальную культуру, актуальным встает разработка элективного курса по музыкальному абаеведению. Авторский коллектив научного проекта предлагает выстроить элективный курс по трем модулям, раскрывающий многогранное творческое наследие великого Абая – философа и гуманиста, поэта и музыканта конца XIX – начала XX века. Согласно разработанному курсу качества обучения и привлечения обучающихся к духовно-художественным ценностям авторами теоретически обоснованы условия решения трех взаимосвязанных проблем – развитие личностного потенциала, формирование творческой среды и повышение качества образования подрастающего поколения. Цель курса направлена на популяризацию музыкального стиля абаевской лирики, жанровой своеобразности творчества и на привлечение талантливой молодежи к миру искусства.

В представленной статье определены и рассмотрены темы художественно-анималистических образов через призму произведений поэта. Раскрываются сущностные

характеристики музыкально-художественного творчества Абая, которое воплощает в себе эстетические, духовно-нравственные, художественные ценности, созвучные времени и потребностям современного общества. Посредством музыкального наследия Абая рассматриваются возможности приобщения подрастающей молодежи к национальной культуре и искусству, путем возрождения их национального самосознания и осмысления музыкального воспитания и образования.

Ключевые слова: творчество Абая, музыкальное абаеведение, анималистические образы, художественная культура, ценности, искусство, музыка.

Для цитирования: Какимова, Л. Ш. Художественно-анималистические образы универсально-трансферной связи мира природы и музыки в творчестве Абая. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 148–164. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.314>

Введение

Великие личности оставили после себя огромный пласт духовных знаний для последующих поколений, чтобы вхождением в образовательное пространство была возможность развиваться и формироваться в универсально-трансферной связи между миром природы и миром бытия. Одним из таких великих людей является Абай, который своим непревзойденным талантом, эпохальной мудростью прославился за пределами своей земли, своей страны. Его наследие стало мерилom мудрости и гуманности, высокой человечности, что простирается за границы только литературно-поэтического творчества. Особое значение в его творчестве имеет музыка, которая пронизывает все его литературные строки, поэтические стихи. Следует считать, что поэтизированный музыкальный язык абаевских песен лежит в основе традиционной музыкальной культуры казахского народа.

Произведения и идеи Абая, прославляющие общечеловеческие ценности и возвеличивающие национальное воспитание, — это основные грани всего творения великого ученого казахского народа. Поэтому образ Абая и его концептуальная идея о формировании национального самосознания являются ключом развития нового казахстанского общества, с новыми кардинальными подходами

к образованию, науке и воспитанию подрастающей молодежи XXI века. В связи с этим все преобразования в обществе и в образовании, в частности, направлены в русло изучения исследования его творчества, связи мудрости Абая с национальным духом и вопросами преподавания во всех звеньях предмета «Абайтану».

Приумножить, тиражировать идеи и мысли, глубже изучить музыкальное творческое наследие Абая посредством музыки, песен и музыкального стиля великого поэта, чье имя связано с особой ролью в общемировом и национальном культурном пространстве и искусстве, обогатить культурное наследие казахстанского общества явилось целью создания элективного курса «Музыкальное абаеведение» в рамках научного проекта.

Программа курса предназначена для специальности «6В01402 — Музыкальное образование» и построена по трем модулям, раскрывающим многогранное творческое наследие великого Абая — философа и гуманиста, поэта и музыканта конца XIX — начала XX века: «Музыкально-поэтическое творчество Абая в контексте социокультурных перемен», «Музыкальный мир Абая» и «Хоровое прочтение песен и стихов Абая композиторами Казахстана». Указанные темы курса выстроены в виде приоритетных направлений педагогического образования,

предусматривающих интеграцию и взаимодействие с такими дисциплинами, как философия, культурология, социология, этика, эстетика, этнопедагогика.

Мы уже неоднократно отмечали, что разносторонность Абая расширяет границы познания его творчества. Она восходит к изучению традиционных представлений о народной казахской песне, что позволило говорить о реформаторском подходе поэта к традиционной казахской музыкальной культуре в ее песенном жанре [1]. Вслед за учеными, исследовавшими его музыкальное творчество, мы можем смело сказать, что гениальность Абая неизмерима и монументальна. Цитируя А. Сабирову, отметим, что Абай вошел в мировую сокровищницу в качестве «новатора нового музыкального стиля в казахской песенной традиционной культуре» и «реформатора музыкального искусства казахского народа в целом» [1, с. 300].

В рамках данной статьи мы постарались раскрыть новую грань творческого наследия великого Абая посредством художественно-анималистических образов и через темы курса показать универсально-трансферную связь мира природы и музыкального искусства.

Методы

Методологической и теоретической основой исследования явились положения о единстве и преемственности культурно-исторического и музыкально-педагогического опыта воспитания и образования; труды отечественных ученых, музыковедов об основах формирования и развития знаний, умений и навыков в процессе воспитания и обучения; исследования педагогов-музыкантов, освещающие вопросы воспитания художественно-эстетического и музыкального направлений.

Исследователи-абаеведы указывают, что гению Абая были подвластны различные стороны человеческой сущности и бытия: лирика, философские размышления, эстетические идеалы, вопросы нравственного воспитания и совершенствования человеческих качеств [2–4]. Его трактаты и все его творчество направлены «на сохранение в жизни каждого человека его индивидуальности», как отмечает ученый-философ Оразалы Сабен — автор книг и концепции, отражающих новые взгляды на эпоху глобализации в XXI веке через призму абаеведения [5].

Обобщая прогрессивный опыт ученых и исследователей использования произведений Абая и анализ программ музыкального воспитания на основе образцов его творческого наследия, следует определить организационно-методические условия их выбора для создания универсально-трансферной связи между природными явлениями и тематическими произведениями автора.

В контексте анализа исследований работ ученых прослеживается многолетнее изучение музыкально-поэтического творчества Абая в трудах искусствоведов (А. Затаевич, В. Беляев, Г. Чумбалова, М. Ахметова, А. Жубанов, В. Дернова, Б. Ерзакович и другие [4]), из которого мы узнаем наследие Абая-просветителя, поэта-композитора, оставившего последующим поколениям образцы высочайшего художественного творения. Исследователи в своих работах писали, что его поэзия и песни значительно обогатили казахское песенное искусство, нашли впоследствии глубокое преломление и в классических произведениях профессионального музыкального искусства.

Ведущие ученые республики Г. Бисенова [6], Т. Егинбаева [7], А. Сабирова [1] и другие показали востребованность когнитивных знаний о творчестве поэта-музыканта в вопросе истории «абаевской эпохи музыкальной

культуры», «повлиявшей на дальнейшее развитие песенной культуры казахов», творчестве, позволяющем реализовывать идею воспитания в духе прогрессивных и просветительских идей, определив направления, связанные с философско-мировоззренческими, литературно-поэтическими, эстетическими, педагогическими воззрениями и мыслями Абая.

Так, А. Сабирова руководствуется тем, что творчество Абая следует рассматривать в двух направлениях: с точки зрения философско-эстетической категории, в которой раскрываются религиозно-философские взгляды поэта-мыслителя на эстетические категории «есті ән» и «тәтті ән», и другой — мировоззренческой, результаты музыкального восприятия и слушательской культуры в категории «ойлы күй». Но, так или иначе, указывает она, феномен самого искусства, и в частности, казахское музыкальное песенное творчество, отражается в «тесной связи с сакральной сферой» [1, с. 27]. Автор книги поясняет, что эстетические категории, привнесенные Абаем в музыкальное искусство казахского народа, вносят особую музыкально-художественную интерпретацию в понимание жанра песни, что явилось новаторским подходом музыкального стиля в его творчестве и реформаторством в изучении традиционного национального музыкального искусства в целом.

Особую филигранную работу в рассмотрении абаевского творчества сделала Т. Ж. Егинбаева, труды которой подтвердили, что Абай Кунанбаев является не только «достоянием казахской национальной, но и мировой культуры» [7, с. 13–14]. В опоре на изучение архивных и документальных материалов (диссертаций и монографий Г. Н. Бисеновой, музыкально-просветительского творчества Ахмета Жубанова, очерков искусствоведов

М. М. Ахметовой, Б. Г. Ерзаковича и других), ею был исследован музыкальный язык произведений Абая, предпринята попытка сделать анализ обработок песен композитора для голоса и фортепиано и связать все это с традициями камерно-вокального творчества композиторов Казахстана. Это послужило дальнейшему исследованию многогранного творчества Абая в области такого научного направления, как абаеведение и музыкальное абаеведение.

Следует указать и на наличие нотного материала и фонохрестоматий последних лет, указывающих на многожанровость творчества и особый музыкальный стиль композитора-поэта Абая, затрагивающих различные виды отечественного музыкального искусства: оперного, вокального, хорового, камерно-инструментального. При этом следует рассматривать произведения Абая посредством новой трактовки, что не противоречит творческой природе самого творчества композитора, его музыкальности и индивидуальным особенностям исполнения. Выбор произведений Абая обусловлен и их художественными качествами, и тем, что они существуют в хоровых трактовках, и возможностью их изучения в записи на электронном носителе, что способствует большей объективности художественного и музыкального восприятия [8].

Стоит отметить, что в Казахстане выполняется ряд работ, где рассматриваются различные подходы в воспитании и обучении музыке подрастающего поколения в процессе урочных и внеурочных форм работы. Наблюдается тенденция бережного отношения к музыкальному наследию Абая, в процессе изучения которого активизируется творческая деятельность обучающихся, их эмоциональное осознанное отношение к жизни, деятельности. Песни Абая воздействуют

на развитие музыкальных способностей, на музыкально-эстетические, нравственные, патриотические категории духовной жизни и музыкального досуга молодежи (конкурсы, фестивали, викторины и т. п.). Преломленные через современные музыкальные технологии песни Абая повсеместно звучат и исполняются на телевидении, радио, в Интернете, используются на электронных носителях.

Анализ имеющейся научно-просветительской литературы, учебно-методической документации, методы опроса (беседа, анкетирование) позволили провести педагогический эксперимент и обобщение полученных данных для введения элективного курса по музыкальному абаеведению, в котором обучающиеся смогли ближе и глубже познакомиться с музыкально-творческим наследием Абая. Курс рассчитан на студентов по образовательной программе «6В014 – Подготовка учителей с предметной специализацией общего развития / Музыкальное образование». В конце каждой лекции приводятся вопросы и задания для самостоятельной работы, список использованных источников и глоссарий терминов.

Через освоение музыкального языка и музыкального стиля произведений Абая, художественно-анималистических образов и категорий, информации в синтезе с различными видами искусства студентам предоставилась возможность выполнить ряд музыкально-теоретических, историко-стилистических, исполнительских, вокально-хоровых анализов произведений по исполнительским интерпретациям универсально-трансферной связи мира природы и мира музыкальных явлений. Подобренные по смысловому и эмоциональному ракурсу темы элективного курса носят несколько культурологический аспект наряду с музыкознанием и затрагивают

некоторые вопросы философии, эстетики, морали, нравственности, а также культурно-бытовые особенности уклада и устоев традиционной казахской художественной и музыкальной культуры.

Результаты

Элективный курс трех модулей, раскрывающий художественно-анималистические образы, созвучен с тематикой разделов, где проводится научное осмысление музыкально-поэтического творчества Абая в контексте социокультурных перемен, внутреннего музыкального мира поэта-музыканта и интерпретационного прочтения песен и стихов композиторами Казахстана. В каждом из трех модулей предлагается красной нитью проследить взаимосвязь природного явления художественно-анималистических образов и особенностей музыкального стиля и жанровости произведений автора.

В рамках статьи нет возможности охватить все многообразие процесса работы над музыкально-художественными произведениями Абая; ниже мы предлагаем ознакомиться с некоторыми наработками, взятыми из материала элективного курса, связанными с различными индивидуальными особенностями прочтения, трактовки и интерпретации творений поэта-музыканта касательно художественно-анималистических образов.

Следует отметить, что импровизационная природа музыки и сам процесс музицирования с древнейших времен в тюркской мифологии и истории значились особым мироотношением к окружающей действительности. И зачастую эти представления связывались с анималистическими образами и символами тотемных животных и птиц и подчеркивались приоритетом мужского начала. Так, музыкант-исполнитель ассоциировался

с крылатым иноходцем, высоко парящей ловчей птицей: «Жылқы ішінде саңлақ қана эн салады / Истинный певец — иноходец среди кобылиц»; «Өнерімен ел сүйген, беу, замандас, түз бүркіттің туыпсың қыранына / О современник, народу полюбится лишь истинный творец, рожденный от сокола»; «Ұстағаным қолыма алтын құрық, ақ сұнқарды ұшырдым талпындырып / В руках моих золотой жезл, когда пою я, словно отпущенный в полет белый сокол»; «Аққудай аспандағы эн қосушы ем / В пении я парил, словно лебедь в небе».

Неразрывная связь поэтики Абая раскрывается посредством универсальных и зачастую сакральных образов тотемов. Образная сфера птиц особо близка абаевскому стихосложению в строках: «Көңіл құсы құйқыл жыр шартарапқа / Песня взмывает и парит в небе словно птица». Выбор разновидностей птиц в традиционной мифологии разнообразен: *қоңырқаз / коричневый гусь, аққу / белый лебедь*, и зачастую они имитировали специфическое музыкальное исполнение: *қоңыр қаздың дауысындай / голосом коричневого гуся, аққумен аспандағы эн қосушы ем / в пении я парил, словно лебедь в небе* и другие.

Результат восприятия музыки выражается такими категориями, как *көңіл, ой* [1]. У Абая в связи с этими категориями часто встречаются аллегории и ассоциации, связанные с птицей, собакой:

*Көңіл құсы құйқыл жыр шартарапқа.
Салған эн көлеңкесі сол көңілдің/
Душа словно птица воспарит.
Песня — тень душевного состояния.*

*или

*Адасқан күшік секілді
Ұлып жұртқа қайтқан ой
(«Көліңке басын ұзартып»).*

Историко-бытовое наследие и кочевой образ жизни казахского народа были неразрывно связаны с миром природы, климатическими и территориальными условиями бытования, а отсюда и особым мироотношением к окружающей действительности. Тенгрианство, как первооснова мировоззренческого отношения степного казахского народа к жизни и предфилософия казахского общества, наложило отпечаток на художественные универсалии трансферной связи мира природы (флоры и фауны), жизненного уклада кочевника и его первое восприятие музыкального искусства [9].

Культивировались не только явления природы (культ солнца, огня, воды, дерева и т.д.), но и тотемы — спутники жизни кочевника. Их было большое множество, и каждый из них занимал особое положение в анималистическом коде истории и искусства. Звериный стиль преобладал повсюду: в быту, войнах, в ремеслах, народных играх, мифологии, религии, различных жанрах устно-поэтического, а позднее и музыкального творчества и искусстве [10]. С образом животных и птиц было связано шаманство. Архаическое верование наделяло диких и домашних животных и птиц особым характером и предназначением, вводя их в ранг сакральных и святых [11; 12].

В литературе и музыкальном творчестве им поклонялись, посвящали опусы, преподносились как дорогие подарки и прочее. Сложное переплетение тотемных животных и птиц раскрывается учеными в исследовании анималистического направления национального кода художественной культуры [12]. Эскурс в универсальную связь мира природы и быта хорошо прослеживается в коллективной монографии ученых, в которой приводится семантическая специфика анималистического кода

в традиционной и современной казахской культуре. Посредством анималистических образов, в которые входят также и зооморфные образы и мотивы, ученые утверждают о роли и значимости анималистического кода в культуре и искусстве казахского народа. Благодаря ментальности, устойчивости во времени, исторической предрасположенности и специфической визуализации от материальных до нематериальных художественных проявлений, они являются неотъемлемой частью современной культуры и влияют на укрепление национального самосознания.

К исследованию бытования анималистических образов в художественном творчестве казахского народа относятся коренные истоки самой культуры и быта. Об этом свидетельствуют многие археологические, этнографические, музыкально-просветительские работы ученых, искусствоведов, музыкантов. Одним из таких ярких примеров является охота.

Охота в степном мире кочевника была не только проявлением традиционного бытования, но и обращением к духам предков, уважительным отношением к древности. «В тюркской / казахской традиции, — пишет искусствовед М. Э. Султанова, — орел и беркут — одни из наиболее древних и почитаемых мифопоэтических персонажей... Этимология казахского слова «*бүркіт*» (беркут), где «*бүр*» — «хватать когтями, не давая вырваться», а «*күт*» — «божественная благодать», свидетельствует, что Беркут — символ удачи, добытой большими усилиями, заслуженной и потому бесценной... Многие современные казахи, особенно те, кто занимается животноводством, до сих пор считают, что Беркут является наиболее сильным духом-покровителем». «Будучи охотниками по своей природе, Беркут и человек должны беречь друг друга, даже быть

в определенном сакральном смысле взаимозаменяемыми» [12, с. 50—51].

Сакральная сущность *беркута* — символ удачи и плодородия. Символизм беркута у ученых представляется мощным оберегом и «отслеживается в бытовой обрядности и целительских практиках казахов». Люди, которые занимались этой сильной птицей, назывались беркутчи — это специалисты по ловле и дрессировке, использованию птиц для охоты, часто очень уважаемые и достойные профессионалы. Хорошо обученная птица проявлялась на охоте и приносила своему хозяину не только дары в виде пропитания, но и почитание и особый статус среди своих соплеменников, других беркутчи.

Обучение ремеслу беркутчи начиналось с детства, и у каждого будущего охотника была своя, обученная охоте птица. По исследованиям ученых, беркут соответствовал своему хозяину и «как первый в птичьей иерархии Беркут / орел требовал, чтоб и охотник солидно выглядел, вел себя независимо, с достоинством» [12, с. 52]. Это говорит об особом отношении к данному ремеслу и важной роли беркута в жизни казаха-кочевника.

В документальном фильме Хамида Сардара «*Исчезнувшие миры. Балапан. Крылья Алтая*» демонстрируется фрагмент охоты степняков-казахов, в данном случае беркутчи, на волка [13]. Охота считалась чисто мужским занятием и требовала соблюдения особых канонів и приготовлений. В фильме представлены сразу несколько тотемных животных: беркут и волк. Но все же главный герой фильма — это птенец беркута. История берет начало с его появления в семье простого казаха и его внука: пожилой охотник-беркутчи и мальчик добывают для учения мастерству беркутчи птенца из его гнезда. На протяжении всего фильма демонстрируется процесс дрессирования и одомашнивания этой хищной птицы. Достоинствами

беркута являются быстрота и сноровка, хваткость и целеустремленность, а еще дружелюбность, преданность и большая привязанность. Беркут очень ценился в народе, считался огромным богатством и большим другом степного кочевника.

Другим популярным тотемом казахов считался волк — «тотем, первопредок, культурный герой»; «одновременно носитель света и порождение тьмы, защитник и нападающий, создающий и разрушающий» — самый распространенный и яркий персонаж фольклорного творчества всех народов. Поэтому в фильме волк представлен как хитрый и бесстрашный хищник, злой и коварный, которому найдется достойное место в бытовании кочевого народа. В данном случае волк — это носитель зла, отягощающий жизнь казахов-пастухов, вынужденных охотиться на него, дабы защитить свое богатство (отару овец). И хорошо обученный и преданный своему долгу беркут достойно выполняет свою функцию, выходит победителем в охоте на волка. Сноровка, смелость, быстрота птицы и мастерство беркутчи приносят свой бескомпромиссный результат.

На некоторые степные и универсальные анималистические образы обращал свое внимание и великий поэт Абай [14].

В стихотворении «*Қансонарда бүркітші шығады анға*» повествуется о процессе охоты ловчей птицы беркута на лису. Поэт описывает схватку, приводит сравнения животных с героями, анализирует ситуацию, приходя к размышлению о сущности бытия:

*Жарқ-жарқ етіп екеуі айқасады,
Жеке батыр шыққандай қан майданға.
Біреуі — көк, біреуі — жер тағысы,
Адам үшін батысып қызыл қанға.
Қар — аппақ, бүркіт — қара, түлкі — қызыл,
Ұқсайды қаса сұлу шомылғанға [14, 12].*

Еще в одном стихотворении «*Жаз*» Абай колоритно описывает летнюю пору,

где образы животных находятся на лоне самой природы. Это было связано с поклонением домашним животным, которые считались священными для жизни и быта казахского народа:

*Ат, айғырлар, биелер
Бүйірі шығып, ыңқылдап,
Суда тұрып шыбындап,
Құйрығымен шылпылдап,
Арасында құлын-тай
Айнала шауып бұлтымдап.
Жоғары-төмен үйрек-қаз
Ұшып тұрса сымпылдап [14, с. 37].*

Но, к сожалению, следует констатировать факт, что в разножанровости поэтических образов в творчестве Абая не найдутся произведения, напрямую посвященные животным. О них только вскользь упоминается в сравнении, в эпитете. К примеру, в некоторых сезонах природы, временах года анималистические образы так или иначе участвовали в повседневной жизни человека. Например, в стихотворении «*Күз*» [14, с. 54] птицы покидают аул и улетают в теплые края — *Қаз, тырна қатарланып қайтса бермен*; в известном стихотворении «*Желсіз түнде жарық ай*» [14, с. 60] присутствует собака:

*Үрген ит пен айтаққа,
Келмеп пе едің жол тосып,
Жолылуға аулаққа?*

Или анималистические образы приводились для сравнения, например, с птицами — соколом «*Іздеп табар сұңқармын*» («*Жігіт сөзі*»); «*Сіз — бір сұңқар шаһбаз*» («*Қыз сөзі*»); с попугаем «*Сен — тоты құс бақта жүрген*» («*Онегиннің жауабы*») или животными — собакой «*Тастапкетсен, япырмай, Ит қор адам болар ма*» («*Қыз сөзі*»); с иноходцем «*Тұлпардан тұғыр озбас шабылса да*» (одноименное произведение); с обремененной

верблюдицей «*Боталы түйе секелді*» («*Балалық өтті, білдің бе?*»).

В народе зачастую наличие скота ассоциировалось с достатком, благоденствием «*Саган құрбан мал мен бас*» («*Айттым сәлем, Қаламқас*»); «*Тайға міндік, Тойға шаптық ... Ат жараттық, Сән тараттық*» («*Тайға міндік*») или упоминалось в передаче радостной вести:

Үйі мәз боп, қой сойды
Шүйіншіге шапқанға
(«*Мәз болады болысың*»).

Философ и гуманист Абай критиковал старинные пережитки прошлого, выступая против калыма, товарооборота продаж девушек за скот: «*Біреудің қызын алып малға сатып, Баяғыны іздеген қандай құрғыр?*» («*Бір сұлу қыз тұрыпты хан қолында*»).

В некоторых стихах Абай описывал повадки и поведение животных. К примеру, в стихотворении «*Заман ақыр жастары*»:

Сиырша, тойса мас болып
Өреге келіп сүйкенер...
Кекек те секе кетем деп,
Шошқа туар сөздері.

И в то же время Абай говорил о наличии у животных души и призывал к уважительному отношению к ним:

Мал да бар жан мен тән,
Ақыл, сезім болмаса.
(«*Жүректе қайрат болмаса*»).

Следует сказать, что в своей переводческой работе Абай обращался к басням И. А. Крылова. И известные образы в стихах «*Шегіртке мен құмырсқа*», «*Есек пен бұлбұл*», «*Қарға мен бүркіт*», «*Қарға мен түлкі*», «*Бақамен өгіз*», «*Піл мен қанден*» помогали поэту высмеивать человеческие пороки: алчность, лесть, самодовольство,

хвастовство, лень. Абай критиковал тщеславие, бездействие, незнание, нестремление, неупорство, нездоровое соперничество, одновременно тем самым давая советы и назидания:

Азат басын болсын құл,
Қолдан келмес іске ұмтыл!
(«*Қарға мен бүркіт*»).

Так, специфические особенности поведения и повадки животных так или иначе ассоциировались с человеческими качествами или пороками. Моральная этика поэта отражалась в стихах, повествующих о синтезе природных явлений, в котором выступали животные и птицы и ценностные ориентиры человека.

Обратимся к некоторым из них в стихах Абая «*Қарға мен бүркіт*», «*Қарға мен түлкі*» [14, с. 228–229].

Образ *қарға* / *ворона* в мифологии разных народов — «ключевая фигура космогонических, генеалогических и этногенетических процессов»; он «одновременно и творец, и разрушитель, приносит в дар и крадет, дает мудрые советы и запутывает, правдив и лжив и т. п.», и занимает достойное место в шаманской мифологии, — так описывает искусствовед данную хищную птицу [12, с. 58–59]. Так, в тюркской культуре Ворон олицетворяет восходящее солнце и является родоначальником голубых тюрков, а в казахской — связан с темным миром, со смертью, но очень почитаем после Тенгри, — указывает в работе М. Э. Султанова [12, с. 60]. Исследователи этого тотема приводят в доказательство то, что многие народы, в частности казахи, считали непозволительным стрелять, целиться, говорить в их адрес грубости. Образ ворона, как и лидирующие в иерархии тотемов казахского народа, — это мощный оберег, он встречается в фольклорном,

шаманском и традиционном орнаменте, в натурфилософии в виде «*қарға туяқ / воронья лапка*», указывает на семантику выражения «*Қарға тамырлы қазақ / Қазахи — братаы ворона*», — отмечают ученые в исследовании анималистической вселенной казахской культуры [12, с. 61].

Абай как поэт-гуманист не мог не затронуть вопросы воспитания и обучения. Своим пером он давал оценку ценностным человеческим качествам и критиковал пороки. Изображая анималистические образы животных и птиц, он скрытно, подтекстно, порой с сарказмом, приводил примеры, рисующие недостойное поведение и качества человека.

Так, в басне «*Қарға мен бұркіт*» в образе *қарға / ворона* он высмеивает неуместное хвастовство, тщеславие и результат этих действий — произвольное рабство. Что касается образа беркута, он сильный, мощный. Неуместное сравнение и преувеличение своих сил приносит несчастье; человек должен стремиться к лучшему, но рассчитывать только на свои силы и возможности — вот основная идея поэта в данном произведении.

В известном переводе басни И. А. Крылова «*Ворона и лисица / Қарға мен түлкі*» имеют место самые низкие человеческие пороки: лесть, самодовольство, глупость. Абай призывает человека вести себя достойно, благородно, не растрачиваться на пустые разговоры, ненужные действия и поступки.

Оба этих перевода сравнимы со словами назидания Абая «*Книга слов*» [15]. В слове 37 поэт приводит перечень добродетельных качеств, которым человек должен руководствоваться на протяжении всей своей жизни. Философские эссе-размышления Абая увековечили исконно человеческие ценности.

Обсуждение

Обращение к универсально-трансферной связи мира природы и мира музыки в наследии Абая не случайно и знаменуется тем, что данная проблематика настолько актуальна и своевременна, что современный цивилизованный мир обернулся к духовному началу, составляющему суть жизненных ценностей и приоритетов. Обращение к внутренней духовности в единстве с миром природы есть гармоничное сосуществование человека, истоки которого берутся из анимализированного представления жизни и приближенного к антропологическому ее началу.

В русле вышесказанного уделяется внимание исследованию, распространению и тиражированию богатейшей традиции художественной культуры, огромного потенциала научной мысли, идущих от ученых-энциклопедистов, археологов и искусствоведов и продолженных их последователями, исследователями духовной материальной и нематериальной культуры казахского народа в области анималистического осмысления культурного кода нации [12]. Результаты исследования ученых, выраженные в коллективной монографии, доказательство тому, что теоретический анализ исследований и полевые исследования, сделанные на стыке разных областей гуманитарных наук, таких как философия, антропология, культурология, этнография, искусствоведение, артпедагогика и этнопедагогика, музыковедение и музыкознание, позволили охватить широкий пласт возрождения, развития, становления художественной культуры посредством анималистических образов и символов. Авторы руководствовались тем, что именно эта область является зачатком формирования культурных ценностей у поколения, стремящегося

приблизиться к духовности казахского народа. И несмотря на то, что исследование носит культуролого-искусствоведческий характер, рассмотрение анималистического кода традиционной казахской культуры позволило коллективу ученых приблизиться к раскрытию загадки об определенной роли культурного универсалия тотемных животных и птиц в жизни человека, где звериный стиль — это научное осмысление воспитания и обучение нового поколения, его адаптация к ценностям культуры и искусства.

Предлагаемое для публикации исследование получило новое направление для решения проблемы организации музыкального воспитания обучающихся. Анализ произведений Абая показывает, что характерной особенностью является присутствие анималистических образов и символов, пришедших с самобытностью культуры и быта казахского народа в традиционный уклад их жизни, в музыкальную деятельность и творчество. Очевидно, это связано с особенностью музыкального мышления, где присутствует синкретизм поэтического слова и музыкального стиля, жанров, что создает неповторимую изысканность продуктов творчества.

Разработка теоретических основ элективного курса «Музыкальное абаеведение» по трем модулям, таким как «Музыкально-поэтическое творчество Абая в контексте социокультурных перемен», «Музыкальный мир Абая» и «Хоровое прочтение песен и стихов Абая композиторами Казахстана», обусловила необходимость его экспериментальной апробации в работе со студентами младших курсов. В задачи экспериментальной части исследования входило изучение произведений Абая с целью раскрытия их духовных и культурных ценностей для формирования музыкальных знаний,

широкого круга мировоззрения, навыков анализа и саморефлексии; определение специфики музыкального стиля абаевских песен в контексте педагогической целесообразности и преемственности данного материала для внешкольных, внеклассных музыкальных занятий и творчества.

Заключение

Резюмируя вышесказанное, стоит отметить, что художественно-анималистические образы в творчестве Абая являются своеобразным культурным кодом не только авторского стиля письма, мировоззрения поэта, его творчества, но и культурным кодом всей отечественной культуры. Популяризация творческого наследия Абая — это источник духовных ценностей современного общества, это возрождение национального самосознания казахстанского народа. Его наследие — это кладезь духовного обновления общества и нации, требующего пересмотреть некоторые вопросы, связанные с образованием, воспитанием и развитием человеческого потенциала. В связи с чем исследовательский коллектив в рамках проекта № AP05132384 «Этнокультурные аспекты художественно-исполнительской интерпретации произведений композиторов Казахстана в контексте реализации государственной программы «Туган ел» предлагает свое видение данной тематики. Мы полагаем, что рассмотренные темы элективного курса «Музыкальное абаеведение» помогут осуществить главную составляющую педагогического образования — повысить устойчивость и качество педагогического образования на основе национального культурного кода.

В рамках данного исследования невозможно охватить всеобъемлющее и многогранное духовно-творческое

наследие великого Абая. Решение проблемы в целом возможно лишь только в итоге длительных и глубоких исследований и обобщений, принадлежащих ученым-педагогам, музыкантам-исполнителям, их творческих дискуссий, научных изысканий, концертных выступлений, сотрудничества в области науки, педагогики и исполнительского искусства, разработок методического характера, создание учебно-методических пособий, распространение и тиражирование музыкального наследия великого Абая.

Тема статьи обязывала автора показать практические наработки при разработке элективного курса по музыкальному абаеведению. Мы не ограничиваемся личным наблюдением и собственным опытом и будем благодарны коллективному обсуждению, которое будет содействовать более полному обобщению опыта работы над такого рода материалом и тем самым способствовать дальнейшему исследованию дарования великого поэта и мыслителя казахской степи.

Список источников

1. *Сабилова, А.* Абай и Шакарим: философия музыки и песенный стиль. Вопросы изучения казахской традиционной песни. – Алматы: [б. и.], 2014. – 456 с.
2. *Тажимаев, Т.* Психологические взгляды Абая Кунанбаева // Музыкальное образование в Казахстане: учебное пособие для студентов высших и средних учебных заведений. Вып.1 / Сост. Р. Р. Джердималиева, А. А. Момбек, З. Р. Ахметова. – Алматы: ДООИВА, 2007. – С. 96–101.
3. *Кансеитова, У. Р., Садықова, Р. К.* Абай шығармалары негізінде жастарды эстетикаға тәрбиелеу аспектілері // Педагогика және психология. – 2018. – № 1 (34). – Б. 206–211.
4. *Ананьева, С.* Абай в мировом литературном пространстве // Абай. Республиканский фольклорно-этнографический литературно-художественный журнал. – 2015. – № 4. – С. 47–56.
5. *Оразалы, С.* Абай және қазақ елінің болашағы (қара сөздерін XXI ғасырда іске асыру тетіктері). – Алматы: Service Press, 2017. – 216 б.
6. *Бисенова, Г.* Песенное творчество Абая. – Алматы: Дайк-Пресс, 1995. – 168 с.
7. *Егинбаева, Т.* Музыкальное абаеведение в контексте развития казахского музыковедения // Евразийский Союз Ученых (ЕСУ). – 2017. – № 8 (41). – С. 12–15.
8. *Сыдыкова, Р. Ш.* Хоровое прочтение мелодий и стихов Абая композиторами Казахстана: учебное пособие. – Алматы: Нурлы Алем, 2017. – 144 с.
9. *Какимова, Л. Ш.* Эстетические категории нового музыкального стиля в творчестве Абая // Вестник Казахского национального педагогического университета имени Абая. Серия: Филологические науки. – 2019. – № 3 (69). – С. 300–307.
10. *Какимова, Л. Ш.* Анималистические образы в современном искусстве как культурологический аспект // Альманах. Мәдениет. Культура. Culture. – 2018. – № 3. – С. 78–85.

11. *Какимова, Л. Ш.* Анималистические образы и символы в искусстве как элементы культурных ценностей // Педагогика и психология. – 2018. – № 2 (35). – С. 201–208.
12. Анималистическая вселенная казахской культуры в диаграмме эпох / Сост. А. Р. Хазбулатов, М. Э. Султанова, Ж. Н. Шайгозова. – Астана: КазНИИК, 2017. – 560 с.
13. Документальный фильм Хамида Сардара «Исчезнувшие миры. Балапан. Крылья Алтая» // Официальный сайт facebook. – URL: [https://www.facebook.com/100007971963604/posts/2426000897675619/?sfnsn=mo (дата обращения: 21.08.2019)].
14. *Абай.* Стихи (на казахском языке). – Алматы: Жазушы, 1976. – 239 с.
15. *Абай.* Книга слов. Поэмы / Перевод с казахского К. Серикбаевой, Р. Сейсенбаева. – Алматы: Ел, 1993. – 272 с.

References

1. *Sabirova, A.* *Abai i Shakarim: filosofiya muzyki i pesennyi stil'. Voprosy izucheniya kazakhskoi traditsionnoi pesni* [Abai and Shakarim: philosophy of music and song style. Questions of studying the Kazakh traditional song]. Almaty: 2014. 456 p. (In Russian)
2. *Tazhibayev, T.* *Psikhologicheskie vzglyady Abaya Kunanbaeva* [Psychological views of Abai Kunanbaev]. In: *Muzikal'noe obrazovanie v Kazakhstane: uchebnoe posobie dlya studentov vysshikh i srednikh uchebnykh zavedenii* [Music Education in Kazakhstan: A Textbook for Students of Higher and Secondary Educational Institutions]. Vol. 1 / Comp. by R. R. Dzherdimalieva, A. A. Mombek, Z. R. Akhmetova. Almaty: Doiva Publ. 2007. pp. 96–101. (In Russian)
3. *Kanseitova, U., Sadyqova R.* “Abai shygarmalary negizinde zhastardy ehstetikaga tarbieleu aspektileri” [Aspects of aesthetic education of youth on the basis of Abai’s works], *Pedagogika zhane psikhologiya*, 2018. No. 1(34), pp.206–211. (In Kazakh)
4. *Anan'eva, S.* “Abai v mirovom literaturnom prostranstve” [Abai in the world literary space], *Abai. Respublikanskii fol'klorno-ehtnograficheskii literaturno-khudozhestvennyi zhurnal*, 2015. No. 4, pp. 47–56. (In Russian)
5. *Orazaly Sabden.* *Abai zhane qazaq elinin bolashagy (qara sozderin XXI gasyrda iske asyru tetikteri)* [Abai and the future of the Kazakh people (mechanisms for the implementation of edifying words of Abai in the 21st century)] Almaty: Service Press Publ., 2017. 216 p. (In Kazakh)
6. *Bisenova, G.* *Pesennoe tvorchestvo Abaya* [Song creation of Abai]. Almaty: Daik-Press Publ., 1995. 168 p. (In Russian)

7. Eginbayeva, T. “Muzykal’noe abaevedenie v kontekste razvitiya kazakhskogo muzykovedeniya” [Musical Abai studies in the context of the development of Kazakh musicology], *Evrasiiskii Soyuz Uchenykh (ESU)*. – 2017. – № (41). pp. 12–15. (In Russian)
8. Sydykova, R. *Khorovoe prochtenie melodii i stikhov Abaya kompozitorami Kazakhstana: Uchebnoe posobie* [Choral reading of melodies and poems of Abai by composers of Kazakhstan: Study guide]. Almaty: Nurly Alem Publ., 2017. – 144 p. (In Russian)
9. Kakimova, L. “Ehsteticheskie kategorii novogo muzykal’nogo stilya v tvorchestve Abaya” [Aesthetic categories of a new musical style in Abai’s work], *Vestnik Kazakhskogo natsional’nogo pedagogicheskogo universiteta imeni Abaya*, 2019. No. 3(69), pp.300–307. (In Russian)
10. Kakimova, L. “Animalisticheskie obrazy v sovremennom iskusstve kak kul’turologicheskii aspekt” [Animalistic images in contemporary art as a cultural aspect], *Al’manakh. Mædeniet. Kul’tura. Culture*, 2018. No. 3, pp. 78–85. (In Russian)
11. Kakimova, L. “Animalisticheskie obrazy i simvoly v iskusstve kak ehlementy kul’turnykh tsennostei” [Animalistic images and symbols in art as elements of cultural values], *Pedagogika i psikhologiya*, 2018. No. 2 (35). pp. 201–208. (In Russian)
12. Animalisticheskaya vselennaya kazakhskoi kul’tury v diagramme ehpokh [Animalistic universe of Kazakh culture in the diagram of eras]. / Compiled by A. Khazbulatov, M. Sultanova, Zh. Shaigozova. Astana: KazNIK Publ., 2017. – 560 p. (In Russian)
13. Dokumental’nyi fil’m Khamida Sardara “Ischeznuvshie miry. Balapan. Kryl’ya Altaya” [A documentary film Hamid Sardar’s “Lost Worlds. Chick. Altai wings”]. *Facebook*. – URL: <https://www.facebook.com/100007971963604/posts/2426000897675619/?sfnsn=mo/> (date of access: 21.08.2019).
14. *Abai. Stikhi* [Abai. Poems]. Almaty: Zhazushy Publ., 1976. 239 p. (In Kazakh)
15. *Abai. Kniga slov. Poehmy*. [Abai. Book of words. Poems]. trans. by K. Serikbayeva, R. Seisenbayeva. Almaty: EI Publ., 1993. 272 p. (In Russian)

Лаура Какимова

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
(Алматы, Қазақстан)

**АБАЙ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ ТАБИҒАТ ПЕН МУЗЫКА ӘЛЕМІ АРАСЫНДАҒЫ
ӘМБЕБАП-ТРАНСФЕРЛІК БАЙЛАНЫСТЫҢ КӨРКЕМ-ЖАНУАРЛЫҚ БЕЙНЕЛЕРІ**

Аңдатпа. Белгілі ғалымдардың идеяларын талдау негізінде ұлттық музыка мәдениетінің феноменін Абай шығармашылығының шығармалары арқылы қарастыруға талпыныс жасалады. Педагог-музыканттың жұмысында білім алушылардың музыкалық-шығармашылық қызметін ұйымдастыруға қолайлы, қоғамның құндылықтары мен мұраттарын бейнелейтін табиғат әлемі мен шығармалардың көркем-анималистік бейнелерінің әмбебап-трансферлік байланыстары ашылады.

Қазіргі уақытта Қазақстанда болып жатқан жаһандану және мәдени өзгерістер дәуірінде ұлттың рухани жаңғыруымен және өзінің ділін түсінумен, сонымен бірге отандық музыкалық мәдениетке деген жаңа көзқараспен музыкалық абайтану бойынша элективті курсты әзірлеу өзекті мәселеге айналып отыр. Ғылыми жобаның авторлық ұжымы ХІХ ғасырдың аяғы мен ХХ ғасырдың басындағы философ және гуманист, ақын және музыкант – Ұлы Абайдың көпқырлы шығармашылық мұрасын ашатын үш модуль бойынша элективті курс құруды ұсынады. Әзірленген оқу сапасына және студенттерді рухани және көркемдік құндылықтарға тартуға сәйкес авторлар өзара байланысты үш мәселені шешудің шарттарын теориялық тұрғыдан негіздейді-жеке әлеуетті дамыту, шығармашылық ортаны қалыптастыру және жас ұрпақтың білім сапасын арттыру. Курстың мақсаты Абай лирикасының музыкалық стилін, шығармашылықтың жанрлық ерекшелігін дәріптеуге және талантты жастарды өнер әлеміне тартуға бағытталған.

Ұсынылған мақалада ақын шығармаларының призмасы арқылы көркем және жануарлар бейнелерінің тақырыптары анықталып, қарастырылған. Абайдың заман мен заман талабына сай эстетикалық, рухани-адамгершілік, көркемдік құндылықтарын бойына сіңірген музыкалық-көркем шығармашылығының маңызды сипаттары ашылады. Абайдың музыкалық мұрасы арқылы өскелең жастарды ұлттық мәдениет пен өнерге баулу, олардың ұлттық санасын жаңғырту және музыкалық тәрбие мен білім беруді ұғыну арқылы мүмкіндіктері қарастырылады.

Жоба № АР05132384 «Туған ел» мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жағдайында Қазақстан композиторларының шығармаларын көркемдік-орындаушылық интерпретациялаудың этномәдени аспектілері».

Тірек сөздер: Абай шығармашылығы, музыкалық Абайтану, жануарлар бейнелері, көркем мәдениет, құндылықтар, өнер, музыка.

Дәйексөз үшін: Какимова, Л. Ш. Абай шығармашылығындағы табиғат пен музыка әлемі арасындағы әмбебап-трансферлік байланыстың көркем-жануарлық бейнелері. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6 (1), 148–164. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.314>

Laura Kakimova

Abai Kazakh National Pedagogical University
(Almaty, Kazakhstan)

ARTISTIC AND ANIMALISTIC IMAGES OF THE UNIVERSAL-TRANSFER CONNECTION BETWEEN THE WORLD OF NATURE AND MUSIC IN THE WORKS OF ABAI

Abstract. Based on the analysis of the ideas of famous scientists, an attempt is made to consider the phenomenon of national musical culture through the works of Abai's creativity. The article reveals the universal transfer of the world of nature and artistic and animalistic images of works that embody the values and ideals of society, applicable to organization of musical-creative activity of students in the work of a teacher-musician.

In the era of globalization and cultural changes that are currently taking place in Kazakhstan, along with the spiritual revival of the nation and awareness of its mentality, and with a new look at the domestic musical culture, the development of an elective course on musical Abai studies becomes relevant. The team of authors offers to build an elective course in three modules, revealing the multifaceted creative heritage of the great Abai – a philosopher and humanist, poet and musician of the late 19th and early 20th centuries. According to the developed course on the quality of education and attracting students to spiritual and artistic values, the authors theoretically substantiate the conditions for solving three interrelated problems: the development of personal potential; the formation of a creative environment; and improving the quality of education of the younger generation. The aim of the course is to promote the musical style of Abai's lyrics, the genre originality of creativity and to attract talented young people to the world of art.

In the present article, the themes of artistic and animalistic images are defined and considered through the prism of the poet's works. The article reveals the essential characteristics of Abai's musical and artistic creativity, which embodies aesthetic, spiritual, moral, and artistic values that are consonant with the time and the needs of modern society. Through the musical heritage of Abai, the possibilities of introducing young people to the national culture and art are considered by reviving their national identity and understanding musical attitude and education.

Grant project No. AP05132384 "Ethno-cultural aspects of the artistic and performing interpretation of the works of composers of Kazakhstan in the context of the implementation of the state program 'Tugan El'".

Keywords: Abai's creativity, musical Abai studies, animalistic images, artistic culture, values, art, music.

Cite: *Kakimova, L.* (2021). "Artistic and animalistic images of the universal-transfer connection between the world of nature and music in the works of Abai", *Central Asian Journal of Art Studies*, 6(1), 148–164. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.314>

Автор туралы мәлімет:

Лаура Шариповна Қакимова — педагогика ғылымдарының кандидаты, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті музыкалық білім және хореография кафедрасының профессор м. а. (Алматы, Қазақстан)

Сведения об авторе:

Лаура Шариповна Қакимова — кандидат педагогических наук, и. о. профессора кафедры музыкального образования и хореографии Казахского национального педагогического университета имени Абая (Алматы, Казахстан)

Author's bio:

Laura Sh. Kakimova — Candidate of Pedagogical Sciences, Acting Professor of the Department of Music Education and Choreography, Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan)

ORCID ID: 0000-0003-3687-1329
email: laura_kakim@mail.ru

OVERVIEW OF THE DOCUMENTARY FILM “THE FIRST AUDIO RECORDING OF KAZAKH MUSIC. ROAD OF PEOPLE”

CSCSTI 18.67 + 18.91 + 18.41.17 +
18.41.9 + 18.41.85
UDC 781.7 + 7.074 + 7.097 + 791.43.05
DOI 10.47940/cajas.v6i1.347

Aliya Sabyrova¹,
Aigerim Baribayeva¹

¹ Kurmangazy Kazakh National Conservatory
(Almaty, Kazakhstan)

Abstract. Kazakh traditional music has been the research object for many scientists from Russia, Germany, Great Britain, Hungary, Japan, the United States, and other countries. In the 20th century, due to the establishment of Soviet power, the territory of Kazakhstan was closed for research by foreigners. Simultaneously, such a combination of events contributed to preserving materials collected before the Great October Socialist Revolution. Therefore, today it is vital for the World and Kazakh ethnomusicology to consider unknown materials and scientific sources.

Various foreign archives contain materials unknown to Kazakh ethnomusicologists about Kazakh traditional music collected on researchers' and traveler's expeditions since the end of the XVIII century. Recordings of the German ethnographer-anthropologist R. Karutz were found in 2016 by the film crew of the Interstate TV and Radio Company “Mir”, and analyzed and published by the doctor of Art studies S. I. Utegalieva in the book “Turkestan collection of songs and instrumental pieces collected by R. Karutz (1905)”. These recordings prove that there are sources about Kazakh traditional music that can change the opinion about the historical significance of the Kazakh culture in the Central Asian region. The famous turcologist Efim Rezvan presented the records in the Pushkin Museum in St. Petersburg. It turned out that the original cylinders with authentic recordings are currently stored in the archive of the Berlin Museum of Visual Anthropology and Ethnology.

This article reviews the documentary film “Road of People: The First Audio Recording of Kazakh Music”, and sheds light on the possible prospects of studying the problem of research the Kazakh traditional music.

Today, the Berlin Phonogram Archive contains samples of music from all over the world, the first recording dates back to 1900. The collection of wax cylinders by Richard Karutz is kept

in the Department of Ethnomusicology, Visual Anthropology at the Berlin Phonogram Archive of the Ethnological Museum in Berlin. The collection is well preserved, and according to its curator Dr. Ricarda Kopal, there are 16 wax cylinders from Turkestan, an area of now southern Kazakhstan, which R. Karutz crossed during his expedition. The film crew brought digital copies of the recordings to Almaty for further study. Kazakh and international scientists and performers, professors and doctors of sciences: S. Utegalieva, T. Togzhanov, A. Berdibay (Kazakhstan), I. Saurova (Karakalpak Autonomous Republic), R. Abdullayev (Uzbekistan) and others were involved to decipher, analyze, describe and evaluate the musical and artistic content of the recordings. The whole process was documented in the film, which was worked on by a whole team of professional journalists, the script was written by Timur Sandybayev and Askar Alimzhanov, directed by Kanat Yessenamanov.

Keywords: Kazakh traditional music, Richard Karutz, First Audio Recording, documentary film, Berlin Phonogram Archive, wax cylinders, Turkestan, international research crew.

Cite: Sabyrova, A., Baribayeva A. (2021). "Overview of the documentary film 'The first audio recording of Kazakh music. Road of people'", *Central Asian Journal of Art studies*, 6(1), 165–175. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.347>

The documentary tells about discovering and studying the first audio recordings of Kazakh songs and music made by the German ethnographer Richard Karutz in 1905.

The recordings were discovered when a film crew of the Interstate TV and Radio Company Mir started investigating old records for the documentary film tracing the fate of the last Kazakh khan Kenesary Kasymov (1802–1847), a Kazakh national hero, ruler, and liberation movement leader of the turbulent period of subjugation of Kazakhstan by the Russian Empire

that started in 1731 and completed in 1858. While working on the movie, they discovered and brought out of obscurity many unique items related to the Kazakhs and their history that were stored in Russia. Among them were the wax cylinders with records of Kazakh folk songs and instrumental music from the Pushkin House, formally the Institute of Russian Literature, in St. Petersburg (*Figure 1*). They were presented by famous researcher-turcologist Efim A. Rezvan and this became the starting point for the documentary movie on Kazakh music, "The First Audio

Figure 1. Pushkin's House in Saint-Petersburg (Russia)
(A moment from the movie "Road of People: First Audio Recording of Kazakh Music")

Recording of Kazakh Music”, where a great team of professional journalists worked on this documentary. Timur Sandybayev and Askar Alimzhanov are the script writers, the film was directed by Kanat Yesenamanov.

The finding triggered a multinational research effort and considerably enriched our understanding of the past music traditions and practices of Central Asia.

The recordings were made by the well-known German ethnographer Richard Karutz (1867–1945) (*Figure 2*), who crossed Kazakhstan [1, 220] while traveling on the Turkestan-Siberian Railway from Samara, Russia to Tashkent, Uzbekistan at the beginning of the 20th century. After the expedition, he published the book *Among the Kyrgyzs and the Turkmens: From the Life of the Steppe* – back in those days, the Kazakhs and the Kyrgyzs were believed to be one and the same nation and were collectively referred to as the Kyrgyzs. The wax cylinders discovered in St. Petersburg turned out to be copies made during the brief tenure of the original German recordings – they were taken to Russia as trophies after World War II but were returned to East Germany in the late 1950s and are now kept in the Berlin Phonogram Archive.

Figure 2. Richard Karutz (1867-1945)
(Image from the movie: “Road of People: First Audio Recording of Kazakh Music”)

Before the discovery of Karutz wax cylinders (*Figure 3*), it had been widely believed that the recording of Amre Kashaubayev, a celebrated Kazakh singer, made at the ethnographic concert during the International Exhibition of Modern Decorative and Industrial Arts in France in the summer of 1925 [2] was the oldest recording of Kazakh music. However,

the newly found recordings of music, voices, and ritual chants made in Western Kazakhstan precede it by 22 years [3, 8:32].

Figure 3. Original wax cylinders recorded by Richard Karutz From the Ethnologisches Museum Berlin
(Image from the movie “Road of People: First Audio Recording of Kazakh Music”)

The Berlin Phonogram Archive contains samples of music from all over the world, with its first recording dating back to 1900. The Karutz wax cylinder collections are parts of the Media Department – Berlin Phonogram Archive, Ethnomusicology, Visual Anthropology of the Ethnologisches Museum Berlin [4, 26].

According to the curator of the collection Dr. Ricarda Kopal (*Figure 4*), wax cylinders are well preserved. Overall, there are 16 wax cylinders from Turkestan, the area of Kazakhstan, that Karutz traversed in the course of his expedition, but virtually there are no documents associated with the collection in the archive.

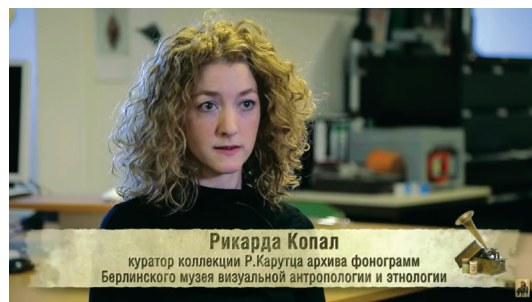

Figure 4. Dr. Ricarda Kopal from the Department of the Media – Berlin Phonogram Archive, Musical Ethnology, Visual Anthropology, Ethnological Museum, State Museums of Berlin – Cultural property of Prussia.
(Image from the movie “Road of People: First Audio Recording of Kazakh Music”)

However, there are references to Richard Karutz’s work in the essay of the influential Austrian ethnomusicologist Erick Moritz

von Hornbostel (1877-1935) Notes on Kyrgyz Musical Instruments and Melodies (Figure 5–6)[5, 56], who is known for co-creating the Sachs-Hornbostel system of musical instrument classification. In fact, E. Hornbostel was the first to study Karutz’s recordings [1, 221]. The book describes Karutz’s travels across Kazakhstan – Among the Kyrgyzs and the Turkmens – even contains a chapter written by E. Hornbostel. This chapter briefly describes seven of the recordings and even provides transcripts of the recorded melodies (Kopal, 2018). However, these descriptions were not included into the Russian edition of the book called Among the Kyrgyzs and the Turkmens at Mangyshlak, published in St. Petersburg in 1911 (Figure 7).

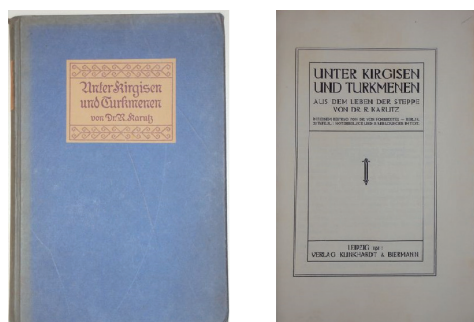

Figure 5–6. Original book by Richard Karutz in German with a chapter written by Erick Moritz von Hornbostel “Unter Kirgisen und Turkmenern: aus dem Leben der Steppe” published in Leipzig in 1911. (Images were taken from <https://www.catawiki.com/1/29888315-krigizistan-turkmenistan-r-karutz-unter-kirgisen-und-turkmenen-1911>. Date of access 23.02.202; 20:13)

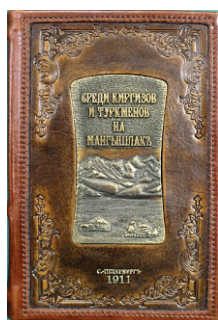

Figure. 7. Russian edition of the book written by R. Karutz Among the Kyrgyzs and the Turkmens at Mangyshlak, published in St. Petersburg in 1911. (Image is taken from <http://antiq.kz/portfolio/sredi-kirgizov-i-turkmenov-na-mangyshlake/> Date of access 23.02.202; 20:25)

According to Dr. Saule Utegaliyeva, Professor of Kurmangazy Kazakh National Conservatory, the name of the German scientist Richard Karutz has been known in Central Asia and Russia since the beginning of the last century, mostly thanks to this book. Her investigation revealed that the discrepancy between the name of the book mentioning the Kyrgyzs and the Turkmens and the fact that the account and photos describe the lifestyle of the Kazakhs and the audio recordings he made with an Edison phonograph contain samples of Kazakh music occurred due to an accidental geographical mistake. Starting from 1903, Karutz was traveling along the coast of the Caspian Sea around the Mangyshlak Peninsula, hence the reference in the Russian name of the book, hoping to find the Turkmens since many of their tribes were nomadic and roamed Central Asian lands; however, instead of meeting the Turkmens he met the Kazakhs who were also nomadic and lived in the same territory [5, 56].

Karutz made a complete historical and ethnographic description of the region, and, according to him, this region was multinational. Therefore, the recordings he made in the cities of Kazalinsk, Kazakhstan, and Tashkent, Uzbekistan, contained not only Kazakh and Uzbek songs but also the music of other peoples from Central Asia.

Thanks to a greater availability, Karutz’s book was reasonably well-known among ethnographers and ethnologists, whereas the wax recordings remained a hidden treasure until their recent unearthing. This discovery gave us an entirely new musical perspective on the work of the ethnographer. In fact, it provided an invaluable opportunity to explore the repertoire of the musicians of the early 20th century and actually hear the recordings of songs and instrumental pieces that were popular at that time.

The Karutz collection can be viewed as a historical source. And Kazakh scientists completed a massive amount of work to

match and compare the recordings with the existing records of folk music and trace the historical changes in the musical tradition of the region. The effort was led by Dr. Saule Utegaliyeva in Almaty, Kazakhstan (*Figure 8*).

Figure 8. Dr. Saule Utegaliyeva, Professor of the Musicology and Composition Department at the Kazakh National Conservatory named after Kurmangazy. (Image is taken from the movie “Road of People: First Audio Recording of Kazakh Music”)

An international group of experts from Kazakhstan and Uzbekistan took up the challenge of matching the songs and instrumental tunes and finding their ethnic origins. It was difficult to determine whether the songs and instrumental pieces still exist and how typical they are for the region once traversed by Karutz. The Kazakh part of the team did sound restoration and reconstruction of the audio recordings. After that, the music was carefully notated, and transcripts of the lyrics were made (*Figure 9*).

Figure 9. A process of transcribing the songs and instrumental pieces by T. Togzhanov – Honorary Worker of Education of the Republic of Kazakhstan, Honored Artist of the Republic of Kazakhstan, Assistant professor (Docent), Senior lecturer at the Department of dombra at the Kurmangazy Kazakh National Conservatory (Image is taken from the movie “Road of People: First Audio Recording of Kazakh Music”)

Thirteen pieces were notated; three were left out since one is a simple count in the Kazakh language; two others are stories that belong to the colloquial genre and are not related to the music art.

In the course of the investigation, musicologists determined the ethnic origins of the recordings, and their findings once again confirmed the conclusion of Karutz that the area was very multinational since the recordings belong to a whole array of Turkic ethnic groups that inhabited that area at the beginning of the 20th century. The recordings contain 8 Kazakh, 6 Tatar, and 2 Sart folk songs and instrumental tunes. Sart is a collective name for sedentary communities of early Central Asian societies; they mainly refer to certain groups of the Uzbeks and the Tajiks.

Some of the recordings contain tunes that are still popular and have remained mostly unchanged to this day, for example, the Central Asian version of the Ukrainian song *Two Merry Geese* and several Tatar songs that are built around common Tatar national song patterns known as takmaks. Others have undergone considerable changes but are still recognizable. One of these is the song called *Aibala* in Karutz’s recordings. After a thorough search among the published music samples and contemporary folk songs, it was eventually collated with one of the melodies provided by A. Berdibay, Associate Professor of the Department of Musicology and Composition of the Kurmangazy Kazakh National Conservatory, Ph.D.[3, 15:02], (*Figure 10*).

Figure 10. Dr. Aizhan Berdibay, Senior lecturer of the Musicology and Composition Department at the Kazakh National Conservatory named after Kurmangazy. (Image from the movie “Road of People: First Audio Recording of Kazakh Music”)

The song was fixed in the book – *Melodies of the centuries* in the Proceedings of the international conference dedicated to the 100th anniversary of K. Medetov (2002). The melody was close to Karutz’s recording, but the lyrics were completely different, and the song bore a different name – *Inkarzhan*. A sample with the same name was found in the records by Aleksandr Zatayevich, a Russian music ethnographer and exponent of Central Asian folk music. It was found that the song was typical for western regions of Kazakhstan. Yet other songs and tunes sank into oblivion and can no longer be found nowadays. Some of the religious songs, a bacha dance, and other recordings from the collection bear no resemblance to the current ethnic melodies [5, 62], (Figure 11).

To identify the two Sart tunes, the team contacted a group of Uzbek and Karakalpak traditional musicians and researchers. They said that the samples were not Uzbek but agreed that the instruments used bore a much closer resemblance to a 3-string gidjak, a historic cousin of the now 4-stringed traditional Uzbek instrument, rather than to the Kazakh kobyz, a Kazakh national instrument with two horsehair strings. As part of a comparison study, the pieces were performed on both instruments simultaneously by two musicians – Umud Eshonhodjayev (Eshonxo’jayev) from Uzbekistan and Maksat Medeubek from Kazakhstan. A verification of the origins of the pieces were made by Inzhagul Saurova and Dr. R. Abdullayev (Uzbekistan), (Figure 12).

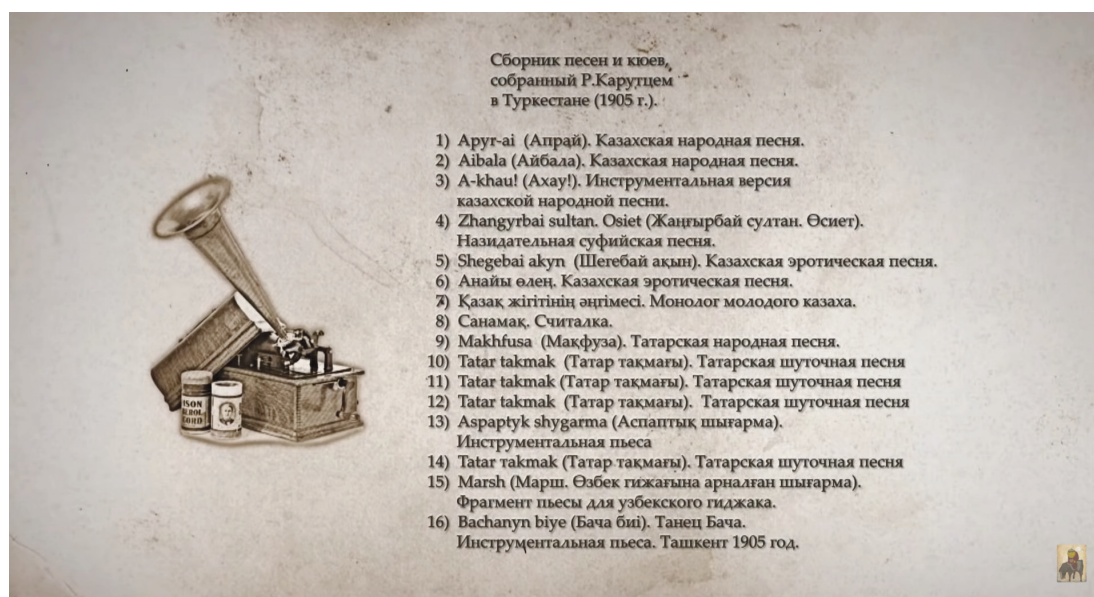

Figure 11. A list of the tunes from the collection of R. Karutz (Image from the movie “Road of People: First Audio Recording of Kazakh Music”)

Figure. 12. A historical moment of identifying the Sart tunes while playing on two instruments – Uzbek gidjak and Kazakh kobyz.

On a photo from left to right
U. Eshonhodjayev (Uzbekistan),
M. Medeubek (Kazakhstan),
R. Abdullayev (Uzbekistan)
(Image from the movie “Road of People: First Audio Recording of Kazakh Music”)

Notated samples and their descriptions were published in 2018 under the title *The Turkestan Collection of Songs and Instrumental Pieces of R. Karutz (1905)* (editor: Saule Utegaliyeva, Professor at the Kurmangazy Kazakh National Conservatory, Doctor of Arts) (*Figure 13*).

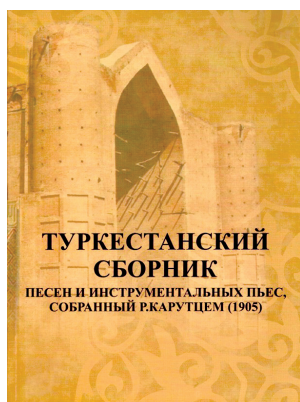

Figure 13. Cover of the “Turkestan collection of songs and instrumental pieces by R. Karutz (1905)”, Editor Saule Utegaliyeva

Along with the notation of the songs and instrumental pieces, the collection included articles authored by the leading researchers who took part in the project Ricarda Kopal, Ph.D., curator of the Berlin Phonogram Archive, Askar Alimzhanov, Director of the Kazakhstan Branch of the Interstate TV and Radio Company Mir, and Dr. Saule Utegaliyeva, Art.D., Professor of Musicology and Composition Department.

The recordings of Karutz are significant for elucidating the musical repertoire of Central Asia at the beginning of the 20th century. They tell us much about the ethnomusicological methods and concepts of that time and shed some light on the ethnical composition of the population and culture of the region.

The research that went into making the movie *First Recordings of Kazakh Music* brought many essential aspects into the spotlight and clearly showed that historical audio recordings could play a considerable role in ethnomusicological research. The Karutz Turkestan Collection was a starting point for contemporary scientific research.

New investigations may be undertaken once more, though that such records made by musicologists throughout history are found and restored. The Berlin Phonogram Archive alone contains 351 wax cylinders and around 2000 gramophone records in its historical portfolio [4, 351], and many of them are accompanied by little or no information about their content. The study of these recordings is greatly hampered by the lack of knowledge of the languages and dialects of the areas where these recordings were made. So, there is hope that more Kazakh recordings will be brought to light at a later date.

The movie symbolically ends with a voice counting in Kazakh, just like in one of the recordings made by Karutz. A young schoolboy takes up the count, and the ancestral voice gradually melts into the boy’s voice. This transition represents a connection across time – the investigation of the Karutz Turkestan Collection has created a cultural bridge connecting our pasts and future and showing that the cultural heritage is preserved and cherished by future generations.

Acknowledgments

We are expressing our gratitude to Valeria E. Nedlina (Ph. D, Associate professor of the Department of Musicology and Composition at the Kurmangazy Kazakh National Conservatory) for an idea of the revue and introduction to this beautiful movie; Dr. Saule I. Utegaliyeva (Doctor of Arts, Professor of the Musicology and Composition Department at the Kurmangazy Kazakh National Conservatory), for your research and for letting us use the cover of the collection’s book; Askar Alimzhanov (journalist, National Branch of the Interstate TV and Radio Company “MIR” in the Republic of Kazakhstan) for allowing us to use the images from the movie and contributing to writing of the review.

References

1. Sultanova, R. Early Recordings from Central Asia: A Comparative Study of German and British Collections. *Music Archiving in the World*. Papers presented at the Conference on the Occasion of the 100th Anniversary of the Berlin Phonogram Archive. Edited by Gabriele Berlin and Artur Simon. Berlin: VWB – Verlag für Wissenschaft und Bildung, 2002. pp. 219–226.
2. Suleimenov, A. "Proslavivshii kazahskuju muzyku Amre" [Amre Who Made Kazakh Music Famous]. 2018. *Qazaqstan Tarihy*, [online]. – URL: <https://e-history.kz/ru/news/show/4327/> (date of access: 25.04.2020; 11:20)
3. The First Audio Recording of Kazakh Music, documentary, Interstate TV and Radio Company Mir, Kazakhstan (2018), Alimzhanov A. (Producer), Sandybayev T. (Executive Producer), Yessenamanov K. (Director), Mursalimov S., Alimzhanov A. (Script Writers). – URL: <https://youtu.be/J5R0tvV08yl> (date of access: 25.02.2021; 12:20)
4. Kopal, R. "The Wax Cilinder Collection Karutz Turkestan of the Berlin Ethnological Museum". *Turkestan Collection of songs and Instrumental Pieces by R. Karutz (1905)*. – Almaty: Asyl Kitap Publ., 2018. pp 25–28.
5. Utegaliyeva, S. Collection of Audio Records of R. Karutz. *Turkestan Collection of Songs and instrumental pieces by R. Karutz (1905)*. Almaty: Asyl Kitap Publ., 2018. pp 56–63.
6. Karutz, R. *Unter Kirgisen und Turkmenen: Aus dem Leben der Steppe* [Among the Kyrgyzs and the Turkmens: From the Life of the Steppe], 1911. Leipzig: Klinkhardt & Biermann, 1991.
7. Karutz, R. *Sredi kirgizov i turkmenov na Mangyshlake* [Among the Kyrgyzs and the Turkmens at Mangyshlak], 1911. St. Petersburg: Devrien Publ.

Әлия Сабырова, Айгерім Барыбаева

Құрманғазы атындағы Қазақ Ұлттық консерваториясы
(Алматы, Қазақстан)

«АДАМДАР САЛҒАН САРА ЖОЛ. ТАРИХТАҒЫ АЛҒАШҚЫ ҚАЗАҚ МУЗЫКАСЫНЫҢ АУДИОЖАЗБАСЫ» ФИЛЬМІНЕ ШОЛУ

Аңдатпа. Қазақтың дәстүрлі музыкасы әр кездері Ресей, Алмания, Ұлыбритания, Венгрия, Жапония, АҚШ және басқа да елдердің ғалымдарының зерттеу нысаны болғаны белгілі. ХХ ғасырда Кеңес өкіметінің орнауымен Қазақстан аумағы шетелдік зерттеушілер үшін жабылды. Бұл оқиғалардың тоғысуы Қазан төңкерісіне дейін жиналған материалдардың сақталуына да игі ықпал еткені жасырын емес. Сондықтан, бүгінгі таңда этномузыкалогияның жалпы үрдістерін анықтай отырып, әлемдік және қазақ этномузыкатануына беймәлім материалдар мен ғылыми дереккөздерді қарастыру маңызды.

Қазіргі уақытта алуан түрлі шетелдік мұрағаттарда ХVIII ғасырдың аяғынан бері зерттеуші-саяхатшылардың экспедициялары жинақталған қазақстандық этномузыканушыларға белгісіз қазақ дәстүрлі музыкасы туралы материалдар сақталуда. ХХ ғасырдың басында өмір сүрген неміс этнограф-антропологи Р. Карутцтың фоножазбаларын тапқан өнертану докторы С. Ы. Өтеғалиева «Р. Карутц жинаған Түркістан әндер мен аспаптық пьесалар жинағы» (1905) кітабы жайлы сыр шертеді. 2016 жылы Мемлекетаралық «Мир» елериодиокомпаниясының деректі фильмі де түсірілді. Р. Каруц жинағындағы қазақ дәстүрлі музыкасы туралы шетелдік дереккөздердің бар екенін тағы бір дәлелдей түсті. Екінші жағынан бұл басылым қазақ мәдениетінің Орталық Азия өңіріндегі тарихи маңызы жайлы пікірді өзгерте түседі. Жазбаларды белгілі түркітанушы ғалым Ефим Резван Санкт-Петербургтегі Пушкин мұражайында ашты. Қазіргі уақытта түпнұсқа жазбалары бар цилиндрлер Берлин Визуалды антропология және этнология мұражайының мұрағатында сақталған. Бұл мақала «Адамдар салған сара жол. Тарихтағы алғашқы қазақ музыкасының аудиожазбасы» фильміне арналған ревью болып табылады және қазақ дәстүрлі музыкасын зерттеу бойынша қойылған мәселені зерделеудің ықтимал перспективаларына жол ашады.

Бүгінгі таңда Берлин фонограммалар мұрағатында бүкіл әлемнің музыкалық үлгілері бар, алғашқы жазба 1900 жылдан басталады. Ричард Каруцтың балауыз цилиндрлерінің коллекциясы Берлиндегі Этнологиялық мұражайдың Этномузыкалогия, визуалды антропология және Берлин Фонограмма мұрағатында сақталған. Топтама жақсы сақталған, оның кураторы доктор Рикарда Копалдың айтуынша, Түркістан облысынан, қазіргі Оңтүстік Қазақстан облысынан, Р. Каруц экспедиция кезінде 16 балауыз цилиндр жиналған болатын.

Фильмнің түсірілім тобы әрі қарай зерттеу үшін Алматыға жазбалардың сандық көшірмелерін әкелді. Жазбалардың музыкалық-көркемдік мазмұнын ашу, талдау, сипаттау және бағалау үшін қазақстандық және халықаралық ғалымдар қауымдастығын бастаған ғылым докторы С. Өтеғалиева және Т. Тоғжанов, А. Бердібай (Қазақстан), И. Саурова (Қарақалпақ Автономиялық Республикасы), Р. Абдуллаев (Өзбекстан) және басқа да ғалымдар мен орындаушылар тартылды. Фильмде осы экспедициялық сапармен байланысты жұмыс үдерісі видеотаспаға құжатталды, онда кәсіби мамандар тобы мен журналистер жұмыс істеді. Сценарий авторлары Тимур Сандыбаев пен Асқар Әлімжанов, режиссеры Қанат Есенаманов.

Тірек сөздер: Қазақтың дәстүрлі музыкасы, Рихард Каруц, алғашқы аудиожазба, деректі фильм, Берлин Фонограммалар мұрағаты, балауыз цилиндрлері, Түркістан, халықаралық зерттеу тобы.

Дәйексөз үшін: Сабырова, А. С., Барыбаева, А. С. «Адамдар салған сара жол. Тарихтағы алғашқы қазақ музыкасының аудиожазбасы» фильміне шолу. *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 165–175. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.347>

Алия Сабырова, Айгерим Барыбаева

Казахская национальная консерватория имени Курмангазы
(Алматы, Казахстан)

РЕЦЕНЗИЯ НА ФИЛЬМ «ПЕРВАЯ В ИСТОРИИ АУДИОЗАПИСЬ КАЗАХСКОЙ МУЗЫКИ. ДОРОГА ЛЮДЕЙ»

Аннотация. Как известно, казахская традиционная музыка неоднократно являлась объектом исследования многих ученых из России, Германии, Великобритании, Венгрии, Японии, США и других стран. В XX веке в связи с установлением советской власти территория Казахстана была закрыта для изучения. Между тем такое стечение событий поспособствовало сохранению материалов, собранных до Октябрьской революции. Поэтому сегодня важно рассмотреть неизвестные как мировому, так и казахскому этномузыковедению материалы и научные источники, выявляя общие тенденции этномузыкального наследия.

На данный момент в различных зарубежных архивах хранятся неизвестные казахстанским этномузыковедам материалы о казахской традиционной музыке, собранные экспедициями исследователей-путешественников еще с конца XVIII века. Фонозаписи немецкого этнографа-антрополога Р. Карутца, найденные в 2016 году съемочной группой Межгосударственной телерадиокомпании «Мир», были проанализированы и изданы доктором искусствоведения С. И. Утегалиевой в книге «Туркестанский сборник песен и инструментальных пьес, собранных Р. Карутцем (1905)». Книга доказывает, что существуют источники о казахской традиционной музыке, которые могут изменить мнение об историческом значении казахской культуры в регионе Центральной Азии. Записи были обнаружены известным ученым-тюркологом Ефимом Резваном в Пушкинском музее Санкт-Петербурга. Оказалось, что подлинные цилиндры с аутентичными записями на данный момент хранятся в архиве Берлинского музея визуальной антропологии и этнологии.

Данная статья является ревью к фильму «Первая в истории аудиозапись казахской музыки. Дорога людей» и проливает свет на возможные перспективы изучения поставленной проблемы.

На сегодня Берлинский архив фонограмм содержит образцы музыки со всего мира, первая запись датируется 1900 годом. Коллекция восковых цилиндров Рихарда Каруца хранится в отделе этномузыкологии, визуальной антропологии и Берлинском архиве фонограмм Этнологического музея в Берлине. Коллекция хорошо сохранилась, и, по словам ее куратора, доктора Рикарды Копал, в ней находится 16 восковых цилиндров из Туркестана (ныне области южного Казахстана), которую Р. Карутц пересек во время своей экспедиции. Съемочная команда фильма привезла цифровые копии записей в Алматы для дальнейшего изучения. Для расшифровки, анализа, описания и оценки музыкально-художественного содержания записей были привлечены казахстанские и международные ученые и исполнители, профессора и доктора наук: С. Утегалиева, Т. Тогжанов, А. Бердибай (Казахстан), И. Саурова (Республика Каракалпакстан), Р. Абдуллаев (Узбекистан) и другие. Весь процесс был задокументирован в фильме, над которым работала целая команда профессионалов-журналистов. Авторами сценария являются Тимур Сандыбаев и Аскар Алимжанов, режиссером – Канат Есенаманов.

Ключевые слова: казахская традиционная музыка, Рихард Каруц, первая аудиозапись, документальный фильм, Берлинский архив фонограмм, восковые цилиндры, Туркестан, международная исследовательская группа.

Для цитирования: Сабырова, А. С., Барыбаева, А. С. Рецензия на фильм «Первая в истории аудиозапись казахской музыки. Дорога людей». *Central Asian Journal of Art Studies*, 2021, 6(1), 165–175. <https://doi.org/10.47940/cajas.v6i1.347>

Авторлар туралы мәлімет:

Әлия Сұлтанмұратқызы Сабырова — өнертану кандидаты (PhD), қауымдастырылған профессор (доцент), Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясының музыкатану және композиция кафедрасы (Алматы, Қазақстан)

Айгерім Сәбенқызы Бәрібаева — Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясының музыкатану және композиция кафедрасының докторанты (Алматы, Қазақстан)

Сведения об авторах:

Алия Сұлтанмуратовна Сабирова — кандидат искусствоведения (PhD), ассоциированный профессор (доцент) кафедры музыковедения и композиции Казахской национальной консерватории имени Курмангазы (Алматы, Казахстан)

ORCID ID: 0000-0002-0740-5479
email: aliya_sabyrova@mail.ru

Айгерим Сабеновна Барibaева — докторант кафедры музыковедения и композиции Казахской национальной консерватории имени Курмангазы (Алматы, Казахстан)

ORCID ID: 0000-0002-0494-5410
email: aigera_uwcad@mail.ru

Authors' bio:

Aliya S. Sabyrova — Candidate of Art History (PhD), associate professor of Musicology and Composition Department at the Kurmangazy Kazakh National Conservatory (Almaty, Kazakhstan)

Aigerim S. Baribayeva — Doctoral student of Musicology and Composition Department at the Kurmangazy Kazakh National Conservatory (Almaty, Kazakhstan)

CAJAS

Нөмірлердің шығу кестесі:

№ 1 – Наурыз

№ 2 – Маусым

№ 3 – Қыркүйек

№ 4 – Желтоқсан

График выхода номеров:

№ 1 – Март

№ 2 – Июнь

№ 3 – Сентябрь

№ 4 – Декабрь

Release schedule:

Issue No. 1 – March

Issue No. 2 – June

Issue No. 3 – September

Issue No. 4 – December

Басуға 30.03.2021 қол қойылды. Пішімі 60x84 1/8. Svetocopy 80 г қағазы. Сандық басылым HP CM 6040.
Қаріп түрі DS Franklin Gothic, Literaturnaya. Баспа табағы 20,46.
Таралымы 300 дана. Тапсырыс №17.

Т. Қ. Жүргенов Қаз ҰҒА баспаханасында басылды.
Алматы, Каблуков көшесі, 133

Подписано в печать 30.03.2021. Формат 60x84 1/8. Бумага Svetocopy 80 g. Печать цифровая HP CM 6040.
Гарнитура DS Franklin Gothic, Literaturnaya. Объем 20,46 усл. п. л.
Тираж 300 экз. Заказ № 17.

Отпечатано в типографии КазНАИ им. Т. К. Жургенова
Алматы, улица Каблукова, 133

Signed for printing on 30.03.2021. Format 60x84 1/8. Svetocopy paper 80 g. Printing Digital HP CM 6040.
Typeface DS Franklin Gothic, Literaturnaya. Volume 20.46 estimate printed sheets.
Circulation 300 copies. Order No. 17.

Printed in the T. K. Zhurgenov KazNAA printing house
133 Kablukov street, Almaty